

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ANKARA'DA YAŞAYAN VE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU
OLAN ÇOCUĞA SAHİP ORTA SINIF BABALARIN BABALIK
DENEYİMLERİ**

Gizem AKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2019

ANKARA'DA YAŞAYAN VE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞA
SAHİP ORTA SINIF BABALARIN BABALIK DENEYİMLERİ

Gizem AKOĞLU

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

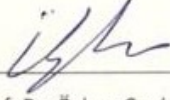
Ankara, 2019

KABUL VE ONAY

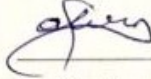
Gizem AKOĞLU tarafından hazırlanan "Ankara'da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri" başlıklı bu çalışma, 11/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Fatma Umut Beşpınar (Başkan)

Prof. Dr. Özlem Cankurtaran (Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan Aykara (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Musa Yaşar SAĞLAM

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

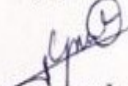
Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

03/07/2019

Gizem AKOĞLU

"**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulgular içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenabilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Arş. Gör. Gizem AKOĞLU

TEŞEKKÜR

Çalışmamın başından sonuna kadar olan süreçte bana destek veren elbette pek çok insan oldu. Teşekkürümün ilki en umutsuz görünen zamanlarda bile desteğini esirgemeyen ve daha çok okumam gerektiği konusunda teşvik eden danışman hocam Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN'a. Çalışmam boyunca yol gösterdiğiniz, önerileriniz ve eleştirileriniz için teşekkür ederim. Sizin desteğiniz ve tavsiyeleriniz benim için çok değerliydi.

Tez savunma jürimde yer alan ve vermiş oldukları katkılarla çalışmamın gelişmesine yardımcı olan kıymetli hocalarım Doç. Dr. Fatma Umut BEŞPINAR ve Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan AYKARA'ya teşekkür ederim.

Çalışmamın başından sonuna kadarki süreçte hep yanımda olan, heyecanlı ancak bir o kadar da zorlu olan bu süreci deneyimlerken yardım ellerini her an omzumda hissettiğim sevgili arkadaşlarım Arş. Gör. Sibel VURKUN, Arş. Gör. Ali DİKMEN, Arş. Gör. Ecem Naz NAZLIER KESER, Arş. Gör. Burcu GENÇ, Arş. Gör. Merve Nur BOZKURT KARALI ve Arş. Gör. Fethi Anıl MAYDA'ya teşekkür ederim.

Ayrıca katılımcı babalara ulaşma noktasında ilgili kişilerle iletişim kurmama destek olan Arş. Gör. Özlem ŞEN GÖZEN, Cansu ÖZTÜRK, Semra DEMİRKAN, Huri KAŞIKÇI'ya teşekkür ederim. Onların yardımları olmasaydı hiç kuşkusuz bu süreç çok daha farklı olurdu.

Ayrıca başımın sıkıştığı ve kafamın karıştığı her anda kapısını çaldığım Dr. Gökhan TOPÇU'ya yapmış olduğu akademik paylaşımları, yönlendirmeleri ve kaynak desteği için teşekkür ederim. Yine akademik bilgi birikimini benimle paylaşan ve en umutsuz olduğumu hissettiğim anda desteklerini esirgemeyen Dr. İlkay Başak ADIGÜZEL ve Dr. Hatice NUHOĞLU'na teşekkür ederim.

Ve son olarak; en büyük teşekkürüm koşulsuz sevgilerini her daim hissettiğim yaşamımdaki en büyük destekçim olan canım aileme. Tezimi yazma sürecinde göstermiş oldukları sabır, ilgi ve destek için sonsuz teşekkürler.

ÖZET

Akoğlu, Gizem. *Ankara'da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Bu araştırma otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuğa sahip babaların babalık algı ve deneyimlerini hegemonik erkeklik ve toplumsal cinsiyet bağlamında ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma Haziran 2017-Mayıs 2019 tarihleri arasında Ankara'da gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma deseniyle tasarlanmış olan bu çalışmada katılımcılara kartopu ve kriter örneklem yöntemiyle ulaşılmıştır. Bu yöntem ile ulaşılan OSB'li çocuğu olan orta sınıf 18 babayla yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler Nisan 2018-Aralık 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler MAXQDA 11 nitel veri analiz programı ile çözümlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda OSB'li çocuğu olan babaların kendi babalarıyla olan ilişkilerine kıyasla erkekliklerinin ve babalıklarının dönüştüğü ancak mevcut politikaların babaların bakım rolünü destekleyici nitelikte olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Eşin çalışma yaşamında yer alması, babaların eğitim düzeyinin artması, eşin tutum ve davranışları, çocukla kurulmak istenen yakın ilişki ve rol model olma isteği, çevredeki rol model kişiler erkekliğin ve babalığın dönüşmesinde etkili olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada toplumsal cinsiyet rolleri ve hegemonik erkeklik göz önünde bulundurularak; erkeklik, babalık ve otizm üçgeni temelinde OSB'li çocuğu olan babaların ihtiyaçları görünür kılınmaya çalışılmış, ilgili babalığın gelişmesine ve daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin inşa edilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler

Otizm, babalık, otizmlili çocuğu olan babalar, babalarla çalışma, orta sınıf babalar

ABSTRACT

Akoğlu, Gizem. *Paternity Experiences of Middle-Class Fathers Living in Ankara and Having Children with Autism Spectrum Disorder*. Master Thesis, Ankara, 2019.

This research was carried out to reveal the perception and experiences of fathers who have children with autism spectrum disorder (ASD) in the context of hegemonic masculinity and gender. The study was conducted in Ankara between June 2017 and May 2019. In this study, which was designed with qualitative research design, snowball and criterion were obtained by sampling method. The face-to-face interviews were conducted with 18 middle-class fathers of children with ASD by means of this method and through a semi structured questionnaire. The interviews were conducted between April 2018 and December 2018. The data obtained were analyzed by MAXQDA 11 qualitative data analysis program. As a result of the analysis, it has been concluded that the fathers who have children with ASD have transformed their masculinity and paternity in their own root families compared to the father, but the existing policies are not supportive of the fathers' care role. The participation of the spouse in the working life, the increase of the education level of fathers, the attitude and behaviors of the spouse, the desire to be close relationship with the child and the role model, the male role models in the environment have been effective in the transformation of masculinity and fatherhood. In this context, gender roles and hegemonic masculinity were taken into consideration in this study. On the basis of the triangle of masculinity, paternity and autism; the needs of fathers with children with ASD were tried to be made visible. In addition, recommendations were made for the development of involved fatherhood and for building more equitable gender relations.

Keywords

Autism, fatherhood, fathers with children with autism spectrum disorder, working with fathers, middle-class fathers

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xiii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	3
1.1. ERKEKLİĞİN VE BABALIĞIN TOPLUMSAL İNŞASI	3
1.1.1. Kavramsal Bir Giriş ‘Babalık’	3
1.1.2. Tarihsel Süreçte Değişen Babalık Rolü (Babalığın Dönüşümü)	4
1.1.3. Eril İdeoloji ve Babalık	8
1.1.4. Erkeklik Sosyalizasyonu	12
1.1.5. Hegemonik Erkeklik ve Karşısında Konumlanan Farklı Erkeklikler/Farklı Babalıklar	16
1.1.6. Erkeklik Krizi ve Kırılgan Erkeklik.....	20
1.2. FEMİNİST SOSYAL HİZMET VE ERKEKLERLE ÇALIŞMA	22
1.3. OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU.....	25
1.3.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Nedir?.....	25

1.3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Çocuğa Sahip Babalar	28
1.4. BABALIK, AİLE VE SOSYAL POLİTİKA	33
1.4.1. Farklı Ülkelerde Babalık, Aile ve Sosyal Politika	33
1.4.2. Türkiye’de Babalık, Aile ve Sosyal Politika	38
1.5. ARAŞTIRMANIN SORUNSAĞI.....	41
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	43
1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	44
2. BÖLÜM.....	46
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	46
2.1. KONU SEÇİMİ	46
2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ	47
2.3. VERİ TOPLAMA ARACI	48
2.4. VERİ OLUŞTURMA SÜRECİ.....	49
2.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖZNELER.....	52
2.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	59
2.7. ETİK KONULAR.....	60
2.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	60
3. BÖLÜM.....	62
ANALİZ	62
3.1. GELENEKSEL BABALIKTAN İLGİLİ BABALIĞA.....	64
3.1.1. OSB’li Çocuğu Olan Babaların Babalıklarındaki Dönüşüm.....	65
3.1.1.1. Kök Aile: Baba-Çocuk İlişkisi: ‘ <i>Babam sevgisini çok göstermezdi bana, bize.</i> ’	66

3.1.1.2. Değişen Babalık: <i>'Babam bana çok sarılmadığı için ben oğluma sarılıyorum.'</i>	70
3.1.2. Aile İçi Toplumsal Cinsiyet İlişkilerindeki Dönüşüm	76
3.1.2.1. Aile İçi İlişkilerdeki Dönüşüm: <i>'Evde benim kafama göre son kararı erkek vermez. Her zaman kadın verir.'</i>	76
3.1.2.2. Ev İçi İş Bölümündeki Dönüşüm: <i>'Annem şey işte klasik ev kadını, babam para getiren yani.'</i>	78
3.1.2.3. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü: <i>'Ağır işler yani erkek kadın fark etmez ağır işler bana bakar.'</i>	82
3.1.2.4. Ataerkil Pazarlıklar: <i>'Hani en kılıbığım diyen bile bir kazık çıkar. Yaşantımız böyle!'</i>	84
3.1.3. Babalığa Atfedilen Anlam	85
3.1.3.1. Babalık Algısı: <i>'Babalık öncelikle sahiplenme... Yani sahiplenmek diyebilirim. Koruyuculuk diyebilirim.'</i>	86
3.1.3.2. 'İdeal Baba' Algısı: <i>'İdeal babalık dengeyi en güzel kuran babadır!'</i> ...	92
3.1.3.3. Baba Olunca: <i>'Bana daha çok yüklenildi.'</i>	94
3.1.3.3.1. Erkeklik ve Bakım: <i>'Yani asgari ölçüde katıldım diyebilirim. Çünkü dediğimiz gibi annemiz var, eşim var.'</i>	98
3.2. OSB SONRASI YAŞANAN GÜÇLÜKLER VE DENEYİMLER.....	101
3.2.1. Kişisel Deneyimler	102
3.2.1.1. OSB Öğrenildiğinde Hissedilenler: <i>'Ben bu filmi izlemiştim ama bu benim başıma gelecek miydi?'</i>	102
3.2.1.1.1. Erkeklik ve İfade Edil(e)meyen Duygular: <i>'Çok ağladım, yalnız kaldığımda çok ağladım!'</i>	103
3.2.1.2. Otizmi Kabullenme Süreci: <i>'Bu da dedim benim sınavım!'</i>	109
3.2.1.3. OSB'yle Yaşanan Babalık	114
3.2.1.3.1. Hayal Edilen ve Gerçekleştirilen Babalık: <i>'... bir tane bilinçli bir şekilde baba demesine o arabayı feda ederim!'</i>	114

3.2.1.3.2. OSB Sonrasında Değişen Babalık Davranışları: ‘Çocuğuma daha da çok bağlandım!’	120
3.2.1.3.3. Baba Katılımı: ‘Ben çocuğumla dışarı çıktığımda doğayı tasvir ediyorum.’	122
3.2.1.3.4. OSB’li Çocuğu Olan Babaların Tanımladığı İhtiyaçlar: ‘Yani ben öldüğüm zaman ne olacak? O belirsizlik yok olsun!’	127
3.2.2. İçinde Yaşanılan Sistemlerle İlişkiler	132
3.2.2.1. Aile İçi İlişkiler	132
3.2.2.1.1. Artan Rol ve Sorumluluklar (Fedakar Anne/Çalışan Baba): ‘Şu an Mert’in hastalığından dolayı zaten eşim çalışmıyor.’	132
3.2.2.1.2. Eş ile Olan İlişki: ‘...kendimizi suçladık, birbirimizi suçladık.’	136
3.2.2.2. Sosyal Çevreyle Olan İlişkiler: ‘Bu çocuğu şımartmışsın, ya ne kadar çok şımartıyorsun, bırak kendi haline!’	138
3.2.2.3. Diğer Sistemlerle Olan İlişkiler: ‘Türkiye’de çocuk doktoruna gittiğiniz zaman çocuk otizmiyse bir buçuk katı para ödersiniz.’	141
3.3. OSB’Lİ ÇOCUĞU OLAN BABALARIN MEVCUT POLİTİKALARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ	143
3.3.1. Babalık İznine İlişkin Değerlendirmeler	143
3.3.2. İş ve Aile Yaşamını Düzenlemeye İlişkin Politika Önerileri	148
3.3.3. OSB’li Çocuk ve Baba Katılımını Artırmaya İlişkin Öneriler.....	151
4. BÖLÜM.....	155
GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER	155
4.1. SONUÇ	155
4.1.1. Geleneksel Babalıktan İlgili Babalığa Dair Sonuçlar	155
4.1.2. OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimlere Dair Sonuçlar	159

4.1.3. OSB’li Çocuğu Olan Babaların Mevcut Politikalara İlişkin Değerlendirmelerine Dair Sonuçlar	163
4.2. ÖNERİLER	165
4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Politika ve Uygulamalara İlişkin Öneriler	165
4.2.2. Sosyal Hizmete İlişkin Öneriler.....	169
4.2.3. İleri Araştırmalar İçin Öneriler	173
KAYNAKÇA.....	175
EKLER.....	191
EK-1: YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU	191
EK-2: KATILIMCI BABALARA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER	195
EK-3: KATILIMCI BABALARIN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER.....	196
EK-4: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	197
EK-5: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYON İZİNİ.....	199
EK-6: TURNITIN RAPORU	200
EK-7: ORJİNALLİK RAPORU.....	201
EK-8: TEZ BAŞLIĞI DEĞİŞİKLİK FORMU	203

KISALTMALAR DİZİNİ

- AÇEV:** Anne Çocuk Eğitim Vakfı
- AÇSHB:** Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- ANOBDER:** Ankara Otistik Bireyler Derneği
- APA:** Amerikan Psikoloji Derneği
- ASPB:** Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
- BADEP:** Baba Destek Programı
- ILO:** Uluslararası Çalışma Örgütü
- MEB:** Milli Eğitim Bakanlığı
- OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
- OSB:** Otizm Spektrum Bozukluğu
- SHM:** Sosyal Hizmet Merkezi
- STK:** Sivil Toplum Kuruluşları
- TÜİK:** Türkiye İstatistik Kurumu
- WHO:** Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Erkeklik Politikaları Tipoloji Modeli.....	18
Şekil 2.'Ankara'da Yaşayan ve OSB'li Çocuğu Olan Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri' Tema Haritası	63
Şekil 3. Erkeklik ve Babalık Kategorileri	65

GİRİŞ

Babalık, Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren yeni yeni tartışılmaya ve araştırılmaya başlamıştır. Babalıkla ilgili literatür incelendiğinde, babalık alanında yapılan çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Farklı disiplinlerde babalık konusu ile ilgili çalışmalar olsa da engelli çocuk ve babalık ilişkisini temel alan çalışmaların olmadığı dikkat çekmektedir. Türkiye’de sosyal bilimler alanında otizmle ilgili yapılan çalışmalar daha çok annelerin yaşantılarını değerlendirmeye yöneliktir. Bu çalışmaların gerçekleştirilmesinde etkili olan temel faktör, annelerin bakım sağlayıcı rolünü üstlenmiş olmaları ve buna bağlı olarak da pek çok zorluğu yaşıyor olmaları şeklinde düşünülebilir.

Türkiye’de otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuğa sahip annelerin deneyimlerini ele alan pek çok çalışma (Bıçak, 2009; Top, 2009; Töret ve diğerleri, 2014) olmasına rağmen, otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip babaların babalık deneyimlerini ortaya koyan çalışmaların olmadığı görülmektedir. Yurtdışı literatürde ise babalık ve OSB’li çocuk ile ilgili çalışmalar olsa da bu çalışmalar (Hay, 2016; Hornby, 1992; Frye, 2014; Schrader, 2013) daha çok psikoloji alanında yapılmış çalışmalardır.

Oysaki babalık, erkeklik sosyalizasyonunun önemli aşamalarından biridir. Baba olmadan önce nasıl erkek olacağını öğrenen birey, babalık kurgusunu da bu erkeklik üzerinden şekillendirmektedir. Erkeklerin nasıl babalık yapacağını belirlemede erkeklik kodları etkilidir. Sosyokültürel yapının erkek olmaya ve baba olmaya yüklediği anlam erkeklik sosyalizasyonu süresince normalleştirilmekte ve bu değerler erkekler tarafından içselleştirilmektedir. Dolayısıyla ataerkil ideolojinin hüküm sürdüğü toplumlarda erkeklik de babalık da katı ve hiyerarşik boyutta icra edilmektedir.

Çocuğun temel bakım ve sorumluluğunun annede olması, babanın evi geçindiren ve ekmek kazanan rolüne sahip olması ataerkil ideolojinin uzantılarıdır. Dolayısıyla bu durum kadının daha çok özel alan olarak adlandırılan ev işleri ve çocuk bakımında, erkeklerin de para kazanma ve eve ekmek getirme rolleriyle kamusal alanda konumlandırılmasına neden olmaktadır. Ancak kadınların eğitim seviyesinin artması, ücretli istihdama katılımı gibi nedenlerle bu algının yavaş yavaş değişmeye başladığı, babalık rollerinin de buna paralel olarak değiştiğini söylemek mümkündür. Günümüzde

bu algı yavaş yavaş değişmeye başlasa da kadınların temel sorumluluğunun bakım olduğu fikrinin halen devam ettiği görölmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (2016) verilerine bakıldığında; hanehalkı ve aile bakımına ayrılan zaman, çalışma durumuna ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir. Çalışan erkekler bu faaliyete günde ortalama 46 dakika, çalışan kadınlar ise 3 saat 31 dakika ayırmaktadır.

OSB'li bireylerin devamlı aile üyesinin bakımına gereksinim duyması aile içinde ebeveyn rollerinin kutuplaşmasına neden olabilmektedir. Bu araştırmanın yapılmasının nedeni; OSB'li çocuğu olan babaların babalığı nasıl algıladıklarını, deneyimlediklerini ve ihtiyaçlarının neler olduğunu ortaya koymaktır.

1. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Kuramsal çerçevenin ele alındığı bu bölümde ‘Erkeklığın ve Babalığın Toplumsal İnşası’, ‘Feminist Sosyal Hizmet ve Erkeklerle Çalışma’, ‘Otizm Spektrum Bozukluğu’ ve ‘Babalık, Aile ve Sosyal Politika’ başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. ERKEKLİĞİN VE BABALIĞIN TOPLUMSAL İNŞASI

Babalığın tartışıldığı bu bölümde babalığa ilişkin kuramsal bilgilere; Kavramsal Bir Giriş ‘Babalık’, ‘Tarihsel Süreçte Değişen Babalık Rolü’, ‘Eril İdeoloji ve Babalık’, ‘Erkeklik Sosyalizasyonu’, ‘Hegemonik Erkeklik ve Karşısında Konumlanan Farklı Erkeklikler/Farklı Babalıklar’, ‘Erkeklik Krizi ve Kırılgan Erkeklik’ alt başlıkları altında yer verilmiştir.

1.1.1. Kavramsal Bir Giriş ‘Babalık’

Babalık tanımı, içinde yaşanılan topluma, kültüre ve döneme göre değişebilmektedir. Dolayısıyla tek ve statik bir babalık tanımı yapmak mümkün değildir. Geçmişten günümüze de sosyal bilimciler babalığa ilişkin farklı tanımlamalar yapmışlardır.

Blankenhorn (1995) ve Popenoe (1996) gibi bir grup kuramcılar, babalığın özde annelikten farklı olduğunu ileri sürerek erkek olmanın ebeveynlik tarzını annelikten ayırmak için kendi başına yeterli olduğunu, ebeveynlikteki toplumsal cinsiyet farklılıklarının evrensel ve biyolojik temelli olduğunu iddia ederken; Lamb, Pleck, Charnov ve Levine (1987) gibi kuramcılar ise babalığın biyolojik ve evrensel değil, kültürel olduğunu belirtmişlerdir (Aktaran: AÇEV, 2018a, s. 14-15).

Margaret Mead, anneliğin biyolojik bir gereklilik babalığın ise sosyal bir yapılanma olduğundan bahsetmektedir (Garbarino, 2012, s. 13). Sancar (2016) ise baba olmanın, kadınların “doğurarak anne olmak” bağlantısı kadar somut bir durum olmadığından, bir kadının/annenin onayına ve kabulüne muhtaç olarak babalığın belirsizlik riski taşıdığına

değmektedir (s. 120). Garbarino (2012, s. 13) da benzer bir biçimde anneliğin çocuğu dünyaya getirme sürecini kapsayan önemli bir biyolojik rol, babalık rolünün ise belirsiz ve kültürel kaynaklar ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Tüm bu tanımlardan da hareketle babalık deneyiminin annelik deneyiminden farklı olduğu söylenebilir. Çünkü babalık rolü annelik rolünden niteliksel olarak farklı gelişmekte ve babalığa ilişkin algının oluşmasında içinde yaşanılan toplumun sosyokültürel yapısı etkili olabilmektedir.

LaRossa (1988, s. 452) babalık kurumunu babalık kültürü ve babalık icrası olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Babalık kültürü paylaşılan norm, değer ve inanışları ifade ederken, babalık icrası ise babanın çocuklarına olan davranışlarını içermektedir. Bu bağlamda babalık aslında hem ‘baba olmayı’ hem de ‘babalık yapmayı’ içermektedir. “Baba olmak” (fatherhood) kavramı, erkeklerin çocuk sahibi olmalarına ve bu durumu çevreleyen tüm statülere, rollere, uygulamalara ve anlamlara işaret eder. ‘Babalık yapmak’ (fathering) ise erkeklerin çocukları için ve çocuklarıyla beraber yaptıkları veya yapamadıkları somut ebeveynlik davranışlarını temsil eder (AÇEV, 2018a, s. 9).

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere babalık, baba olmak ve babalık yapmanın bir bileşimi şeklinde düşünülebilir. Dolayısıyla erkeklerin baba olmaya yüklediği anlam, babalığı yapma biçimlerini etkilemektedir. Babalık aslında bireysel bir deneyim olmakla birlikte içinde yaşanılan toplumun sosyokültürel yapısıyla da biçimlenen bir kurgudur. Çünkü baba olmaya ilişkin algı ve babalık yapma biçimleri, toplumsal ilişkiler ve toplumsal bağlamlar temelinde üretilmektedir.

Babalığın değişmez bir yapıda olmadığı, farklı zaman periyodlarında farklı babalık rolleri olduğu düşünüldüğünden; bir sonraki bölümde babalık rollerinin tarihsel süreç içerisindeki değişimine ve günümüz babaların babalık rollerine dair kuramsal bilgiye verilmiştir.

1.1.2. Tarihsel Süreçte Değişen Babalık Rolü (Babalığın Dönüşümü)

Babalık rolü, toplumun sosyokültürel özellikleri temelinde şekillenen beklentiler doğrultusunda oluşmaktadır. Dolayısıyla babalık rolü, erkeklere atfedilen rol ve erkeklerin bu rolü üstlenmesi olarak ifade edilebilir. Hermansen, Croninger ve Croninger, (2015, s. 495) babalık rollerinin içinde yaşanılan toplumun kültürel beklentileri, çocuğun

kişiliği ve özel ihtiyaçlarına göre şekillendiğini ifade etmektedir. Geçmişten günümüze de babalık rolleri, farklı zaman periyodlarında içinde yaşanılan toplumun kültür ve değerlerine göre şekillenmiştir.

Babalık aile sisteminin bir parçası olarak düşünülmelidir. Dolayısıyla babalığı anlayabilmek için aile üyeleri arasındaki ilişkiyi ve içinde yaşadığımız toplumda ailedeki değişimi de anlamamız gerekir. Ailedeki değişim üretim süreçlerine bağlı olarak gerçekleşmiştir. Avcı-toplayıcı toplumlar, karar alma süreçleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri bakımından daha eşitlikçi toplumlardan biriyken, kadın erkek arasındaki eşitsizlik tarım toplumuna geçişle birlikte başlamıştır (Bozok, 2018a, s. 107-109). Öyle ki bu eşitsizliği babalıkta da görmek mümkündür. Russell anaerkil olan ilkel toplumlarda babanın çocuk üzerinde bir yetkisinin olmadığı ve çocuğun oluşumundaki önemini bilinmediğini belirtir. Ona göre fizyolojik gerçekliğin kavranmasıyla iktidar tutkusu ve neslin devamlılığı düşüncesi güçlenmiş, böylece ataerkil eşitsiz toplumlar meydana gelmiştir (Aktaran: Demez, 2005, s. 114). Güçlenen baba duygusu ile birlikte yıllarca hem batı hem de daha geleneksel sayılabilecek doğu toplumlarında baba, aile içerisinde ve toplumda otorite ve gücün temsili haline gelmiştir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde kadın ev içi faaliyetlerden ve bakım rolünden; baba ise gelir elde etme, evi geçindirme, aile reisi olma gibi rollerden sorumlu tutulmuştur.

Lamb ve Parke, babalığın çok yönlü bir kavram olduğuna ve farklı zaman periyodlarından hareketle Amerikan tarihi ve kültüründe dört farklı babalık rolüne vurgu yapmaktadır (Cabrera ve diğerleri, 2000, s. 127; Lamb, 2012, s. 26-27; Peters ve Day, 2012, s. 3):

- Ahlak öğretmeni ve rehber (Sanayi Devrimi Öncesi): 18.yy ile 19.yy başlarına kadar olan dönemi kapsayan bu dönemde babalar çocuklarını değerlere uygun yetiştirmekten sorumlu kişi olarak görülmüştür. Babalar çocukların evlenme kararlarında anahtar rolü üstlenmek; oğluna meslek seçimi konusunda rehberlik etmek ve kendisi okur-yazarsa çocuklarına okuma-yazma öğretmek gibi çeşitli rol ve sorumluluklara sahip olmuşlardır.
- Ekmek kazanan (*The breadwinner*) (Sanayi devriminden büyük depresyona kadar olan süreç): Endüstrileşme ile birlikte babalar ahlak öğretmenliği yerine çoğunlukla eve ekmek getiren rolü ile tanımlanmıştır. Erkeğin üretim sürecine aktif katılımı, kadını ev içi işleri ve çocuk bakımından sorumlu kişi haline

getirmiştir. Endüstrileşme ile birlikte özel (ev içi) ve kamusal (ev dışı) alan ayrımına gidilmiş; eve ekmek getirme rolü, babalığın en önemli ve tanımlayıcı özelliği haline gelmiştir.

- Cinsiyet rol modeli: 1930'lu yıllarda ve 1940'lı yılların başlarında eve ekmek getiren ve ahlaki öğretmen rolü önemli olmasına rağmen, babaların özellikle erkek çocuklar için cinsiyet rol modeli işlevi önem kazanmıştır. Bu dönemde savaşa giden birçok babanın dönmemesi ve boşanma sayılarındaki artış nedeniyle baba yokluğunun çocukların yaşamını nasıl etkilediği sorgulanır hale gelmiştir.
- Yeni ilgili baba (The new nurturant father): Çocuklarının günlük bakımına aktif bir şekilde katılmayı temsil eden 'yeni baba' anlayışı 1970'li yılların ortalarında ortaya çıkmıştır. 'Yeni baba' anlayışı ev işleriyle ve çocuklarıyla daha fazla ilgilenen ve karısına duygusal destek sağlayan baba figürünü temsil etmektedir.

Tarihsel süreç içerisinde babalık kavramı değişmiş ve aile yaşamındaki babalık rolleri çeşitlenmiştir. Geçmişte babalar daha çok ekonomik katkı sağlarken (breadwinning), bugün çocuk yetiştirmeye çeşitli şekillerde doğrudan katılım gösterebilmektedir (besleme, bakım verme, boş zaman ve oyun aktiviteleri, eşe duygusal destek sağlama, ahlaki rehber ve disiplin) (Cabrera ve diğerleri, 2000; Lamb, 2012, s. 38). Bu değişimin yaşanmasında etkili olan temel faktörler; kadın hareketi, ilişkilerin değişmesi, kadınların ücretli iş yaşamına katılımı, babanın çocuk gelişimindeki öneminin fark edilmesi ve hegemonik erkekliğin dönüşümüdür (Barutçu ve Hıdır, 2016; Coltrane, 1995, s. 256; Van Der Gaag, 2017, s. 159). Kadınların eğitim seviyesinin artarak ev dışında ücretli işlerde çalışmaya başlamasıyla birlikte; kadınların ev içi ve ev dışındaki konumları değişmeye, erkeklerin de ev içi görevleri artmaya başlamıştır. Buna bağlı olarak da çocuğun bakımını üstlenen ve çocuğuyla duygusal ilişki kuran 'yeni babalık' anlayışı ortaya çıkmıştır.

Bu dönüşümün yaşanmasında etkili olan faktörlerden biri de çocuğa atfedilen değerin değişmesidir. Çocuğa atfedilen değerin değişmesiyle birlikte, baskıcı ve otoriter ebeveyn davranışları dönüşmeye başlamış, ebeveynler ve çocuklar arasındaki iletişim ve duygusal bağ önemli hale gelmiştir. Kağıtçıbaşı yapmış olduğu Çocuğun Değeri (2003) araştırmasında çocuğun ekonomik değerinin azaldığını, duygusal değerinin arttığı sonucunu elde etmiştir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2017, s. 95). Özellikle yüksek ve orta sınıf ailelerde, resmiyete dayalı baba-çocuk ilişkisi azalmıştır (Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya, 2014, s. 303).

Sancar (2016, s. 147); Türkiye’de yeni baba anlayışının muhafazakar erkekliğin antitezi olmayıp; melez bir erkeklik formu olduğuna işaret etmektedir. Babalık konumlarının bu erkeklik formu çerçevesinde değiştiği düşünüldüğünde, Türkiye’de babalık rollerinde bir dönüşüm yaşansa da aslında bunun sanıldığı kadar keskin olmadığını belirtmek gerekir. Öyle ki AÇEV’in (2018a, s. 24-25) yapmış olduğu çalışmada da bunu görmek mümkündür. Babaların baba olmaya yükledikleri anlam, geleneksel erkeklik rolleriyle ilişkili olup bir taraftan evin geçimini sağlayan aile reisi konumunu bir diğer yandan da çocuğuna karşı sevecen davranan ancak otoriteyi de elinden bırakmayan rol model olması beklenen bir baba figürünü temsil etmektedir.

Young ve Wilmott (1975), erkeklerin ev işlerini daha fazla paylaşmaları ve kadınların ücretli istihdama daha çok katılmaları nedeniyle ailelerin daha eşitlikçi hale geldiklerini iddia etseler de Oakley (1974), bu durumu erkeklerin işlerde ‘yardımcı’ olmalarıyla açıklamaktadır (Aktaran: Walby, 2016, s. 129). Coltrane (1995, s. 259), batıda yapılan araştırmalarda 1970 yılından beri babaların çocuklarıyla vakit geçirmesi kısmen artmış olmasına rağmen, çocuk bakımında (besleme, banyo yaptırma, giydirme gibi doğrudan aktivitelerde) annelerin babalardan iki ya da üç kat daha fazla vakit harcadığını gösterdiğini belirtir. Çarkoğlu ve Kalaycıoğlu (2013)’nun ülke çapında yapmış olduğu araştırmada; Türkiye’de kadınların ailedeki temel rol ve sorumluluğun çocuk yetiştirmek ve ev işleri olduğu sonucu elde edilmiştir.

Babalık rollerinde gerçekleşen bu dönüşüm aslında erkeklik biçimlerinin de dönüşümünü ifade etmektedir. Morgan (2001)’ın da ifade ettiği gibi; babalık ve erkeklik biçimleri sabit kalmayarak zaman içinde değişim göstermektedir (Aktaran: AÇEV, 2018a, s. 9). 19.yy’da babalık, yetişkin erkekliğin temeli olan hane reisliği ve ekonomik sorumluluk ile bağlantılıyken günümüzde duygusal bakıma doğru bir gelişme gösterdiğini söylemek mümkündür (Walby, 2016, s. 167). Babaların çocukla olan ilişkisine aktif katılımı ve ev işlerini paylaşımı, kadın-erkek güç ilişkilerinin geçmişe kıyasla daha eşitlikçi bir konuma gelmesi açısından oldukça önemlidir. Ancak günümüzde babanın çocuk bakımına olan ilgisi artmış olsa da temel sorumluluğun annede olduğu inancı halen devam etmektedir.

Toplumda var olan ataerkil (eril) ideolojinin erkekliği ve babalığı nasıl şekillendirdiğini daha derinlemesine anlayabilmek için bir sonraki bölümde toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil pazarlık, cinsiyete dayalı iş bölümü gibi kavramlar

tartışılmıştır. Böylece eril ideolojinin babalığı nasıl şekillendirdiği ve hangi pratiklerle erkeklerin yaşamlarını konumlandığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

1.1.3. Eril İdeoloji ve Babalık

Babalığı anlamak için erkekliği, erkekliği anlamak için de eril ideolojiyi (ataerkil ideoloji) anlamak gerekir. Ataerkil ideoloji; toplumsal cinsiyet rolleri, özel-kamusal alan ayrımı (ayrı alanlar nosyonu), cinsiyete dayalı iş bölümü, toplumsal cinsiyet ilişkileri gibi kavramları da içine alan ve tartışan çatı bir kavramdır. Ataerkil ideolojinin babalığı nasıl inşa ettiğini anlamak için bu noktaları irdelemek gerekmektedir. Çünkü erkeklik, babalık ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin düşünce ve yapılar yaşanılan toplumda hakim olan ideoloji çerçevesinde şekillenmektedir. Dolayısıyla farklı erkeklikler ve babalıkların nasıl oluştuğunu anlamak için öncelikli olarak içinde yaşanılan bağlamı anlamamız gerekir.

Sancar (2016, s. 175), erkek egemenliğine dayalı toplumsallığı anlamak için iki boyuta dikkat çekilmesi gerektiğini belirtir: 1. Erkek ve kadın arasındaki tahakküme dayalı eşitsizlik nasıl yaratılmaktadır? 2. Doğrudan erkek ve kadının cinsiyet ilişkilerini ilgilendirmemekle birlikte bazı işlev, davranış, konum ve pratiklerin eril bazıları ise nasıl dişil anlamlar taşıyabilmektedir? İlki mevcut kurumsal yapı ve pratiklerin erkekliği ve erkekleri yüceltmesi olarak ifade edilebilir. Emek piyasasında ve devletin yüksek kademelerinde erkekler kadınlara nazaran birincil, ayrıcalıklı ve karar alıcı konumdadırlar. Bu durumu mevcut politikalarda da görmek mümkündür. Bakım üzerinden sosyoekonomik destek alan ve tüketici konumda bulunan yoksul kadınlar örnek verilebilir. İkincisi ise gerek söylem gerek pratiklerle inşa edilen sosyalizasyon sürecini ifade etmektedir. Bu da erkeklik sosyalizasyonunun nasıl gerçekleştiğini anlamamızı gerekli kılar. Dolayısıyla birbirini tamamlayıcı ve destekleyici olan bu iki boyutu birbirinden bağımsız düşünmemek gerekir.

Eril düzeni, cinsiyetler arasındaki hiyerarşik ilişkiyi devlet, aile ve emek piyasası olmak üzere toplumun her alanında görmek mümkündür. Ataerkil ideolojinin varlığını sürdürdüğü en küçük yapı ise ailedir. Aile; kadın-erkek cinsiyet rollerinin öğrenildiği, üretim ve yeniden üretimin sağlandığı bir alandır. Connell (2016, s. 183), toplumsal cinsiyet ve aileyi anlamak istiyorsak ailenin içinin açılması gerektiğinden bahseder ve eril ideolojiyi ‘toplumsal cinsiyet düzeni’ şeklinde kavramsallaştırır. Frykman (1996, s. 11)

da Connell'in ifade ettiğine benzer şekilde ev ve aile yaşamının nötr bir alan olmadığından, aksine evin yeni toplumsal cinsiyet kimliklerinin (gender identities) denenebildiği bir test alanı olduğundan bahsetmektedir. Bozok (2018a, s. 104) ise aileyi, meşru cinsel birlikteliklerin kurulduğu, çocuk dolayısıyla yeniden üretimin sağlandığı, kadınlık ve erkeklik rollerinin gerçekleştirildiği, ebeveynlik, karı-koca gibi rollerin inşa edildiği, iş bölümünün gerçekleştiği ve düzenlendiği bir birliktelik olarak tanımlamaktadır. Tüm bunlar düşünüldüğünde aile; kadın-erkek cinsiyetler arası hiyerarşik ilişkilerin olduğu, erkeklik ve kadınlığa ilişkin toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenildiği ve gerçekleştirildiği, aynı zamanda nesilden nesile aktarımının sağlandığı bir alandır.

Bora ve Üstün (2005, s. 42), cinsiyet rejiminin en kritik noktasının kadınlık ve erkeklığe ilişkin yaygın inançlar ve değerler olduğunu belirtir. Çünkü bu değer ve inançlar, cinsiyet rejiminin somut ilişkiler içinde nasıl görüldüğü, nasıl üretildiğini ve nasıl yeniden üretildiğini anlayabilmek için bize ipuçları sunarlar. Peki aile içerisindeki güç ilişkileri, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve karar mekanizmaları nasıldır?

Bir ailenin toplumsal cinsiyet rejimi emek, iktidar ve kateksisin (duygusal ilişkiler) bileşimi olup bu üç yapı tarafından yönetilmektedir (Connell, 2016, s. 143-145). Emek toplumda kadın işi erkek işi diye adlandırılan cinsiyete dayalı iş bölümü, iktidar ise birinin bir başkası üzerindeki baskı ve gücü olarak ifade edilebilir. Erkeğin kadın üzerindeki tahakkümü buna örnektir. Erkeğin kadın üzerindeki güç ve otoritesi başta aile olmak üzere eğitimde, çalışma yaşamında, hukukta, politikada her alanda görülebilir. Soyun erkeğe göre belirlenmesi, anneye tanınan doğum izni, babalık izni ve mevcut politikaların kadının bakım rolünü pekiştirici nitelikte olması bu durumun en somut halidir.

Tolan (1991), Türkiye'de yaygın olarak ataerkil düzenin hakim olduğunu, geleneksel yapıdaki ailelerde kadın ve erkek rollerinin çok katı bir şekilde ayrıldığını ifade etmektedir (Aktaran: Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya, 2017, s. 52). Toplumun geleneksel kültürü, dışının davranış, düşünce, inanç, görünüm, tutum ve algılarıyla kadınca; erin ise erkekçe olmasını istemekte ve bunu dikte etmektedir (Vatandaş, 2007, s. 48). Buna ek olarak toplum, erkeğin gücü elinde bulunduran otorite ve evi geçindirmesi gereken kişi olarak tanımlarken kadınlardan sabırlı, anlayışlı ve ev içi işlerini düzenleyici rolde olmalarını beklemektedir (İmamoğlu, 1991; aktaran: Günay ve Bener, 2011, s. 159).

Hiç kuşkusuz bu durum kadınların ücretli emek piyasasında ne kadar yer aldığıyla da doğrudan ilintilidir. TÜİK (2018) verilerine göre; Türkiye’de kadınların iş gücüne katılım oranı % 38,3, erkeklerde ise bu oran % 78,6’dır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere; Türkiye’de erkeklerin büyük oranda işgücüne katıldığı ve geçim rolünü üstlendiği söylenebilir.

Günümüzde eşlerin her ikisi de çalışıyor olsa dahi ev işleri genellikle kadınlarla, evin geçimini sağlama ise erkeklerle ilişkilendirilmektedir (Bozok, 2018a, s. 110). Geleneksel aile yapısında erkek para kazanmak, evi geçindirmek, çalışmak gibi kamusal alanla kadın ise çocuk bakmak ve ev işlerini düzenlemekle yükümlü hale gelir. Kadın ve erkekten beklenen bu roller biyolojik cinsiyetleriyle ilişkilendirilerek doğallaştırılır. Oysa kadınların çocuk doğurması biyolojik yapıyla ilişkiliyken çocuk bakımına ilişkin rol ve sorumluluk toplum tarafından yüklenmekte ve doğallaştırılmaktadır.

Aile reisi erkeği var eden en önemli noktalardan biri de cinsiyete dayalı iş bölümüdür. Erkeklerin kamusal alan olarak da ifade edebileceğimiz üretim alanına kadınlarinsa özel alan olarak tanımlanan yeniden üretim alanında konumlandırılması cinsiyete dayalı iş bölümünü güçlendirmektedir. Bunu aile içinde de görmek mümkündür. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yaptığı Türkiye Aile Yapısı Araştırma (2014)’sına göre, yemek yapma, ütü, çamaşır, sofranın kurulup kaldırılması gibi düzenli ev içi faaliyetlerin kadınlar tarafından gerçekleştirildiği; faturaların ödenmesi, küçük tadilat ve tamirat işlerinin erkekler tarafından yapıldığı sonucu elde edilmiştir. Zaman kullanım araştırması 2014-2015 sonuçlarına göre; 15 ve daha yukarı yaştaki bireylerin hane halkı ve aile bakımına harcadıkları zaman incelendiğinde, erkeklerin bu faaliyet için harcadıkları süre 53 dakika iken kadınlar için 4 saat 35 dakikadır. Hanehalkı ve aile bakımına ayrılan zaman, çalışma durumuna ve cinsiyete göre incelendiğinde ise çalışan erkeklerin bu faaliyete günde ortalama 46 dakika, çalışan kadınların ise 3 saat 31 dakika ayırdığı sonucu elde edilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2016). Bu araştırma sonuçlarına göre; Türkiye’de hane içinde cinsiyete dayalı iş bölümünün hakim olduğunu ve kadınların rol ve sorumluluk bakımından hane içinde daha çok rol ve sorumluluk üstlendiğini söylemek mümkündür.

Ataerkil güç ilişkilerinin sürdürülmesinde sadece erkeklerin değil kadınların da rızası olabilmektedir. Bazı erkekler, kadınların rızasının inşasında ve erkeklerin rızasının

yeniden üretilmesinde baskın rol oynamaktadır (Hearn, 2004, s. 52; Van Der Gaag, 2017, s. 93). Erkekler daha yüksek ücretli işlerde çalıştıkları zaman eşlerinin çocuk bakımı ve ev işlerinin büyük bölümünü üstlenmesini garantiye alabilmekte ve kocalarının ekonomik desteğine ihtiyaç duyan kadınların itiraz şansı olamamaktadır (Walby, 2016; White, 1994, s. 121). Bora ve Üstün'ün (2005) kadın ve erkeklerle yapmış olduğu araştırmada, hem kadınlar hem de erkekler tarafından erkeklikle ilgili olarak sorumluluk sahibi olması, evin geçimini sağlama, otoriter ve sert olması bir erkekte olması gereken özellikler olarak ifade edilmiştir.

Öyle ki, erkeklik kurgusunun şekillenmesi ve desteklenmesinde söylem ve pratiklerle kadın ve erkek her iki cinsiyetin de rolü vardır. Ataerkil güç ilişkileri hem erkekler hem kadınlar tarafından bilinçli ya da bilinçsiz şekilde devam ettirilebilmektedir. Bu noktada Deniz Kandiyoti tarafından literatüre kazandırılan 'ataerkil pazarlık' kavramına vurgu yapmak önemlidir. Ataerkil pazarlık, her iki cinsiyetin de kabul ettikleri rol ve sorumlulukların anlaşmalı olarak yapılmasını ifade eden, zaman içinde değişen ve yeniden tanımlanabilen ilişki ağıdır (Kandiyoti, 2007). Dolayısıyla çalışan, eve ekmek getiren erkek, çocuk bakımı ve ev işleriyle ilgili sorumlulukları almamayı bir ayrıcalık olarak görmekte ve kadın bu işlerden temel sorumlu olarak görülmektedir. Her iki cinsiyetin de beklentisi bu yönde olabilmektedir. Kadın maddi ihtiyaçların karşılanması için erkeği, erkek de ev içi sorumluluklar için kadını sorumlu tutmaktadır.

Ataerkil toplumlarda baba, aile içerisindeki hiyerarşik konumda en üst düzeydeki kişidir. Babalık pozisyonu, belli bir fiziksel ve duygusal mesafeyi korumayı ve açık paylaşımı önlemeyi gerektirir ve ev için yetki, disiplin ve korumayı sağlayarak ve ailenin temsil edilmesiyle sürdürülür (Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya, 2014, s. 302). Baba olmanın sosyokültürel bir anlamı vardır. Baba, çocuk ve dış dünya arasında önemli bir bağlantıdır. Dış dünyayı temsil eden ilk yabancı kişi babadır ve böylece çocuğun dış dünya ile olan ilişkisine yardımcıdır (Henderson, 1992, s. 632-633). Baba olma çocuğun ve çoğu zaman annesinin geçimini sağlamak demektir. Geçim sağlama rolüne paralel olarak işgücü piyasasında bir konum edinmeyi işaret etmektedir. Aynı zamanda baba olmak yasanın gözünde çocuklarına bakmakla ve eğitmekle yükümlü vatandaş, yani velayet ve vesayet sahibi erkek olmak demektir. Tüm bunlar düşünüldüğünde; Sancar (2016, s. 121)'in ifadesiyle babalık, aile, piyasa ve devlet arasındaki ilişkiler sonucunda şekillenen ve bütün bu alanların birbiriyle ilişkili olduğu; ailede 'geçim sağlayan',

piyasada ‘çalışan’, ve devletin karşısında ‘aile reisi’ olarak konumlanan toplumsal pratiktir.

Babaların toplumsal cinsiyet rolleri ve geleneksel erkeklikle ilgili tutum ve davranışları, babalık davranışlarının şekillenmesinde oldukça etkilidir. Geleneksel erkeklik anlayışını benimseyen ve cinsiyetçi tutum sergileyen erkekler, baba olduklarında çocuğun tüm bakım ve sorumluluğunun annede olduğunu düşünmektedir (AÇEV, 2017, s. 13). Segal (1990) erkeklerin, erkekliklerini ve değerliliklerini kanıtlamaya yönelik algılayışlarının kadınlardan bağımsız olduklarını göstermek ve ev içi faaliyetlerden kaçınmak adına, çocuk bakımı konusunda isteksiz davranacaklarını belirtir (Aktaran: Marsiglio, 1995, s. 18). Dolayısıyla geleneksel erkeklik kodlarını benimseyen erkekler, baba olduklarında da çocuklarıyla mesafeli ve otoriter ilişki sergileyecektir.

Kandiyoti (2007, s. 187), ataerkilliğin anlaşılabilmesi için erkek kimliklerinin oluşumuna dikkat çekilmesi gerektiğini vurgular. Babalığı anlayabilmek için de erkeklik kimlik süreci ve eril iktidarın nasıl inşa edildiğini anlamak oldukça önemlidir. Çünkü babalık kimliği içsel ve sosyal süreçlerin bir ürünü olarak şekillenmektedir. Bu da erkekliğin hem kamusal hem de özel alanda nasıl inşa edildiğini irdeleyerek farklı erkeklik ve babalık kimliklerinin nasıl inşa edildiğini anlamamızı gerektirir. Bu bağlamda erkeklik sosyalizasyon sürecinin erkeklik kimliğini nasıl inşa ettiğine bakmak gerekir. Bir sonraki başlıkta erkekliğin nasıl üretildiğine ve erkeklik sosyalizasyonuna ilişkin tartışmaya yer verilmiştir.

1.1.4. Erkeklik Sosyalizasyonu

Erkek ve dişilerin uyması için zorlandığı önceden var olan rollere uyum sağlama sürecine “sosyalizasyon” denir (Kimmel, 1987, s. 13). Kadınlık ve erkeklik rolleri sosyalizasyon (toplumsallaşma) sürecinde öğrenilir ve içselleştirilir (Vatandaş, 2007, s. 34). Sosyalizasyon, cinsiyetlerin kadınlık ve erkeklik öznelere olarak ayrışmasına neden olarak görülür (Walby, 2016, s. 147). Yaşam boyu devam eden sosyalizasyon süreci ilk ailede başlar. Bunun devamında medya, eğitim gibi araçlar ve farklı rol modellerle nasıl erkek ve kadın olunacağı öğrenilir. Böylece bireyin doğumundan itibaren tüm gelişim dönemlerinde kadınsı olan ve erkeksi olan arasındaki fark hissettirilerek bireyden biyolojik cinsiyetine uygun davranışlar geliştirmeleri beklenir.

Peki erkeklik nedir? Egemen erkeklik değerlerinin inşası nasıl gerçekleşmektedir? Erkeklik sadece babadan oğula gerçekleşen nesilden nesile bir aktarım mıdır? Yoksa içinde yaşanılan toplumsal bağlam önemli midir? Diğer erkeklerin erkekliğin inşasındaki önemi nedir?

Erkeklik, biyolojik olarak değil, zaman içinde sosyokültürel olarak inşa edilir. Atay (2004)'a göre erkeklik, “bir biyolojik cinsiyet olarak erkeğin toplumsal yaşamda nasıl düşünüp, duyup, davranacağını belirleyen, ondan salt erkek olduğu için beklenen rolleri ve tutum alışları içeren bir pratikler toplamı” şeklindedir (s. 14). Erkekler genetik yapılarının bir parçası olarak erkeklikle doğmazlar; daha ziyade, bunları kültürel olarak uygun yollarla çoğaltmayı öğrenirler (Beynon, 2011, s. 2). Bireyin içinde bulunduğu sosyal bağlam bir erkeğin nasıl davranması ve nasıl düşünmesi gerektiğine ilişkin beklentilerini ortaya koyar ve erkeklerin de bu beklentilere uygun davranışlar geliştirmesi gerekir. Tek, değişmez, statik bir erkeklik tanımı yoktur. Toplumsal beklentiler ve erkekliğe yüklenen anlamlar zamana ve bağlama göre değişebilmektedir.

“Erkek olmak” belirli bir erkeksi rolü oynamak demektir. Erkeklik bir performans-erkeklerin gerçekleştirmeyi öğrendikleri bir ‘senaryodur’. Aile, okul ve medya gibi sosyalleştirici ajanlar toplumsal cinsiyete uygun davranışı teşvik eder ve onaylar. Böylece çocuk, erkeklik rolünü gözlem, başlangıç (hatta aşılama) ve geribildirim yoluyla öğrenir (Bandura, 1977; Aktaran: Beynon, 2011, s. 58). Pleck (1981) ise erkek olmanın; uyumlu, bağımlı ya da itaatkar olmamayı; fiziksel görünüm veya tavırlarda efeminen (sissy) olmamayı; cinsel ya da aşırı samimi olan erkeklerle ilişki kurmamayı ve kadınlarla cinsel ilişkilerde başarısız olmamayı gerektirdiğinden bahseder (Aktaran: Herek, 1987, s. 73).

Ataerkil toplum yapısının oluşturulmasında toplumun kültürü ve söylemler oldukça önemlidir. Erkeklik inşa stratejileri içinde erkeklik bir söylem nesnesidir. Bir toplumdaki egemen söylemler, iktidar ilişkileri dolayısıyla insanları cinsiyetleri üzerinden neyi yapabilecekleri ya da neyi yapamayacakları konusunda yönlendirir. ‘Erkeklik’ ve ‘kadınlık’ öznellikleri birbirlerine karşıt, birbirlerini tamamlayıcı ve birbirlerine bağlı şekilde kurgulanırlar. ‘Erkeklik’in, “kadınsı” veya “kadın” olmayan olduğu varsayılır ve erkekliğe bağlı öznellikler bununla ilgili normatif söylemler tarafından sınırlandırılır ve inşa edilir (Demren, 2008, s. 79-80; Sancar, 2016, s. 18-19). Bir başka deyişle, kadınlık ve erkeklik, erkek egemen toplumun kabul ettiği ve ürettiği söylemler doğrultusunda

tanımlanmakta ve şekillenmektedir. Erkekliğin nasıl inşa edildiğini anlamak için erkeklik pratiklerini anlamak kadar ‘erkeklik söylemlerini’ de anlamak gerekir.

Heiliger ve Engelfried (1995)’e göre erkeklik oluşumunda sosyalizasyonun önemini vurgulayan araştırmalarda, sosyalizasyon modeli sekiz farklı noktada ele alınır (Aktaran: Onur ve Koyuncu, 2004, s. 38):

1. Erkekler dünyası olarak toplumsal açıdan yapılandırılan ve kadınların dünyası olan iç dünyaya kıyasla daha olumlu sıfatlarla tanımlanan “*dış dünya*”nın varlığıdır. Bu dünyanın yarattığı modeller, güçlü, acı duymayan, ağlamayan ve devamlı rasyonel olan erkekliklerdir.
2. Emeğin toplumsal dağılımında, kadına, yeniden üretim alanında görev verilmesine ve erkeğin bundan faydalanmasına işaret eden “*kullanma*” kavramıyla açıklanır.
3. Erkek sosyalizasyonunda, erkeğin kendisi ve duyguları hakkında konuşamamayı ifade eden “*suskunluk*” olarak betimlenir.
4. Suskunluğa bağlı olarak gelişen dördüncü özellik ise “*yalnızlık*” olarak ifade edilir. Buna göre, erkekler sorunlarını tek başlarına çözmek zorunda olduklarını düşünürler, zira yalnızlık, “kadınsılıktan arınmış, pozitif bir değer olarak algılanır. Yalnızlığa adanmışlık, aynı zamanda, sürekli bir terk edilme korkusuyla iç içedir.
5. Duyguların ifade edilmesinin ve dışavurumunun negatif davranış olarak tanımlandığı pota ise, erkeklik sosyalizasyonunun belirleyici beşinci hususu olan “*rasyonellik*”.
6. Rasyonelliğin sonucunda oluşan “*sürekli denetim pozisyonu*”, altıncı husus olarak, erkeğin toplumsal alanda belirleyici olan her noktada egemenlik kurma gereksinimine işaret eder.
7. Bu egemenlik kurma dürtüsü ise, erkekliğin sosyalizasyonundaki yedinci husus olan “*şiddet*”, toplumsal sorunların çözümünde tercih edilen bir davranış biçimine bağlı olarak ortaya çıkmasıdır.
8. Erkeklik oluşumunda öne çıkan vücut ve beyin kopukluğunun sonucundaki “*fizyolojik uzaklık*” olarak ifade edilir. Burada, erkeğin, kendi vücudunu, örneğin sporda olduğu gibi, işlevleştirilmesi vurgulanır.

Simon de Beauvoir'ın 'Kadın doğulmaz, kadın olunur.' sözü cinsiyetin toplumsal inşasını açıklamada önemli bir örnektir. Onur ve Koyuncu (2004, s. 32) Beauvoir'ın ifadesine benzer şekilde 'Erkek, erkek doğmaz, erkek yapılır.' şeklinde ifade eder. Tüm bunlar düşünüldüğünde cinsiyetin öğrenilmiş bir davranış olduğunu söylemek mümkündür. Bu da erkeklik sosyalizasyonunun ne denli önemli olduğunu bizlere düşündürmektedir. Sosyalizasyon toplumsal kurumlar, kültürel pratikler ve söylemler ile desteklenen karmaşık bir süreçtir. Erkek ve kadın olma süreci evde, okulda, iş yerinde öğrenilmekte; medyadaki temsiller, söylem ve pratiklerle de pekiştirilmektedir. Fiziksel ve ruhsal yönden güçlü olma, rekabetçi, agresif, baskın, akılcı, duygusal olmamak sık sık erkekliğin özellikleri olarak tanımlanır. Bu özellikler geleneksel olarak erkekliğe katkı sağlar ve kadınsı olandan üstün bir durum olarak sunulur.

Gilmore (1990, s. 223) da dünyadaki tüm erkek kimliklerinde kadını hamile bırakmak, kendisine bağımlı olanları tehlikeden korumak, hıssım ve akrabalarını geçindirebilmek şeklinde üç temel ölçütün olduğunu ileri sürer: Erkeklik kimliği dölleyici, geçindirici ve koruyucu olmak üzerine kuruludur (Aktaran: Demren, 2003). Beynon (2011, s. 7), erkek bedeni ve erkekliğin sosyokültürel anlamda birbiriyle bağlantılı olduğunu, bunun dikkatli bir şekilde açıklanması gerektiğini belirtir. Selek (2014) de Türkiye'de geleneksel olarak kabul edilen erkeklik kademesine varmak -yani erkek olmak- için sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi dört aşamanın geçilmesi gerektiğinden bahseder. Evlilik erkek olmanın son durağıdır. Bu aşamaların hepsinden geçerek erkeklik kademesine varan erkekleri babalık gibi pek çok rol ve sorumluluğu kapsayan önemli bir konum gelmektedir. Babalık konumu sünnet olan, askerlik yapan, eli iş tutan ve heteroseksüel cinsel deneyimi olan erkek tarafından hak edilen bir konumdur (s. 19). Bir erkek, baba olarak insanların ona aile babası gözüyle baktığı yeni bir sosyal statü kazanır (White, 1994, s. 123). Babalık, erkek bedeni ve erkeklik arasındaki ilişkiyi açıklamada yararlanılabilecek önemli bir konumdur. Çünkü bir erkeğin babalık konumuna gelebilmesi için cinsel anlamda erkekliğini ispatlamış olması gerekmektedir.

Baba olmadan önce nasıl bir erkek olunacağını öğrenen erkekler, çocukluklarından itibaren daima güçlü görünmeyi, mesafeli olmayı, duygusal olmamayı öğrenmektedir. Güç güçsüzlük ikileminde daima sert ve dayanıklı olmaları aşılana erkekler nasıl bir 'erkek' olunacağını da öğretti, söylem ve pratiklerle içinde yaşadıkları toplumda

öğrenmektedir. Nasıl bir erkek olacağını öğrenen birey, babalığını da sahip olduğu erkeklik özellikleri üzerinden gerçekleştirmektedir.

Losh- Hesselbart (1987), cinsiyet rollerinin gelişiminde etkili olan en az üç modelleme türü olduğundan bahsetmektedir: a) sembolik temsiller, medyadaki temsiller gibi; b) somut figürler, kendi babaları ya da akranları; c) davranışın belirlenmesinde etkili olan sosyal durumlardır. Losh- Hesselbart'a göre ilk iki tür diğerinden daha belirleyici olmaktadır. Babaların babalık rollerinin şekillenmesinde kendi babaları oldukça etkilidir (Aktaran: Daly, 1995, s. 25).

Erkeklik (masculinity) ve babalık sosyal öğrenme ile ilişkili olup içinde yaşanılan sosyal bağlamda rol modeller aracılığıyla öğrenilir. Erkekler, erkeklığe ilişkin değerleri ve pratikleri çevresindeki diğer erkekler aracılığıyla öğrenmektedir. Kuşkusuz bunların rol model olabilecek kişilerin en başında ona en yakın aile içerisindeki kişi kendi babasıdır. Navaro (2007, s. 153) babayla özdeşleşmenin, erkek çocukların kimlik gelişiminde hayati önem taşıdığından bahseder. Anneden farklı olarak baba dış dünyayı, gücü, rekabeti, iktidarı, macerayı, “*erkek olmayı*” ve “*erkek gibi davranmayı*” temsil etmektedir. Baba figürü erkek çocuğunun gelecekte bulunacağı dünyayı ve ortamı hazırlamak açısından önemlidir (Aktaran: Zeybekoğlu, 2013, s. 307).

Neyin doğal olduğuna ilişkin görüşlerimiz aslında sosyokültürel bir oluşumdur. Dolayısıyla erkeklığe ilişkin görüşler de bu oluşumun bir parçasıdır. Erkeklik sosyokültürel olarak inşa edilen ve zamanla sınırları değişebilen bir kurgudur. Bu nedenle, erkeklığe ilişkin düşünceleri toplumsal bağlam temelinde ele almak gerekir. Toplumsal olarak inşa edilen egemen erkeklik değerlerini daha iyi anlayabilmek için Connell'in hegemonik erkeklik kavramına da bakmak gerekmektedir. Bir sonraki bölümde hegemonik erkeklik kavramına ilişkin kuramsal bilgiye yer verilmiştir.

1.1.5. Hegemonik Erkeklik ve Karşısında Konumlanan Farklı Erkeklikler/Farklı Babalıklar

Erkeklik çalışmaları içerisinde sıkça söz edilen ‘hegemonik erkeklik’ kavramı, Gramsci'nin hegemonya kavramından türetilerek Connell (1987) tarafından ortaya atılmıştır. Hegemonya kavramı ilk olarak sınıf ilişkilerini açıklamak için kullanılmış,

egemen sınıfın hakimiyeti, bu gücü nasıl elde ettiği ve koruduğu ile ilişkili olarak açıklanmıştır (Donaldson, 1993, s. 644). Connell ‘Toplumsal Cinsiyet ve İktidar’ adlı kitabında hegemonik erkekliğin kadınlarla ilişkili olduğu kadar ikincil konuma itilmiş erkeklik biçimleriyle de ilişkili olarak inşa edildiğini ifade etmektedir (Connell, 2016, s. 268). Demetriou (2001, s. 341) da Connell’in açıklamasına paralel olarak hegemonik erkeklik kavramını içsel ve dışsal hegemonya şeklinde sınıflandırmış ve içsel hegemonyanın belirli gruptaki erkeklerin diğer erkekler üzerindeki hegemonyayı, dışsal hegemonyanın ise erkeklerin kadınlar üzerindeki hegemonyasını ifade ettiğini belirtmiştir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere; hegemonik erkeklik kavramının erkekler ve kadınlar arasındaki hiyerarşik ilişkilere ve erkeklerin erkekler arasındaki hiyerarşik ilişkilere vurgu yaptığı söylenebilir.

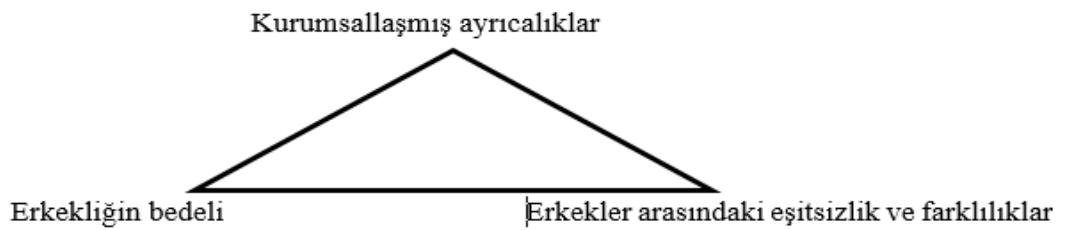
Hegemonik erkeklik kavramı içerisinde güç ve iktidarı barındırmaktadır. Bir iktidar mekanizması kavramı olarak hegemonik erkekliğin kullanıldığını belirten Cengiz, Tol ve Küçükkural (2004, s. 55) erkekliğin iktidar ve beden üzerinden kurulan bir kimlik ve toplumu kuşatan eril bir söylem olduğunu belirtmektedir. Hegemonik erkeklik, yalnızca kültürel pratikler ve geleneksel alışkanlıklar içine gömülü erkeklik davranışlarından doğmamakta, bunlara ek olarak hegemonik erkekliğin üretilmesinde çeşitli kurumların varlığı da oldukça önem arz etmektedir. Devlet, aile, eğitim gibi toplumsal kurumlar aracılığıyla ekonomik ve kamusal faaliyetler hegemonik erkeklik değerleri ile yoğrulmaktadır (Connell, 2016).

Hegemonik erkekliği anlayabilmek için kimlik oluşumlarını anlamak gerekir. Dominelli (2002a) kimliğin baskıcı ilişkilerin geliştirildiği büyük bir arena olduğundan bahseder. Kimlik oluşumu bir kişi veya grubu diğerinden ayırmak için farkları kullanır. Bu farklar psikolojik, fiziksel ve sosyal olanlar dahil birçok şeyden kaynaklanabilir. Kimlik ayrımında birini diğerinden ayırmak için bu farklılıklar üzerinde durulur. Bu durum bir özelliğin diğerlerinden daha istenen/arzu edilen ya da üstün olarak tanımlanmasına izin verir. Farklar üstün-üstün olmayan temelinde farklar kullanılarak politik hale gelir. Farkın politikleşmesi bir gruba ya da bireye ayrıcalık veren ve diğerlerini dışlayan sembolik temsiller yaratır. ‘‘Onlar-biz’’ ayrımı yaratılarak istenen/arzu edilen özelliklere sahip olmayan birey ya da gruplar dışlanır ve marjinalleştirilir (s. 37-38). Baskıcı ilişkilerin kimlik oluşumunu nasıl gerçekleştirdiğini ele alan Dominelli’nin bu sözleri toplumdaki

egemen erkekliği temsil eden hegemonik erkeklik ve hegemonik erkeklik karşısında konumlanan farklı erkekliklerin nasıl oluştuğunu anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Messner (1997, s. 12), erkeklik politikalarını politik söylem ve eylemlerin çeşitlenmesini eleştirel bir şekilde değerlendirmek için erkeklik politikaları tipoloji modelini kullanmıştır. Bu şema erkeklere tanınan kurumsallaşmış ayrıcalıkları, erkekliğin bedeli ve erkekler arasındaki eşitsizlik ve farklılıkları içermektedir.

Şekil 1. Erkeklik Politikaları Tipoloji Modeli

Erkekler gerek sosyalizasyon sürecinde gerek kamusal alanda kadınlara nazaran ayrıcalıklara sahiplerdir. Kurumsallaşmış ayrıcalıklar erkeklerin avantaj konumunda olduğu durumlar şeklinde düşünülebilir. Bu ayrıcalıklar erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakkümünü işaret ederken bir yandan da bir erkekten beklenen rol ve sorumlulukları karşılamak baskısını getirir. Dolayısıyla erkeklerin kurumsallaşmış ayrıcalıkları iki tarafı keskin bir bıçak gibidir (Leung ve Chan, 2012, s. 217-218). Erkekler kendilerine statü ve ayrıcalık vaat eden dar erkeklik tanımları ile uyum için sığ ilişkiler, kötü sağlık ve erken ölüm şeklinde ağır maliyetler ödeme eğilimindedir (Messner, 1997, s. 6). Dolayısıyla erkeğin hegemonik erkeklik değerlerini içselleştirerek acıyı ve duygularını yok sayması onun bir bedel ödemesine neden olabilmektedir.

Erkekler erkekliğin dar tanımlaması içinde bir bedel ödemek zorunda kalsa da bu her erkek için aynı derece ve durumda gerçekleşmemektedir. Erkekler arasında da eşitsizlikler ve farklılıklar vardır. Messner (1997, s. 8)'in de deyimiyle erkekler ataerkilliğin meyvesini çok eşitsiz bir şekilde paylaşmaktadır. Hegemonik erkeklik (beyaz, orta ve üst sınıf, heteroseksüel) kadınlıklarla ve çeşitli tabi kılınan erkekliklerle (ırksal, cinsel ve sınıf) ilişkili olarak inşa edilir. Oysa cinsiyet ilişkileri yaş, etnik köken, sınıf, ırk gibi değişkenler dikkate alındığında erkeklik düşünüldüğünden daha

karmaşıktır. Erkekleri birbirinden ayran bu özelliklere bağlı olarak deneyimleri de farklılaşmaktadır.

Erkeklik literatürüne bakıldığında; farklı erkeklik tanımlamalarının yapıldığı görülmektedir. Connell (2014, s. 76-81) 'Masculinities' kitabında hegemonik erkekliğin karşısında 3 farklı tür erkekliğin yer aldığını belirtir. Bunlar işbirlikçi (complicit), tabi kılınan (subordinated) ve marjinalleştirilen (marginalized) erkeklik biçimleridir. İşbirlikçi erkekler hegemonik erkeklik normlarını tam olarak benimsemeseler de ataerkil paydan yararlanırlar. Tabi kılınmış erkekler ise hegemonik erkeklik normundan sapan homoseksüel erkekleri temsil etmektedir. Homoseksüel erkeklik diğer erkeklerle olan cinsiyet hiyerarşisinde en alt konumdadır. Marjinalleştirilen erkeklik ise sınıf, ırk, yaş gibi unsurlara bağlı olarak ötekileştirilenlerdir.

Bu farklı erkeklik tanımlamalarının oluşturduğu farklı babalıklar vardır. Johansson (2011b)'ın da ifade ettiği gibi babalığı açıklamada farklı teoriler farklı bakış açısı sunmaktadır. Parsons'ın işlevselcilik yaklaşımı babayı ekmek kazanan aile reisi olarak tanımlarken, modernlikle birlikte babalıkta da bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Johansson'a göre hegemonik erkeklik duyguları çelişen eşitlikçi babaları ifade ederken, içerimli erkeklik değişen ve cinsiyetsiz babaları temsil etmektedir.

Hegemonik erkeklik kavramının erkekliğin değişen doğasını anlamada yetersiz kaldığı düşünülerek literatüre kazandırılan içerimli erkeklik (inclusive masculinity), geleneksel olarak hegemonik erkeklik tarafından marjinalleştirilen kişilerin sosyal içermesine dayanmaktadır (Anderson, 2008, s. 606; Anderson, 2012). Önceki nesiller tarafından reddedilen bazı özelliklerin yeni nesiller tarafından erkekliğe mal edilmesine vurgu yapmaktadır. İçinde buldukları tarihsel dönemdeki başat eğilimler tarafından şekillense de önceki dönemlerin erkeklik kavramı içinde yer bulmayan bazı özellikleri içermeye kararlılığı gösterdikleri iddiasına dayanmaktadır (Günay-Erkol, 2018, s. 10-11).

Farklı erkeklik biçimleri arasındaki ilişki ve egemen olan erkekliğin diğer erkeklikler üzerinde kurmuş olduğu baskı, ataerkil toplumsal düzenin işleyişinin önemli bir parçasıdır. Farklı erkeklik biçimleri olduğu gibi farklı babalık biçimleri de vardır. Dolayısıyla erkeklik ve bununla birlikte dönüşen babalığı anlayabilmek için hegemonik erkekliği ve hegemonik erkeklik karşısında konumlanan diğer erkeklikleri anlamak

gerekir. Anderson (2008)'ın literatüre kazandırdığı içerimli erkeklik, ev işlerine katılan ve çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kuran babalık anlayışını düşündürmektedir.

Hegemonik erkeklik değerleri farklı sınıfsal özelliklere sahip farklı aile yapılarında da değişiklik gösterebilmektedir. Erkek içinde bulunduğu sosyal koşullara bağlı olarak gücü tanımladığı ya da gücün tanımlandığı şey doğrultusunda üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Sancar (2016, s. 33) üst sosyo-ekonomik düzeyde bir erkek için kariyerin onun ayrıcalıklı konumunu ve üstünlüğünü pekiştirebilecekken, daha düşük sosyoekonomik ve eğitim düzeyine sahip erkek için evin geçimini sağlama güç olarak tanımlanabildiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik sadece kadını ezmekte, farklı toplumsal sınıfa mensup farklı erkeklikleri de tahakkümü altına almaktadır. Bu durumu babalıkla da ilişkilendirmek doğru olacaktır. Babalığın da erkek kimliği doğrultusunda şekillendiği düşünüldüğünde farklı babalıkların da olabileceğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda, farklı sınıfa mensup babaların farklı erkek kimliklerine sahip olmasına paralel olarak babalık tanımlamaları ve davranışları da farklı olacaktır.

1.1.6. Erkeklik Krizi ve Kırılğan Erkeklik

Hegemonik erkeklik güç-güçsüzlük çerçevesinden değerlendirildiğinde; toplumun beklenti ve talepleri doğrultusunda şekillenmekte, iktidarın ve gücün temsili olarak kurgulanmaktadır. Bu güçlü olma hali erkeklere ayrıcalık kazandırırken bir taraftan da çok fazla sorumluluk yükleyerek ezilen konuma gelmesine neden olabilmektedir. Atay (2017)'ın da ifade ettiği '*Erkeklik en çok erkeği ezer.*' sözü belki de bunun en güzel tamamlayıcısıdır. Atay, erkeklerin kadınları ezdiğini doğrulasa da aslında erkekliğin en çok erkekliği ezdiğini belirtir. Bu durum bir kimliğin öteki kimliği ezmesi değil, kimliğin benliği ezmesi durumuna işaret eder (s. 47).

Ataerkil yapı ve ilişkiler sadece kadınları değil, erkekleri de etkilemektedir. Dolayısıyla sadece ezilen konumda bulunan kadınları değil, ayrıcalıklı konumda olan erkekleri de anlamamız gerekir. Erkekler yaşamı boyunca bir erkeğin nasıl olması gerektiğine ilişkin düşünce, davranış ve pratiklerle mevcut konumuna layık olmak için çabalar. Bunun için de devamlı erkekliğini ispatlamak zorunda bırakılır. Çünkü erkek olmak demek güçlü olmayı, evini geçindirebilmeyi, yumuşak olmamayı, sözünün eri olmayı, acı duymamayı gerektirir.

Çağdaş batı toplumlarında hegemonik erkeklik gelir getiren düzenli bir iş ile ilişkilidir. Gelir getiren iş, erkek kimliğinin merkezi kaynağıdır. İş sahibi olmak, erkekliğin en önemli kriterlerinden biri olmakta, 'iş sahibi olamayan' ve 'eli ekmek tutmayan' erkek, erkeklik inşasında kriz yaşamaktadır (Barutçu, 2013, s. 99; Brandth ve Kvande, 1998, s. 296). Ücretli bir işte çalışarak kamusal alanda var olma erkek kimliği için önemli bir durumdur. Gücü ekonomik anlamda elinde bulunduran erkeğin temel görevini eve ekmek getirme rolü şeklinde tanımlaması aksi bir durum söz konusu olduğunda stres ve kriz durumu yaşayabilmesine neden olabilmektedir. Literatürde erkeklik krizi olarak da ifade edilen bu durum, erkeğin toplumun ondan beklediği rol ve sorumlulukları yerine getirememesi şeklinde ifade edilebilir.

Erkeklik krizi, erkeklerin yaşıyor olabileceği bir süreç olarak düşünülebilirken bunun sonucunda ortaya çıkan erkeklik biçimi 'kırılğan erkeklik' olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kırılğan erkeklik, hegemonik erkeklik normlar temelinde toplumun bir erkekten beklediği rol ve sorumlulukları yerine getirememesi durumunda ortaya çıkan erkek kimliğidir. Vandello ve diğerleri (2008, s. 1326) erkekliğin kaybedilebilir ve devamlı ispatlanmak zorunda olmasının onun kırılğanlığını gösterdiğine değinir. Bunu da kırılğan erkeklik (precarious manhood/ fragile manhood) şeklinde kavramsallaştırır.

Cinsiyete dayalı iş bölümü doğrultusunda şekillenen toplumsal algı sonucunda, erkeğin bir iş sahibi olması, para kazanması ve evini geçindirmesi beklenmektedir. Ücretli bir işte çalışıyor olma erkek kimliğiyle özdeşleştirilen bir durumdur. Erkeğin düzenli ve ücretli bir işte çalışıyor olması eve ekmek getiren rolünü desteklemekte ve iktidarı elinde bulundurmasına neden olabilmekte aksi bir durum söz konusu olduğunda ise erkekliği tehlikeye girebilmektedir. Kadınların çalışma yaşamında yer alması ve başarılar elde etmesi, geleneksel kadın ve erkek rollerine ilişkin kalıpların değişmesi, erkeklerin ev işleri ve çocuk bakımına dahil olması erkekler açısından bir güç kaybı olarak görülebilmekte ve erkeklik krizi ortaya çıkabilmektedir. Bu durum erkek kimliğinin zedelenmesine, benlik saygısının düşmesine ve toplumdaki saygın konumunun azalarak erkeğin dışlanmasına neden olmaktadır.

1.2. FEMİNİST SOSYAL HİZMET VE ERKEKLERLE ÇALIŞMA

Literatüre bakıldığında babalık çalışmaları ve araştırmalarının, erkeklik çalışmalarının gelişimiyle birlikte gerçekleştiği görülmektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları içerisinde yer alan erkeklik çalışmaları ise kadın çalışmalarına kıyasla oldukça geç bir dönemde başlamıştır.

Kimmel (1987, s. 11) erkeklik çalışmalarının erkekliği tartışmalı olarak ele aldığını, erkeklerin deneyimlerini keşfetmeye çalıştığını ifade eder. Eleştirel erkeklik çalışmalarının gelişimi üç dalgada ele alınmaktadır. Eleştirel erkeklik çalışmaları, feminist çalışmaların ikinci dalgasıyla aynı döneme denk gelmektedir. Bu dönemde kadınlarda olduğu gibi erkekler için de toplumsal cinsiyet pratikleri ele alınmıştır (Barutçu, 2013, s. 12). İlk çalışmalar erkeklik denildiğinde ne anlaşıldığını ve ne tür özelliklerin kast edildiğini anlamaya çalışmıştır (Sancar, 2016, s. 26). Bazı erkeklerin egemen erkeklik değerlerinden şikayetçi olabileceği iddia edilmiş, egemen erkeklik değerlerinin erkekler üzerindeki olumsuz etkisi ortaya koyulmak istenmiştir (Sayer, 2011, s. 16). 1980'li yıllara gelindiğinde ise tek bir erkekliğin değil, farklı erkekliklerin de olduğu, erkeklerin her zaman ataerkil sistemden yararlananlar olmadıkları tartışılmaya başlanmıştır. Connell'in ortaya atmış olduğu hegemonik erkeklik kavramı bu döneme denk gelmektedir. Üçüncü dalgada ise erkeklik çalışmaları disiplinler arası alana taşınarak medya, edebiyat gibi alanlarda tartışılmaya başlanmıştır (Barutçu, 2013, s. 12).

Türkiye'de ise erkekliğin bir araştırma konusu olarak ele alınması oldukça yenidir. Batıda erkeklik çalışmaları 1970'li yılların sonundan itibaren gelişse de, Türkiye'de erkeklikle ilgili çalışmaların 1990'lı yıllardan itibaren gelişmeye başladığı söylenebilir. Tecik (2012, s. 58) postmodernleşme ve küreselleşmeyle birlikte Türkçe literatürde erkeklik tartışmalarının gündeme geldiğini belirtir.

Babalık çalışmaları, erkeklik çalışmalarının gelişimi doğrultusunda erkeklik çalışmalarına kıyasla geç bir dönemde başlamıştır. Güngörmüş-Özkardeş (2010) babalıkla ilgili çalışmaların 1980'li yıllardan önce başladığını, 1990'lı yıllarda ise uluslararası düzeyde daha yaygın bir şekilde tartışılmaya başlandığını belirtir (Aktaran: Zeybekoğlu, 2013, s. 304). Türkiye'de babalıkla ilgili literatür incelendiğinde, yapılan çalışmaların oldukça sınırlı düzeyde olduğu görülmektedir. Öyle ki bunu sosyal hizmet disiplinde yapılan araştırma ve çalışmalarda da görmek mümkündür.

Strug ve Schaaffer (2003) sosyal hizmet literatüründe babalığa dair çok az çalışma olduğunu belirtir. Sosyal hizmet literatüründe ve sosyal hizmet uygulamalarında erkekler ve erkeklerin sorunlarına yeterince değinilmemektedir (Cree ve Cavanagh, 1996, s. 3; Pease, 2011, s. 409). Kosberg (2002, s. 51) de sosyal hizmet literatürünün kadın odaklı olduğunu, kadınların sorun ve gereksinimlerine odaklanırken erkek müracaatçıların göz ardı edildiğini belirtmiştir.

Kadın deneyimlerinin merkeze alındığı feminist sosyal hizmet yaklaşımı, geleneksel sosyal hizmet teori ve uygulamasını cinsiyetçi olmasını eleştirmiş (Buz, 2009, s. 53); 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında gelişmeye başlamıştır (Öztürk, 2014, s. 51). Feminist sosyal hizmet uygulaması kökenini feminist kuramdan almaktadır. Feminist kuram kadın deneyimini başlangıç noktası olarak ele almakta, kadınların içinde buldukları sorunların oluşum dinamiklerini sosyal yapıyla bağlarını kurmaya yardım etmeyi ve eşitlikçi ilişkiler inşa etmeyi amaçlamaktadır (Buz, 2009, s. 60).

Dominelli (2002b) kadınların ve çocukların refahını destekleyen davranış değişikliklerini başlatmak için, sosyal hizmetin değerleri ve hedeflerinin feminist pratik ilkeleri ile bağlantılı olması gerektiğini belirtir. Kadınların ve çocukların iyilik halini artırmak erkekleri de iyileştirecektir (s. 96). Yapılan çalışmalarda kadına yönelik şiddetin faili olarak suçlanan erkek öteki, mağdur kadın ise özne konumuna yerleştirilir. Erkeklerle genelde aile temelli yaklaşım içinde mikro düzeyde çalışmalar yapılır. Aile temelli yaklaşım kadının özel alandaki rolünü ve kamusal yaşamdaki yokluğunu anlamak noktasında yararlı olsa da erkek şiddetinin inşasını anlamayı güçleştirir (Uçan, 2016, s. 162-163). Dominelli'nin ifadesinden de anlaşılacağı üzere, sosyal hizmet mesleği ve disiplini erkeklerle çalışırken, kadınları ve çocukları merkeze almakta ve onları güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Ancak Scully (1990, s. 3-4) ataerkilliğin çöküşünün yalnızca kadınların yaşamlarına ve deneyimlerine odaklanarak gerçekleştirilemeyeceğini ve erkekliğin sosyal inşasının eleştirel bir şekilde incelenmesi gerektiğini ifade eder (Cree ve Cavanagh, 1996, s. 7; Dominelli, 2002b, s. 87). Bu nedenle toplumsal cinsiyet çalışmalarında erkeğin toplumsal cinsiyetin ötekisi şeklinde konumlandırılmaması gerekir. Sosyal hizmet uzmanları için eşitlikçi savlara dayanan ve erkeklerin yeni rollere uyum sağlamalarını destekleyen birey,

aile, grup, örgüt ve topluluk temelli eylem planları oluşturmak amaç olmalıdır (Uçan, 2016, s. 165).

Uçan (2016) ailede eşler ve çocuklarla kurulan ilişkinin, toplumsal cinsiyete dair egemen söylemlerin yeniden üretilmesinin önemli bir parçası olduğunu belirtir. Dolayısıyla aile sistemi bir bütün olarak düşünülerek; toplumsal cinsiyetin üretim sürecine müdahale edilmeli ve tüm bireyler eril iktidara karşı güçlendirilmelidir (s. 166). Bu bağlamda; kadınlarla çalışmanın yanı sıra erkekliği anlamak ve erkeklerle çalışmak da büyük bir önem kazanmaktadır.

Cavanagh ve Cree (1996, s. xxii) erkeklerle çalışmalarının temelini oluşturan varsayımları şu şekilde belirtir:

- Toplum cinsiyetçidir. Bu yüzden sosyal hizmet, fikir ve uygulamalarında kaçınılmaz bir şekilde cinsiyetçidir.
- Cinsiyetçilik ırk, etnik köken, sınıf, yaş, engellilik gibi diğer baskılarla bağlantılı ele alındığında bir baskı olarak daha iyi anlaşılabilir.
- Tek bir ‘kadın’ kategorisi ve tek bir feminist bakış açısı yoktur. Aksine kadınlar toplumsal cinsiyet temelindeki baskı deneyimlerini paylaşırlar.
- Tek bir ‘kadın’ ve tek bir ‘erkek’ kategorisi yoktur. Erkekler en iyi erkeklikler açısından anlaşılabilir.
- Feminizm erkeklerle yüzleşmeli ve erkekleri değiştirmeye çalışmalıdır. Kadınlarla çalışmak tek başına yeterli değildir.
- Sözde ‘erkeklerin hareketi’ kadın özgürlüğü hareketinin köklerinden uzaklaşmaktan vazgeçirilmelidir. Feministler, erkeklerle çalışmanın pratikte ve amaçlarında kadın merkezli kalmasını sağlamak için feminist yanlısı (pro-feminist) erkeklerle çalışmalıdır.

Kadın çalışmaları; kadın-erkek arasındaki eşitsiz ilişki, erkeğin kadın üzerindeki ezici ve zayıflatıcı iktidarı, kadına yönelik şiddet, kadın hakları gibi meseleleri tartışırken; erkeklik çalışmaları eril iktidarın sadece kadınları değil tüm cinsler üzerindeki baskısına açıklık getirmeye çalışır. Egemen erkeklik söylemleri sadece kadını ya da çocuğu güçsüzleştirmemektedir. Bir yandan erkeklere ayrıcalık vermekte, bir yandan da o ayrıcalıkları elde etmesi için yüklenmiş olduğu sorumlulukları gerçekleştirmesini beklemektedir. Bu bağlamda; erkekliğin inşasının ve erkek olma sürecinin nasıl

gerçekleştirdiğini, toplumsal yapılar tarafından da bu erkeklik kurgusunun nasıl desteklendiğini anlamaya ihtiyaç vardır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet meselesi, sadece kadını ilgilendiren bir mesele olmayıp her iki cinsin de tartışma konusu ve öznesi olarak merkeze alınmasını gerektirir.

1.3. OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU

Otizm spektrum bozukluğuna dair kuramsal bilgilere, ‘Otizm Spektrum Bozukluğu Nedir?’ ve ‘Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Babalar’ alt başlıkları altında yer verilmiştir.

1.3.1. Otizm Spektrum Bozukluğu Nedir?

Uzun yıllar boyunca kullanılan otizm terimi yerini otizm spektrum bozukluğu (OSB) kavramına bırakmıştır. Literatür incelendiğinde otizm ve otizm spektrum bozukluğunun birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Otizm en geniş anlamıyla, yaşamın erken dönemlerinde başlayan ve yaşam boyu süren, sosyal ilişkiler, iletişim, davranış ve bilişsel gelişmede gecikme ve sapmayla beliren nöropsikiyatrik bir bozukluktur (Fırat, 2016, s. 540). Otizm spektrum bozukluğu, yaygın gelişimsel bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Gelişimsel bozukluklar içerisinde otizm spektrum bozukluğu, zihinsel engellilikten sonra karşımıza çıkan en yaygın türdür (Sağlık Bakanlığı, 2008, s. 3). Gelişimsel bozukluğu olan bireyler, yeni şeyleri okuma ve yazmayı öğrenmede, diğer insanlarla iletişim kurmada, yeni arkadaşlar edinmede, günlük yaşam becerilerini yerine getirmede zorluk yaşayabilmekte ve kendisine yardımcı olacak bir aile üyesine ihtiyaç duymaktadır (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2017).

‘Otizm’ terimi ilk kez İsviçreli psikiyatrist Eugen Bleuler tarafından, 1911 yılında kendisini dış dünyadan soyutlamış içe kapanmış olan bireyleri tanımlamak için kullanılmıştır (Kaymak, 2016, s. 167; Kırcaali- İftar, 2015, s. 5). Otizmle ilgili ilk makale ise ABD’nin ilk çocuk psikiyatristi olan Leo Kanner tarafından 1943 yılında yayınlanmıştır. Kanner, o dönemde bu çocukları yetenekleri olan çok başarılı ancak ciddi derecede öğrenme sorunları olan çocuklar şeklinde tanımlamıştır (ASPB, 2016a, s. 22). Zamanla otizmin kapsamı ve tanı kriterleri de değişmiştir. DSM-IV ile otizm spektrum

bozukluğu ‘Yaygın Gelişimsel Bozukluklar’ ana başlığı altında Otistik bozukluk, Asperger Sendromu, Rett sendromu, çocukluk çağı dezintegratif bozukluk ve başka türlü adlandırılmayan yaygın gelişimsel bozukluk olmak üzere beş bozukluğu içerecek şekilde tanımlanmıştır (Kaymak, 2016, s. 167). DSM-V’te ise ağırlık düzeylerine göre otizmin sınıflaması değişerek üç seviyede ele alınmıştır. Seviye 1 sınırlı, tekrarlayıcı davranışları, seviye 2 önemli destek gerektiren sosyal iletişim eksikliğini, seviye 3 ise bu iki seviyeden daha ağır durumu ifade etmektedir (APA, 2013).

OSB tanısı iki yaşına kadar mümkün olsa da 12 aydan önce teşhis etmek oldukça güçtür. Otizme ilişkin tanı 2 yaş öncesinde nadir olarak konulabilmektedir. Buna bağlı olarak da aileler çocuğun gelişiminde ilk bir yıl olağandışı bir durum fark etmemektedir (Wing, 2015, s. 32). Otizmin nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte Kırcaali- İftar (2015, s. 34) nedenlerini genetik temel ve risk faktörleri şeklinde ayrı başlıkta gruplandırmaktadır. OSB’nin nedenleri olarak; genetik özellikler ve çevresel özelliklerin etkili olduğu üzerinde durulsa da bunların ne derece etkili olduğu kesin olarak bilinmemektedir.

Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de otizmden etkilenmiş çocuk sayısına ilişkin kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Son yıllarda ABD, Avustralya, İngiltere gibi ülkelerde otizm spektrum bozukluğu tarama çalışmaları yapılmaktadır. Yapılan araştırmalarda otizm spektrum bozukluklarının yaygınlığı İngiltere’de 100 çocukta bir, ABD’de 150 çocukta bir, Avustralya’da ise 160 çocukta bir görüldüğü şeklindedir (Sağlık Bakanlığı, 2008, s. 2). Amerika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi’nin (CDC) (2019) verilerine göre ise her 59 çocuktan birinin otizm tanısı aldığı sonucu elde edilmiştir. OSB’nin görülme oranı, kızlara kıyasla erkeklerde 4 kat daha fazladır.

Türkiye’de Sağlık Bakanlığı ve Tohum Otizm Vakfı ile ortak gerçekleştirilen Otizm Tarama Projesi (2008)’ne göre; 18-36 ay arasındaki yaklaşık 45.000 çocukta otizm spektrum bozukluğu riski değerlendirilmiştir. Proje beş ayrı ilde gerçekleşmesi ve araştırmaya dahil olan 45.000 gibi büyük bir kitleyi kapsamı açısından önemlidir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin 2014 verilerine göre zorunlu eğitim çağındaki OSB olan çocuk sayısı 16.837’dir (ASPB, 2016b, s. 9). Son yıllarda otizm spektrum bozukluğu tanısı alan çocuklarda ciddi artış olduğu görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında

etkili olan faktörler, tanı ölçütlerinin değişmiş olması ve otizme ilişkin farkındalığın artmış olmasıdır.

Otizm; psikomotor gelişim, sosyal-duygusal gelişim, dil gelişimi, bilişsel gelişim gibi pek çok gelişim alanını etkileyen bir bozukluktur (Kaymak, 2016, s. 169). OSB'li çocuklar çevresindeki kişileri ile olan iletişimini olumsuz yönde etkileyen duygu ve davranış problemleri ve tekrarlayıcı davranışlar sergilemektedir (Töret, 2016, s. 193). OSB'li bireyler normal gelişim gösteren akranlarına göre sosyal becerileri gerçekleştirilmede ve sosyal etkileşime girmede sorunlar yaşamaktadır. Çevresindeki başka kişilerle ilgilenmemek OSB'li çocuklardaki en temel özelliklerden biridir. OSB'li çocuklar genelde düşük sosyal becerilere sahip olma, empati kuramama, tehditleri algılayamama, grup oyunlarına dahil olmama gibi özelliklere sahiptirler.

Otizimli çocuklar çeşitli davranış problemlerine sahiptir. Bu davranışlar çocuğun diğer insanlarla kurduğu iletişimi de olumsuz bir biçimde etkileyebilmektedir. En sık görülen problem davranışlar arasında çevresindeki bireylere yönelik fiziksel ve sözel öfke davranışları yer almaktadır. OSB olan bireylerde; yönergelere uymama, öfke nöbetleri, bağırma, kendini yere atma, vurma, ısırma, kafasını yere ya da duvara vurma, ellerini ısırma, yara yapıncaya kadar sürekli bir yerini kaşıma, başkalarına vurma ve ısırma gibi kendine ve başkalarına zarar veren davranış problemleri de sıklıkla görülebilmektedir (Bülbin, 2012, aktaran: ASPB, 2016a, s. 48). OSB'li çocuğun sahip olduğu problem davranışlar, ebeveynleri, toplumsal çevre ile olan etkileşimlerini ve günlük yaşamlarını sürdürmelerini olumsuz etkileyebilmektedir (Gray, 2000; aktaran: Töret, 2016, s. 202). Bu tür problem davranış özellikleri hem otizimli bireyin hem de ailesinin yaşam kalitesini olumsuz bir biçimde etkileyebilmektedir. Tehlike arz edebilecek durumları değerlendiremeyen otizimli çocuklar uygun olmayan davranış özellikleri sergileyerek kendilerine zarar verebilmektedirler. OSB'li çocukların sahip olduğu özellikler ebeveynlerin yaşamında da değişikliğe yol açabilmekte, rol ve sorumluluklarının artmasına neden olmaktadır. Bir sonraki bölümde OSB'li çocuğu olan babaların deneyimlerine, artan rol ve sorumluluklarına, baba-çocuk ilişkisine dair kuramsal bilgiye yer verilmiştir.

1.3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Olan Çocuğa Sahip Babalar

Ebeveynliğe geçiş başlı başına rol ve sorumlulukların değişmesine neden olurken çocuğun engelli olduğunun öğrenilmesi ebeveynler için ekstra stres kaynağı olabilmektedir. Çocuğun kronik bir hastalığa ya da engele sahip olması aile açısından bir kriz durumu olarak düşünülebilir. Aileye katılan birey, engelli olduğunda kuşkusuz tüm aile bireylerinin yaşamını etkilemekte ve artan sorumluluklarla birlikte pek çok sorun yaşamalarına neden olmaktadır.

OSB'li çocuğu olan aileler finansal zorluk, fiziksel ve ruhsal sağlığın bozulması ve boşanma oranının artması gibi pek çok sorun yaşayabilmektedir (Hartley ve diğerleri, 2010). Hartley ve Schultz (2015, s. 137) engelli çocuğu olan ailelerin engelli çocuğu olmayan ailelere kıyasla daha fazla zorlukla mücadele ettiğini ve boşanma riskine sahip olduğunu ifade etmektedir. Boşanma nedenleri artan ebeveynlik talepleri, engelli bir çocuğa sahip olmadaki stres, eşin ihtiyacına cevap vermedeki azalma, durumu kabul etmeme, bakım zorlukları şeklindedir (Canarlan, 2014, s. 42; Hartley ve diğerleri, 2010). Türkiye'de engelli çocuğa sahip ailelerin boşanma oranlarına ilişkin istatistiksel bir bilgi olmamakla birlikte boşanma oranının yüksek olabileceği düşünülmektedir.

OSB'li çocuğun varlığı tüm aile üyelerini etkilemekle birlikte bu durumdan anneler ve babalar farklı şekilde etkilenmekte ve tepki verebilmektedir. Akkök (2003), ebeveynlerin verdiği tepkileri a) şok ve inkar, b) kızgınlık ve suçluluk, c) pazarlık, d) umutsuzluk ve depresyon, e) kabul ve uyum şeklinde sıralamaktadır (Aktaran: Akbey ve Kalaycı, 2016, s. 315). OSB'li çocuğu olan ebeveynler suçluluk duygusu yaşayabilmektedir. Suçluluk, hem annelerin hem de babaların yaşadığı ortak bir durum olsa da farklı şekillerde ifade edilmektedir. Anneler için bu durum çocuğa karşı aşırı koruma davranışı olarak tanımlanırken, babalar bu durumu çevrelerindeki diğer bireylerle ilişkilerinde deneyimlemektedir. Aubert-Godard ve Scelles (2004) bu durumun narsistik bir yara, bir başarısızlık hissi ile ilişkili olduğunu söylemektedir. Çünkü çocuğun engelliliği, erkek kimliğinin bir başarısızlığını temsil eder, babaya kendini suçluluk ve utançla sarılmış bir deforme olmuş görüntüye dönüştürür (Aktaran: Pelchat, Levert ve Bour Geois-Guérin, 2009, s. 245). Böylece babaların engelli bir çocuğu kabullenme süreci çalkantılı olabilir (Hornby, 1992).

OSB'li çocuğu olan babaların çocuğu kabullenme süreci her baba için farklılık gösterebilmektedir. Çocuğu kabullenmede etkili olan en önemli faktörlerden biri babanın sahip olduğu erkeklik algısı ve bu doğrultuda otizmlili çocuğunun varlığını nasıl anlamlandırdığıdır. Otizmlili bir çocuğa sahip olmak erkekliği ve babalığı değiştiren ve dönüştiren bir etkiye sahiptir. Babaların bu değişimi nasıl yaşadığı onların erkeklik kimliklerine yükledikleri anlam, çalışma yaşamı, eş ile olan ilişki gibi durumlara bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Babanın katı geleneksel erkeklik algısına sahip olması çocuğu kabullenmesini ve çocukla ilgili faaliyetlere babanın katılımını da etkileyebilmektedir.

Lamb, Pleck, Charnov ve Levine (1987, s. 125) baba katılım türlerini doğrudan etkileşim (engagement), erişebilirlik/ ulaşılabilirlik (accessibility) ve sorumluluk olmak üzere üç kategoriye ayırmaktadır.

- Doğrudan Etkileşim (Engagement): Etkileşim, babanın bakım vererek ve paylaşılan etkinlikler yoluyla çocuğuyla doğrudan teması demektir (Lamb ve diğerleri, 1987, s. 125). Yani çocukla birebir iletişim kurularak harcanan zamanı içermektedir. (besleme, ödevlerine yardım etme, bahçede oyun oynama gibi). Bu tür katılım, bir odada oturmayı ya da çocukla ilgili ev işlerinde harcanan zamanı içermez (Lamb, 2012, s. 31).
- Erişebilirlik/ Ulaşılabilirlik (Accessibility): Babanın, doğrudan etkileşiminin olup olmadığına bakılmaksızın, mevcut olması veya erişilebilir olması nedeniyle, etkileşim için potansiyelinin bulunması ile ilgili bir kavramdır. Etkileşimin daha az yoğunlukta olduğu aktiviteleri kapsar (Lamb ve diğerleri, 1987, s. 125). Mutfakta yemek pişirirken çocuğun bir başka odada oyun oynaması bu tür katılıma örnektir (Lamb, 2012, s. 31).
- Sorumluluk (Responsibility): Sorumluluk, babanın çocuğun bakımına karar vermesinde ve çocuğun yararlanabileceği kaynakların hazırlanmasında rol aldığı anlamına gelir. Çocuğu doktora götürmek veya arkadaşlarıyla buluşmasını organize etmek gibi çocuk adına bazı etkinlikler yapmayı ve planlamayı kapsar (Lamb, 2010, s. 61).

Kadınların artan istihdam oranı ile birlikte, erkekler önceden '*kadın işi*' olarak görülen görevlerde önemli sorumluluklar almaya başlamıştır. Özellikle doğrudan çocuk

bakımında artan katılım ile birlikte, erkekler çocuklarıyla daha çok evde zaman harcamaya başlamıştır (Coltrane, 1995, s. 267). Annenin ev dışında ücretli bir işte çalışıyor olması babanın çocuk ile ilgili faaliyetlere katılımını artırmakta, çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde sorumluluk almasına neden olmaktadır. Günümüzde babanın çocuk ile geçirmiş olduğu vakit, rol ve sorumlulukları artmasına rağmen hala çocuk bakımından sorumlu temel kişi annedir.

Brandth ve Kvande (1998, s. 310), çocuk bakımını “erkeksi bakım” (masculine care) şeklinde kavramsallaştırarak, babanın bakım sağlama şeklindeki önemli bir unsurun çocukla arkadaş olduğunu belirtir. Çocukla birlikte olmak ve bir şeyler yapmak ayrıca çocuğa bağımsızlığı öğretmek erkeksi bakımın unsurlarıdır. Babalar bakım rolünü üstlenmek yerine çocuklarıyla genelde boş zamana dayalı faaliyetleri gerçekleştirmektedir.

Simmerman, Blacher ve Baker (2001, s. 334) ağır zihinsel engelli çocuğu olan 60 ebeveynle yaptıkları araştırmada baba katılımını incelemiş ve babaların daha çok oyun oynama, disiplin, hizmetlere karar verme, besleme (nurturing) olduğu sonucunu elde etmiştir. Bu durum babanın sahip olduğu eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik düzey, çalışma koşulları gibi faktörlere bağlı olarak değişmektedir. Lamb ve Laumann-Billings (1997) düşük gelir düzeyine sahip olan babaların iyi eğitilmiş ve gelir seviyesi yüksek olan babalara kıyasla engelli çocuğuyla daha az vakit geçirdiğini ifade etmektedir (Aktaran: Fatherhood Institute, 2007).

Otizimli çocuğu olan aileler için tartışılması gereken önemli konulardan biri de bakım meselesidir. OSB’li çocuklar için günlük fiziksel bakım önemlidir. Bakım rolü genellikle kadınsı olarak görülerek annelikle ilişkilendirilmektedir. Babalar da bakım rollerini gerçekleştirebilmelerine rağmen bu durum annelere kıyasla daha sınırlı düzeydedir. Babalar genelde anne meşgul veya işi olduğunda çocuğun fiziksel bakımını üstlenmektedir. Dolayısıyla çocuğun günlük fiziksel bakımı çok nadiren babalık rolü olarak düşünülür ve babalar genellikle annelere yardımcı rolü üstlenmektedir.

Russell’s (1983) ve Palm ve Palkovitz (1988) babaların bakım rollerini 5 türde tanımlamıştır (Aktaran: Habib, 2012, s. 104).

- Uzak rol: Çocukla az ilgili olma.
- Sağlayıcı rol: Babanın geleneksel ekmek kazanan rolü.

- Yardımcı rol: Çoğunlukla anneye yardımcı.
- Paylaşılan bakım rolü (co-parenting): Anneye az ya da çok eşit bir şekilde sorumlulukları ve görevleri paylaşma.
- Temel bakım rolü: Çocuğun bakımından sorumlu temel kişi olma.

Schilling, Schinke ve Kırkham (1985, s. 859), pek çok çift için evde zihinsel engelli bir çocuğun varlığının ebeveyn rollerini kutuplaştırdığını ve bir eşin çocuğa özel bakım sağlamak için ev içine çekildiğini, diğerinin ise aile için finansal sağlayıcı rolünü üstlendiğini belirtir. Bakım verme (caregiving), kadınların öncelikli sorumluluğu olarak sosyal olarak inşa edilir, özellikle de engelli çocukları olan anneler, ev dışında çalışıp çalışmama ve bunu çocuk bakımında nasıl kullanacaklarına dair kararlar alırken erkek daha çok ekonomik kazancı sağlayan kişi olarak kabul edilir.

Toplumda çocuk bakımı ve aileyi destekleyecek program ve politikalarının olmaması, işverenlerin beklenti ve esnekliğinin olmaması, her iki ebeveynin de istihdamını sürdürmekte zorlanmasına neden bulunmaktadır (Lewis, Kagan ve Heaton, 2000, s. 1032; Towers ve Swift, 2006, s. 12). Hakim olan toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda ‘annelik=bakım’ şeklinde düşünülmektedir. Toplumda bakım verme rolü annenin sahip olduğu bir gereklilik olarak görülürken baba için bu durum isteğe bağlı ve gönüllülük esasına dayalı görülmektedir. Bu bağlamda, çalışan anneler çocuklarına bakabilmek amacıyla kendilerini iş yaşamından soyutlayabilmekte, işlerini bırakabilmekte ya da erken emekli olarak çocukla ilgili sorumlulukları üstlenebilmektedir.

Çocuğun yaşam boyu süren bakım ihtiyacı anne-babanın kaygı, stres ve depresyon düzeylerinin artmasına neden olabilmektedir. Anneler çocukların temel bakım sorumluluğunu üstlenmek ve daha fazla vakit geçirme gibi nedenlerle babalarla kıyaslandığında daha yüksek stres düzeyine sahiptirler (Algood, Harris ve Hong, 201, s. 129). Babaların otizmli çocuğuyla olan etkileşimi arttıkça annelerin de stres seviyesi azalabilmektedir (Hay, 2016, s. 8). Bazı çalışmalar ise babaların da annelere benzer oranda stresten etkilendiklerini belirtmektedir. Özellikle engelli çocuğun aileye katılmasıyla artan zaman, para ve enerji gereksinimi ailenin geçimini sağlayan kişiler olarak babaların üzerindeki sorumluluğu artırmaktadır. Bu durum da babaların yoğun kaygı ve stres yaşamalarına neden olmaktadır (Canarlan, 2014, s. 44; Navalkar, 2010, s. 390).

Görüldüğü gibi anne ve babaların stres kaynağı farklı olabilmektedir. Ücretli bir işte çalışıyor olma ve para kazanmanın erkeklik kimliğinin bir parçası olması erkeklere birtakım rol ve sorumlulukları yüklemektedir. Çocuğun herhangi bir engele sahip olması durumunda ise bu sorumluluk artmakta ve babaların daha yoğun endişe yaşamasına neden olabilmektedir. Erkeğin erkeklik kimliğinin bir parçası kabul edilen bu koşulu yerine getirememesi bu durumu bir güç kaybı olarak görmesine, erkekliğini sorgulamasına ve bir kriz durumu yaşammasına neden olabilmektedir.

Carpenter ve Towers (2008, s. 122) yapılan araştırmalarda babaların sosyal destek ihtiyaçlarının annelere oranla göz ardı edildiğini ve babaların eşlerine kıyasla daha az sosyal desteğe sahip olduğunu ifade etmektedir. Bazı babalar çevresindeki diğer insanlardan yardım istemekten endişe etmekte ve iş arkadaşlarıyla çocuğunun engellilik durumunu konuşmaktan rahatsızlık duyabilmektedir (Pelchat ve diğerleri, 2009, s. 251). Birçok baba ev dışında sosyal destek kaynağı bulmakta zorlanmakta ve neler yaşadıklarına diğer erkeklerin anlayamadıklarına inanmaktadır. Babalar aynı deneyimi yaşamış olan diğer erkeklerle konuşmak isteseler de onları nerede bulacaklarını bilememektedirler (MacDonald ve Hastings, 2010). Gray (2003) otizmlili çocuğu olan babaların annelerle kıyaslandığında duygularını ifade edebilmek yerine olumsuz duygularını bastırmaya çalıştıklarını ve üzüntüden çok öfke yaşadıklarını belirtmektedir. Babalar duygularını bastırmaya çalışırken anneler duygularını daha somut bir biçimde ifade etmektedir.

Babaların annelere oranla daha az sosyal desteğe sahip olmasının nedeni, erkeklerin duygularını ve düşüncelerini birileriyle paylaşmak noktasında daha çekimser davranmasıdır. Bu durum toplumsal cinsiyet ve başa çıkma açısından değerlendirildiğinde, aslında Connell'in hegemonik erkeklik kavramını akla getirmektedir. Hegemonik erkeklik sert, güçlü ve yetke sahibi erkek olmayı vurgulamakta, duygusal olmama gibi özellikleri barındırmaktadır. Duygularını belli etme hegemonik erkeklikle ilişkili görülmemektedir. Toplumdaki hegemonik erkeklik düşüncesi erkekten duygularını belli etmemesini, saklamalarını aksi takdirde bunun savunmasız, güçsüz bir durum olarak görüleceğini dayatmaktadır. Sosyalizasyon sürecinde bunu öğrenerek içselleştiren erkek, yaşamını da bu doğrultuda kurgular. Dolayısıyla erkekler de güçlü görünebilmek için duygularını kontrol etmeyi öğrenirler. Ancak erkeklerin duygularını belli etmeden güçlü durma isteği, onların ilerleyen

dönemlerde fizyolojik ya da psikolojik çeşitli sağlık sorunları yaşamalarına neden olabilmektedir.

1.4. BABALIK, AİLE VE SOSYAL POLİTİKA

Hobson ve Morgan (2002)'ın literatüre kazandırdığı babalık rejimi kavramı, babalara atfedilen hak ve sorumlulukları ifade etmektedir (Aktaran: Gregory ve Milner, 2011, s. 590). Gregory ve Milner (2011, s. 590), babalık rejimini meydana getiren bileşenleri (1) kamu söylemleri, (2) aile politikalarıyla ilgili hak ve sorumluluklar ve boşanma sonrasında baba-çocuk ilişkisine dair var olan yasal düzenleme, (3) çalışan olarak babanın hakları ve yasal çalışma süresi olduğunu ifade etmektedir. Peki Türkiye'de ve farklı ülkelerde mevcut babalık rejimi nasıldır? Bunu anlayabilmek için toplumdaki babalığa ilişkin söylemler ile birlikte; hem aile politikalarına hem de çalışma yaşamı ile ilgili mevcut yasal düzenlemelere bakmak gerekir.

İki alt başlıkta ele alınmış olan bu bölümde ilk olarak farklı ülkelerdeki babalık politikalarından, ikinci alt başlıkta ise Türkiye'deki babalık ve aile politikalarından bahsedilmiştir.

1.4.1. Farklı Ülkelerde Babalık, Aile ve Sosyal Politika

Topçu (2016, s. 111) babalığın yasal olarak tanımlanan bir rol olması nedeniyle aile politikalarından doğrudan etkilendiğini belirtir. Dolayısıyla babalığa ilişkin mevcut düzenlemeleri anlayabilmek için o ülkenin hali hazırda var olan aile politikalarını ve refah rejimini anlamak gerekir. Farklı ülkelerdeki aile politikalarını anlamak babalığa ilişkin ne tür düzenleme ve çalışmaların yapıldığını anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda, aile dostu iş yeri uygulamaları ve ebeveyn izin sürelerine bakarak çalışma ve aile yaşamı arasındaki ilişkiyi değerlendirmek gerekir.

İş yerindeki uygulamalar, iş ve aile yaşamı arasındaki dengeyi sağlayabilmenin önemli belirleyicilerinden biridir. Aile dostu iş yeri düzenlemeleri, iş ve aile yaşamındaki dengeyi sağlamaya yönelik uygulamalardır. Aile dostu düzenlemeler; ekstra kanuni izin, işveren destekli çocuk bakımı, yaşlı bakım desteği, esnek çalışma saati düzenlemeleri içerir. Ancak her ailenin aile dostu iş yeri uygulamalarına erişimi kolay değildir. Bu

durum ülkelerin sahip oldukları refah rejimleri ve uygulamış oldukları politikalara göre değişkenlik göstermektedir. Örneğin; refah seviyesi ve gelişmişlik düzeyi yüksek olan Danimarka, Finlandiya, Hollanda, Norveç ve İsveç gibi ülkelerde; çalışanlar çalışma saatlerinin ayarlanması konusunda imkana sahipken; Yunanistan, Portekiz ve Türkiye'de bu imkan sınırlı düzeydedir (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü [OECD], 2016, s. 1-2).

Bir diğer değinilmesi gereken nokta da ebeveyn izin hakkıdır. Literatürde doğum izni/annelik izni, ebeveyn izni, babalık izni ve evde bakım izni olmak üzere 4 tür ebeveyn izni tanımlanmaktadır (OECD, 2017a, s. 1).

Annelik izni: Annelik izni doğum izni olarak da ifade edilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) annelik izin süresinin en az 14 hafta olmasını şart koşar. Bazı ülkelerde bu izinden yararlananlar doğum öncesi ve doğum sonrası birleştirip kullanabilirken bazı ülkelerde doğum öncesi iznin kullanımı zorunludur. Neredeyse tüm OECD ülkelerinde annelik izni almaya teşvik eden kamu ödeme desteği mevcuttur. Avusturya, Yeni Zelanda, İsveç ve Norveç gibi ülkelerde ise ücretli doğum iznine teşvik eden ayrı düzenlemeler yerine ebeveyn iznini destekleyen düzenlemeler vardır.

Babalık izni (paternal leave): Babalık izni ‘baba kotaları (father quotas)’ veya yalnızca babalar tarafından kullanılabilen annelere aktarılamayan izni ifade eder. Genelde şart koşulmayan babalık izni, annelik izninden oldukça kısa sürelidir. İzlanda gibi bazı ülkelerde, babaya özgü izin düzenlemeleri, ayrı bir hak olmak yerine ebeveyn izin tasarısının bir parçasıdır. Baba kotaları hem eşit hakları desteklemekte hem de babalığı güçlendirmektedir. Bu durum baba dostu refah devletinin gelişimi olarak adlandırılmaktadır (Brandth ve Kvande, 2009, s. 181).

Ebeveyn izni (parental leave): Ebeveyn izni anne ve babanın her ikisinin de kullanabildiği bir izin olup çocuk bakımını birlikte gerçekleştirmelerine imkan veren bir düzenlemedir.

Evde bakım izni (home care leave): Çocuk bakımı ya da çocuk yetiştirme izni olarak da adlandırılan evde bakım izni (home care leave) ise genel olarak çocuk iki ya da üç yaşına gelene kadar ebeveynlerden birine ya da her ikisine evde kalıp çocuğun bakımını sağlaması için verilen izindir. Evde bakım izni bazı ülkelerde olup diğer üç izne kıyasla daha az yaygındır.

Sumer Tanyeri (2017, s. 19); ebeveyn izin politikalarının ardındaki en önemli amaçlardan birinin sadece ev içinde değil, ev dışında da sorumluluklar konusunda toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek olduğunu belirtir. Aksi takdirde babalara verilmeden sadece annelere verilen izin politikaları, kadınların çocuk bakımıyla ilgili sorumlulukların daha da artmasına ve aynı zamanda iş yaşamından soyutlanmalarına neden olabilmektedir. Tam tersine babalar ve anneler arasında eşit olarak bölünen ödeme, izinler ve babalar için 'ya kullan ya kaybet' şeklindeki transfer edilemeyen izinler geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin azaltılmasında etkili olmaktadır (Ray, Gornick ve Schmitt, 2009, s. 10).

Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından en eşitlikçi ülkeler İsveç, Norveç, Finlandiya gibi İskandinav ülkeleridir. Bu politikalarda ortaya çıkan en önemli beş politika uygulaması: (1) Cömert ücretli izinler; (2) Her bir ebeveynin diğer ebeveyne aktarılamayan kota izinleri; (3) ayrıcalıklı şartlarla uyumlu evrensel kapsam; (4) finansman yapıları; (5) çalışma esnekliği (Ray, Gordick ve Schmitt, 2009, s. 2).

Çalışan babalara babalık izin hakkının verilmesi İskandinav ülkelerinin öncülüğü doğrultusunda gerçekleşmiştir. Babalık izni kanuni bir hak olarak ilk kez 1974 yılında İsveç'te tanımlanmıştır (O'Brien, Brandth ve Kvande, 2007, s. 376-377). Babalık izninin gelişmesinde etkili olan arka plana bakmak önemlidir. Babalık izni, annelik iznine kıyasla geç bir dönemde gerçekleşmiş olsa da kadının hem ev dışında hem de ev içindeki konumunu daha eşitlikçi hale getirmede etkili olmuştur. OECD (2017c, s. 3) raporuna göre 1970'li yıllarda sadece birkaç ülkede 1-3 gün süreli olan babalık izni 1990'lı yıllardan itibaren OECD ülkelerinin çoğunda gelişmiştir. Babalık izni uygulamalarının artmasında etkili olan faktör kuşkusuz kadınların da ücretli istihdama katılımının artmış olmasıdır. 1970'li yıllardan itibaren erkeklik çalışmalarının gelişmesine paralel olarak 1990'lı yıllarda babalık çalışmalarının artmasının ve babaların görünür olmasının bu durumda etkili olabileceği düşünülmektedir.

Topçu (2018, s. 70) aileye yönelik sosyal politikaların babalığı şekillendirebileceği gibi, ailenin ve babalığın değişen ve dönüşen yapısı itibarıyla farklı ihtiyaçların doğacağını ve sosyal politika uygulamalarında bu yönde değişiklikler olabileceğini ifade etmektedir. Örneğin İsveç'te önceden çocuğun bakımı için anneleri desteklemeye yönelik babaları teşvik etmek hakimken, günümüzde sorumluluğun her iki ebeveyn tarafından eşit şekilde paylaşılmasının önemine vurgu yapılmaktadır. Her iki ebeveyn de çocuğun bakımı ve

çalışmayla ilgili eşit fırsatlara sahip olmalıdır. İsveç hükümeti bununla ilgili kampanya ve çalışmalar yaparak yeni babalık modelini inşa etmeye başlamıştır (Johansson, 2011a, s. 169).

Kuzey İskandinav ülkelerinin politikalarında, kadının iş gücü piyasasında varlığının korunmasına ilişkin iş ve aile yaşamı arasındaki ilişkiyi düzenlemeyi hedefleyen çalışmalar yer almaktadır. Kuzey İskandinav ülkeleri babaların çocuk bakımına katılımını desteklemek için program ve politikaların olduğu toplumsal cinsiyet eşitliği açısından en eşitlikçi ülkelerdir. Uyguladığı baba kotasıyla babalara belli bir süre izin hakkı vermekte ve bu hak annelere devredilememektedir.

Almanya ise sahip olduğu refah rejimi nedeniyle aile politikaları bakımından geleneksel ve muhafazakar bir ülke olarak düşünülebilir. 1990'lı yıllara kadar aile, çocuk bakımı ve yaşlı bakımının olduğu ana kurum olarak desteklenirken, 2007 yılından itibaren ebeveynlere haklar verilerek ücretli izin olduğu politikalar rol oynamaya başlamıştır (Sumer Tanyeri, 2017, s. 31-32). Almanya'da babalık izni ayrıca düzenlenmemekle birlikte ebeveyn izni mevcuttur. Ebeveyn izin hakkını anne ve babadan biri kullanabileceği gibi her ikisi de kullanılabilir (Tuaç, 2017, s. 171). Almanya'da aile önemli bir kurum olmakla birlikte; ailelere devlet desteği sağlanarak bakım rolü pekiştirilmektedir. Bu durumun en önemli göstergesi uzun izin süreleridir. Almanya'da ebeveyn izni kullanım oranı % 85 olmakla birlikte, anneler çocukları doğduktan sonra ilk bir yıl evde kalmakta sonrasında ise yarı zamanlı olarak çalışmaktadır. Babaların bu izni kullanım oranı ise % 5'tir (Plantenga ve Remery, 2005; aktaran Bütün, 2010, s. 52). Çocuklu ebeveynler, çocuklarının bakımını kendileri sağlaması konusunda desteklenmekte, devlet bunun finansal yükünü paylaşma konusunda gönüllü olmaktadır. Kadınların istihdama katılımından ziyade, finansal transferler yoluyla evde ücretsiz enformel bakım desteklenmektedir (Bütün, 2010, s. 67-68). Görüldüğü gibi Almanya'da aile politikaları kadınları işgücü piyasasından çıkararak ev içi gereksinimleri karşılamaya yönelmektedir. Öyle ki böyle bir politika, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirerek cinsiyete dayalı iş bölümünün oluşmasında ve kadının bakımda başat bir rol üstlenmesinde etkili olmaktadır.

İzin düzenlemelerinin engelli çocuğu olan aileler için de olduğunu görmek mümkündür. Giulio, Philipov ve Jaschinski (2014, s. 24) engelli çocuğu olan aileler için aile ödeneği,

ebeveyn izni ve günlük bakım merkezleri olmak üzere üç temel dayanak tarafından aile politikalarının oluşturulması gerektiğinden söz eder. İzinlerin detayları ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, OECD ülkelerinin çoğu çalışan bireylere hasta aile üyelerinin bakımı için izin hakkı sağlar. Aile üyeleri için bakım izinleri, kısa süreli bakım izni ve uzun süreli bakım izni olmak şeklinde ikiye ayrılır. Genellikle ciddi olmayan hastalıklar için kısa süreli, ciddi ve terminal hastalıklar için uzun süreli izin kullanılır. Örneğin, Avusturya’da hasta çocuğun bakımı için çalışanların yılda iki hafta izin hakkı vardır. Hollanda’da ise çalışanlar hasta çocuk, eş ya da ebeveyn için yılda 10 gün süreli izin alabilmektedir. Estonya, Finlandiya, İspanya ve İsviçre gibi ülkelerde ise aile üyesinin bakım ihtiyacı olduğu durumda belirli gün sayısı ya da hafta kadar çalışanlara parça parça izin hakkı sağlanmaktadır (OECD, 2016, s. 3).

İzin süreleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, uzun süreli bakım izni pek çok ülkede 2-6 ay arasında değişmektedir. Örneğin, İsveç’te 12 yaş altındaki çocuğun bakımı için aileye bir hak olarak yılda 120 gün ücretli izin tanınmaktadır. İspanya’da ise 18 yaş altındaki hasta çocuğun bakımı için tanınan ücretli izin süresi sınırsız olup sadece bir ebeveyn tarafından kullanılabilir (OECD, 2016, s. 8-11). İsveç, Norveç, İsviçre gibi ülkelerde çocuk bakımı için ebeveynlere verilen süre değişse de bu izinlerin aile hakkı olarak tanımlanması oldukça önemlidir. İzinin aile hakkı olarak tanımlanması anne ve baba her iki cinsiyetin de sorumluluk alması gerektiğini ifade eder niteliktedir. Ancak her iki ebeveyne de bu hak tanınsa da kullanımını en çok hangi ebeveyn tarafından gerçekleştirildiği düşünülmesi gereken önemli bir noktadır.

Doğu Avrupa ülkelerinin her zaman Batı Avrupa ülkelerinden daha kötü performans göstermediği ortaya çıkmıştır. Bunun nedeni, genellikle devletin desteğinin eksik olması durumunda engelli ailelere yardım sağlamak için aktif hale gelen tanıdık ağların rolüdür (Giulio, Philipov ve Jaschinski, 2014, s. 29). Devlet desteğinin az olduğu refah sistemlerinde sosyal destek ağı olarak da düşünülebilen enformel bakım ön plana çıkmaktadır.

Ülkelerdeki mevcut sosyal politikaların çocuk bakımı, ebeveyn izni, annelik izni, baba katılımı konularında almış olduğu tavır ve gerçekleştirdiği uygulamalar, ülkelerin toplumsal cinsiyet açısından eşitlikçi olup olmadığının göstergesidir. Refah seviyesi en yüksek ülkeler, uyguladıkları politikalar nedeniyle Kuzey İskandinav ülkeleridir. Engelli

çocuğu olan ailelerin harcamaları ve artan finansal sorumlulukları nedeniyle, ailelere bakım desteği sağlanması ile birlikte ebeveyn izninin kapsamı da önemlidir. Ebeveyn izni sadece anneyi kapsayacak düzeyde olmamalı, kadın-erkek eşitliğini sağlamak ve daha eşit hale getirmek amacıyla babaları da teşvik edici nitelikte olmalıdır. Aksi bir uygulama kadının bakım rolünü erkeğin ise eve ekmek getiren rolünü güçlendirerek kadını eve bağımlı kılacak ve güçsüzleştirecektir.

1.4.2. Türkiye’de Babalık, Aile ve Sosyal Politika

Türkiye’de babalığın nasıl tanımlandığını anlayabilmek için ailenin nasıl tanımlandığına bakmak önemlidir. Medeni Kanunu’ndaki ‘Aile, toplumun temelidir ve eşler arası eşitliğe dayanır.’ ifadesi aile ve aile birliğine verilen önemin göstergesidir. Son zamanlarda yaşanan sosyal değişiklikler, kadınların çalışma yaşamına artan katılımı, çocuk haklarına verilen önem, çocuğun değerinin artması gibi nedenlerle geçmişe kıyasla hakim olan geleneksel algının biraz daha kırılmaya başladığı düşünülse de, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktan ziyade aile merkezli, ailenin korunması temelinde politikaların oluşturulduğu dikkat çekmektedir.

Topçu (2018, s. 55-56) varsayılan aile bir diğer ifadeyle ‘hegemonik heteroseksüel çekirdek aile’ formunun değişmeye başladığını ancak sosyal politikaların bu değişime paralel olarak gelişme göstermediğini ifade etmektedir. Türkiye sosyal politikaları, aile merkezi temelinde oluşturulmakta ve kadın erkek rolleri ataerkil aile temeli fikrinde şekillenmektedir.

21. yüzyılda birçok ülkede toplumsal değişime paralel olarak babalık algı ve davranışlarında da değişim yaşanmıştır. Babalar ekonomik kazanç sağlamanın yanı sıra duygusal olarak da çocuklarıyla iletişim halindedir. Gerek batı ülkelerinde gerek Türkiye’de son yıllarda aile yaşamında gözle görülür derecede önemli değişiklikler olsa da, 2014-2015 TÜİK zaman kullanımı araştırmasından hareketle kadın-erkeğin çocuk bakımı ve hane bakımı için ayırdıkları sürenin eşit olduğunu söylemek oldukça güçtür. Türkiye’de hane bakımı ve çocuk bakımından yüksek oranda sorumlu olan kişi kadındır. Bütün (2010, s. 112-116) de Türkiye’de “yuvayı dişi kuş yapar” söylemi paralelinde kadın çalışsın ya da çalışmasın çocuk bakımı ve ev işlerinin yürütülmesinin kadının

sorumluluğunda olduğunu ifade etmektedir. Aslında bu durum kadına ilişkin geleneksel algının halen devam ettiğinin bir göstergesidir.

Dolayısıyla kadınların ücretli istihdama katılımını artıracak, erkeklerin de hane bakımı ve çocuk bakımını daha çok üstleneceği politikaların desteklenmesi gerekmektedir. Babalık iznine teşvik ve kullanımını artırmaya yönelik politikalar ve aile dostu iş yeri uygulamaları, toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili genel kanının yıkılmasına, kadınların ev içi alandan çıkarak ücretli iş yaşamına dahil olmasına neden olacaktır. Bu tür politikaları desteklenmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından oldukça önemlidir. Babalık izni ve ebeveyn izni kadınların çalışma yaşamına katılımını arttırmak ve babaların çocuk bakımı ve hane bakımı sorumluluklarını almaları için son derece önemlidir. Mevzuatta annelik ve babalık izin hakkı olsa da, çalışan babalar için kanunen tanımlanmış ebeveyn izin hakkının olmadığı görülmektedir.

Türkiye’de çalışma yaşamı ve aile arasındaki ilişkileri düzenlemeye ilişkin ilk çalışmalar annelik izni üzerinden şekillenmiştir. Anneler için istihdam korumalı ebeveyn ve evde bakım izni Türkiye’de 1983 yılında başlamıştır. Türkiye’de ücretli annelik izninin süresi 16 hafta olup ödeme oranı % 66’dır (OECD, 2017a, s. 13). 2011 yılında yapılan düzenlemeyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda eşi doğum yapan memura isteği halinde 10 gün izin hakkı tanınmıştır (Çakmak Otluoğlu, 2017, s. 125). Görüldüğü gibi babalık izni annelik iznine kıyasla oldukça geç bir dönemde bir hak olarak tanımlanmıştır.

Babalık izin hakkı işçi babalar için 4587 sayılı İş Kanunu’nda, memur babalar için ise 657 Devlet Memurları Kanun’unda düzenlenmiştir. Devlet Memurları Kanunu (Madde 104/B)’nda eşin doğum yapması halinde babaya verilen izin süresi 10 gündür. 2015 tarihinde ise 6645 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği kanununda işçi olan babalara ilk kez babalık izin hakkı tanınmıştır (Tuaç, 2017, s. 155). 4587 sayılı İş Kanunu, eşi doğum yapan işçi babaya beş gün süreli babalık izin hakkı tanımaktadır. Devlet Memurları Kanunu ve İş Kanunu’na bakıldığında, memur ve işçi babalar için babalık izin süresinin eşit olmadığı dikkat çekmektedir.

Moss (2013) erkeklerin ebeveyn izni kullanımının bir ülkenin ebeveyn izni politikalarından büyük ölçüde etkilendiğini ifade etmektedir. Erkeklerin ebeveyn izni kullanımı eşinin gelir düzeyinden, kendi eşlerinin cinsiyet eşitliği konusundaki tutumlarından, çalıştığı yerin baba katılımını ve bakımını teşvik edici olup olmama

durumundan etkilenmektedir (Aktaran: Fatherhood Institute, 2014). Dolayısıyla eşin, çalıştığı yerin ve Türkiye'deki mevcut politikaların babaları destekleyici nitelikte olup olmadığına bakmak önemlidir. Örneğin; 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na (m. 108/II) göre eşi doğum yapan memura doğum tarihinden itibaren istekleri üzerine yirmi dört aya kadar ücretsiz izin verilmektedir. Ancak verilecek olan iznin ücretsiz olması, babaların da bu izni kullanmaları konusunda tereddüte düşürebilmektedir.

Aile dostu iş yeri uygulamaları içerisinde yer alan bir diğer önemli konu esnek çalışma saatleridir. Esnek çalışma saatleriyle ilgili düzenlemeler kısmi zamanlı çalışma, iş paylaşımı, uzaktan çalışma (telework), esnek zaman gibi düzenlemeleri içermektedir (Çakmak Otluoğlu, 2017, s. 121). Türkiye'de de 2016 yılında İş Kanunu'nun 74. maddesinde yapılan değişiklikle hem anneler hem de babalar için esnek çalışma talebinde bulunma hakkı düzenlenmiştir (Tuaç, 2017, s. 155).

Doğum sonrasında verilen annelik ve babalık izni dışında engelli çocuğu olan ailelerin de izin hakkı düzenlenmiştir. Görüldüğü gibi Türkiye'de de engelli çocuğu olan bireylerin çalışma yaşamına ilişkin düzenlemeler mevcuttur. 657 Devlet Memurları Kanunu'nda şu şekilde yer almaktadır:

Memurlara; en az yüzde 70 oranında engelli ya da süreğen hastalığı olan çocuğunun (çocuğun evli olması durumunda eşinin de en az yüzde 70 oranında engelli olması kaydıyla) hastalanması hâlinde hastalık raporuna dayalı olarak ana veya babadan sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde on güne kadar mazeret izni verilir (Mad. 104).

4857 Sayılı İş Kanuna Mazeret izni başlığı altında 2015 yılında Ek Madde 2 eklenmiştir: *“İşçilerin en az yüzde yetmiş oranında engelli veya süreğen hastalığı olan çocuğunun tedavisinde, hastalık raporuna dayalı olarak ve çalışan ebeveyninden sadece biri tarafından kullanılması kaydıyla, bir yıl içinde toptan veya bölümler hâlinde on güne kadar ücretli izin verilir.”* ibaresi yer almaktadır.

Kanunda tanımlanan bu izinlerin anne ya da baba yalnızca biri tarafından kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Peki böyle bir şart doğrultusunda izin en çok kim tarafından kullanılmaktadır? Mevcut politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik

olup olmadığını değerlendirme noktasında, akıllara gelen bu soruyu cevaplamak oldukça önemlidir.

Engelli çocuğu olan ebeveynler için izin hakkı dışında bir de engelli çocuğu olan anneler için erken emeklilik imkanı söz konusudur. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu madde 28’de engelli çocuğu olan anneler için bir düzenleme vardır. 5510 Sayılı yasanın konuyla ilgili fıkrasında şu ifade yer almaktadır:

Emeklilik veya yaşlılık aylığı bağlanması talebinde bulunan kadın sigortalılardan başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malul çocuğu bulunanların, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte biri, prim ödeme gün sayıları toplamına eklenir ve eklenen bu süreler emeklilik yaş hadlerinden de indirilir.

Anneler için böyle bir hakkın tanımlanması engelli çocuğun bakımı için olumlu, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama noktasında ise olumsuz bir durumdur. Bu hakkın sadece anneler için tanımlanması, aslında toplumda bakımın kadının temel sorumluluğu olarak tanımlandığını düşündürmektedir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, Türkiye’deki politikalarda son dönemlerde olumlu gelişmeler olsa da bu gelişmelerin toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olmadığı dikkat çekmektedir. Babalık izni, çalışma esnekliği gibi düzenlemelerin olduğu görülmekle birlikte babalar tarafından bunların kullanımının ne düzeyde olduğu bilinmemektedir.

1.5. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Otizm spektrum bozukluğu (OSB), yaşamın erken dönemlerinde ortaya çıkan ve yaşam boyu süren, sosyal ilişkilerde, iletişimde, davranışta ve bilişsel anlamda gecikmelere neden olan yaygın bir gelişimsel bozukluktur. Nedeni tam olarak bilinmemekle birlikte bugün pek çok kişi otizmle mücadele etmektedir. Geçmişten günümüze değerlendirildiğinde, otizmde ciddi derecede artış olduğu görülmektedir. Türkiye’de otizmlili çocukların toplam nüfus içindeki oranı tam olarak bilinmemekle birlikte; Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2014 yılı verilerine göre zorunlu eğitim çağındaki OSB olan çocuk sayısı 16.837’dir (ASPB, 2016b, s. 9). Türkiye’de otizmlili bireylerin sayısına yönelik

kapsamlı bir veri bulunmamaktadır. WHO (2017) verilerine göre ise dünya genelinde her 160 çocuktan birinde OSB görülmektedir.

OSB'li bir çocuğa sahip olmak aileyi tümüyle etkileyen bir durumdur. OSB'li çocuk sosyal ilişkilerde, iletişimde, davranış ve bilişsel anlamda yaşadığı sorunlar nedeniyle devamlı birinin bakımına gereksinim duyabilmektedir. Çocuğun artan ilgi ve bakım gereksinimi ebeveynlerin ekstra rol ve sorumluluk almasında etkili olmaktadır. Toplumda çocuğun bakımından sorumlu temel kişinin anne olarak görülmesi, bakım ve sorumluluğun anne üzerinde artmasına neden olmaktadır.

Geleneksel anlayışa göre, çocuğun bakımından sorumlu kişi annedir. Babanın daha çok ahlak bekçisi, ailenin geçimini sağlayan ve eve ekmek getiren kişi gibi çeşitli rollere büründüğü görülmektedir (Anne Çocuk ve Eğitim Vakfı [AÇEV], 2004, s. 4). Geleneksel anlayış içerisinde baba 'güç' ve 'otorite' yi temsil etmekte, eşi ve çocukları için para kazanmak, katı ve disiplinli baba rolü önemli olmaktadır (Çalbayram, 2013, s. 4; Poyraz, 2007, s. 3). Çocuk bakımından ve çocuğun yetiştirilmesinden sorumlu olmak genellikle 'erkeklikle' (masculinity) ilişkili görülmemektedir (Russel, 1978, s. 1174). Peki bir erkek olarak engelli çocuğa sahip olan babalar babalığı nasıl deneyimlemektedir?

İlgili literatür incelendiğinde; erkeklik-babalık ilişkisini kurarken sorgulanması gereken noktaların erkeklerin ev işi yapma düzeyi, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı, çalışma koşulları, çalışma yaşamı ve aile ilişkisi, baba ile olan ilişki (kök aile) olduğu görülmektedir (AÇEV, 2018a; Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya, 2017; Topçu, 2016). Erkeklik, erkeklerin yetiştirilme, aile, alan, iş ve alt kültür etkilerinin olduğu bir dizi uygulama olarak görülmektedir (Beynon, 2011, s. 56).

Ataerkil ideoloji içerisinde, aile dolayımıyla sosyokültürel olarak kadınlık ve erkeklik rolleri kurgulanmakta ve nesilden nesile aktarımı sağlanmaktadır. Ataerkil ideolojinin bir kurumu ve yansıması olan aile içerisinde erkek çocuk çok erken yaşlardan itibaren toplumun ondan beklediği rol ve davranışları öğrenmektedir. Böylece erkek çocukları ve kız çocukları farklı sosyalizasyon sürecine tabi tutularak; erkek çocuklarına feminen olarak ifade edilen duygusal olma, duygularını belli etme, zayıf olma gibi yönlerini bastırmaları ve kontrol altında tutmaları istenir. Burada ortaya çıkan ve tartışılması gereken hegemonik erkeklik kavramıdır. Hegemonik erkeklik biçimi ideal olan ve hiyerarşik olarak en üst konumda bulunan erkeklik biçimidir. Toplumdaki tüm yapılar ve

kurumlar hegemonik erkekliği yansıtır niteliktedir. Bu durumu politikalarda da görmek mümkündür. Türkiye'deki mevcut toplumsal cinsiyet politikalarının babalığı nasıl kurguladığı ve ürettiği önemle üzerinde durulması gereken bir noktadır. Nasıl bir erkek ya da baba olunacağı aile içerisinde öğrenilmekle birlikte toplumdaki yapı ve kurumlar bunu pekiştirmektedir. Bu nedenle toplumda engelli bir çocuğa sahip olan babalara ilişkin ne tür politika ve çalışmaların olduğu da düşünülmesi gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pek çok çift için evde engelli bir çocuğun varlığı ebeveyn rollerini kutuplaştırmaktadır. Bir eş çocuğa özel bakım sağlamak için hane içinde, diğeri ise aile için finansal sağlayıcı rolünü üstlenmektedir (Schilling, Schinke ve Kırkham, 1985, s. 859). Engelli çocuğun bakım ve sorumluluğunu daha çok annenin üstlenmesi, babaların ise adeta görünmez bir konumda olması bu çalışmanın yapılmasının nedenidir. Çünkü babalık da tıpkı annelik gibi içinde yaşanan toplumda öğrenilmekte ve toplumsal cinsiyet rol kalıplarıyla şekillenmektedir. Babaların babalığa yükledikleri anlam ve babalığı yapma biçimleri, içinde yaşanan toplumsal bağlam temelinde yeniden üretilmektedir. Babanın toplumsal cinsiyet rollerine ve geleneksel erkekliğe ilişkin algı ve tutumu, babalık davranışının şekillenmesinde etkilidir. Dolayısıyla engelli bir çocuğun varlığının, erkekliği ve babalığı nasıl şekillendirdiğini değerlendirmek gerekir. Bu araştırmayla babalık algı ve deneyimleri hususunda babaların babalık deneyimlerinin anlaşılması, yaşadıkları güçlükler ve ihtiyaç duydukları konulara ilişkin öneri geliştirilmesi planlanmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda araştırmanın sorunsalı, otizm spektrum bozukluğu (OSB) olan çocuğa sahip babaların babalık algı ve deneyimlerini ortaya çıkarma gereksinimidir.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı; otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip babaların babalığı nasıl algıladıklarını ve deneyimlediklerini toplumsal cinsiyet ve hegemonik erkeklik bağlamında ortaya koymaktır.

Bu temel amaç doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara yanıt aranmıştır:

1. OSB’li çocuğu olan babaların geçmişte babası ile olan ilişkileri ve çevresinde var olan baba modelleri kendi babalıklarını nasıl şekillendirmektedir?
2. OSB’li çocuğu olan babaların erkeklik algıları babalıklarını nasıl şekillendirmektedir?
3. OSB’li çocuğu olan babalar babalığı nasıl algılamakta ve deneyimlemektedirler?
4. OSB’li çocuğu olan babaların çalışma yaşamları babalık deneyimlerini nasıl şekillendirmektedir?
5. OSB’li çocuğu olan babaların mevcut politikalara ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?

1.7. ARAşTIRMANIN ÖNEMİ

Otizm spektrum bozukluğu (OSB) ile ilgili literatür incelendiğinde yapılan çalışmaların anneler, kardeşler ve aileler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Nicel araştırma yöntemi ile tasarlanan tezler çoğunlukla ebeveynlerin yaşam kalitesi, benlik saygısı ve depresyon düzeyi gibi konulara odaklanırken (Fırıncı, 2017; Gönen, 2014; Kaya, 2017; şıkşık, 2016; Tunçel, 2017), nitel alışmalar OSB’li çocuğa sahip annelerin yaşantılarının değerlendirilmesi şeklinde (Top, 2009; Töret ve diğerleri, 2014). Türkiye’de literatüre bakıldığında, babaların babalığı nasıl deneyimlediklerini ve bu süreçte neler yaşadıklarını ortaya koymaya yönelik çalışmaların olmadığı görülmektedir.

Yurtdışı literatüre bakıldığında ise babalık ve OSB’li ocuk ile ilgili çalışmalar olsa da bu çalışmaların (Hay, 2016; Hornby, 1992; Frye, 2014; Schrader, 2013) daha çok psikoloji alanında yapılmış çalışmalar olduğu görülmektedir. Babalarla yapılmış olan bu çalışmalar daha çok aile sistemleri teorisi çerçevesinde ele alınmıştır. Bu teoriye göre aile, tüm üyelerinin ihtiyaç ve deneyimlerinin birbirini etkilediği karmaşık ve etkileşimli bir sosyal aç olarak görülmektedir (MacDonald ve Hastings, 2010, s. 487). Türkçe literatürde erkeklik, babalık ve otizm üçgenini sorgulayan çalışmanın olmamasının bu araştırmayı değerli kıldığı düşünülmektedir.

Sosyal hizmet alanında yapılan bu araştırma ile OSB’li çocuğu olan babaların babalık rol ve deneyimleri konusunda bilgi edinilmesi amaçlanmaktadır. OSB’li bir çocuğa sahip olmanın, erkekliği ve babalığı dönüştüren bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle OSB’li çocuğu olan babaların babalık algı ve deneyimleri, yaşadıkları güçlükler

ve politikalara ilişkin değerlendirmeleri ortaya konulmak istenmiştir. Böylece OSB’li çocuğu olan babaların bir erkek olarak babalığı nasıl deneyimledikleri tartışılmış ve bu alana ilişkin öneriler sunulmuştur.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın yöntem bölümünde genellikle araştırma modeline, örneklem grubuna, hangi yaklaşım çerçevesinde nasıl yürütüldüğüne, araştırmaya katılan öznelere araştırmaya ilişkin verilerin nasıl toplandığına ve analiz edildiğine dair bilgilere yer verilmektedir. Ben de bu bölümde konu seçimi, araştırmamın modeli, veri oluşturma sürecim, araştırmaya katılan öznelere, verilerin çözümlenmesi, etik konular ve araştırmanın sınırlılıklarına dair bilgilere yer verdim.

2.1. KONU SEÇİMİ

Araştırma modelinden bahsetmeden önce araştırma konusuna nasıl karar verdiğimle ilgili süreçten bahsetmek istiyorum. Konuya karar vermemde kişisel deneyimimle birlikte literatürdeki bilgi de etkili oldu. Otizm konulu bir araştırma yapmak istiyordum. Yakın çevremde otizm olup olmadığını bilmemekle birlikte yaşlılarına kıyasla gelişim geriliği gösteren bir çocuk vardı. Otizm olup olmadığını bilmesem de bu durum beni otizmin ne olduğu hakkında okuma yapmaya itti. Öyle ki temelinde otizm olan bir konu çalışmak istemekle birlikte konuyu sınırlandırmam gerekiyordu. Otizmle ilgili ne çalışabileceğimi düşünmeye ve konuyla ilgili araştırma yapmaya başladım. Ulusal Tez Merkezi'nden otizmle ilgili yapılmış olan çalışmalara baktığımda pek çok farklı disiplinden çalışmaların olduğu, sosyal bilimler alanında yapılan çalışmaların daha çok annelerin benlik saygısı, kaygı ve depresyon düzeyleri gibi konularda olduğu dikkatimi çekti. Yapılan çalışmaların daha çok annelerle gerçekleştirilmesi, bu konu ile ilgili neden babalarla çalışmalar yapılmadığını sorgulamama neden oldu.

Tez konuma karar verme sürecimde, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan Aykara ve İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Dr. Öğr. Üyesi Melike Tunç Tekindal ile görüştim. Engellilik alanında yapmış oldukları çalışmalar ve onlar hakkındaki bilgi paylaşımları sayesinde çalışmak istediğim alana ilişkin ufukum biraz daha genişledi.

Yaptığım okumalar ve araştırmalar sonucunda, yurtdışında yaklaşık 30 yıldır yapılan babalık konusundaki araştırmaların Türkiye’de oldukça yeni bir alan olduğunu ve daha sınırlı düzeyde çalışmaların olduğunu fark ettim. Otizmli çocuğu olan babalarla babalık deneyimleri üzerine yapmayı planlamış olduğum çalışmada başta babaların ne hissettiği, neler yaşadığı gibi konulara odaklanmayı düşünmüştüm. Ancak danışman hocamın önerisiyle çalışmamın boyutu biraz daha değişti. Babalığın erkeklik inşa sürecinde önemli bir konum olması ve engelli çocuğun varlığının erkekliği ve babalığı dönüştüren bir niteliğe sahip olması nedeniyle çalışmayı toplumsal cinsiyet ve hegemonik erkeklik perspektifinden ele almaya karar verdik. Konuyla ilgili yapmış olduğum literatür taraması ve görüşmeler neticesinde de; danışman hocam Prof. Dr. Özlem Cankurtaran ile birlikte araştırma konusunu ‘Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Babaların Babalık Deneyimleri’ olarak belirledik.

2.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Yapmış olduğum araştırma kapsamında; OSB’li çocuğu olan babaların babalığı nasıl algıladıklarını ve deneyimlediklerini öğrenmek istedim. Babaların baba olmaya ilişkin duygu ve düşüncelerini derinlemesine anlayabilmek ve betimsel veriler ortaya koymak için en uygun araştırma yönteminin nitel araştırma olduğuna karar verdim. Kümbetoğlu (2017, s. 47)’nin de ifade ettiği gibi nitel araştırma insanların ve kültürlerin ayrıntılı, derinlemesine tanımını yapmak, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri ve kavrayışlarını ortaya koymak için yapılan bir edimdir.

Fenomenolojik yaklaşımı benimsediğim bu çalışmada bireylerin içinde yaşadıkları dünyayı nasıl gördüklerini ve anlamlandırdıklarını kendi gerçeklikleri doğrultusunda anlamaya çalıştım. Kuş (2012, s. 71)’un da ifade ettiği gibi fenomenolojik yaklaşım, sosyal bilimcilerin inceleme nesnesi olan bireylerin sosyal gerçekliğini temel alır. Sosyal gerçekliği anlama, insanların o gerçekliği deneyimlemeleri çerçevesinde şekillenir. Cresswell (2018, s. 77) fenomenolojik çalışmayı ‘birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamı’ olarak tanımlamaktadır.

Tüm bu bilgilerden de hareketle OSB’li çocuğu olan babaların babalık algı ve deneyimlerini; geçmişteki baba ile olan ilişkilerini, aile ilişkilerini, çalışma yaşamı ve mevcut politikalara ilişkin değerlendirmeleri doğrultusunda ele almaya çalıştım.

2.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırma kapsamında OSB'li çocuğu olan babalarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdim. Kümbetoğlu (2017, s. 72)'nin da ifade ettiği gibi derinlemesine görüşme; sosyal dünyadaki 'görünür' birçok olgu, süreç ve ilişkinin görünümünden çok özüne inmeyi, bunların ayrıntılarını kavramayı ve bütüncül bir biçimde anlamayı olanaklı kılan bir veri oluşturma aracıdır. Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce araştırmamın amaçları doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırladım. Görüşme formumu hazırlarken literatürde babalık alanında yapılmış tezlerin soru formlarına baktım. Babalık alanına dair soruları oluştururken Türkiye'de babalık alanında yapılmış en kapsamlı araştırma olduğunu düşündüğüm Dr. Gökhan Topçu'nun¹ doktora tezindeki görüşme formunun kendi araştırma sorularımı şekillendirmedeki önemi oldukça büyüktü.

Otizm ve babalık alanındaki sorularımı oluştururken ise İngilizce literatürdeki tezlerin ve araştırmaların soru formlarına baktım. Başta soruları literatürdeki mevcut sorularla yapılandırmış olsam da sahada yapmış olduğum birkaç görüşmeden sonra erkeklik, engellilik ve babalık üçgenini irdeleyen birkaç soru daha ekledim. Yarı-yapılandırılmış görüşme formumun ilk bölümünde sosyo-demografik bilgilere yer verdim. Sonraki bölümlerde ise kök aile ilişkileri, babalık algısı, otizmlili çocuğa sahip olmak ve çalışma yaşamı-aile yaşamı konu kategorileri oluşturarak soracağım soruları bu kategoriler altında şekillendirdim (EK-1).

Yarı yapılandırılmış görüşme formumu oluşturduktan sonra, araştırmaya ilişkin verileri toplamak için babalarla yüz yüze derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdim. Derinlemesine görüşmeleri yaparken görüşmeleri kayıt altına almak için ses kayıt cihazından, çarpıcı ifadelerin ve gözlemleri not alabilmek için not defterinden yararlandım.

¹ Topçu, G. (2016). *Türkiye'deki Sosyal Politikaların Aile Merkezliliğine Babalık Tecrübesinden Bakmak: Ankara Örneği*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

2.4. VERİ OLUŞTURMA SÜRECİ

Sahaya çıkmadan önce araştırma konumun hassas bir konu olması ve babaların bu konuya ilişkin hassas davranacaklarını düşünmem nedeniyle görüşme sürecini nasıl tasarlayacağım hakkında kafamda soru işaretleri vardı. Erkeklik-babalık ilişkisini irdeleyeceğim noktalarda görüştüğüm babaların kadın kimliğimden dolayı onları yargıladığımı düşüneceklerine, paylaşımlarını kısıtlayabileceğine ve erkeklikle ilgili soruları nasıl soracağıma ilişkin kaygım ilk görüşmelerimin niteliğini olumsuz etkiledi. İlk yapmış olduğum görüşmelerde hem erkekliğe ilişkin soruları nasıl soracağımı bilemememden hem de onları yargıladığımı düşüneceklerine ilişkin önyargımdan dolayı erkeklik ve babalık kısmını irdeleyemediğimi düşünüyorum. Nitelik olarak iyi olmadığını düşündüğüm görüşmeleri analiz sürecine dahil etmedim. Daha sonra gerek danışmanımın önerileri ve gerekse yapmış olduğum yöntem okumaları sayesinde sonraki görüşmelerimde babalarla daha rahat bir iletişim kurabildim. Görüşmelerimde mümkün olduğunca babaları yargılamayan bir tutum takınmaya çalıştım. Görüşme sürecini tarafsız bir şekilde değerlendirebilmek için de görüşme sonunda babalara ‘Görüşme sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?’ ve ‘Görüşme sonrasında kendinizi nasıl hissediyorsunuz?’ sorularını sordum. Görüşme sonunda görüşme sürecine ilişkin almış olduğum geri bildirimler bana onları yargılamayan bir tutum takınmada başarılı olduğumu gösterdi.

“Şahsen seni çok sevimli buldum. Rahatlatan bir insansın. Öyle sorgulayan bir tarzınız yok.” (Gri, 43, serbest meslek)

Babalar bu görüşme sürecini bir terapi parçası gibi gördüklerini ve kimseyle şimdiye kadar konuşmadıkları şeyleri konuştukları için bir rahatlama yaşadıklarını ifade ettiler. Bu durum babaların katarsis (duygusal boşalım) yaşadıklarını düşünmemde etkili oldu.

“Kimseyle paylaşmadığım belki de kimseye anlatamadığım şeyleri size anlatmış oldum. Arkadaşıma anlatmam mesela. Uzun süreli konuştuğum ilk kez siz oldunuz. Haberiniz olsun yani. Eşimle bile konuşmadım. İlk kez. (Vurgu yapıyor.)” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Şimdi en azından böyle bir rahatlama oldu. İçinizdeki duyguları dışa... Yani hepsi olmasa da bir kısmını bırakmış olduk. Onun vermiş olduğu bir rahatlık var yani.” (Fuşya, 36, asker)

“Bir nevi terapi parçası gibi bir şey olmuş oldu yani. (Gülüyor.)” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“İçimi döktüm ben ya. Terapi gibi oldu bana. Hiç düşünmediğim şeyleri düşündüm. Hatta sizin sorularınıza cevap verirken kafam dağıldı.” (Lila, 49,

müdür)

Tüm bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, görüştüğüm erkeklerin araştırmacı bir kadını tehdit unsuru olarak görmediklerini fark ettim.

Saha çalışmama başlamadan önce araştırmaya katılacak öznelerin planlamasını yapmıştım. Öznelere ulaşmak için Otizm Vakfı'nın desteğini alarak görüşme yapılacak kişilere bu kurumlar aracılığıyla ulaşmayı planlamıştım. Ancak görüşmelere başladığım dönemde Otizm Vakfı'nın başta vereceklerini söyledikleri desteği ver(e)memeleri beni çevremdeki yakın kişiler aracılığıyla özel eğitim kurumlarına ulaşmaya yönlendirdi. Otizm Vakfı'ndan yeterli desteği alamamamda babaların kuruma gelmemeleri etkili oldu. Çalışan personel kuruma gelen babaların ise çocuklarının yeni teşhis almış olmasından dolayı durumu henüz kabullenemediklerini ve görüşmek istemeyeceklerini ifade etti. Bu nedenle Otizm Vakfı aracılığıyla sadece tek bir baba ile görüşme gerçekleştirebildim.

Otizm Vakfı'ndan yeterli desteği alamamam sonucunda yakın çevremdeki kişiler aracılığıyla bir özel eğitim merkeziyle iletişim kurdum. Özel eğitim merkezindeki annelerin katılımı ve sayısı babalara oranla daha yüksekti. Saha sürecinde özel eğitim alanında çalışan personelin söylediği en önemli şeylerden biri çalışma yaşamında yer almalarından dolayı kuruma çoğunlukla babaların gelmediği, annelere ulaşmanın daha kolay olduğu şeklindeki açıklamalardı. Özel eğitim kurumunda çalışan kurum müdürü ve psikolog, babalara ulaşmamda bana destek oldular. Görüşebileceğim babaların bir listesini yaptılar. Listede hangi gün ve saatte kuruma geldiklerini belirttiler. Ayrıca bu liste dışında kuruma gelen görüşebileceğim anneleri de söylediler. Anneler aracılığıyla babalara ulaşmaya çalışsam da, iki anneyle yapmış olduğum yüz yüze görüşme neticesinde annelerin yanıtları olumsuzdu. Bir anne eşiyile arasının bozuk olduğunu ve böyle şeylere sıcak bakmadığını belirtirken diğer anne eşinin çalışma yoğunluğundan dolayı görüşmeyi reddedeceğini belirtti.

Özel eğitim kurumunda bir araya gelebildiğim babalarla yüz yüze görüşüp kendim ve araştırmam hakkında bilgi verdikten sonra araştırmaya katılıp katılmayacaklarına ilişkin görüşlerini aldım. Araştırmanın öznesi olmayı kabul eden babalarla görüşme yer ve saati konusunda sözleştik. Hedeflemiş olduğum sayıda baba ile görüşemem nedeniyle başka kişilerle irtibata geçmeye başladım. Arkadaşımın yönlendirmesi sayesinde bir özel eğitim öğretmenine ulaştım. Araştırmamın örnekleme dair kriterleri söyledikten sonra kendisi

bizzat babalarla görüşüp araştırmama destek verip veremeyeceklerini sordu. Görüşmeyi kabul eden babaların telefon numarasını bana verdi. Telefonla yaptığım ön görüşmelerde kendimi tanıtip araştırmam hakkında bilgi verdikten sonra, babalarla görüşme için uygun yer ve tarihi belirledik. Görüşmelerimi babaların uygun oldukları gün ve saat aralıklarına göre iş yeri (6), kafe (6), özel eğitim kurumu (6) olmak üzere farklı mekanlarda gerçekleştirdim.

Babalarla görüşmelere başlamadan önce üç temel varsayımım vardı. Bunlardan ilki, babalığın erkeklik sosyalizasyonu sürecinde elde edilen bir statü olması nedeniyle, erkeklik literatürünün babalık literatürünü etkileyebileceğini düşünmemdi. Bir diğeri, otizmlili çocuğa sahip olmanın babalar için erkeklik ve babalıklarını dönüştürecek bir kırılma noktası olmasıydı. Son olarak üçüncü varsayımım ise politikaların baba katılımını ve bakım rollerini yeterince destekleyecek nitelikte olmadığını düşünmemdi.

Görüşmelere gitmeden önce amacım ve sorularımı çoğu kez gözden geçirdim. Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce kendimi tanıtip araştırma amacım hakkında bilgi verdikten sonra gönüllü katılım formunu okumaları için katılımcılara verdim. Gönüllü katılım formunu okuduklarından emin olduktan sonra sormak istedikleri bir şey olup olmadığını sordum ve gönüllü katılım formunda yazılı olan anonimlik, gizlilik, gönüllü katılım konularını sözlü bir şekilde beyan ettim. Ses kaydını almaya başlamadan önce ses kaydı alacağıma dair bilgiyi de verdikten sonra görüşmelerime başladım.

Yapmış olduğum görüşmelerde babaların otizmlili çocuğu ile ilgili duygu ve düşüncelerini ifade etmekle birlikte; onların OSB'li çocuğun adıyla hitap etmesi nedeniyle ben de söylemiş oldukları OSB'li çocuğun ismi üzerinden görüşmeleri sürdürdüm. Bunun kendim ve görüştüğüm babalarla yakınlık ve güvene dayalı bir ilişki kurma noktasında önemli olduğunu düşünüyorum.

Ayrıca görüşmüş olduğum babalardan yaşça küçük olmamın bir avantaj olduğunu söyleyebilirim. Erkekliğe ilişkin yönelmiş olduğum soruları kendilerine yönelik bir tehditmiş gibi algılamamalarında bunun önemli olduğunu düşünüyorum. Ayrıca babaların eğitim seviyelerinin yüksek ve sınıfsal konumlarının benimle benzer olması iletişim kurma noktasında büyük katkı sağladı.

Schwalbe ve Wolkomir (2001, s. 95)'in de bahsettiği gibi erkekler, hassasiyetlerini maskelemek için duygularını gizlerler. Bu kontrol etmenin ötesinde duygularını

açıklamama ya da sınırlı düzeyde ifade etme, hegemonik erkeklik benliğinin en önemli anahtar parçasıdır. Bu nedenle babaların düşünce ve duygularını daha fazla anlatmasına sağlamak için doğrudan kendi deneyimlerini sormak yerine daha genel bir ifade kullandım. Örneğin; ‘Genelde erkekler çok duygularını belli edemiyor.’ gibi bir ifadeden sonra ‘‘Siz duygularınızı belli edebildiniz mi?’’ şeklinde doğrudan öznelere deneyimlerine odaklanan sorular sordum. Soruları bu şekilde yöneltmemin babaların kendilerini daha rahat ifade etmelerinde etkili olduğunu söyleyebilirim.

2.5. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖZNELER

Örneklem grubu olarak amaçlı örneklem yöntemini kullandım. Patton (2014, s. 243), başlıca amaçlı örneklem yöntemlerini şu şekilde sıralamaktadır: Aşırı ve aykırı durum örnekleme, maksimum çeşitlilik örnekleme, benzeşik örnekleme, tipik durum örnekleme, kritik durum örnekleme, kartopu veya zincir örnekleme, ölçüt örnekleme, doğrulayıcı ve yanlışlayıcı örnekleme ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme şeklindedir. Amaçlı örneklem yöntemi içerisinde yer alan kriter ve kartopu örnekleme yöntemleri sayesinde ulaşılmış olduğum babalarla görüşmelerimi Nisan 2018- Aralık 2018 tarihleri arasında gerçekleştirdim. Neuman (2017, s. 324)’ın da ifade ettiği gibi kartopu örnekleme, araştırmacının bir örnek olayla başladığı, daha sonra o örnek olaydaki kişinin bağlantılı ilişkileri olduğu başka örnek olaylarla devam eden rastlantısal olmayan bir örnekleme yöntemidir. Kriter örnekleme (ölçüt örnekleme) ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumlarla çalışılmasıdır (Patton, 2014, s. 143).

Etik komisyon raporumda araştırmamın öznesi olacak babalara ilişkin belirlediğim kriterlerden biri 5 ve üzeri yaşında OSB’li çocuğa sahip babalar ile görüşme gerçekleştirilmesine dairdi. Bu yaş aralığını seçmemdeki neden, literatürdeki bilgiden destekle otizm teşhisinin 3 yaşından önce konulmasının oldukça zor olmasıydı. Ancak saha sürecine başladığımda çocukların 2 yaş öncesi dönemde de teşhis aldıklarını fark ettim. Bu nedenle otizm teşhisi almış 2 yaşında çocuğu olan gönüllü babaları da araştırmamın öznesi olarak araştırma sürecine dahil ettim.

Araştırma öznelere için belirlediğim diğer kriterler; çocuklarının otizm teşhisi almış olmaları, çalışıyor olmaları, çocuklarıyla aynı evde yaşıyor olmaları şeklindeydi. Babaların çocuklarıyla aynı evde yaşıyor olmalarını kriter olarak belirlememin nedeni,

aile içinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl olduğunu anlama isteğimdi. Bir başka kriterim olan babaların çalışma yaşamında yer almalarını istememin nedeni ise çalışma yaşamının babalık deneyimini nasıl şekillendirdiğini öğrenmek istememdi. Bu kriterler doğrultusunda; toplam 22 babayla görüşme gerçekleştirdim. 22 babayla yapmış olduğum görüşmenin 18'ini veri analiz sürecine dahil ettim. Yapmış olduğum ilk görüşmelerde erkeklik ve babalık ilişkisini irdeleyebileceğim soruları nasıl soracağımı bilememem ve bununla ilgili çekincemden kaynaklı çok erkekliği irdeleyebildiğim görüşmeler olmadı. Nisan 2018- Haziran 2018 tarihleri arasında yapmış olduğum ilk 6 görüşmeden sadece ikisini veri analiz sürecine dahil edebildim. Görüştüğüm diğer dört babayı analiz sürecine dahil etmememin nedeni; görüşmelerin yeterli nitelikte olmaması, iki babanın çalışmıyor olması, iki babanın ise diğer babalara kıyasla sosyoekonomik gelir düzeyinin daha düşük olmasıydı.

Tarafımda her bir babayla gerçekleştirilen görüşme ortalama 2 saate yakın sürdü. En kısa görüşmem 45 dakika, en uzun görüşmem ise 3 saatlik bir görüşmeydi.

Araştırmaya Katılan Öznelere İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Görüştüğüm 18 babaya ilişkin tanıtıcı bilgileri özet şeklinde EK-2'de, çocuklarına ilişkin tanıtıcı bilgileri ise EK-3'te tablo olarak sundum. Görüştüğüm babalara dair bilgileri verirken etik kuralları göz önünde bulundurdum ve gerçek isimleri yerine renk isimleri kullanmayı tercih ettim.

Turuncu: 48 yaşında, askeri lise mezunu. Askeriyede sağlık personeli olarak çalışıyor. Aylık geliri 4.000 TL, hane gelirleri ise 8.000 TL. 25 yıllık evli olan Turuncu'nun eşi nikah memuru olarak çalışıyor. 19 yaşında Asperger sendromlu bir erkek çocukları var. Turuncu üniversitede grafik tasarımı bölümünde okuyan oğlunun başarılarından oldukça gururlu olduğunu ifade ediyor. Baba çocuk ilişkisinin önemine vurgu yapan Turuncu, oğluyla kurmuş olduğu ilişkinin kendi babasıyla kurmuş olduğu ilişkiden oldukça farklı olduğunu, babasından görmediği sevgiyi çocuğuna sıkça gösterdiğini belirtiyor. Görüşme sürecinde Turuncu'nun yer yer hegemonik erkekliğe meydan okuduğunu gözlemlemem de anlatılarından hegemonik erkeklik özellikleri olan duygularını belli etmeme, dayanıklı durma, gizlice ağlama gibi özellikleri olduğunu fark ettim.

Eflatun: 37 yaşında, akademisyen. 12 yıllık evli olan Eflatun'un eşi de akademisyen. Aylık geliri 6.000 TL, hane gelirleri ise 12.000 TL. Biri 10 diğeri 5 yaşında iki kız çocuğu var. 5 yaşındaki kızı atipik otizm. Otizmlili bir çocuğa sahip olmayı zorluklar üzerinden tanımlıyor. Babanın sahip olduğu sorumlulukları gelir elde etme, rol model olma gibi hegemonik erkeklik özellikleriyle tanımlıyor. Otizmlili bir çocuğa sahip olmanın yaşam takvimini değiştirdiğini ifade eden Eflatun, bir erkek olarak duygularını belli etmek ve paylaşmak noktasında zorlandığını belirtiyor. Görüşme boyunca iletişime ve paylaşımına açık olduğunu gözlemledim.

Safir: 30 yaşında, inşaat mühendisi. Lisansüstü eğitimine devam ediyor. 6 yıllık evli olan Safir'in eşi de lisansüstü eğitimini sürdürüyor ve aynı zamanda mühendis olarak çalışıyor. Aylık geliri 6.200 TL, hane gelirleri ise 11.000 TL. 4 yaşında atipik otizmlili bir kız çocukları var. Görüşme süresince de sorulara olabildiğince kısa cevaplar veren Safir'in biraz çekingen davrandığını ve kendini tam ifade edemediğini düşünüyorum. Erkeklik kodlarıyla ilgili olarak Safir'in kendini geleneksel erkeklik kodlarıyla değil, daha çok modern erkeklik kodlarıyla tanımladığını fark ettim.

Beyaz: 40 yaşında, üniversite mezunu. Askeri personel olarak çalışıyor. Aylık geliri 4.000 TL. 11 yıllık evli olan Beyaz'ın eşi önlisans mezunu olup oğlunun durumundan dolayı çalışmıyor. 10 yaşında otizmlili bir erkek çocukları var. Babanın sahip olduğu sorumlulukları evi geçindirme, koruyup kollama gibi hegemonik erkeklik özellikleriyle tanımlıyor. Hegemonik erkeklik kodlarının güçlü olduğunu hissettiğim Beyaz, duygularını belli etmeyen, ev işlerinde eşine çok yardım etmeyen, kendi rolünü evin geçimini sağlama vs. gibi geleneksel erkeklik rolleriyle tanımlayan biri. Eşine ev ile ilgili konularda yardım etmekten kendini geri planda tutsa da çocuğuyla ilgili konularda eşine mümkün olduğunca destek olmaya çalıştığını belirtiyor.

Mürdüm: 45 yaşında, lise mezunu. Emlak ofisi var. Eşi üniversite mezunu. Ancak çocuğunun otizm olması nedeniyle çalışmıyor. Mürdüm'ün aylık geliri 5.000 TL. Biri 11 diğeri 9 yaşında iki çocuğu var. 9 yaşındaki oğlu otizmlili olan Mürdüm, otizmlili bir çocuğa sahip olmakla ilgili karmaşık duygular içerisinde olduğunu belirtiyor. Kendi babasıyla iyi bir ilişkiye sahip olmadığını belirten Mürdüm, çocuklarıyla olan ilişkisinde sevgisini göstermekten çekinmediğini dile getiriyor. Ailede gelir elde eden tek kişi olması

nedeniyle kendini evin reisi şeklinde konumlandıran Mürdüm, çocuğuyla daha çok oyuna dayalı iletişim kuruyor.

Mercan: 28 yaşında, üniversite mezunu, asker. Aylık geliri 7.000 TL. 5 yıllı evli olan Mercan'ın eşi de üniversite mezunu ancak şu anda çocuklarının küçük olması nedeniyle çalışmıyor. Biri 3 yaşında kız, diğeri 2 yaşında erkek olmak üzere iki çocuğu var. 2 yaşındaki oğlu atipik otizm. Güçlü olma, duygularını belli etmeme gibi özellikleri nedeniyle hegemonik erkeklik özellikleri gösteriyor. Babasını otoriter ve despot olarak tanımlayan Mercan, kendi babalığında iletişime açık, sevgiye dayalı bir iletişim kurduğunu belirtiyor. Atipik otizm olan oğlunun bir gün iyileşebileceğine dair düşüncesi var.

Gri: 43 yaşında, üniversite mezunu. İmalat sektöründe kendi kurmuş olduğu şirkette çalışıyor. Aylık geliri 12.000 TL. 12 yıllık evli. Eşi üniversite mezunu, İngilizce öğretmeni ancak çocuğunun durumu nedeniyle çalışmıyor. 13 yaşında otizimli bir oğlu var. Anlatılarından hareketle aile içinde daha farklı olduğunu, dışarıya karşı biraz daha sert bir erkek kimliği çizdiğini fark ettim.

Zeytuni: 41 yaşında, üniversite mezunu. Kamu personeli olarak çalışıyor. 13 yıllık evli olan Zeytuni'nin eşi de üniversite mezunu ve kamuda çalışıyor. Aylık geliri 4.700 TL, hane gelirleri ise 7.500 TL. 6 ve 12 yaşında iki kız çocuğu, 8 yaşında da bir erkek çocuğu var. 8 yaşındaki oğlunun % 90 otizimli olduğunu ifade eden Zeytuni, oğlunun yaşamında pek çok şeyi olumlu yönde değiştirdiğini belirtiyor. Oğlunun varlığını Allah'ın verdiği bir hediye olarak tanımlayan Zeytuni, oğlunun teşhisiyle birlikte çocuklarına daha çok vakit ayırdığını ve onlarla vakit geçirmekten keyif aldığını dile getiriyor. Görüşme süresince oğlunun durumunu kabullenmesinde ve baş etmesinde dini inancın etkili olduğunu gözlemledim. Aile yaşamından söz etmeyi oldukça seven ve rahat iletişim kurabilen bir insan olduğu izlenimi elde ettim.

Camgöbeği: 57 yaşında, üniversite mezunu. Bir kamu kurumunda uzman olarak çalışıyor. Eşi diyetisyen olan Camgöbeği 24 yıllık evli. Aylık geliri 5.000 TL, hane gelirleri ise 10.000 TL. 15 yaşında otizimli kız çocuğu olan Camgöbeği, kızının atletizmdeki başarılarından gurur duyduğunu dile getiriyor. Kendisini rahat ve demokrat bir insan olarak tanımlıyor. Kendi babasının mülayim ve demokrat bir insan olduğunu dile getiren Camgöbeği, babasının bu özelliklerini kızıyla olan ilişkisine de yansıttığını

ifade ediyor. Geleneksel erkeklik algısına karşı olduğunu yer yer dile getiren Camgöbeği, çocuğunun bakım sorumluluğunu üstlendiğini ve ev içi işlere de yardımcı olduğunu dile getiriyor. Bunu yaparken de içten yaptığını vurgulayan Camgöbeği, ‘Türk erkekliği’ olarak tanımladığı erkeklik algı ve davranışına da karşı çıkıyor.

Lila: 49 yaşında, lisans mezunu. Hanede çalışan tek kişi olan Lila, özel bir sektörde bölge müdürü olarak çalışıyor. Aylık geliri 6.500 TL. 22 yıllık evli olan Lila’nın eşi lisans mezunu, ancak çalışmıyor. 10 yaşında otizmli bir erkek çocuğu olan Lila, uzun yıllar çocuk sahibi olmayı beklediğini ve sonucunda da çocuğunun otizm olduğunu belirtiyor. Otizmli bir çocuğa sahip olmayı daha çok zorluklar üzerinden tanımlıyor. Kendi babasıyla olan ilişkinin iyi bir ilişki olmadığını baskı, otoriteye dayalı bir ilişki ve şu anda babasıyla görüşmediğini ifade ediyor. Aile içinde çalışan tek kişi olması nedeniyle kadın erkek geleneksel cinsiyet rollerinin daha belirgin olduğunu gözlemledim.

Sarı: 52 yaşında, lisans mezunu. Kamu kurumunda memur olarak çalışıyor. Aynı zamanda Ankara Otistik Bireyler Derneği (ANOBDER) ve Otizm Vakfı yönetim kurulunda yer alıyor. 22 yıllık evli olan Sarı’nın eşi emekli memur. Şu anda çalışmıyor. Aylık geliri 4.200 TL, hane gelirleri ise 6.500 TL. 18 yaşında % 96 ağır derecede otistik bir erkek çocuğu var. Kendi babasıyla kurmuş olduğu ilişkinin uzak ilişki olduğu vurgusunu yapan Sarı yaşadığı şehir, eşin çalışması ve çocuğunun otistik olması gibi nedenlerle çocuğuyla daha yakın ilişki kurduğunu ifade ediyor. ‘Normal babalığı’ babaların dışarı işleri yaptığı annenin ise ev içinde daha çok sorumluluk aldığı geleneksel bir babalık anlayışıyla tanımlıyor. Ancak oğlunun ileri düzeyde otistik olması nedeniyle kendi aile içinde kadın-erkek rollerinin ayrışmadığını ifade ediyor. Görüşme süresince Sarı’nın konuşmayı seven, iletişime açık bir insan olduğu izlenimini elde ettim. İfadelerinde ‘biz’ dilini kullandığını fark ettim.

Turkuaz: 38 yaşında, lise mezunu, askeri sağlık personeli. 11 yıllık evli olan Turkuaz’ın eşi üniversite mezunu öğretmen. Aylık geliri 4.000 TL, hane gelirleri ise 7500 TL. 7 yaşında atipik otizm bir kız çocuğu var. Turkuaz görüşmede anaç yönünü sıklıkla vurguluyor. Ev içi işlere ve çocuk bakımına katıldığını ifade eden Turkuaz’ın sıklıkla hegemonik erkeklik normlarına meydan okuduğunu fark ettim. Görüşme sürecinde paylaşıma açık, konuşmaya istekli olduğunu gözlemledim. Görüştüğüm diğer babalara

kıyasla ev içinde ve çocuk bakımında daha paylaşımcı ve eşitlikçi rol üstlendiğini söyleyebilirim.

Fuşya: 36 yaşında, lisans mezunu. Asker olan Fuşya'nın aylık geliri 6.500 TL. 9 yıllık evli olan Fuşya'nın eşi lise mezunu ve çalışmıyor. Bu nedenle hanede geçim rolünü üstlenen tek kişi. Aylık geliri 6.500 TL. 7 yaşında otizmli bir erkek çocuğu var. Babalığı koruyuculuk üzerinden tanımlayan Fuşya, çalışma yaşamı ve oğlunun kendisini öyle görmesinden kaynaklı çocuğuyla olan ilişkinin gezme üzerine kurulu olduğunu ifade ediyor. Duygusal olduğunu belirten Fuşya'nın gerek asker kişiliği gerek çocuk bakımı ve ev işlerine katılım göstermemesi nedeniyle hegemonik erkeklik özelliklerinin güçlü olduğunu fark ettim. Görüşme sürecinde zaman zaman konuya odaklanmakta güçlük çektiğini ve düşünceli olduğunu gözlemledim. Ayrıca Fuşya'nın görüşme sürecinde duygularını gizlemeye zorladığını ve babasıyla ilgili çok fazla konuşmak istemediğini fark ettim.

Mavi: Mavi 35 yaşında, bilgisayar mühendisi. 10 yıllık evli. Eşi de bilgisayar mühendisi olan Mavi'nin aylık geliri 6.500 TL, hane geliri ise 12.000 TL. Biri 4, diğeri 8 yaşında iki tane çocuğu var. Otizmli çocuğu 8 yaşında erkek çocuğu. Çocuğunun iyi bir eğitim alması için İstanbul'dan Ankara'ya gelmiş. Çocuğunu olumlu özellikleriyle tanımlayan Mavi, çocuğunun büyük oranda gelişim gösterdiğini belirtiyor. Babasıyla ilişkisinin iyi olmadığını ve şu anda da görüşmeyen Mavi, kendi çocuklarıyla olan iletişiminin yakın olduğunu ifade ediyor. Babasıyla ilişkisine dair sorduğum sorularda konuşmak istemediğini ve kısa cevaplar verdiğini fark ettim.

Ametist: 57 yaşında, lisans mezunu. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan bir okulda özel eğitim öğretmeni olarak çalışıyor. 27 yıllık evli. Eşi emekli jeoloji mühendisi. Aylık geliri 4.500 TL, hane geliri 7.000 TL. 23 yaşında otizmli bir erkek çocuğu olan Ametist, otizmli çocuğu olan babalar için baba tanımının yeterli kalmadığını, babalığı çocuğunun ihtiyaçları doğrultusunda yaşadığını ifade ediyor. Çocuğunun teşhis aldığı dönemde büyük bir mücadele ve istekle devam ettiğini belirten Ametist, çevresindeki insanların kendisine destek olmaması gibi nedenlerle yorulduğunu belirtiyor. Mevcut yasal düzenlemelerin hep anneler odağında olduğunu ifade ediyor ve bu yönüyle politikaları eleştiriyor. Görüşme süresince Ametist'in yorgun ve tükenmiş olduğunu ve kendini zaman zaman ifade etmekte zorlandığını gözlemledim.

Sıklamen: 37 yaşında, lisans mezunu. Bir okulda müzik öğretmeni olarak çalışıyor. Aylık geliri 6.000 TL. 8 yıllık evli olan Sıklamen'in eşi de üniversite mezunu ancak çocuğunun otizm olması nedeniyle çalışmıyor. Dört buçuk yaşında atipik otizmlili bir erkek çocuğu var. Oğlu teşhis aldığı dönemde bunun kendisi için bir yıkım olduğunu ifade ediyor. Daha önce ağır derecede otizmlili çocuklarla çalıştığı için gelecekte oğlunun onlar gibi olup olmayacağını endişesini yaşadığını belirtiyor. Oğlunun eğitim masraflarını karşılamak için özel ders, özel sanat merkezinde öğretmenlik ve okul görevleri nedeniyle yoğun bir çalışma temposu var. Ev içi işlerde yardım ettiğini ifade etse de yoğun çalışma yaşamı nedeniyle ataerkil pazarlığın daha keskin sınırlara sahip olduğunu söyleyebilirim. Hayal edilen babalıkla şu anki babalığının oldukça farklı olduğunu ifade eden Sıklamen, babalığının daha çok sorumluluk, koruyuculuk, önleyicilik boyutunda olduğunu belirtiyor.

Yeşil: 52 yaşında, lisans mezunu. Marketi var. Aylık 4.000 TL geliri var. 18 yıldır evli olan Yeşil'in eşi lise mezunu, çalışmıyor. Biri 10, diğeri 14 yaşında iki tane atipik otizmlili çocukları var. İki çocuğu da otizmlili olan Yeşil, ilk çocuğu otizmlili olduğu için ikinci çocuğu kabullenmenin daha kolay olduğunu belirtiyor. Babalık algısını hegemonik erkeklik özellikleri (koruma, ihtiyaçlarını giderme, arkasında durma) ile tanımlayan Yeşil, kendi babasına kıyasla çocuklarıyla ilgili olduğunu da dile getiriyor. Çocuklarıyla kurduğu iletişim daha çok ihtiyaçlarını giderme, sorumluluk alma şeklinde olan Yeşil çocuklarıyla birlikte ders çalışma, gezdirme ve oyun etkinliklerine de katılıyor. Hane içerisinde gelir sağlayıcı tek kişi olan Yeşil'in geçmişe kıyasla aile içi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değiştiğini fark etsem de cinsiyete dayalı iş bölümü hakim. Görüşme süresince Yeşil'in çocuklarına ilişkin kabulün yüksek ancak zaman zaman duygusal yoğunluğunun fazla olduğunu gözlemledim.

Mor: 35 yaşında, lisans mezunu. Kamuda memur olarak çalışıyor. 8 yıllık evli. Eşi de üniversite mezunu ve kamuda memur olarak çalışıyor. Aylık geliri 4.000 TL, hane gelirleri ise 8.000 TL. 5 yaşında atipik otizmlili bir erkek çocuğu var. Atipik otizmlili olan oğlunun üstün zekalı olduğunu belirtiyor. Mor, kendi muhafazakar bir ailede yetişse de çocuğuna örnek olmak için ev işlerine 'yardımcı' olduğunu ifade ediyor. Baba olarak sahip olduğu rol ve sorumlulukları evi geçindirme ve para kazanma olarak hegemonik erkeklik temelinde tanımlıyor. Görüşmenin başında tedirgin ve düşünceli olduğunu

düşündüğüm Mor'un ilerleyen dakikalarda kendini daha rahat ifade etmeye başladığını fark ettim.

2.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Yaptığım derinlemesine görüşmelere ait ses kayıtları, görüşme sonrasında yazmış olduğum gözlem notları analiz edilmeyi bekleyen veri kaynaklarımdı. Görüşme deşifrelerini günü gününe yapmaya çalışsam da görüşmelerin bazen bir gün arayla gerçekleşmesi nedeniyle bu zaman zaman pek de mümkün olmadı. Analize başlamak için tüm deşifrelerimi tamamladım. Deşifrelerimi yaptıktan sonra tüm görüşmelerimi okudum. Microsoft Word programında Times New Roman 12 punto 1 satır aralığında yazdığım analiz edilmeye bekleyen toplam deşifre sayfa sayısı 358'di.

Green ve diğerleri (2007) veri analiz sürecini; verilere yoğunlaşma (data immersion), kodlama, kategori yaratma ve temaları belirleme şeklinde tanımlar. Veri analizi, veri üreten görüşmelerle birlikte başlar ve gerçekleşir (s. 546). Yapmış olduğum görüşmeleri MAXQDA 11 ile analiz ettim. Görüşme deşifrelerimi MAXQDA 11'e aktarıp görüşmelerimi okumaya ve kodlamaya başladım. Böylece analiz sürecim başlamış oldu.

Yapmış olduğum görüşmeleri baştan sona birer kez okudum. İlk kodlamaları satır satır kodlayarak açık kodlama (open coding) şeklinde gerçekleştirdim. Strauss ve Corbin (1998, s. 143) açık kodlama sürecinde araştırmacının kategorilerin boyutsal olarak nasıl şekillendirdiğini araştırarak kategori oluşturmayla ilgili olduğunu belirtir. Yoğun şekilde satır satır yapmış olduğum açık kodlamalar sonucunda çok fazla sayıda kod elde ettim. İlk birkaç görüşmenin kodlamasından sonra kategorilerim belirginleşmeye başladı. Bu beliren kategoriler temelinde yapmış olduğum görüşmeleri tekrar tekrar gözden geçirdim. Yapmış olduğum kodlamaları sistematik olarak ele alarak hangi kategorilerin hangi temalarla ilişkili olduğunu belirledim. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda oluşturmuş olduğum soru kategorileri analiz başlıklarını belirlememde yardımcı oldu. Böylece görüşmüş olduğum OSB'li çocuğu olan babaların babalık algı ve deneyimlerine ortaya çıkan temalar altında yer verdim:

- Geleneksel Babalıktan İlgili Babalığa
- OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimler

- OSB’li Çocuğu Olan Babaların Mevcut Politikalara İlişkin Değerlendirmeleri

2.7. ETİK KONULAR

Görüşmelere Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyon’undan araştırmanın etik açıdan uygun olduğuna dair onay aldıktan sonra başladım. Görüşme esnasında kendimi tanıtip araştırma hakkında kısa bir bilgi verdikten sonra ses kaydı alacağımı sözel olarak ifade ettim. Ayrıca araştırma hakkında bilgi veren hazırlamış olduğum gönüllü katılım formunu katılımcı babaların okuyup imzalamalarını istedim (EK-4). Yazılı onaylarımı aldıktan sonra görüşme sürecine başladım. Araştırma sürecinde gizlilik ve anonimlik ilkelerini göz önünde bulundurdum. Katılımcıların kimliklerini korumak için takma isim kullandım ve onlara birer renk ismi verdim. Gizlilik ve anonimliği sağlamak için analiz kısmındaki alıntılar içerisinde geçen çocukların isimlerini de değiştirdim.

Görüşmeleri babalarla rahat bir iletişim kurabileceğim sessiz mekânlarda gerçekleştirdim. Görüşme sürecinin zarar görmemesi için görüştüğüm babalardan telefonlarını sessiz konuma almalarını rica ettim. Ayrıca konuşmaktan rahatsız oldukları ya da kaygı duydukları takdirde görüşmeyi durdurup tekrar hazır hissettiklerinde görüşmeye devam edebileceğimizi belirttim.

2.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Babalarla çalışma yapmak araştırmacılar tarafından “ulaşılması zor” (McConkey, 1994), “görünmez ebeveyn” (Ballard, 1994), “periferik ebeveyn”(Herbert ve Carpenter, 1994) olarak tanımlanmıştır (Aktaran: Carpenter, 2002, s. 198). Türkiye’de engellilik ve ebeveyn ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok annelerle gerçekleştirildiği görülmektedir. Oysa engelli bir çocuğun aile içindeki varlığı hem anne hem baba olmak üzere her iki ebeveyni de etkileyen bir durumdur.

Babalarla ilgili yürütölen çalışmaların çeşitli zorlukları vardır. Bunlardan ilki, metodolojik olarak araştırma tasarımının genellikle anne bakımı kavramıyla açıklanmasıdır (Marsiglio, Amato, Day ve Lamb, 2000, s. 1173) İkincisi, “babaların” ve babalık rolünün araştırmada nasıl tanımlandığı konusunda bir fikir birliğine varmanın ve açıklığa kavuşturmanın güç olduğudur. Bir diğeri de araştırmacıların babaları genellikle

çalışma saatlerinden ve çalışma yoğunluklarından dolayı ulaşılması zor kişiler (McConkey, 1994) olarak algılamasıdır.

Bu araştırmanın da çeşitli sınırlılıkları bulunmaktadır. Araştırma öncesinde örneklem grubu olarak belirlenen ve görüştüğüm Otizm Vakfı'nın araştırma için destek vermemesi saha sürecimde babalara ulaşma noktasında oldukça zorlayıcı oldu. Ayrıca saha sürecimde bilgi olarak eksik olduğumu düşündüğüm noktada görüşmelere ara verip Haziran ayında tekrar sahaya çıktım. Ancak babalara ulaşmak ve bulmak benim için oldukça zorlu bir süreçti. Araştırmamdan bahsettiğim bazı babalar çalışma yaşamının yoğun olduğu gibi sebeplerle bana vakit ayıramayacaklarını belirtip görüşmeyi reddettiler. Bu gibi nedenlerle araştırma saha sürecimi yaklaşık 9 aylık sürede tamamladım.

Ulaşabildiğim ve araştırmama gönüllü katılım gösteren babalar orta ve üst-orta sosyoekonomik gelir düzeyine sahip, eğitim düzeyi ve farkındalığı yüksek olan babalardı. Bu nedenle araştırmamın öznesi olan babaların 'sosyoekonomik' anlamda homojen bir örneklem grubunu içerdiğini ve orta sınıf babalar olduğunu söyleyebilirim. Ancak farklı sosyoekonomik özelliklere sahip babaların farklı babalık deneyimleri olacağını düşünmekteyim. Alt sınıf babalar için geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin ve eve ekmek getiren erkek rolünün daha güçlü olabileceğini düşünüyorum. Geleneksel erkeklik algısının yüksek olabileceğini düşündüğüm alt sınıf babaların; OSB'li çocukla olan ilişkilerinin de daha mesafeli, çocuğunu kabullenmeyen ve bakıma katılım göstermeyen babalar olabileceğini düşünmekteyim.

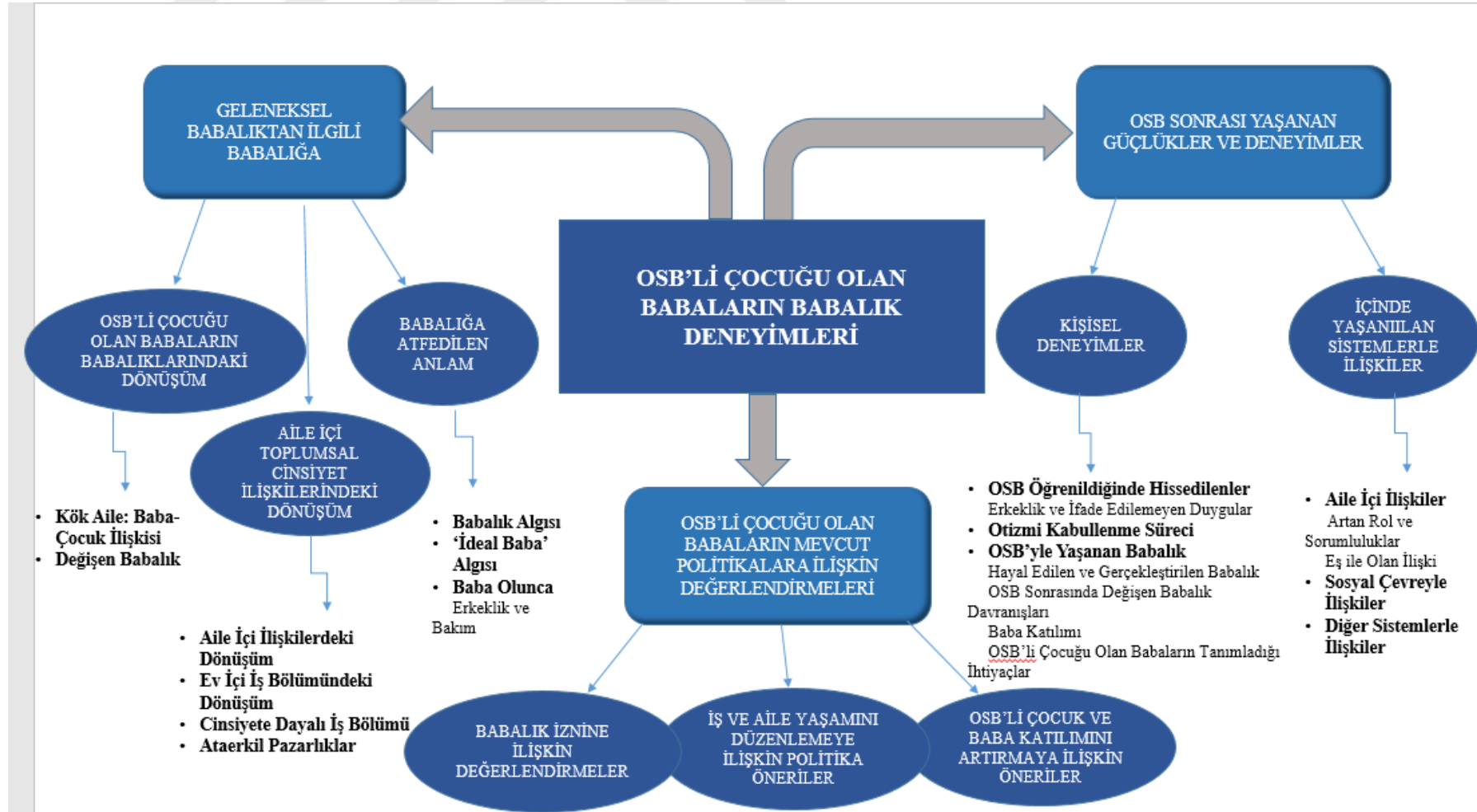
3. BÖLÜM

ANALİZ

Bu bölümde OSB’li çocuğu olan orta-sınıf babaların babalık deneyimlerinin analizini “Geleneksel Babalıktan İlgili Babalığa”, “OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimler” ve “OSB’li Çocuğu Olan Babaların Mevcut Politikalara İlişkin Değerlendirmeleri” olmak üzere 3 tema altında gerçekleştirdim. Babaların deneyimlerini imla kurallarını gözetmeksizin tırnak içinde doğrudan alıntılıyarak yer verdim. “Geleneksel Babalıktan İlgili Babalığa” teması altında “OSB’li Çocuğu Olan Babaların Babalıklarındaki Dönüşüm”, “Aile İçi Toplumsal Cinsiyet İlişkilerinin Dönüşümü” ve “Babalığa Atfedilen Anlam” kategorilerine yer verdim. “OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimler” teması altında ise “Kişisel Deneyimler” ve “İçinde Yaşanılan Sistemlerle İlişkiler” şeklinde iki kategori oluşturdum ve babaların OSB sonrasında yaşadıkları sürece ve babalık deneyimlerine dair alt kategorileri bu kategoriler altında verdim. “OSB’li Çocuğu Olan Babaların Mevcut Politikalara İlişkin Değerlendirmeleri” teması altında ise babaların hem çalışma ve aile yaşamını düzenlemeye ilişkin hem de baba katılımını artırmaya ilişkin önerilerine yer verdim.

Analiz sonucunda ortaya çıkan ana temalar ve kategorilerin olduğu şekil aşağıda yer almaktadır.

Şekil 2.'Ankara'da Yaşayan ve OSB'li Çocuğu Olan Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri' Tema Haritası

3.1. GELENEKSEL BABALIKTAN İLGİLİ BABALIĞA

Kuramsal çerçevede de ifade ettiğim gibi; Türkiye’de yaşanan toplumsal gelişim ve değişim ile birlikte kadın-erkek rolleri de değişmiştir. Bu değişime paralel olarak erkeklikler ve babalıklar da dönüşüm içerisine girmiş geleneksel babalık anlayışı yerini çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kuran ‘yeni ilgili babalık’ anlayışına bırakmıştır. Kağıtçıbaşı’nın 1970’li yıllarda Türkiye’de gerçekleştirmiş olduğu Çocuğun Değeri araştırmasında çocuğun ekonomik değeri öne çıkarken, 2003 yılında gerçekleştirilen çocuğun değeri araştırmasında çocuğun psikolojik değerinin arttığı sonucu ortaya çıkmıştır (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2017, s. 95). Bu durumu gördüğüm babaların anlatılarında da görmek mümkündür. Çoğu babanın çocuklarının cinsiyetine ilişkin beklentilerinin kız çocuğu şeklinde olduğu görülmektedir. Babaların kız çocuğu isteklerinin arka planında duygusal yapıları itibariyle babalarına düşkün olduğu fikri yer almaktadır.

“Kızlar çok cana yakın oluyor. İşte babacım babacım diyip koynuna atlıyor, zıplıyor. Ne bileyim yanından ayrılmıyor. Bir de kız çocuklarının babacı olmasından da kaynaklanıyor olabilir.” (Mercan, 28, asker)

“Onu da babaya daha düşkün oluyorlar diye istiyoruz. Bildiğimizden değil yoksa. (Gülüyor.)” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Belki egoist bir duygu mu onu da bilmiyorum. Hani kız çocuğu babaya düşkün olur ya.” (Gri, 43, serbest meslek)

Babaların ifadelerinde de anlaşılacağı üzere, geçmişte erkek çocuğuna olan isteğin günümüzde azaldığı görülmektedir. Gördüğüm babalar geçmiş dönemde ailelerin erkek çocuk beklentilerinin olmasının nedenini, çocuğun ekonomik değerinin olması şeklinde tanımlamışlardır:

“Muhtemelen erkeklerin istenmesinin sebebi eski şartlarda ailede çalışanın olup maddi olarak katkı sağlaması için herkes erkek çocuğunun olması ve soyunun ilerlemesi için erkek çocuğunun olmasını isteme talebinden doğuyordu.” (Mercan, 28, asker)

“Eski çağlarda zamanlarda köy hayatının kırsal hayatın yoğun olduğu dönemde babaların çocukluk döneminde falan insanlar tarla işleriyle uğraşıyorlarmış insanlar evladım olsun da bana yardımcı olsun diye. O düşüncede insanlarmış.” (Mor, 35, memur)

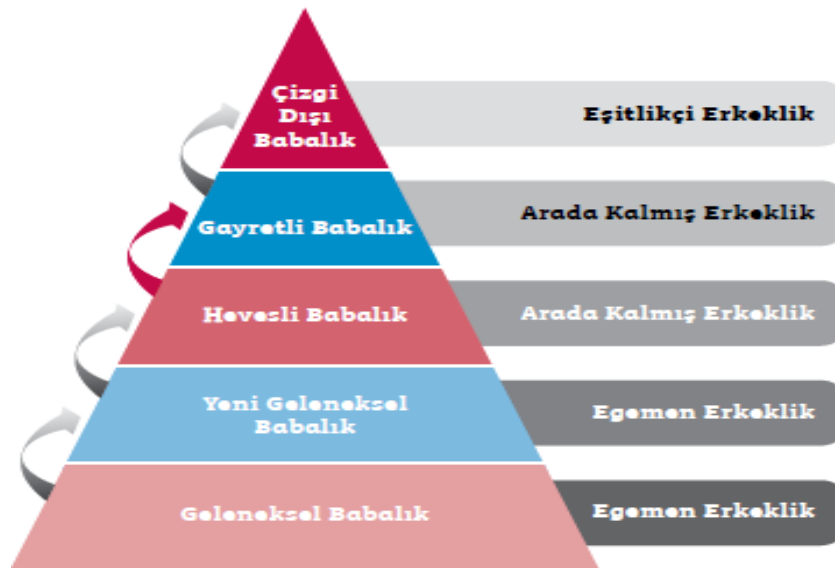
Kağıtçıbaşı'nın da ifade ettiği gibi günümüzde çocuğun ekonomik değerinin azaldığını, psikolojik değerinin arttığını söylemek mümkündür. Bu durum gördüğüm babaların kız çocuk ve erkek çocuk beklentilerine dair anlatılarında da ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda 'Erkek adamın erkek oğlu olur.' fikrinin aşınmaya başladığı, kız çocuklarıyla duygusal yakınlık kurmak isteyen baba fikrinin ortaya çıktığı söylenebilir.

Öyle ki son dönemde yaşanan toplumsal gelişmeler ve çocuğun değerindeki değişiklik aile içi ilişkilere de yansımıştır. Aile içi ilişkilerdeki değişim ile birlikte, erkeklik ve babalık algısının değiştiğinden de söz etmek mümkündür. Erkekliğe ve babalığa ilişkin algının nasıl şekillendiğini anlamak için baba-çocuk ilişkisi, aile içi toplumsal cinsiyet ilişkileri ve babalığa atfedilen anlama bakmak gereklidir. Yapmış olduğum bu çalışmada da OSB'li çocuğu olan babaların, erkekliklerinin ve babalıklarının nasıl dönüştüğünü anlamaya çalıştım.

3.1.1. OSB'li Çocuğu Olan Babaların Babalıklarındaki Dönüşüm

AÇEV 'Erkeklik ve Babalık Halleri' isimli çalışmasında Türkiye'deki babalık kategorilerini ve bu kategorilere karşılık gelen erkeklik kategorilerini belirlemiştir. Erkeklik söylemlerinin ayrıştırdığı erkeklik halleri; egemen erkeklik, arada kalmış erkeklik ve eşitlikçi erkeklik şeklinde tanımlanmıştır (AÇEV, 2018b, s. 9).

Şekil 3. Erkeklik ve Babalık Kategorileri

Geleneksel babalık otoriter, kapalı ve çocuklarına karşı babalığı temsil ederken; gayretli babalığa doğru gelindiğinde bu özelliklerin etkisi ve yaygınlığı azalmaktadır. Yeni geleneksel babalık kategorisi, geleneksel babalığın değerlerini benimsemekle birlikte kız çocuklarıyla mesafeyi aşmaya başlayan babalardır. Gayretli babalık ve hevesli babalık ise arada kalmış erkeklik kategorisine karşılık gelmektedir. İki babalık kategorisindeki babalar da geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine karşı hareket etse de ‘hevesli babalar’ eski ile yeni arasında kalmış babalığı temsil etmektedir. Çizgi dışı babalar ise bütünüyle eşitlikçi ve çocuklarıyla ilişkilerinde mesafeleri kaldırmış olan babalardır (AÇEV, 2018b, s. 8-9).

‘OSB’li Çocuğu Olan Babaların Babalıklarındaki Dönüşümü’ ele aldığım bu bölümde, görüştüğüm babaların kök ailelerindeki baba-çocuk ilişkisini ve kendi babalıklarının babalarından ne yönlerle farklılaştıklarını anlamaya çalıştım.

3.1.1.1. Kök Aile: Baba-Çocuk İlişkisi: ‘*Babam sevgisini çok göstermezdi bana, bize.*’

Babalık çalışmaları literatüründe de belirtildiği üzere babalık, içinde yaşanılan toplumun değer ve normlarına göre şekillenen sosyokültürel bir inşadır. Erkeklerin babalığa ilişkin algılarını şekillendirmede kök ailelerindeki baba-çocuk ilişkisi ve çevresindeki baba modelleri etkili olabilmektedir. Kök ailede baba ile olan ilişkinin nasıl olduğunu ve bunu görüştüğüm babaların babalıklarını nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalıştığım bu bölümde; görüştüğüm babaların kendi babalarını nasıl tanımladıkları, baba ile ilişkileri, örnek alınan ve örnek alınmayan baba özelliklerine ilişkin ifadelerine yer verdim.

Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya (2017, s. 96) yapmış oldukları ‘Erkekliğin Türkiye Halleri’ isimli çalışmada; farklı sosyoekonomik düzeyde görüşmüş olduğu erkeklerin, kendi babalarıyla kurmuş olduğu ilişkinin katılımcıların saygı, mesafe, korku ve kısıtlama ifadeleriyle hiyerarşik boyutta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde görüştüğüm babaların kendi babalarıyla olan ilişkilerinin de hiyerarşik boyutta olduğu ifadelerinden anlaşılmakta ve mesafe, otorite gibi kavramların ön plana çıktığı görülmektedir:

“Ben babamın bana hiç tokat vurduğunu hatırlamam. Ama hep tokat vuracak diye korkardım. Nasıl bir çelişkidir anlamadım ama babamdan tırsardım. Çünkü çok asabiliği vardı, çok ani parlardı. Ne ben babamın abimi

dövdüğünü gördüm, ne beni dövdüğünü gördüm, ne kardeşimi dövdüğünü gördüm. Dövmekten ziyade tokat vurmadı bize. Ama biz babamızdan tırsardık hani öyle bir otoritesi vardı.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“Baba hep otoriter dediğim gibi bu sadece benim babam değil. Etraftaki herkesin babası için söylüyorum. Baba otoritedir. Gün boyunca şımarıklık yapılır ve babayla tehdit edilir evlat. Akşam gelince babana söylerim. Gün boyunca çocuk yaramazlık yapar, hoplar zıplar. Babanın gelmesine yakın hemen uzaklaşır. Odasına gider.” (Mor, 35, memur)

Baba ile ilişkide hep bir mesafe ve despotluk olduğunu belirten Mercan, bunu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Babayla olan ilişkimiz. Ben babama bayramdan bayrama sarılırdım. Öyle bir çocukluk yaşadık. Baba sevgisi yok.” (Mercan, 28, asker)

Geleneksel baba özelliği içerisinde babanın otorite özelliğinin yansira sevgi göstermeme, duyguları belli etmeme özellikleri de yer almaktadır. Babanın sevgisini göstermediği ancak içten içe de sevdiği, fedakar ve korumacı olduğu görüştüğüm bazı babaların vurguladığı şeylerdi.

“Babam sevgisini çok göstermezdi bana, bize. Hiç kimseye göstermezdi fazla. Ama çok fedakardı yani. Şöyle bir örnek anlatayım. Ben koşarken kolum çıktı. Babam beni yani 5-6 km belki daha fazla kilometre –bizim yayla evi. O zaman yayladaydık- yayladan sırtında sağlık şeyine götürdü. Sırtında taşıyarak. Bu dediğim 10 yaşında falanım yani. Düşünün on yaşında bir çocuk ağır. Götürdü. Fedakardı. Çocukları için her şeyi yapardı babam. Her şeyi.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“Seviyorduk birbirimizi. O beni severdi, ben onu severdim. Ama anlayamadık birbirimizle ama benim babamdı. Sert biriydi. Yani ben 45 yaşındayım. Babamın ben bana oğlum dediğini hatırlamam.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Baba-çocuk ilişkisinin mesafeli oluşu ilişkideki iletişimin ve duygusal yakınlığın zorluğuna işaret etmektedir. Babaya ulaşmanın zorluğu karşısında, annenin baba ile çocuk arasındaki aracı rolü ortaya çıkmaktadır (Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziyagil, 2017, s. 99). Katılımcı babaların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi anne ile olan ilişkide babaya kıyasla duygusal yakınlığın daha fazla olduğu görülmektedir:

“Eskiden baba oğul sokakta el ele yürüyemezlerdi. Feodal yapı vardı. Böyle bir şey vardı. İnsanlar kınarlardı. O yüzden böyle bir resmi bir ilişkimiz vardı babamla. Yani ben çocukluğumda babamın beni kaç defa öptüğünü... Ben veya kardeşlerim. Ya da etrafımdaki diğer babalar böyleydi. Babamın beni öptüğü hiç yok aklımda. Ha öpmemiş midir? İlla ki öpmüştür. Ama aklımda hiç yok. Normalde çok az böyle ortak şeylerimiz var. Genel ilişkiler hep anne üzerinden yürürdü. Hep anne, anne...” (Mor, 35, memur)

“Şimdi şöyle anneyle daha yakındık. Doğal olarak Türkiye’de aileler içinde anne çocuklara daha yakındır benim gördüğüm kadarıyla.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Görüştüğüm babalar kendi babalarıyla olan ilişkilerinin uzak ve mesafeli olmasının nedenlerini üç şekilde açıklamışlardır. Bunlar babanın çalışan erkek kimliğinin ön planda olması, kahve kültürü ve babalarının kendi babalarıyla olan ilişkilerinin kötü olması şeklindedir.

Geleneksel baba modelinde erkeğin geçim rolünü üstlenmesi, üretim ilişkileri olarak kamusal alanda konumlandırılmasına neden olmaktadır. Hegemonik erkekliğin sahip olduğu en önemli özelliklerden biri evin geçimini sağlamaktır. Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, babaların literatürde üretim ilişkileri alanı olarak ifade edilen çalışma yaşamındaki varlığı katılımcılar için ilişkinin mesafeli olma nedeni olarak görülmektedir:

“Babama da kızmıyorum aslında. Hani örnek almıyorum. Doğru bir davranışı vardı demiyorum. Sadece işinden gereği çok yorulduğu için eve zaten yorgun geliyor. Bize zaman ayıramıyordu yani. Geç geliyordu. Oturup televizyon da fazla izlemediğimiz için ben onu örnek almıyorum. Ben eve gelir gelmez çocuklarımla zaman geçiriyorum. Zaten çocuklarım beni kapıda karşıyor. Yani hani bizim hiç şeyimiz olmadı. Babam işten gelsin de kapıyı açalım o sevinci ben hiç hatırlamıyorum. Ama benim çocuklarım yaşıyor bunu yani. Zil çaldığında iki çocuğum da çok ufak olmalarına rağmen kapıya çıkıyor. Kucağıma atlıyor.” (Mercan, 28, asker)

“Yani dediğim gibi babam dışarıda çalışıyordu sürekli. İşte belli dönemlerde geliyordu. Belli bir dönem kısa süreli... Hala da yani aynı. Yakın olmamıza rağmen öyle bir şeyimiz yok. Gittiğimiz zaman nassın iyisin. O da o şekilde. Ondan sonrası olmaz. Hani ortak bir paydamız olmadı şimdiye kadar hiç.” (Fuşya, 36, asker)

Babaların para kazanma ve aile içerisindeki sağlayıcı rolü çocuğuna bakım verme zamanını, vakit geçirmesini kısıtlamakta ve annenin bakım rolünü gerçekleştiren birincil kişi olmasına neden olmaktadır. Babalar için varlığını çocuk bakım ve sorumluluğundan kaçmak için bir fırsat olarak görebilmektedir (Hobson ve Noyes, 2011, s. 2).

Babasıyla kurmuş olduğu iletişimin sadece ekonomik konuda olduğunu ifade eden Sarı, uzak ilişkinin nedenini küçük bir yerde yetişmiş olmanın ve kahve kültürünün etkisi şeklinde ifade etmektedir:

“Biz küçük bir yerde yetiştik. Hani baba olarak babamız bize çok şey vermedi. Dedim ya küçük yer. Babamı ben doğru dürüst akşamları evde görmezdim ki. Çalışırdı, gelirdi, yemeğini yer ondan sonra kahveye giderdi. Bizim

zamanımızda baba öyle çocuğuyla oturup sohbet edip ilgilenme yok yani. Hu ne o. En fazla bi nassin iyi misin bir de para istersin babandan.” (Sarı, 57, memur)

Mercan ve Mürdüm ise babalarının kendi babalarından ilgi görmemiş olmaları nedeniyle babalarıyla mesafeli ilişkileri olduğunu belirtmişlerdir:

“Babam öyle gözü dışarıda olan bir insan değildi. Babam hep evdeydi. Çalışırdı. Ama yani bir güne bir gün bana oğlum dediğini, yüzümü öptüğünü, başımı okşadığını hatırlamam. Ben giderim her gün kızımı yatırırım. On iki yaşında. Büyüse bile yani. Benim yeğenlerim var yirmi yedi yirmi sekiz yaşında. Ben halen öyle seviyorum. Mincıklayarak seviyorum. Ben böyleyim yani. Bana göre onlar küçük. Ama babam hep mesafe koymuştur. Mesafe. O belki de babasından öyle gördüğü için öyle davrandı.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Babam babadan görmediği için bize gösteremedi. Ben şey düşünüyorum. Tecrübelerini tecrübe olursa aktarabilirsin. Olmayan bir tecrübeyi zaten aktaramazsın. Babam da babasından babalık görmediği için yani yaşamadığı için o ortamı bize babalığını çok fazla aksettiremedi. Babalık sadece ben senin babanım, gel ev burası, ye iç yat değildir. Ben babamla hiç oyun oynadığımı hatırlamıyorum. (Bu kısımları anlatırken sesi biraz daha düşük.)” (Mercan,28, asker)

Poyraz (2007) ve Çalbayram (2013)’in da ifade ettiği gibi geleneksel anlayış içerisinde baba ‘güç’ ve ‘otorite’yi temsil etmekte ve katı, disiplinli baba rolü önemli olmaktadır. Geleneksel baba rolü ailenin geçimini sağlayan, katı disiplin uygulayan ve zaman zaman oyun arkadaşı olan baba rolüdür. Geleneksel baba rolüne sahip olan babalar çocuklarına daha az vakit ayırmakta, çocuk bakımını daha az üstlenmektedir (Feldman, 1982; aktaran: Telli, 2014, s. 5). Görüştüğüm babaların anlatılarından da anlaşılacağı üzere; kök ailelerinde babayla olan ilişkinin mesafeli ve uzak olduğu dikkat çekmektedir. Görece daha iyi ilişkilere sahip olduğunu belirten babaların ise gezme, pikniğe gitme, parka gitme gibi babalarıyla boş zamana dayalı faaliyetler gerçekleştirdiği görülmektedir. Babaların çocuklarıyla boş zamana dayalı faaliyetleri gerçekleştirmesi Brandth ve Kvande (1998)’nin ‘erkeksi bakım’ kavramını düşündürmektedir.

“Babam ne yapardı biz çocukken parklara götürürdü, böyle gezdirirdi. Biz çocukken nasıl ilgileniyordu? Abimle beni çok gezdirmiştir parklarda.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

“Hafta sonları babam burada... Annem sandviç falan hazırlardı o zaman. Tabi şimdiki gibi her şey hazır değil. Sıhhiye’den istasyondan trene binerdik. Kayaş’ta tren istasyonu vardı piknik yeri. Oraya giderdik orada işte kızlar ip atlardı. Ben top oynardım.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Görüştüğüm babaların da ifadelerinden anlaşılacağı üzere, kendi babalarında geleneksel

erkeklik kodlarının ve buna paralel olarak şekillenen geleneksel babalık modelinin hakim olduğu görülmektedir. Kuramsal çerçevede de bahsettiğim gibi; Russell (1983), Palm ve Palkovitz (1988) babaların uzak rol, sağlayıcı rol, yardımcı rol, paylaşılan bakım rolü, temel bakım rolü olmak üzere 5 farklı rol tanımlamıştır (Aktaran: Habib, 2012, s. 104). Görüştüğüm babaların kök ailelerindeki babalarıyla olan ilişkileri dikkate alındığında, kendi babalarının uzak rol ve sağlayıcı role sahip oldukları dikkat çekmektedir.

3.1.1.2. Değişen Babalık: *'Babam bana çok sarılmadığı için ben oğluma sarılıyorum.'*

Babalık literatüründe, babalığın tarihsel süreç içerisinde ahlaki rehber rolünden çocuklarıyla daha ilgili olan yeni babalık rolüne doğru değiştiği görülmektedir. Türkiye’de de geleneksel babalıktan yeni babalığa doğru bir dönüşümün gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yapmış olduğum görüşmelerde görüştüğüm babaların babalıklarının, kendi babalarıyla kurmuş oldukları ilişkilerinde ne yönleriyle benzeştiklerini ve farklılaştıklarını anlamaya çalıştım. Bunu değerlendirmemin nedeni; erkeklerin, babalığı sosyalizasyon sürecinde hem kendilerine en yakın kişi olan babalarından hem de çevrelerindeki diğer erkeklerden rol model olarak öğrenebilmesiydi. Görüştüğüm babaların babalıklarının farklılaşma nedenlerine dair ifadelerinin kendi babalarıyla yakın ilişki kuramamaları, baskı, otoriteye dayalı ilişki ve OSB’li çocuğa sahip olma şeklinde olduğu dikkat çekmektedir.

Görüştüğüm babalar geçmişe kıyasla, çocuklarıyla kendi babalarıyla kurmuş oldukları ilişkiden daha yakın ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. Babalar, geleneksel baba özelliklerini bir yönüyle eleştirmekte ve kendi babalıklarının farklılaştığını belirtmektedirler. Babaların söylemlerinde kendi babalarıyla yaşanmamışlıklara ilişkin özlemin çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurmada etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

“Böyle yine sarılmadık ya. Ben çok (Bir süre düşünüyor.)... O kalmıştır içimde. Belki o içimde kaldığı için çocuğuma daha çok sarılıyorum. Babam dediğim gibi şiddetini görmedik, bir şeyini görmedik, sevgisini bilirdik. Çok da muhterem bir adamdır ama belki bilinçaltımda var. O bana çok sarılmadığı için ben oğluma sarılıyorum.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Ben de evlenmeden önce hep demişimdir evlendikten sonra ‘yaşadıklarımı çocuklarıma yaşatmayacağım. Onlara sadece yeme, içme, barınma, burada ikamet etme değil dedim babalık. Babalık hayatı öğretecek. Onunla iyisiyle

kötüsüyle her şeyini yaşayacak. Acısıyla tatlısıyla her şeyine ortak olacak. Gezecekler, tozacaklar. Beraber düşecekler beraber kalkacaklar. Yeri gelecek çocuklarından anne baba tecrübe edinecek.” (Mercan, 28, asker)

Babalık için insanların kendi babalarını unutması gerektiğini belirten Mor, muhafazakar bir ailede yetiştiğini, babasının otoriter olduğunu belirtmiştir. Sevginin diline inandığını ve çocuğuyla sevgiyle konuşmaya çalıştığını ifade eden Mor da Mercan ve Turuncu'nun deneyimine benzer şekilde babasının babalık davranışlarını eleştirmektedir. Geleneksel babalık; korku, otorite ve baskı özelliklerinin olduğu, çocukla mesafeli ve uzak ilişkinin kurulduğu babalıktır. Baskı ve otorite davranışları nedeniyle babasıyla olumsuz bir ilişkisi olduğunu ve şu anda görüşmediğini ifade eden Lila; babasıyla kuramadığı iletişimi oğluyla kurduğunu belirtmiştir:

“Yağız’la bizim diyalogumuz sürekli açık. Yani aradaki fark bu. Babamın bize yapmadıklarını yapmaya çalışıyoruz. İletişimin bir mucize olduğunu düşünüyorum. Babamla kuramadığım iletişimi oğlumla kuruyorum. Bu bir hayal mi? Hayır ama eksikliğini yaşadığım şeyleri fark ediyorum.” (Lila, 49, müdür)

Otorite, iletişimsizlik, sevgi göstermeme babaların kendi babalarıyla olan ilişkide eleştirdikleri davranışlardır. Kendi babalarından bu yönlerle farklılaştıklarını belirten babaların, babalıklarının farklılaşma nedenlerinden biri de özel bir çocuğa sahip olmuş olmalarıdır. OSB’li çocuğun bakım ve ilgi ihtiyacı normal gelişim gösteren çocuklara göre daha fazladır. Safir ve Sarı ise çocuklarının özel durumundan kaynaklı kendi babalarına kıyasla çocuklarına karşı daha ilgili olduklarını ifade etmişlerdir:

“Ben şimdi Mine’ye kendi babamın yaptığından ziyade daha fazla üzerine düşünüyorum. Mesela her istediğini almak boyutunda. Olur ya çocuklarda normalde. Bizimki çok fazla bir şey istemiyor normalde de. Sürekli onun için bir şey yapayım, bir şeyler alayım... Babam bize fazla bir şeyler almaktan kaçınırdı. Normalde çocukların her istediği alınmaz yani. Ben öyle yapmıyorum yani. Bir şey istiyorsa sürekli onun üzerine gidiyorum. Ama bu biraz da Mine’nin özel durumundan kaynaklanıyor. Mine nörotipik bir çocuk olsaydı ben de babam gibi davranabilirdim bu noktada.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

“Tabi ki tabi ki. Mesela normal olsaydı Kaan biz de böyle olurduk. Kahveye gidebilirdik, arkadaşlarla maç yapmaya gidebilirdik, işte bir yerde toplanabilirdik. Yani bir de bu büyükşehirin getirdiği şeyler de var.” (Sarı, 57, memur)

Babayla iletişimin merkezde olduğu, görece daha yakın ilişki kuran Camgöbeği ve Eflatun, babalarının olumlu davranışlarını örnek aldıklarını belirtmişlerdir. Babaların anlatılarında; demokratik, dinleyen, sakin ve sevgisini gösterebilme gibi olumlu

özellikleri kendi çocuklarıyla olan ilişkilerine de yansıtıkları yer almaktadır.

“Yani babam ister istemez içgüdüsel olarak ne gördüysem ne algıladıysam babamda ne yaşadıysam deneyim çocuğa da onu yansıtıyorum. Yaklaşımım, sakinliğim, okşamamız, güzel güzel anlatmamız hep babamdan gelen şeyler. Zaten insan ne eğitim aldıysa ne gördüyse kendi hayatına da onu yansıtıyor bir şekilde.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

“Ben kendi babamı baba olarak örnek aldım. Çünkü her zaman bizi dinleyen, ihtiyaçlarımıza cevap vermeye çalışan bir babaydı. Saygılı bir babaydı. Demokratik bir babaydı.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Babalığın icrasında kendi babasının önemli bir rol model olduğunu belirten Zeytuni, söylemlerinde geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine değinerek babalığın öğrenilen bir durum olduğuna vurgu yapmaktadır:

“Yani işte bir babada olması gereken birçok şey var. Demek ki eğitimi tabi ki inkar etmiyorum. Ama kendi babasından gördüğünü yaptığı için burada bir atasözü söylemek lazım. Oğlan babadan öğrenir kapı gezmeyi, kız anadan öğrenir sofrayı düzmeyi. Yani bu şu demek evet babalık öğrenilir. İnsan kendi babasından öğrenebilir ben böyle düşünüyorum.” (Zeytuni, 41, memur)

Eflatun ve Sıklamen, babalarının örnek alınabilecek olumlu davranışları olduğunu ancak çocuklarının otizmlili olması nedeniyle bunları gerçekleştiremediklerini ifade etmişlerdir:

“... onun yaşadığı durumla benimkisi aynı değil. Baktığın zaman şu anda benim özel durumu olan bir çocuğum var. Onun yok.” (Eflatun, 37, akademisyen)

“Şu anda kendi babalığımda uygulayabilecek durumda değiliz. Mutlaka olacaktır örnek aldığım davranışları. Yani şudur mesela arkamda olduğunu hissettirmesi, bunu söylemesi, bana güvendiğini söylemesi, aldığım ciddi kararlar ya da üniversiteyi nerde okumam gerektiği, hayatımdaki ciddi kararlarda yanlış yapsan da bunu yaşamalısın diyen bir adam. Ben senin arkadayım. Karşında duvar gibi durmam.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Babalığın dönüşümü erkekliğin de dönüşümüdür. Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; katı, hiyerarşik ilişkilerin yer aldığı geleneksel erkeklik kodlarının hakim olduğu babalıktan çocuklarıyla duygusal yakınlık kurabilen ‘yeni babalık’ anlayışına doğru değişim yaşandığı görülmektedir. Erkekliğin ve babalığın dönüşümünde yaşanan toplumsal dönüşüm, eğitim düzeyinin artması, çevrelerindeki var olan erkek modelleri ve eş önemlidir.

“Yani şöyle ilk gençlik zamanımda gecekondudaydım ben. O ortamı köylü düşüncesi dedim ya o kafayla gelip yetişen insanları da gördüm. 2000’lerin sonunda da apartman ortamında yani modern geçinen zengin, varlıklı insanları da gördüm. Şimdi onunla onu karşılaştırdığınız zaman eğer kişiliğin

gelişiyorsa kendine bir mantıklı fikir üretiyorsun. Onun üzerinde de gidiyorsun. Şimdi ben onu da gördüm. Onu da gördüm. İşte kendime göreki düşüncem bu. Buna göre de çocuklarımı yetiştirme çabasımdayım.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Eşim beni çok evirdi yani. Çok mesela şu gömleği al. Ben allı güllü giymem derdim. Giydik sonuçta yani. Yavaş yavaş da şey yaptı. Babalıkta da yine bundan etkileniyorsunuz. Genetik, o toplumsal genetikte yine bu kodlarınız var. Ama yaşadığınız çevre, iş arkadaşları ya da gördüğünüz babalar etkili oluyor.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Ben üniversite mezunuyum. Babamdan gördüklerimi çocuklarıma yansıtılmayı düşündüğüm için o döngü değişti herhalde. Eğer babam da okumuş olsaydı bir ortaokul, lise mezunu olsaydı babam da bize farklı davranabilirdi yani. Ne bileyim benim babam öğretmen olsaydı mesela farklı bir babalık, farklı bir çocukluk yaşardım. Babam inşaatçı olduğu için çevresi de inşaatçı, sıvacıydı mesela. Ben babamın arkadaşlarını tanırım. Ya sıvacı ya mobilyacı, ya doğalgazcı ya su tesisatçısı. Babamın etrafı böyleydi. Şimdi ben kendi etrafımı düşünüyorum. Savcı da benim samimi dostum, çok samimi arkadaşım var. Öğretmen de var. Doktor da var.” (Mercan, 28, asker)

Losh-Hesselbart (1987), cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde sembolik temsiller (medyadaki temsiller), somut figürler (kendi baba ve akranları) ve sosyal durumlar olmak üzere üç modelin etkili olduğunu ifade etmektedir (Aktaran: Daly, 1995, s. 25). Babalığın şekillenmesinde aile içindeki babanın dışında çevredeki diğer erkekler ve babalar da etkili olabilmektedir. Görüştüğüm babalara çevrelerinde bir erkek/baba olarak örnek alıp almadıkları kişileri sorduğumda babalar şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bildiğimi yaşadım ben yani. Belki televizyondan filmlerden falan örnek almış hareket etmiş olabilirim. Ama benim arkadaşım böyle yapıyor ben de böyle yaşayayım ve davranayım ya da benim baba böyleydi diye ben de böyle yapayım demedim yani.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Öyle şey olmadı hiç ama. Şunun gibi olayım gibi. Ben hep nasıl istiyorsam öyleydim. Özellikle şeye çok dikkat ediyorum. Benim etrafımdaki bütün insanlar özellikle eşleri kocalarının benim gibi olmamı çok istiyor. Onu görüyorum yani.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Birinin şu özelliği vardır. Ötekinin şu özelliği vardır. Almıştır bilinçaltım mutlaka. Ama ben özellikle gibi olmadım hiç.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Örnek alınan davranışlar arasında ise iki boyut dikkat çekmektedir. Eflatun yatılı okuduğu dönemde öğretmenini örnek almıştır. Öğretmeninin birden fazla çocuğu idare edebildiğini belirten Eflatun, bu durumu ailedeki lider pozisyonuyla ilişkilendirmektedir.

“Siz aile babası olarak mesela kendi aileniz içinde bir lider pozisyonu üstleniyorsunuz. Onlar da yüzlerce çocuğun o yaştaki ergenlik zamanına

geçmiş sorunları hepsi dağ gibi olan çocuğun sorumluluğunu üstlenen tiplerdi ve onları kırmadan, çok yüz vermeden bir şekilde dengeleyip idare edebiliyorlardı. O anlamda örnek aldığımı söyleyebilirim.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Babalarıyla uzak ilişkiye sahip olan Mavi ve Sarı ise yakın çevrelerindeki dayılarını çocuklarıyla iyi ilişkiler kurması nedeniyle örnek aldıklarını belirtmişlerdir:

“Başta belki güler yüzlü olması olabilir ilk aklıma gelenlerden. Ve diğer bütün akrabaları düşündüğüm zaman saygı gören bir kişilik olması olabilir belki. Hani onun dışında başka ne olabilir. Genellikle çocuklarıyla iletişiminin kuvvetli olduğunu görüyorduk. Tabi bizimki de o kadar kuvvetli değildi. Tabi ister istemez ilgimizi çekiyordu.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Çocuklara karşı iyiydi. Bize karşı iyiydi. Samimiydi. Herhalde onlardı. Para veriyordu. (Gülüyor.) Çocuklukta kim sevilir. İşte para veren, başını okşayan biri daha çok sevilir.” (Sarı, 57, memur)

White (1994) babaların “babalık” kavramına yükledikleri anlamları ve “babalık” kavramına attettikleri davranış ve alışkanlıkları, gerçekte kendi babalarıyla olan ilişkilerine dayanarak kurguladıklarını belirtir. Bolak Boratav, Okman Fişek ve Eslen Ziya (2017, s. 11) da bir erkeğin zihninde nasıl baba olunacağına dair en temel şekillendirici bilginin kendi babasından geldiğini belirtmektedir. Ancak nasıl bir baba olunacağını kendi kök ailesinde öğrenen erkek; bunu doğrudan içselleştirmemekte ve deneyimlerini dönüştürme gücüne sahip olabilmektedir. Görüştüğüm babaların ifadelerinde de bunu görmek mümkündür.

“Dedim ya babam çok kızardı, böyle şey yapardı. Mesela bir bize gelip evladım, çocuğum, kızım, oğlum demezdi yani. Ama ben bunları söylerim yani. Kuşak farkından mı kaynaklanıyor bilmiyorum artık.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Dediğim gibi otorite. Ben sevginin diline inanıyorum. Yani bir insana hiçbir zaman zincir vuramazsınız. Şöyle söyleyeyim ben lise birde sigaraya başladım. Bir sene öncesine kadar sigara içiyordum. Babamdan şiddet de ben gördüm. Yani otorite beni engelleyemedi. Ben babamdan dayak yedim sigara içiyorum diye. Yani neler neler. Ama o beni engelleyemedi. Demek ki otorite değil. Yani hani ben şuna inanıyorum. Evladım beni sevsin değer versin bana. ben ona sigara içme dediğimde onun sigara içmeyeceğine inanıyorum.” (Mor, 35, memur)

Babaların anlatılarında baskı, şiddet, sevgi göstermeme ve otoritenin örnek alınmayan olumsuz baba davranışları olduğu dikkat çekmektedir. Babasıyla ilişkisinin olumsuz bir ilişki olduğunu ve bu konuda çok konuşmak istemediğini belirten Fuşya, aile içerisinde yaşanan erkeklik krizini ifadelerinde gözler önüne sermektedir. Barutçu (2013, s. 99)’nun

da ifade ettiği gibi; iş sahibi olamayan ve düzenli gelir elde edemeyen erkek, erkekliğin inşasında kriz yaşayabilmektedir. Erkeğin bir erkekten beklenen rol ve sorumluluğu yerine getirememesi erkekliğin kırılğan bir hal almasına ve kriz yaşamasına neden olabilmektedir:

“Var da biraz özele girebilir. Söylemek istemiyorum. Öyle diyeyim yani. O yıllarda zor geçmiş yıllardı. Dediğim gibi şöyle bir şey var. Ailede malum devam etmesi için gerekli bazı şeyler var eşin para kazanması. Bunu aldığı parayı yetirmesi gerekiyor. Sonuç olarak bir aile kurmuşsun evi geçindirmen gereken şeyler var. Bunlar eksik kaldığı zaman sorunlar olabiliyor. Ondan dolayı öyle diyelim.” (Fuşya, 36, asker)

Kendi babalarıyla iyi bir ilişkiye sahip olmadığını ifade eden Fuşya, Mürdüm ve Mercan; babalarına dair ilk anılarını ya hatırlamamakta ya da şiddetin hakim olduğu olumsuz deneyimleri hatırlamaktadırlar.

“Yok desem. İnanın şu an düşünüyorum aklıma bir şey gelmiyor. Çünkü ortak yaptığımız hiçbir şeyi hatırlamıyorum yani.” (Fuşya, 36, asker)

“(Bir süre düşünüyör.) Açıkçası valla hiç hatırlamıyorum. Yani çok küçük şeyleri söylüyorsanız hatırlamıyorum ama genellikle beni döverdi yani. Sinirlendiği zaman döverdi yani.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Dayakla sadece dayak var. (Gülerek söylüyor) Aklıma gelen hiçbir anım yok gerçekten yani. Sözün kesildiği bir yer ama öz annemle tanıştıktan sonra annem sen çocukken seninle evde top oynardı diyor ama ben hatırlamıyorum yani.” (Mercan, 28, asker)

Sancar (2016, s. 125) Türkiye’de babadan oğula aktarılan erkeklik değerlerinde bir süreklilik değil, kırılmanın yaşanmış olduğunu söylemenin daha doğru olacağını belirtir. Babalığın bir dönüşüm içerisinde olduğunu çeşitli araştırma sonuçlarında da görmek mümkündür (Barutçu ve Hıdır, 2016; Beşpınar, 2015; Bolak Boratav ve diğerleri, 2017; Bozok, 2018b; Sancar, 2016, Topçu, 2016).

Babaların nasıl babalık yapacağına ilişkin kendi babasıyla olan ilişkisi etkili olsa da katılımcı babaların ifadelerinden bunun aslında bireysel bir deneyim olduğu vurgusu ön plana çıkmaktadır. Şiddet, mesafeli olma, sevgi göstermeme gibi davranışlar babaların eleştirdikleri ve çocuklarıyla olan ilişkilerinde yapmaktan kaçındıkları davranışlardır. OSB’li bir çocuğa sahip olma da babaların daha ilgili bir baba konumuna gelmesinde etkilidir. Eğitim düzeyinin artması, çevredeki rol modeller ve eşin tutumu erkekliğin ve babalığın dönüşmesinde etkili olmaktadır. Babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere babalığın dönüştüğü; otoriter, gücü elinde bulunduran baskıcı baba figürünün yerini

çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kuran, sevgisini gösterebilen babalık anlayışına bıraktığı görülmektedir. Katılımcı babalar kendi babalarıyla olan olumsuz ilişkilerini eleştirdiklerini, çocuklarıyla sevgiye dayalı yakın ilişki kurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Görüştüğüm babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde AÇEV (2018b)'in çalışmasında tanımlamış olduğu babalık türlerinden otorite, katı, mesafeli ve disiplinli gibi özelliklere karşı çıkmaları nedeniyle hevesli babalık ve gayretli babalık özellikleri gösterdikleri söylenebilir.

3.1.2. Aile İçi Toplumsal Cinsiyet İlişkilerindeki Dönüşüm

Aile; hem patriyarkal sistem olarak biçimlenmiş toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ifadesi hem de toplumsal olanı yeniden yaratan ve kısmen onun cinsiyetlendirilmesine yardımcı olan toplumsal etkileşim uzamları olarak düşünülebilir (Hirata, Laborie, Le Doare ve Senotier, 2015, s. 93). Geleneksel erkeklik ve kadınlık rollerinin öğrenildiği kurum olarak aile, erkekliğe ilişkin algının nasıl inşa edildiğini anlama noktasında önemli olmaktadır. Bu amaçla; görüştüğüm babaların kendi kök ailelerindeki aile içi ilişkiler ve kendi kurdukları ailelerindeki ilişkilere yer vererek erkeklikte nasıl bir dönüşüm yaşandığını anlamaya çalıştım. Katılımcı babaların ifadelerine aile içi ilişkilerdeki dönüşüm, ev içi iş bölümü, cinsiyete dayalı iş bölümü ve ataerkil pazarlıklar alt kategorileri altında yer verdim.

3.1.2.1. Aile İçi İlişkilerdeki Dönüşüm: *'Evde benim kafama göre son kararı erkek vermez. Her zaman kadın verir.'*

Ev ve aile yaşamı nötr bir alan değil, aksine yeni toplumsal cinsiyet kimliklerinin denenebildiği bir test alanıdır (Frykman, 1996, s.11). Connell (2016, s. 183)'ın da ifadesiyle aile ve toplumsal cinsiyeti anlamak istiyorsak ailenin içine bakmamız gerekir. Egemen erkeklik değerlerinin nasıl dönüştüğünü anlamak için eşler arasındaki ilişkiler ve aile içi karar mekanizmalarının nasıl değiştiğini anlamaya çalıştım. Katılımcı babalar kendi kök ailelerine ilişkin değerlendirmelerinde kendi eşleriyle kurmuş oldukları ilişkiden daha soğuk, mesafeli, katı ve hiyerarşik aile ilişkilerinin olduğunu ifade etmişlerdir:

“Resmi. Eski aile yapısı. Böyle yanımızda hiç duygularını, sevgilerini birbirine şey yapmayan. Tabi üç çocuk olmuştuk. Yaşlarımız büyümüştü. Belki gençliklerinde daha farklıymıştırlar bilmiyorum ama. Normal tam bir Türk aile yapısı. Babam resmi soğuk. Anneme cicim, aşkım demez. Hatta bazen Ayşe bile demezdi yani.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“Yani biraz soğuktu. Belki benim şu anda eşimle olan iletişim kadar samimi değildi annemle babam arasındaki ilişki. Bir süre sonra da ayrıldılar zaten. Bu kadar.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Ben size daha ilginç bir şey söyleyeyim. Şaşıracağınız bir şey söyleyeyim. Babamla annemin hiç diyalogu yoktu. Yani çok az diyalogları vardı.” (Lila, 49, müdür)

Connell (2016) ücret ve mesleğin ev içi iktidarı etkilediğinden bahseder. Erkeğin evin geçimini sağlayan aile reisi konumunda olması ona bir güç vermektedir. Dolayısıyla karar mekanizmalarının işleyişinde de erkeğin iktidarı ortaya çıkmaktadır. Mürdüm’ün aile içi karar mekanizmalarına ilişkin ifadesinde gelir elde eden ve evin reisi olduğuna ilişkin vurgu ön plana çıkmaktadır.

“Yani evin reisiyiz. Bazen reislik kalmıyor ama. Reisiz yani. Sonuçta onlar size belli bir şeyi yansıttıyor. İstiyor yani. Diyorum ya eşim iki tane üniversite bitirdi. Part time çalışıyor. Mete belki şey olsaydı normal çalıştıracaktık yani. Maliye falan. KPSS’yi kazandı. Bir yere şey yapacaktı ama Berke’den dolayı şey yapmadı. Şimdi kazanç şeyi çok az. Cüzzi bir miktar. Kardeşimin yeri olduğu için sigortası işlesin diye ufak da bir miktar para alıyor. Halen şey yani. Dediğim gibi o benden istiyor. Benden isteyince de ben ona benden istiyor diye ahkam kesmiyorum. Sonuçta evin reisi biziz yani. Onu hissedebiliyoruz.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Erkeğin hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olması erkeğe bir güç vermektedir. Bu güç, bir iktidar aracı olarak kullanılmaktadır. Gri’nin ifadelerinde de geleneksel söylemin etkili olduğu görülmekte, özel-kamusal alan ayrımını ifade ederek geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine vurgu yaptığı görülmektedir:

“Evde benim kafama göre son kararı erkek vermez. Her zaman kadın verir. Çünkü evin içi kadındadır. Dışı sendedir. İşte o ilkel toplumdaki gelen hikaye gibi. Evin dışından gelecek tehlikeler senin sorumluluğundadır. Evin içindeki tehlikeler kadının sorumluluğundadır. Çünkü sen evde değilsin ki. Ben evlenirken mesela şunu söyleyeyim bir tane eşyama ben karar vermedim. Karar verene de gülüyorum yani. Ailenin manevi tarafı yoğunluklu bayandaysa, maddi tarafı yoğunluklu erkekte oluyor. Bu da anormal bir durum değil. Bence olması gereken bir durum.” (Gri, 43, serbest meslek)

Ortak karar alındığını ifade eden Fuşya, eşinin genellikle son kararı kendisine bıraktığını belirtmekte, erkekliğe toz kondurmayarak hegemonik erkeklik normlarına vurgu yapmaktadır.

“Otoritenin elinde olmasını ya işte dediğim gibi bu kültürümüzden mi geliyor artık o şey var yani. Geleneklerden gelen bir şey var. Bu herkes de böyledir aslında. En azından Türk erkeklerini söyleyeyim. Hani dışarıya karşı ben yaptım ben ettim ben söyledim dese de onun altında mutlaka eşinin parmağı vardır yani. Kolay kolay belki yüzde beşlik yüzde onluk dilimde bu olmayabilir belki ama geriye kalan yüzde doksanlık dilimde eşlerin sözü geçiyor diye düşünüyorum. Ama bizde benim sözüm geçiyor diye cümleyi tamamlayalım. (Gülüyor.)” (Fuşya, 36, asker)

Aktaş (2015, s. 436), kadınların meslek ve iş yaşamına katılımının arttığını, geçmişe kıyasla aile içi kararlara katılım konusunda daha özerk olana sahip olduklarını belirtir. Eşi çalışan Safir, ev içinde ortak karar mekanizmasının işlediğini ifade ederek, ortak bir sonuca varamadıkları takdirde eşinin kararının olmasından rahatsızlık duymadığını şu sözlerle ifade etmektedir.

“Fikir ayrılığına düşersek genelde eşim ne derse o olur yani. (Gülüyor.) Benim için bunun herhangi problemi yok yani. Benim için sorun değil. Eşime de güveniyorum her konuda. Genelde de aynı fikirde oluyoruz zaten. Çok uzun süredir birbirimizi tanıyoruz. Belki birlikte büyüdük yani eşimle. O yüzden hemen hemen her konuda aynı düşünüyoruz zaten.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Sancar (2016, s. 124) Türkiye’de erkeklerin ‘aile reisi olarak sahip oldukları imtiyazların Medeni Kanununda yapılan değişiklikler sonucunda ortadan kaldırıldığını, ancak erkeklerin para kazanma ve harcama yetkilerini ellerinde tutma nedeniyle iktidar ilişkilerinin devam ettiğini belirtir. Erkeğin hanede tek ‘geçim sağlayan’ rolünden çıktığı, kadının çalışarak para kazandığı ailelerde daha eşitlikçi ilişkiler görülmektedir. Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; kök ailedeki katı, hiyerarşik, aile ilişkilerinin zamanla daha sevgi temelinde bir ilişkiye dönüştüğü, ancak aile içi karar mekanizmalarında hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olan babalarda erkekliğe ilişkin geleneksel söylemin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

3.1.2.2. Ev İçi İş Bölümündeki Dönüşüm: *‘Annem şey işte klasik ev kadını, babam para getiren yani.’*

Kuramsal çerçevede ifade ettiğim gibi; erkeklerin kendi babalarına kıyasla kadın işi olarak görülen ev işlerine katılımı artmış ve kadın-erkek arasındaki iş bölümü açısından geçmişe nazaran daha eşitlikçi hale gelmiştir. Kök ailelerindeki baba ve annelerin çalışma yaşamındaki konumlarına bakıldığında, çoğu katılımcı babalar; annesinin çalışmadığını

babanın hanedeki tek çalışan kişi olduğunu ifade etmiştir. Görüştüğüm babaların kök ailelerine ilişkin değerlendirmelerinde; geleneksel algının hakim olduğu, babaların yaşamında çalışma yaşamının ön planda tutularak eve ekmek getiren rolünü, annelerin ise özel alan olarak ifade edilen hane içinde ev işleri ve bakım rolünü üstlendiği görülmektedir.

“Baba tamamen otorite. Evde hiçbir iş yapmaz. Bütün hizmet ayağına gelir. Anneler evin hizmetkarıdır. Bütün ev işlerinin hepsini o yapar. Öyleydi.” (Mor, 35, memur)

“Annem şey işte klasik ev kadını, babam para getiren yani.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Evde anne tek başına her şeyi anne yapıyordu. Öyle fazla biz de bir şey yapmıyorduk. İşte erkek çocuğusun ya. Baba da zaten işe gidiyor, kahveye gidiyor oradan geliyor. Baba da evde hiçbir işe karışmıyor. Bütün yük annenin üstünde.” (Sarı, 57, memur)

Babaların kök ailelerine ilişkin değerlendirmelerinde özel-kamusal alan ayrımı hakim olmakla birlikte; kök ailedeki babanın davranışlarının günümüzde değiştiği gözlemlenmektedir. Turkuaz’ın babasına ilişkin söylemiş oldukları, erkekliğin dönüşüm içinde olduğunun en önemli göstergesidir.

“Anne ev işleri. Babam tamirat, tadilat o kısımları yapar. Mesela şu an temizlik yapıyor. Süpürge tutuyor babam. (Gülüyor.) 67 yaşında. Ama o dönem zaten fırsatta yoktu babamın. Zaten haftada iki gece ya da üç gece gelirdi bize. Sabah beşte gidip gece on iki buçukta gelirdi. Yani Afyon’a gidip gelirdi. 350 kilometre gider, 350 kilometre geri gelirdi. Yani onun üstüne bir şey istenemez. Olur ya erkek çok yoğun çalışır kadın ev kadınıdır. Çalışan bir bayanın olduğu bir ailede kadının vazifesi erkeğin vazifesi diye bir şey yoktur yani.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Erkekliğin dönüşümü yalnızca kök ailede değil kendi aile ilişkilerinde de gerçekleşmiştir. Kadınların ücretli iş yaşamına katılımıyla birlikte hegemonik erkeklikte de bir dönüşümün yaşandığı anlaşılmaktadır. Özbay (2013, s. 186), hegemonik erkekliğin statik değişmez bir yapıya sahip olmadığını, toplumun kültürel özellikleri temelinde zaman içinde değiştiğini ifade eder. Görüştüğüm babaların anlatılarında da bu dönüşümü görmek mümkündür. Asker olan Mercan ve Turuncu, erkekliğin sahip olduğu geleneksel özellikleri zamanla aştıklarını, bu dönüşümün yaşanmasında etkili olan durumları ise şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Tecrübeleriniz, yaşınız, eşiniz sizi çok etkiliyor. Sizin de hayata bakışınız, çalışma ortamınız, bulunduğunuz sosyal ortam... Şimdi ben kamu kurumundayım. Birçok insanla karşılaşıyoruz. Rol modelleriniz değişiyor.

Belki ben ilçede yaşasaydım, bu mesleğe girmeseydim muhtemelen babamla annem gibi bir tık fazla öyle olacaktım yani. Çünkü yaşadığınız, etkiletiğiniz insanlar farklı. Şimdi çok farklı insanla yaşıyorsunuz. Sosyokültürel yapılar değişik. Daha sosyal yaşıyorlar. O zaman ona göre yaşıyorsunuz. Ama dediğim gibi Koçhisar'da olsaydım klasik annem babam olurduk yani. Hanım evde ben akşam iş çıkışı kahveye giderdim falan. Böyle bir şeyler olurdu hani. Yaşadığınız çevrede sizi eviriyor, çeviriyor. Sizin de ona müsait olmanız önemli.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Aslında ben eşimle olmadan önce aşırı maço bir insandım. Çok fazla kaybettim. Her şeyimi kaybettim. Hem sevdiklerin zarar görüyor hem kendin zarar görüyorsun. Hiçbir faydasını görmedim maçoğunun. Yani maçoğuluk tabirinde her şey benim dediğim gibi olsun, pencereden bakma, balkona çıkma, dışarı çıkma, hava karardığı zaman çıkma, sinemaya gidemezsin, toplu ortamda duramazsın. Yani o kadar böyle çekilmez bir insandım ki. Sonra dedim ki hem kendine zarar veriyorsun hem de başkalarına, eşine, dostuna. Ondan sonra karar verdim ben böyle bir insan olmayacağım. Evlendiğim insanın, eşimin sözünü dinleyeceğim. Çünkü gerçekten çok zararını gördüm.” (Mercan, 28, asker)

İçinde yaşanan toplumsal bağlam, yaşanan çevre ve eş faktörü erkeklerin erkekliklerini şekillendirmede önemlidir. Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere buldukları bağlam ve çevresindeki rol modeller, erkekliğe ilişkin algının şekillenmesinde etkili olmuştur. Eşiyile tanışmadan önce kendini maço bir insan olarak tanımlayan Mercan, hem kendisine hem çevresindekilere zarar verdiği gerekçesiyle maço kimliğinden vazgeçtiğini ve değiştiğini belirtmiştir.

Aile bağlamı, toplumun kültürü ve toplumsal cinsiyet rolleri ideolojisi sadece babaların değil çocukların da bilinç ve algılarını ve ebeveyn rolleri hakkındaki algılarını etkilemektedir (Tenenbaum ve Leaper, 2002). Geçmişte kök ailedeki ev içi iş bölümü yansımalarının halen devam ettiğini söyleyen Mor, çocuğuna rol model olmaya çalıştığını ifade ederek davranışlarını da bu doğrultuda değiştirdiğini ifade etmiştir:

“İster istemez o şekilde yetiştiğimiz için onun esintileri var. Bunun yanlış olduğunu biliyorum... Mutfak işinden anlamam. Anlamam hiç. Ben sevmiyorum. Ama onun haricinde evi süpürmek falan bir erkek için olabilecek bir şey. Benim gibi mutfak işinden anlamayan bir erkek için evi süpürmektir. Özellikle yapıyorum ki evladım görsün. Yani söylediğim gibi benim için artık hayat bir noktada sabitlendi, stabilleşti artık. Bir noktadan buraya kadar geldi. Ama orada bir evlat yetişecek. Onun beni görmesi lazım.” (Mor, 35, memur)

Aile içi iş bölümünde erkeğin ailenin geçimini sağladığı, kadının ise ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgilendiği örüntü, erkek egemenliğinin en belirleyici unsurlarından biridir. Ev işleri ve çocuk bakımı erkekler tarafından ikincil bir rol olarak düşünülmektedir (AÇEV,

2018a, s. 26). Görüştüğüm babaların ev içi iş bölümünde kendi babalarına kıyasla bir değişim olsa da eşler arasında eşit bir paylaşımdan söz etmek mümkün değildir. Babaların çok fazla zaman alan ev işlerinde ikincil bir rol üstlendikleri ve eşlerine ‘yardım etme’ şeklinde gerçekleştirdikleri görülmektedir.

“Şu an eşim de çalıştığı için ister istemez çocukların sorumlulukları bir parça bana da biniyor yük olarak. Nedir? Eve gittiğim zaman çocukların yemeklerini yedirme konusunda olsun, onların ödevlerini yaptırma konusunda olsun, yatış saati geldiğinde eşime yardımcı olma anlamında. Çünkü ister istemez onu da düşünüyorsunuz. O benden sabah daha erken kalkıyor. Hafta sonu yine aynı şekilde. Birlikte yemek yaparız etkinlik anlamında. Özellikle Eren’e etkinlik olsun diye.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Eşim ev hanımı. Evde yardım ederim sofrayı kaldırırken falan. Bazen işten geliyorum yorgun oluyorum. Eşim bazen serzenişte bulunuyor. Yardım etmiyorsun, şunu yapmıyorsun bunu yapmıyorsun. İşin gerçeği çok da orali olmuyorum onları söylediği zaman da. (Gülüyor.) Bazen ederim. Benim yaptığım yardım onun yaptığı işin yüzde beşi değildir yani. Ev işleri çok biliyorsunuz. Ben gittiğim zaman ne yaparım ekmeği keserim, salatayı götürürüm falan filan. Yardım ederim sofrayı kurmasına.” (Beyaz, 40, askeri personel)

Erkekliğe ilişkin bir dönüşümün olduğu görülmekle birlikte; babaların söylemlerinde ‘eşe yardımcı olma’ ya da ‘hasta olunca işleri yapma’ gibi ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Bu durum günümüzde kadının geleneksel ev içi rollerine ilişkin algının içselleştirilerek halen devam ettiğini düşündürmektedir. Dolayısıyla erkekliğe ilişkin bir dönüşüm gerçekleşmiş olsa da bu köklü bir değişiklik olmaktan uzaktır.

Kandiyoti (2007) erkekliğin sosyokültürel olarak inşa edildiğini, verili değil, kazanılan ve kaybedilme tehlikesi her an var olan bir statü olduğunu belirtmektedir. Kazanılan statünün her an kaybedilebileceğine ilişkin kaygı onun kırılğanlığının da göstergesidir. Sarı ve Beyaz’ın ev işlerini yapma konusunda bir yönüyle kırılğan erkeklik özellikleri gösterdikleri görülmektedir.

“Her işi yaparım yani. Cam silme hariç. (Gülüyor.) O da çünkü dışarıda.. Dışarıya çamaşır asmak hariç. Diğerlerini yapıyoruz. Cam silersen karşıdaki komşu şey edebilir. Sen niye siliyon bize kötü örnek oluyor diyebilir yani.” (Gülüyor.) (Sarı, 57, memur)

“Bazen fazla yaparsam evet kendimi kılıbık hissediyorum. Tabir var ya toplumda işte karısının sözünden çıkmıyor ne derse yapıyor diye. Bana kimse böyle şeyler yöneltmiyor. Ama ben kendim öyle hissediyorum. Yapmak istemiyorum.” (Beyaz, 40, askeri personel)

Toplumun erkeklige ilişkin egemen söylem ve pratikleri, onun hegemonik erkeklik formu olarak ortaya çıkararak güçlenmesine neden olmaktadır. Hegemonik erkeklik normlarına ilişkin beklentileri karşılamaya çalışan erkekler, aksi bir durumda erkekliklerini tehdit edilmiş hissetmektedirler. Ancak gördüğüm bazı babaların toplumda ‘kadınsı’ olarak tanımlanan işleri yaptıklarından dolayı çevrelerindeki diğer erkeklerden tepki aldıkları ve hegemonik erkeklik normlarına da meydan okudukları görülmektedir:

“Belki benim fikirlerim biraz ters kalıyordu onlara. Ama sitem olarak böyle espri bağabında evimizin gelini bilmem ne diye geyikler dönüyordu. Ben bundan rahatsız değilim. Ona bakarken rahatsızım. Yani insanın eli ayağı tuttuğu müddetçe herkes kendi işini kendi yapmak zorunda.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“Ev içinde erkeğin tabiki sorumluluğu var, evliyse bir hayatı paylaşıyorsa sorumluluğunuz olacak yani. Bizim Türk erkeğinin genel yapısı şeydir yani. Oturur, yemek hazır mı? Mavi gömleğim ütülendi mi? Mavi gömleğin ütülenmese ne olur? Bence bir şey olmaz... Herkes yoruluyor. Eşim de çalışıyor, ben de çalışıyorum. Geliyoruz ortak şeyleri yapıyoruz... Olabildiğince eşimin yükünü -hanımların yükü biraz ağırdır- onu asgariye en aza indirmeye çalışıyorum.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Ertan (2008, s. 9) erkeğin inşa süresinde çoklu erkeklik formları görünebildiğini ve bunların ortaya çıkmasında kültürel faktörlerin ve farklı sosyalizasyon süreçlerinin etkili olduğunu ifade etmektedir. Hegemonik olan ve egemen kültür arasında birbirini destekleyen sıkı bir ilişki vardır. Toplumda hakim olan erkeklik söylemlerinin dışında bir şey yapıyor olmak, erkek kimliğinin kırılan bir hal almasına neden olmaktadır. Hegemonik erkeklik toplumdaki başat erkeklik kimliği olarak ortaya çıksa da farklı erkekliklerin olduğu da aşıkardır. Gördüğüm babalar kendi babalarına kıyasla ev içi işlere katılım göstermektedir. Birbirinden çok kesin sınırlarla ayrılmamakla birlikte farklı erkeklik özellikleri gösterebilmektedir. Eşi çalışan babaların eşi çalışmayan babalara kıyasla ev içi iş bölümü konusunda daha eşitlikçi görüş benimsedikleri ancak bunun da yine ‘yardım etme’ şeklinde olduğu görülmektedir.

3.1.2.3. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü: ‘Ağır işler yani erkek kadın fark etmez ağır işler bana bakar.’

Vatandaş (2007, s. 34) cinsiyet rolü teorisine göre cinsiyet rollerinin öğrenilme, toplumsallaşma ve içselleştirme aracılığıyla gerçekleştirildiğini ifade eder. Kız çocukları

kadın olmanın erkek çocukları erkek olmanın ne anlama geldiğini gözlemleyerek ve deneyimleyerek öğrenirler (Çelik, 2016, s. 2). Kök ailelerinde kız çocukları ve erkek çocukları farklı sosyalizasyon sürecine tabi tutularak cinsiyetlerine uygun davranış kalıpları geliştirmeleri beklenir. Mor ve Yeşil'in ifadelerinde de bunu görmek mümkündür.

“Ablalarım genelde üç yaş dört yaş. Genelde öyle söylerler. Sofrada oturuyorsun erkek çocuklarına şu tabağı al mutfağa götür denmez. Kız çocuk varsa ona söylenir. Al bu tabağı götür, evi süpür, annene yardım et diye. Bir erkek evlada hiç şahit olmadım ki gel şu evi süpür falan diye. Hep kız evlada söylenir.” (Mor, 35 memur)

“...Yemeklere yardım ederdi, çamaşır yıkanacaksa yıkardı, asılacaksa asardı. Toplanacaksa, ütülenecekse ablam anneme yardımcı olurdu o konuda. Çünkü annem belli bir yaşa geldiği zaman öğrensin diye yanında şunu yap bunu yap şöyle yap. Eğer o olmazsa öğrenemiyorsun. Sen bir şey göstermezsen anne de kızına bir şey göstermezse öğrenemeyecek. Baba da bize göstermezse biz de öğrenemedik.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

Toplumsal cinsiyet rol kalıplarının öğrenilmesinde anne baba önemli bir rol modelidir. Kız çocukları ve erkek çocukları farklı sosyalizasyon sürecinden geçerek erkekliği ve kadınlığı öğrenmektedir. Ev içi iş bölümü konusunda dikkat çeken bir diğer önemli nokta ise ev içindeki büyük erkek çocuğun ayrıcalıklı konumda olmasıdır. Yeşil, abisinin çalışması nedeniyle ayrıcalıklı konumda olduğunu ve ev işlerinde kendi sorumluluğunun daha fazla olduğunu belirtmiştir:

“Çalışmaya başladı. O zaman ben evde tek kaldım. Ablam da nişanlıydı ya da evliydi. Ben evde tek kaldım. Bütün yük evde yapılacak işler bendeydi. Mesela abim olsa bile çalıştığı için ayrıcalıklıydı. O ellemezdi. Mesela kömür taşıyacağız, odun yanmış odun kırılacak taşınacak. Gecekondu olduğu zaman bunlar hep bir şey. Mesela o işim var derdi. Çekip gidiyordu. Vay yok bilmem. Bana kalıyordu.” (Gülüyor.) (Yeşil, 52, serbest meslek)

Öyle ki kök ailelerindeki cinsiyete dayalı iş bölümünün babaların günümüzde kendi aile içi iş bölümlerine de yansıdığı görülmektedir.

“Yani şimdi şöyle evdeki yapılacak ağır işler yani erkek kadın fark etmez ağır işler bana bakar. Yemek, bulaşık, çamaşır hanıma bakar tamam mı? Ama şu var. Hanım rahatsız yapamıyor. Makine yıkıyor. Makinaya iki şey atamayacak değilim. Bulaşığı makine yıkıyor.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Evdeki iş konusunda ne olur. Yani alışveriş olur. Alışveriş konusunda, evin ihtiyaçlarını fiziki olarak karşılamak veya almak, taşımak o tarz şeyler. Evin kaba işleri, erkeklere özgü işler olur işte banyoda bir sorun olur, elektrikte bir sorun olur onları yapmaya başladık. Şu anda da zaten... 6-7 yıldır eşim emekli olduğu için konfor yaşıyorum.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Eşiyile daha eşitlikçi ilişkilere sahip olduğunu düşündüğüm Turkuaz; üç erkek kardeş olduklarını, babasının yoğun çalışması annesinin ev içi işlerden sorumlu olması nedeniyle annesine yardım ettiğini, ancak kız kardeşi olması durumunda bu durumun daha farklı olabileceğini belirtmiştir:

“E şimdi kız olmayınca bunun en büyük etkenlerden bir tanesi yetişen ailelere ben bir bakıyorum kız evlat olunca yani evde kız bir şeyleri yapar erkek bir halt yapmaz mantığıyla yetiştirildiği için. Bizde de belki böyle bir tane kız olsaydı veya iki tane kız olsaydı ben tek erkek olsaydım belki biraz da farklı olurdu diye düşünüyorum. Hani şimdi biz baktığımızda bazen babam gece on iki, on iki buçuk yoldan gelirdi haftada iki defa filan sefere giderdi. Sabah 5’te geri gitcem derdi şey olurdu. Annem gece 12’de yemek yapardı ona yolluk koyardı. Bir şey koyardı. Şimdi biz abimle sabah kalkarken kaldırmazdık. Bir de annemi zaten gece yatan. Kız olsaydı ona yıkılırdık diye düşünüyorum. Yani yapardı ederdi.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

3.1.2.4. Ataerkil Pazarlıklar: *‘Hani en kılıbığım diyen bile bir kazık çıkar. Yaşantımız böyle!’*

Hearn (2004, s. 52); ataerkil güç ilişkilerinin sürdürülmesinde sadece erkeklerin değil kadınların da rızası olduğunu ifade etmektedir. Karşılıklı her iki cinsin de anlaşmasına bağlı olarak kadınlık ve erkeklik rolleri inşa edilmekte ve desteklenmektedir. Bunu görüştüğüm babaların ifadesinde de görmek mümkündür.

“Hani en kılıbığım diyen bile bir kazık çıkar. Yaşantımız böyle. Hayatımız böyle. Siz kılıbıklık yapsanız bile kadın bunu yapmıyor. Çünkü öyle yetiştirilmiyor. Yani böyle bir şey var. Çünkü... Tamam paylaşalım. Neyi ne kadar paylaşalım? Öyle bir şey ki mutfağı siz silersiniz. Kadın öyle bir şey ki sizin sildiğinizi beğenmez. Süpürün arkasından bir daha süpürür. Ben eminim etrafımda da böyledir. Çoğunluğumuz böyle.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Kuramsal çerçevede de belirttiğim gibi Kandiyoti (2007, s. 82)’nin ortaya attığı ataerkil pazarlık kavramı, karşılıklı her iki cinsiyetin de kabul ettikleri rol ve sorumlulukların anlaşmalı olarak yapılmasıdır. Yavuz (2015)’un da ifade ettiği gibi ataerkil erkekliği anlama noktasında erkekliğin inşa sürecindeki kadın ve erkeğin karşılıklı rollerine bakmak önemlidir. Gerek söylemlerle gerek pratiklerle kadınlar tarafından eril söylem desteklenebilmekte ve erkeklik kurgusu şekillenebilmektedir. Fuşya ve Lila’nın hanede gelir elde eden tek kişi olmaları, eşler arasındaki ataerkil pazarlığın kesin sınırlarını göstermektedir.

“... aynı hayatı yaşıyoruz. O benden fazla ya da eksik yaşıyor değil. Herkes üstüne düşen hayatı tam anlamıyla yaşıyor. Yani burada birisi rahat birisi rahatsız değil. Birisi daha rahat birisi daha az rahat da değil. Dolayısıyla insan bazen şımarık ister. Onu hissettiğim zaman jestlerimi yaparım. Ama öbür türlü öyle bir şey yok. Hiç kimsenin öyle bir şansı yok. Ben ona bugün ben çalışmayacağım git benim yerime para kazan diyemem.” (Lila, 49, müdür)

“O konuda biraz kazaklık vardır diyebilirim. Şöyle belli bir süre bekar yaşayınca o zaman bir şeyler yapıyorduk tabi ama evlendikten sonra elimi ayağımı çektim diyebilirim. Sonuç itibariyle eşim sağolsun bana bir iş bırakmıyor. Ufak tefek kendimin yapması gereken işleri yapıyorum. Onun haricinde çok nadirdir. Eşim bir rahatsızlığı olmadığı sürece bir şey yapmıyorum.” (Fuşya, 36, asker)

Bozok (2018b, s. 40); Türkiye’de erkekliklerin kapitalist ataerkil ilişkiler içinde biçimlendiğini, erkeklere ev dışında çalışan, ailenin geçimini sağlayan toplumsal cinsiyet rolü atfedildiğini ifade etmektedir. Babaların ekonomik gelir elde eden kişi konumunda olması, çocuk bakımı ve ev işleri gibi konularda ayrıcalıklara sahip olmasına neden olabilmektedir (Özgün, Aydilek Çiftçi ve Erden, 2013, s. 1975). Hanede gelir elde eden tek kişi olan babaların ‘kadın işi-erkek işi’ ayrımlarının ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarının ve davranışlarının daha güçlü olduğu görülmektedir.

3.1.3. Babalığa Atfedilen Anlam

Türkiye’de ataerkil erkeklik, erkek ebeveyn olarak babalığın içeriğini oluşturmakta ve sosyalizasyon sürecinde birey, hem erkek olmayı hem de baba olmayı öğrenmekte ve deneyimlemektedir. Babalığa yüklenen toplumsal ve kültürel anlamlar erkekliğin önemli bileşenleridir (AÇEV, 2017b, s. 9). Kadınlık ve erkeklik yaşanan toplumun kültür, norm ve değerleriyle şekillenmektedir. Sancar (2016) bunu ‘cinsiyetlendirilmiş toplumsallık’ kavramıyla ifade etmektedir. Çünkü kadın ve erkeğin biyolojik cins özellikleriyle de bağlantılı olarak toplumsal ilişkiler ve bağlamlar eril ya da dişil anlamlar taşımaktadır (s. 15). Annelik ve babalık kurgusu da bu ‘cinsiyetlendirilmiş toplumsallık’ çerçevesinde şekillenmektedir.

Hakim olan cinsiyet ideolojisi -Connell’in deyimiyle toplumsal cinsiyet düzeni,- hem baba olmaya yüklenen anlamın hem de babalık davranışının şekillenmesinde etkili olmaktadır. İçinde yaşadığı toplumda nasıl bir baba olacağını öğrenen erkek, bunu içselleştirerek düşünce ve davranışlarını buna paralel olarak kurgulamaktadır. Dolayısıyla

bu tema altında gördüğüm babaların alıntılarında yola çıkarak ‘Babalık Algısı’, ‘İdeal Baba Algısı’ ve ‘Baba Olunca’ alt kategorileri altında ifadelerine yer verdim.

3.1.3.1. Babalık Algısı: *‘Babalık öncelikle sahiplenme... Yani sahiplenmek diyebilirim. Koruyuculuk diyebilirim.’*

Babalığı şekillendiren en önemli unsurlardan biri ataerkil toplumsal ilişkilerin birincil faili erkekliktir. Babalık da erkek ebeveyn olmak anlamına gelmektedir (AÇEV, 2017a, s. 62). Bu bağlamda; gördüğüm babaların bir erkek olarak babalığın onlar için ne ifade ettiğini anlamaya çalışarak erkeklik ve babalık ilişkisinin nasıl temellendiğini anlamaya çalıştım. Babalığın sabit ve değişmez bir tanımı olmadığını, gördüğüm babaların babalık anlatılarında sorumluluk, sahiplenme, koruyuculuk, fedakarlık gibi hegemonik erkeklik özelliklerinin ön plana çıktığını gördüm.

“Bence çok büyük bir sorumluluk. Bir canı hayata getiriyorsan yani senin şeyinle oluyorsa çok büyük sorumluluk. Her şekilde onun her dediği şeyleri onu yetiştirmek açısından eğitimi, maddi ve manevi olarak her şeyiyle elinden geldiği kadar iyi yetiştirmek. Hem kendi çevresine hem kendi için. Yani her konuda iyi bir şekilde yetiştirmek isterim. Bu çok büyük sorumluluk.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Bir hayatınızın meyvesi. Bir hayat yaşıyorsunuz, değerleriniz var. Değerlerinizi koruyarak sorumluluğunu taşıdığınız insanları da iyi yerlere taşımak için hayatı yaşıyorsunuz. Bu yaptığınız mücadelenin bonusu diye düşünüyorum. Çocuk aynı zamanda böyle bir şey. Ama diğer taraftan size emanet edilen bir çocuk. Hiçbir şeyden haberi yok. Masum. Sizinle beraber şekillenecek, sizinle beraber kimlik kazanacak. O türlü de ayrı bir sorumluluk olarak görüyorum.” (Lila, 49, müdür)

Sumer Tanyeri (2017, s. 111)’nin yapmış olduğu tez çalışmasında da babalara babalığın onlar için ne anlam ifade ettiği sorulmuş, babalığı sorumluluk duygusu ile özdeşleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Babalar tarafından çocuğun geleceğini garantiye alma ve çocuğun geleceğini manevi düzeyde değiştirecek rolde olma sorumluluğu ifade edilmiştir.

Bazı babaların ise babalık tanımlamalarında; sahiplenme ve fedakarlık özelliklerine vurgu yaparak kendi babaları ile olan ilişkilerine atıfta buldukları görülmektedir.

“Ya şimdi evlat dünyaya getirilir. O şey değil. Onu dünyaya getirdikten sonra ona bir gelecek, güzel bir hayat, güzel bir yaşam sağlayabilme için çalışan bir insan babalık. Ben mesela çocuk dünyaya geldikten sonra bırakmakla ona

ölene kadar... Çünkü benim babam da ölene kadar bana arka çıkmıştır. Ben de çocuğuma hep arka çıkmak zorundayım ölene kadar. Babalık öyle hani yapayım şunu salayım bitsin yok. İyisinde de kötüsünde de hep arkasında duracaksın. Onun yaşantısını mümkün olduğunca rahat ettireceksin. Mümkün olduğu kadar da iyi bir terbiye vereceksin.”(Yeşil, 52, serbest meslek)

“Baba olduğuna göre o çocukların bütün sorumluluğunu üstüne alacak. Onları hayata hazırlayacak yetiştirecek bir insandır. Baba budur yani. Çocukları için her şeyi yapabilen. Adı üstünde baba. Anneden daha çok babadır baba. Öyle diyeyim. Benim gözümde öyledir. Benim babam da öyleydi çünkü. Babamın benim ve evlatları için yapmayacağı bir şey olduğunu düşünemem yani.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Asker bir baba ise babanın koruyuculuk rolüne vurgu yapmaktadır:

“Babalık ne? Babalık öncelikle sahiplenme... Yani sahiplenmek diyebilirim. Koruyuculuk diyebilirim.” (Fuşya, 36, asker)

Bazı babaların ise babalığı annelikle karşılaştırdıkları ve annelik kadar önemli olduğuna vurgu yaptıkları görülmektedir. Her ne kadar babaların söylemlerinden babalığın önemine vurgu yaptıkları anlaşılrsa da Türkiye’de anneliğin sosyokültürel öneminin daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

“Babalık da bence annelik kadar kutsal. Annelik gibi kutsal. Belki o kadar değil. Dediğim gibi bir anne baba ayrımında ben kadınları biraz önde tutarım. Yani kadını genel olarak önde tutarım. Yüzde altmışa yüzde kırkır bence en kötü sistem. Yani bu babalık azalır ama annelik azalmamalıdır yani. Babalık bence böyle bir şey. Senin canın ciğerin. Bir varlık ortaya geliyor. Kendinden fazla seviyorsun. Yani her şey onun için hayat onun için. Hani buna dönen bir durum.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Anne olmaktan farklı. Annelik biraz senin bir parçan oluyor yani. Sen doğuruyorsun. Senin bir parçan oluyor. Babalar doğurmuyor ama onların da canından can olduğunu yani onların da bir parçası olduğunu hissediyorsun yani. Çocuklarının onların bir... Nasıl tanımlanır? (Ne söyleyeceğini toparlamaya çalışıyor.) Senin bir parçan olduğunu, onların kötü yola düşmemesi ve geleceğini planlaması için elinden geleni yapmam gerektiğini, eskiden hiçbir sorumluluk yokken şimdi ebeveyn anne baba olma sorumluluğu yükleniyor.” (Mercan, 28, asker)

Demren (2003) ataerkil ağı toplum tarafından kurgulanan erkeklik kimliğine ait birçok kalıp, algılayış biçimi ve ideolojilerin yer aldığı soyutlama olarak ifade etmektedir. Bu erkeklik parçacıklarına erkeklik kimliği şekillenmektedir. Kadınların yaşamı da yine bu parçacıklar doğrultusunda şekillenmekte toplumdaki kadınlık ve annelik rolü kadınlık kimliğinin bileşenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görüştüğüm babaların babalık algılarını daha iyi anlayabilmek için babaların babalık

tanımlamaları dışında bir erkeğin baba olarak sahip olduğu rol ve sorumlulukların neler olduğuna ilişkin ne düşündüklerini öğrenmeye çalıştım. Katılımcı babaların rol ve sorumluluklarını babalık algılarına benzer şekilde egemen erkeklik kodları üzerinden tanımladıklarını fark ettim. Ailenin geçimini sağlamak, rol model olma, sorumluluk alma, sahiplenme babaların söylemlerinde öne çıkan ifadelerdi.

Mavi, Beyaz ve Eflatun gelir düzeyi ve eşin çalışma durumu fark etmeksizin sahip oldukları rol ve sorumlulukları ‘ailenin geçimini sağlama’ rolü üzerinden tanımlamışlardır:

“(Bir süre düşünüyorum.) Öncelikle tabii ailenin geçimini sağlamak. Çocukların geleceğiyle ilgili plan yapmak. Bunlar olabilir herhalde.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Aileyi geçindirmek, aileyi korumak, çocuğu korumak. Yani dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruyoruz. Maddi olarak geçimini sağlayacağız.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Şimdi öncelikle dediğim gibi ailedeki tüm bireylerin temel ihtiyaçlarını giderme konusunda birinci dereceden sorumlusu erkektir baktığınız zaman. Deminde belirttiğim gibi eşiniz çalışmak istemese bile siz çalışmak ve ailenizin ihtiyaçlarını gidermek zorundasınız.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Sancar (2016, s. 121), baba olmanın çoğu zaman çocuğun ve annesinin geçimini sağlamak olduğunu belirtir. Babalık ‘geçim sağlama’ ile ilişkili olduğu ölçüde, işgücü piyasasında konum elde etmek demektir. Akçay (2018, s. 70)’ın da ifade ettiği gibi; gelir sağlama rolü erkeklığe atfedilen en önemli ve en temel roldür. Geleneksel aile yapısından geldiğini belirten Mor, erkeklığe ilişkin beklentileri karşılayamayacak olmanın endişesini taşıdığını belirterek eve ekmek getirme rolüne vurgu yapmaktadır. Gelir sağlayıcı rolü hegemonik erkeklığın en önemli özelliğidir. Aksi bir durum erkeklığın kaybedilmesine ilişkin sürekli bir kaygıyı da beraberinde getirmektedir. Buna ilişkin kaygıyı Mor’un ifadesinde görmek mümkündür.

“... babanın iş kaygısı oluyor. Eve maddi anlamda destek olamam endişesi oluyor. Çocuğunun maddi ihtiyaçlarını karşılayamam endişesi oluyor. Onun haricinde çocuğum aç kalır mı benim aklıma hiç öyle bir şey gelmiyor. Ama annesi sürekli Arda bir şey yedi mi, Arda bir şey yedi mi endişesi oluyor. Benim hiç öyle bir endişem yok mesela. Benim endişem buradan çıkacağız eve giderken Arda bir oyuncak istediğinde onu alabiliyor olmak. En azından almasam dahi alabilme imkanımın elimde olması. Beni enterese eden bu.” (Mor, 35, memur)

Toplumsal cinsiyet algılanışı ve sunuluşu toplumsal bir olgudur. Toplumda farklı zamanlarda kadın ve erkeği birbirinden ayıran ve toplumsal rolleri yazan sosyokültürel değerler zinciri bulunmaktadır. Bireysel özellikler ve farklılıklar olsa da toplumun değer yargıları ve toplumsal roller bireyi biçimlendirmektedir. Toplumsal değerler birey farkında olmasa dahi onu şekillendiren, denetleyen ve yönlendiren özelliğe sahip olmaktadır (Demez, 2005, s. 22).

“Toplumun yüklediği sorumluluklara bakarsanız özellikle içinde yaşadığımız toplumun özelliklerine bakarsak erkek evi geçindirecek, evin güvenliğini sağlayacak –en alt kriter olarak söylüyorum bunu- evin içindeki insanların huzurlu bir şekilde yaşamına devam etmesini sağlayacak kişidir. Bu tabanda buluşabilir toplumdaki babalar.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Toplumdaki egemen söylemler ve pratikler, bir kadın ve erkeğin sahip olması gereken özellikleri ifade ederek ona uygun davranışları gerçekleştirmesini beklemektedir. Toplumsal beklentiler temelinde cinslere yüklenen roller, erkeği kamusal alanda konumlandırırken, kadını özel alana hapsedebilmektedir. Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeğin sahip olduğu sorumlulukları ayırtırmakta ve yeniden üretimine destek vermektedir. Erkek olmak bir yandan ayrıcalıklı bir konumu temsil ederken bir yandan da geçim sağlama gibi geleneksel erkekliğin sahip olduğu rol ve sorumlulukları karşılamayı gerektirmektedir.

“Yani kadın dünyaya gelirken daha korunmak üzere geliyor. Adam daha korumak üzere geliyor. Çünkü benim kadını üstte koyduğum nokta beyin yapısı, düşünme yapısı. Erkek neyiyle ortaya çıkıyor? Gücüyle öne çıkıyor. Bütün Adem’le Havva’dan beri bu iş böyle. Yani Adem Havva’dan daha güçlü. Kuvvet kas gücünden bahsediyorum. (Öksürüyor.) Dolayısıyla avlanmak Adem’e düşüyor. Ya da o ilkel toplumlarda avlanmak erkeğe düşüyor. Şimdi avlanmak ne demek? Eve yemek getirmek demek. Karnını doyurması gerekiyor. Dışarıdaki hayvan kuvvetli bir hayvan. Bunun karısını bayanı itmek erkekten daha mantıksız. Şimdi o buradan geliyor eve ekmek getirmek dalgası. Aslında avlanman gerektiğini düşünüyor. O zaman adam avlanıyor eve ekmeği getiriyor. Aslında ne yapıyor? Gidiyor, çalışıyor. Şimdi buradan bizim toplumumuzda üstümüze düşen evine bakacaksın. Hani Türk toplumu için konuşuyoruz. Kadının çalışmasına karşı falan değilim. O ayrı bir konu da. Avlanman gerekiyor. Şimdi bu avlanmak modern toplumda neye döndü? Çocuğun eğitimi var. Bu eğitimi karşılamak gerekiyor. Benim görüşümde mesela bu böyle. Babaya düşen görev aileye sahip çıkacaksınız. Yuvayı dışı kuş yapacak ayrı bir konu.” (Gri, 43, serbest meslek)

Kuramsalda da ifade ettiğim gibi düzenli bir geliri olan bir işe sahip olmak hegemonik erkekliğin en önemli özelliklerinden biridir. Akademisyen olan Eflatun ise geleneksel

toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek davranışlarını şekillendirdiğine, erkek olmanın ayrıcalıklı bir konum olmakla birlikte aslında dezavantajlı bir konum olduğuna değinmektedir:

“Yani erkek olmak sorumluluk açısından bir yandan fazla sorumluluk bir yandan da sorumluluklardan kurtulmak demek. İkisi nasıl bir araya sığar. Kendimden örnek vereyim. Ben erkek olduğum için şimdi düşünüyorum kendi ailemde. Ben bir şekilde çalışıp ailemin geçimini sağlamak zorundayım. Eşim de çalışıyor ama eşim dese ki ben çalışmak istemiyorum dese benim ona sen mutlaka çalışmalısın deme zorunluluğum yok gibi hissediyorum. Yani çalışmak istemiyorsa da saygı duyup bu şekilde kabullenmem gerekiyor gibi ama eşimin bana sen istemiyorsan çalışma deme gibi bir lüksü yoktur gibi hissediyorum yani. Erkek olmaktan anladığım en önemli şey evin reisi sorumluluğu gibi bir şey var erkekte. Ama bir yandan da şöyle bakıyorum erkek olmaya benim eşimin sorumlulukları bende gibi görünse de onun sorumlulukları daha fazla aslında. Çünkü o hem çalışıyor hem çocuklarla ister istemez benden daha yakın ilişkileri daha fazla hem de ev işleri var. Çalışan bir bayan ev işlerini yapıyor, temizlik yapıyor, çocuklarla ilgileniyor. Bir yandan benle de uğraşiyor baktığınız zaman. Bu anlamdan bakınca hem sorumluluğun fazlası ben de gibi görünüyor ama aslında onda diye düşünüyorum.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Toplumda erkek olmanın çeşitli ayrıcalıkları olsa da aslında erkek olmak, yüklenen sorumluluklar nedeniyle ağırlığı da beraberinde getirmektedir. Kuramsal çerçevede de değindiğim Atay (2017, s. 47)’in ‘Erkeklik en çok erkeği ezer.’ sözü bu durumun en güzel ifadesidir. Öyle ki gelir elde etme rolü babaların zaman zaman serzenişte bulunduğu durum olarak ortaya çıkmıştır:

“Yani bizde erkek çocuğuyusan elin ekmek tutacak. Kendini iyi yetiştireceksin. Ailene sahip çıkacaksın. İşte dışarıda güçlü olacaksın. Bir ton şey bekleniyor erkekten. O konuda sıkıntı.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“... Yani erkek çocuğu olarak da tabi ki el üstünde tutulma vardı bizim ailede de. Ama sanırım bu dedemle babaannem vefat ettikten sonra biraz daha azaldı. Hani sonrasında tek erkek evlat olmanın verdiği –avantaj diyemeyeceğim buna- sıkıntıdan dolayı aileyi geçindirmek anlamında da birtakım sorumluluklar aldığım için aslında biraz erken atıldım hayata. Onun verdiği sorumluluktan bahsediyorum ya... Ben ortaokuldan beri çalışıyorum mesela.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi erkek çocukları çalışma yaşamına erken yaşta dahil olmakta ve bununla ilgili sorumluluk almaktadır. Bu bize erkeklik inşasının nasıl gerçekleştiğini göstermektedir. Erkek çocuğu çalışma ve kazanç elde etmek üzere sosyalizasyon sürecine tabi tutulmaktadır. Mercan, çocukken inşaatlarda çok çalıştığını, kendi ayakları üzerinde durmayı ve hayatı babasından

öğrendiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bana hiçbir zaman okul masraflarımı vermedi. Yazın sen çalışacaksın sen kazanacaksın dedi. Ben ortaokuldan beri takım elbisemden tutun, kitaplarım defterlerim dahil kendim çalışarak kendim kazandım. Liseyi bitirdiğimde de boyacılık yaptım. Kendi derslane paramı kendim kazandım. Kendi kazandığım parayla dershaneye gittim. Hep kendi başıma yaptım bunları. Askeri okula gittim. Hiçbir şey beklemedim. Mezun oldum. Düğün yaptım. Hiçbir şey ailemden beklemedim. Her şeyi yine kendim yaptım. Bu konuda babama bana verdiği tek ve güzel bir şey kendi ayaklarım üzerimde durmayı bana o öğretti.” (Mercan, 28, asker)

Safir’in ise babanın sahip olduğu rol ve sorumlulukları; kadının çalışma yaşamındaki konumu nedeniyle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini eleştirerek daha eşitlikçi bir görüşle yaklaştığı ve tanımladığı görülmektedir:

“Yani 21. Yüzyılda... Ben mesela bir yerde çalışıyorum eşim de bir yerde çalışıyor. Sabah çıkıyoruz evden akşam geliyoruz aynı saatte. Aynı şekilde yoruluyoruz. Ben eşimden bütün işleri yapmasını bekleyemem yani. Hayat müşterek... Bence küçük yaşlardaki çocuklar, bebek yaştaki çocuğun bakımını sağlamak hariç gereken her şey babanın sorumluluğuna giriyor bir ev içerisinde. Yani şöyle eğer o durumdaki bir eş yemeği yapamayacaksa yemeği babanın yapması gerekir ya da diğer işlerin tamamını babanın yapması gerekir. Eşin çocukla ilgilenmesi gerekir bence sadece bebek yaştaki çocuklar için. Geri kalan her şey babanın sorumluluğu olabilir bence.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Özbay (2013), Türkiye’de çok değişik kökenlerden beslenen ve farklı hayat tarzları, beğeniler, öznellikler üreten kültürleri özetleyip, eklektik ve gerçekten uzak bir ‘Türk erkeklığı’ ya da ‘Türkiye’de hegemonik erkeklik’ şeması çizmenin mümkün olmadığını dile getirmektedir. Hiçbir kimse hegemonik erkek değil, hiçbir erkek bu cinsiyet kimliğinin tüm ayrıcalıklarına sahip değildir (s. 201). Özbay’ın bu ifadesinden de anlaşılacağı üzere; hegemonik erkeği bir kategori olarak konuşmaktansa hegemonik erkeklik özellikleri üzerine konuşmak önemlidir. Çünkü her erkte hegemonik erkeğin bazı yönleri ya da özellikleri mevcuttur.

Görüştüğüm babalar çoğunlukla eşlerin çalıştığı babalar olsalar da, babaların sahip oldukları rol ve sorumluluk tanımlamalarını hegemonik erkeklik normları üzerinden yaptıkları görülmektedir. Bu durum kadın erkek farklı sosyalizasyon sürecini düşündürerek erkeklerin erkeklığe ilişkin özellikleri içselleştirdikleri ancak zaman zaman da erkek olmanın vermiş olduğu ağırlıktan muzdarip olduklarını göstermektedir.

3.1.3.2. ‘İdeal Baba’ Algısı: ‘İdeal babalık dengeyi en güzel kuran babadır!’

Bozok (2018b, s. 33) günümüzde erkeğin geçim sorumluluğunda yegane aktör olduğu aile modelinin orta sınıf aileler için yavaş yavaş değişime uğradığını ifade etmektedir. Dolayısıyla geleneksel aile anlayışında hakim olan erkeğin ailesinin bakımını sağladığı rolü değişmekte ve babaların çocuklarına daha fazla ilgi gösterme eğilimi ortaya çıkmaktadır. Öyle ki bu durumu görüşmüş olduğum babaların ‘ideal baba’ söylemlerinde de görmek mümkündür.

Görüştüğüm babalar ‘ideal baba’ tanımlarında geleneksel babalık rolünü eleştirmekte çocukla ilgili olma, ayırım gözetmeme, rol model olma, duygusal yakınlık kurma gibi özelliklere vurgu yapmaktadırlar.

“İlk babalık çocuklarıyla ilgili olması. Çocuğuyulan düzgün vakit geçirmesi. Bir tane değil, iki üç çocuğu varsa bunların hiçbirini birbirinden ayırmaması. Hepsine eşit mesafede davranması. Benim babalık şeylerim bunlar yani.” (Sarı, 57, memur)

“...İdeal baba çocuğuna bence sakın, sevgiyle yaklaşan içindeki doğallığı çocuğuna yansıtabilen babadır. Yoksa otoriterdi, sertti bunların bir anlamı yok yani. Anlamsız şeyler bunlar. Adam etmek için çocuğu dövmek lazım. Böyle saçmalıklar da var. Yani bunlar saçmalık. İdeal bir babanın normal çocuk da dahil kız veya erkek eşit davranarak sevgisini, iletişimini, diyalogunu iyi kurması gerektiğini düşünüyorum sevgiyle otokontrol içinde.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Görüştüğüm babaların ‘ideal baba’ tanımlamalarında dengenin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir. Turkuaz ve Safir ideal babalığı, eş olarak sahip oldukları sorumluluklarla ebeveyn olarak sahip oldukları sorumluluklar arasında denge kurma şeklinde tanımlamışlardır.

“Eşine de her türlü işte, evde yaşayan insanlara yardım eden onların hayatını kolaylaştıran, sevgisini gösteren, ilgisini gösteren insandır yani. Evdeki huzurun oluşmasını sağlayan, evdeki herkes gibi bir insandır. Onun da belli görevleri vardır. Ama ideal baba bu ahengi en iyi şekilde sağlayabilen insandır bence.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

“Babalık yani ideal babalık, ideal babalık ve ideal kocalığı eşit devam ettirebilen insandır diye düşünüyorum. Biz bazen babalık kısmında kocalık kısmını bırakıyoruz. Kocalık kısmında babalık kısmını bırakıyoruz. Yani bir tercih yapıyoruz. İdeal baba, yüzde elli bir bile kaçırmayan hem eşine yetebilen hem de çocuğuna yetebilen bu arada da kendi sosyal yaşantısına devam edebildir.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Erkeklerin farklı babalık deneyimlerini ve bunların arasındaki farkı anlamak için

babalığın iki önemli boyutuna, yani geçimini sağlayan kişi olarak ev dışı yaşamlarına ve ebeveyn olarak ev içindeki yaşamlarına bakılması gerekmektedir. Babalığın niteliğini belirleyen en önemli faktör erkeklerin geçim sorumluluğu ile babalık sorumluluklarını bağdaştırmada yaşadıkları sorunlardır (Sancar, 2016, s. 143). Yoğun çalışma temposuna sahip olan akademisyen Eflatun, ideal babalığı çalışma yaşamı ve babalık sorumlulukları arasındaki dengenin önemine vurgu yaparak tanımlamaktadır:

“İdeal babalık dengeyi en güzel kuran babadır. Çocuklarına ayırması gereken zamanı, vermesi gereken sevgiyle kendi işi ve sorumlulukları arasındaki dengeyi en güzel kuran kişi ideal babadır bence.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Mürdüm ise otorite ve sevgi arasında denge kurulması gerektiğini ifade etmiştir:

“... Orta seviye yani. Bunun sevgisi de olacak. Çocuğuna kızacağı zaman da olacak. Seveceğın zaman da olacak. Para vereceğın zaman da olacak vermediğın zaman da olacak. Bana göre ideallik budur yani. Çocuğın her dediğini yapmayacaksın örnek olarak. Çocuğa her zaman sevgini göstermeyeceksin. Çünkü bunları çocuk, Mete bile kullanıyor yeri geldiğinde. Onun için orta olması çok önemli. Çocuk annesinden babasından hem onu sevdiğini hem de korktuğunu bilecek yani. Babam beni seviyor ama bunu yaparsam babam bana çok kızar. Babamdan korkarım. Bunu diyebilmesi gerekir. Bana göre ideallik budur yani. İyi bakmaktır çocuğuna.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

‘Yeni baba’ rolü batılı, orta sınıf, ekonomik açıdan belirli bir düzeyin üzerindeki erkeklere özgü ‘ideal’ bir rol modelidir. Muhafazakar erkekliğin antitezi değil, aksine melez bir erkeklik formuna işaret etmektedir (Sancar, 2016, s. 147). Asker kimliği ve ailede geçim sorumluluğunu üstlenen tek kişi olması nedeniyle hegemonik erkeklik özelliklerinin güçlü olduğunu fark ettiğim Beyaz; ideal babayı koruma, ailenin geçimini sağlama gibi egemen erkeklik kodları üzerinden tanımlamaktadır:

“Benim fikrim ailesine sahip çıkması, evin geçimini sağlaması, çocuğuyla ailesiyle alakadar olması. Babanın yapması gerekenler bunlar yani. Çoluğuna çocuğuna düzgün bir örnek olması, evine bağlı olması gibi şeyler. Babanın olması gereken şeyler bunlar.” (Beyaz, 40, askeri personel)

AÇEV (2018b)’in ‘Erkeklik ve Babalık Halleri’ isimli çalışmasında babaların babalık algılarının geçim sağlama, yeni sorumluluklar alma (ilgilenme, sevgi, destek olma), otorite olma ve sahip çıkma şeklinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucu görüşmüş olduğum babaların ideal baba tanımlamalarıyla da benzerlik göstermektedir. Babaların ideal baba tanımlamalarının, kişisel deneyimler ve sahip oldukları hegemonik erkeklik değerleri nedeniyle farklılıklar gösterdiği görülmektedir.

3.1.3.3. Baba Olunca: ‘Bana daha çok yüklenildi.’

Babalık, çocuk sahibi olan erkeğin edindiği bir konumdur. Selek (2014) de Türkiye’de ‘erkek olmak’ için sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi dört aşamanın geçilmesi gerektiğinden bahseder. Evlilik erkek olmanın son durağıdır. Babalık ise bu aşamaların hepsinden geçen erkeğin elde ettiği ve pek çok rol ve sorumluluğu kapsayan önemli bir konumdur (s. 19). Görüşüğüm babaların baba olma nedenlerine ilişkin söylemlerinin çoğunlukla toplumsal beklentiler temelinde olduğu ortaya çıkmıştır.

“Şimdi toplumumuzun şeyi. Evlendi, bir çocuğu olacak yani. Bu mantık olduğu için aslında evlilik de şöyle. Evliliğe kendinin insan hazır olduğunu hissederse evleneceksin. Ben 35 yaşında evlendim. 35 yaşına kadar gezdim, eğlendim. Bir yere kadar her şey gidiyor. Bir yerden sonra tek olmuyorsun. Aileden birine misafirliğe gitsen herkes çift sen tek olmuyorsun. Arkadaş grubuna gidiyorsun herkes evlenmiş sen tek olmuyor. Ama bu da mecburiyet değil. O zamanki psikolojim hani evlenmem gerektiğini hissettirdi. Bizim iş görücü usulüydü. Bir tanıdığın aracılığıyla tanıştık, görüştük öyle evliliğe gitti. Evlendikten sonra da diyorum ya toplumumuzun sen evlendin bir çocuğun olsun, bir eve bir çocuk şart, en az bir çocuk şart gibi o mantıkla da çocuk sahibi oluyorsun.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Yani Türk milletinin de bir şey var. Genel şeyi herkes bir baba olmak istiyor. İşte evladım olsun şunu yapayım bunu yapayım herkes de var. Demek ki bizde de o şekilde vardı. Biz de baba olmak istedik yani.” (Sarı, 57, memur)

Mavi ve Beyaz ise baba olma nedenlerini ailelerinden görememiş oldukları ilgiyi kendi çocuklarına verebilmek olarak baba ile kuramamış oldukları yakın ilişkiyi eleştirerek duygusal bağlamda tanımlamışlardır:

“Mahalle baskısı (Gülüyor. Birkaç saniye duraksadıktan sonra devam ediyor.) Yani belki öncelikli sebebi şu olabilir. Aileden görmediğimiz ilgiyi birilerine vermek. Öncelikle budur tabii ki. Daha çok bundan sebeptir.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Baba olmak neden istiyorsun biliyor musun aslında. Baba olunca benim çocuğum yaşayamadığım şeyleri yaşasın. Dedim ya spor şey. Kimse benim için öyle hayaller kurmadı.” (Beyaz, 40, askeri personel)

Babalığa ilişkin söylemlerinde geleneksel erkeklik kodlarının güçlü olduğunu fark ettiğim Lila ise toplumun şekillendirdiği bir algı sonucunda insanların aile olmaya karar verdiğini bunun akabinde de çocuk sahibi olmanın geldiğini ifade etmektedir:

“İşte ilerde çoluk çocuğa karışacaksın, aile olacaksın. Burada asıl olan çocuk sahibi olmak değil de, çocuk sahibi olmaktan önce bir aile olmaya neden ihtiyaç duyduğunuz ve neden evlenmeye ihtiyaç duyduğunuz var. Baktığınız

zaman hayat yalnız yaşanmıyor. Bir eşiniz olacak erkek için de bayan için de. Şimdi bu şekilde bir hayat yaşıyorsanız da çocuk bu hayatın devamında gelen bir şey. Çocuk sahibi olmak değil. Aslında aile olup olmamaya karar vermekle ilgili bir şey var. Yani çocuk alınan bir kararın sonucu. Ama çocuk sahibi olmak için evlenmek lazım.” (Lila, 49, müdür)

Topçu (2018, s. 77) baba olmanın belirli duygusal tecrübeleri de beraberinde getiren bir dönem olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki bu durumu katılımcı babaların ifadelerinde de görmek mümkündür. Görüştüğüm babalar baba olmaya ilişkin hislerini sevinç, şaşkınlık duygularıyla birlikte daha önce yaşanmamış bir his olarak tanımlamışlardır:

“Çok seviniyorsunuz tabi. O baba olmanın sevinci. Bir de ben geç evlendim. 29 yaşında evlendim. 30 yaşında oğlum oldu. Güzeldi yani. Baba olmak güzel bir şey. İlk zamanlar ne olduğunu anlayamıyorsunuz. Biraz daha çocuk büyüyünce daha iyi anlıyorsunuz. Güzel bir şey yani.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Konuşamadığımı hatırlıyorum ya. (Gülüyor.) Arkadaşları, devre arkadaşlarım falan işte Mehmet kucaklarında çıktıklarında hemşireler vardı. Abi bu benim mi dedim, senin dediler. Emin misiniz dedim. Tabi abi dedi. Bizim devre arkadaşı git oğlum pide getir de pide yiyelim, acıktık, ameliyattan yeni çıktık dedi. Ama benim mi benim dedim böyle. Beş altı kere sormuşum benim mi diye.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Hayatımda hiç yaşamadığım bir histi yani. Çok güzeldi. Müthiş bir şeydi yani. Anlatamam ki nasıl anlatayım. Kristal bir eşyaymış gibi. Aman bir şey olacak sakın...” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Uzun bir süreç sonunda çocuk sahibi olduğunu belirten Lila, yaşadığı sevinci ifade ederken hem erkek çocuğu olmasının hem de sağlıklı olmasının önemine vurgu yapmıştır. Öyle ki bu mutluluk arkadaşlarıyla aralarında cinsiyetçi şakalara bile dönüşmüştür.

“İşte arkadaşlarım aramıştır akşam şunu yapalım hafta sonu bunu yapalım. Ben demişimdir. Yok benim oğlum bir kız beğenmiş, kız istemeye gidicez. Daha üç aylıkken, beş aylıkken. Gel. Yok. Niye? Benim oğlan teşbihle ayakkabı siparişi vermiş, şunu yapıcım bunu yapıcım bu tip şeylerim olmuştur. Abartmalarım olmuştur ama öbür türlü benim oğlum oldu, çocuğum oldu diye öyle herhangi bir şeyim olmadı. Yansıtmam olmadı. Ama her fırsatı geldiğinde bir çocuğum olduğunu dillendirdim yani. Arkadaşlarım aradı. Mesela birisi arıyor. Benim oğlan senin oğlanı gazinoda görmüş. Tamam senin oğlan benim oğlanı görmüş de senin oğlan ne yapıyordu, hiç sordun mu? Bu tip şakalaşmalarımız oldu. Yani mutlusunuz. Bu kadar eziyetten sonra bir çocuk sahibi olunca gurur da duyuyorsunuz.” (Lila, 49, müdür)

Baba olunca babasıyla ilişkilerinin değiştiğini ifade eden Turkuaz, babasıyla daha yakın ilişkiler kurarak duygularını ifade ettiğini belirtmiştir. Bu ifadeden hareketle, çocuk sahibi olmanın kendi babasıyla olan ilişkisini dönüştürücü bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

“... Babam dedi ki hatta benimle ilişkin daha da değişecek dedi. Yani daha fazla babamın üstüne düştüm. Ondan önce çok duygularımı belli etmezdim. Anneme ifade ederdim ama babama ifade etmezdim. Çok duygularımı söyleyemezdim. Ondan sonra söylemeye başladım. Baba seni seviyorum diye söylemeye başladım. Ya baba iyi ki varsın falan diye.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Erkeğin erkek kimliğini inşa etme sürecindeki en son aşama aile kurmak ve baba olmaktır (Barutçu, 2013, s. 146). Babalık, duygusal deneyimin dışında yaşamın değiştiği ve belirli rol ve sorumlulukların da geldiği bir statüdür. Görüştüğüm babaların baba olmanın yaşamlarına getirdiği sorumluluklara ilişkin cevaplarının hegemonik erkeklik normları temelinde şekillenen maddi ve manevi artan sorumluluklar şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Baba olunca artan sorumluluklar rol model olmaya çalışma, sahiplenme ve bağlılık duygusunda artış, artan ihtiyaçları karşılama şeklinde dir. Akademisyen olan Eflatun; baba olunca yaşamın değiştiğini, yaşanılan hayatı ebeveyn olmadan önceki ve sonraki şeklinde ikiye ayırdığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“... Kendi ihtiyaçlarınızı tamamen geri plana bırakıyorsunuz. Sadece çocuğunuzu düşünüyörsünüz. Ağlasa bile ne oluyor, niye ağlıyor, nasıl düzeltirim moduna giriyörsünüz. Yani tamamiyle baba olduktan sonra anne olduktan sonra da aynı şekilde hayatınız tamamiyle değişiyor. Öncesini silip bu tarafa koyacaksınız. (Eliyle gösteriyor.) Ondan sonrası tamamiyle bu tarafta farklı bir hayat olacak. Herkes için böyledir aşağı yukarı.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Sürgevil Dalkılıç (2017, s. 82), yapmış olduğu araştırmada erkeklerin, babalık sürecini bir *değişim ve dönüm noktası* olarak tanımladıkları sonucunu elde etmiştir. Babalık, erkekliği dönüştürmek ve ehlileştirmek için önemli bir fırsat yaratmaktadır (AÇEV, 2018b, s. 9). Erkeğin sahip olduğu avantajlardan biri özgür bir alana sahip olmasıdır. Mürdüm ve Fuşya baba olunca önceden sahip oldukları özgürlüğü kaybettiklerini, sahiplenme ve eve bağlılık duygusunda artış olduğunu belirtmişlerdir:

“Önceden ben çok rahattım. Her şeyi daha rahat yapabilirdim... Rahat geziyordum. Bazen gece birde de evime gelebiliyordum. Dışarıda oturabiliyordum. Arkadaşlarıma gidip şey yapıyordum. O zaman her gün yapıyorsam şimdi ayda bir kere yapabiliyorum. Çocuklarıma sorumluluklarımı, çocuklarımla ilişkimi, maddi, manevi her şekilde düşünerek hareket etmek zorunda kalıyorum.” (Mürdüüm, 45, emlakçı)

“şöyle diyeyim eve biraz daha bağlılığınız artıyor. Sonuç itibariyle kendi kendine hayatını idame edemeyecek ortada bir çocuk. Dolayısıyla eşinizi evde yalnız bıraktığınız zaman gözünüüz arkada kalmıyor olabilir ama çocuk doğduktan sonra bu sefer daha bir sahiplenme duygusu artıyor. Acaba şu an ağladı mı rahatsızlığı var mı bu duygularla daha çok aileye bağlanma

oluyor.” (Fuşya, 36, asker)

Beyaz da benzer şekilde özgür hayatının bittiğini, rollerin değişip eş ve çocuğa karşı sorumluluklarının daha da arttığını belirtmiştir. Görüştüğüm babalar içerisinde baba olunca rol ve sorumluluklarında herhangi bir değişiklik olmadığını ifade eden babalar da yer almaktadır. Bu babaların söylemlerinde iki boyut ortaya çıkmaktadır. Eşin çalışma yaşamında yer alıp almaması ve aile içi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin nasıl olduğu bu noktada önemli olmaktadır. Aile içerisinde daha eşitlikçi toplumsal cinsiyet ilişkilerinin hakim olduğunu düşündüğüm Safir’in baba olduktan sonraki rol ve sorumluluklara ilişkin düşüncesi aşağıdaki gibidir:

“Yani rol artışı demeyeyim. Aynı şekilde devam etti açıkçası. Belki biraz daha hayat zorlaşıyor çocukla beraber. O nedenle sorumluluklar biraz daha artmış olabilir ama sorumlulukları babanın sorumluluğu annenin sorumluluğu diye ayırmadığım için. Yani evde yapılması gereken şeyleri anne de yapabilir baba da yapabilir. O an kimin yapması daha uygunsa odur yani.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Hanedeki geçim rolünü üstlenen tek kişi konumundaki babaların ise artan rol ve sorumlulukları maddi temeller üzerinden açıkladıkları ortaya çıkmıştır. Lila ve Beyaz, Türkiye’de hegemonik erkekliğin en önemli özelliği olan geçim rolüne vurgu yapmaktadırlar.

“Bana daha çok yüklenildi. Bana daha çok yüklenildi. Yani bir kişinin sorunları ve ihtiyaçlarıyla uğraşıyordum. İki kişi oldu.” (Lila, 49, müdür)

“Yani biz evimize zaten bakıyorduk. Çocuğun ilk sene babayla çok işi var mı dersiniz bir işi yok. Ne olacak yani? Aşıya götürürsünüz işte. Hani o zaman bana artı bir yük getirdiğini söyleyemem yani. Bu engel durumu olana kadar pek bir sıkıntısı yoktu yani. Çocuk anne ilgisini isteyecek yaşıyordu. Küçüktü zaten.” (Beyaz, 40, askeri personel)

Aile içi toplumsal cinsiyet rollerinin biraz daha kesin sınırları olduğunu gözlemlediğim ve hanedeki gelir sağlayıcı tek kişi olan Yeşil, rol ve sorumluluklarındaki artışı çocuğun artan ihtiyaçlarına paralel olarak maddi temeller üzerinden olduğunu ifade etmiştir:

“Yani çok bir sorumluluk artışı olmadı. Yani şöyle diyeyim tamam öncelik sırası çocukta oldu. Her şeyde öncelik sırası mesela ilaç olsun, giyim kuşam olsun her şeyde öncelik çocuk oldu. Önce ona alındı, ona bakıldı, o göz önünde oldu, o rahat etti. Sonra hanımla bize geçti. İlk başta hanımla kendimizdik. Ama öncelik çocuğa geçti. Yani bütün sorumluluk her şey onun üzerinde.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

Baba olmak; rol model olmak, çocuklarının kahramanı olmak ve sorumlu davranmaktır (Bozok, 2018b, s. 34). Bozok’un ifadesinden de anlaşılacağı gibi, görüştüğüm

babaların da çocuklarına rol model olabilmek amacıyla davranış değişiklikleri gösterdiği görülmektedir. Erkek olmanın en önemli özelliklerinden biri olan argo konuşma, çocukla birlikte dikkat edilmesi gereken bir davranış halini almıştır.

“... Artık model alabilecekleri, iyi davranışlarını örnek alabilecekleri bir baba olurum. Eskiden belki argo kelimeler kullanıyor olabilirdim. Şimdi mesela asla argo kelime kullanmam.” (Mercan, 28, asker)

“Her hareketime dikkat etmeliyim. Mesela çok sinirlensem bile küfretmemeliyim evde değil mi? Çünkü o zaman çocuk da bunu görecektir. Yani çocuğun gözünde siz çok üstün bir varlıksınız. Yaptığınız her şey doğru, yapmadığınız yasakladığınız şeyler de yanlış. Dolayısıyla çocuğunuza hareketlerinizle daha çok örnek oluyorsunuz sözlerinizden ziyade.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Erkeklik ve babalığa ilişkin algının nasıl bir temelde olduğunu görmek için sormuş olduğum baba olduktan sonra rol ve sorumlulukları, babaların hegemonik erkeklik normları üzerinden tanımladıkları görülmektedir. Babaların ifadelerinde yer alan maddi manevi artan sorumluluklar, rol model olmaya çalışma, ev içi ve ev dışında artan sorumluluklar bunun en büyük kanıtlayıcısıdır. Öyle ki babaların çocukların artan bakım ihtiyaçlarından söz etmemiş olmaları, bakımın kadının sorumluluğu olarak içselleştirildiğinin ve normalleştirildiğinin en büyük göstergesidir.

3.1.3.3.1. Erkeklik ve Bakım: *‘Yani asgari ölçüde katıldım diyebilirim. Çünkü dediğimiz gibi annemiz var, eşim var.’*

Babalar isteğe bağlı olarak yeni doğan bebeğin ilk döneminde anneyi destekleyerek daha çok araçsal rol üstlenirken, anneler yeni doğanların günlük bakımında daha aktif rol üstlenmektedir (Hawkins ve diğerleri, 1995, s. 49; Henderson, 1992, s. 630). Bu aşamada babalar olmak istedikleri baba tipini yansıtırlar ve rollerini oyun arkadaşından duygusal destek sağlayıcısına ve gelecek bebekleri için bakım verici olarak çok boyutlu terimlerle tanımlarlar (Genesoni ve Tallandini, 2009, s. 313).

Babaların bakıma ilişkin düşüncelerini öğrenebilmek için bakıma katılıp katılmadıklarına dair sorular sorarak erkeklik ve bakımı nasıl ilişkilendirdiklerini anlamaya çalıştım.

Görüşüğüm asker ve askeri personel olan babalar çocukla ilgili altını değıştirme, uyutma, mamasını hazırlama gibi faaliyetlere katıldıklarını ve eşlerine ‘yardımcı’ olduklarını ifade etmişlerdir:

“Yani şöyle. Çok dizimde salladım. (Kahkahalarla gülüyor.) Yani o konuda şeyim yoktur. Eşim de bilir. Yani biz dediğim gibi yani severim. Çok sabahlamışumdır. Bir de şey... O ücretsiz izinde akşama kadar o, sabaha kadar ben. Mesela o üç buçuk sene hiç uyumadık, hiç uyumadık.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Yani başlarda pek beceremesek de illa ki altın değiştirdiğim oldu. Fazlasıyla olmuştur. Belli bir süre anne de rahatlamak istiyor mesela. Yalnız geçirdiğimiz zaman veya işte gece acıktığı zaman mama da hazırladığımız oldu. Elimden geldiğince eşime yardımcı oldum ben.” (Fuşya, 36, asker)

Kadınların hegemonik erkeklik düşüncesini desteklemesi, karşılıklı her iki cinsin de eril düzenin devam ettirilmesine neden olmaktadır. Erkekliğe ilişkin söylem ve pratiklerin şekillenmesinde sadece erkeklerin değil, kadınların da rolü vardır. Safir’in sözleri bu durumu açıklar niteliktedir.

“Yani asgari ölçüde katıldım diyebilirim. Çünkü dediğimiz gibi annemiz var, eşim var. Onlardan bana sıra gelirse evet katıldım. Ama onun haricinde çok nadiren hani altını değiştirmişimdir ya da uyutmuşumdur. Ama onun haricinde sürekli oyun oynamışumdur Mine’yle yani.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Bozok (2018b, s. 31), cinsiyetlendirilmiş iş bölümünün ataerkil ilişkilerle kurulduğunu ifade etmektedir. Geleneksel erkeklik kodlarının güçlü olduğunu fark ettiğim babalar, çocuğun bakımında mecburi bakım rolü üstlendiklerini belirtmişlerdir:

“Yok, ben altını hiç değiştirmedim. (Gülüyor.) Onu biraz şey gibi gördük. Annesi var işte onu ben niye yapayım gibi düşündüm. Düşünmedim desem yalan olur. Derseniz karnını doyurdun mu, hastaneye götürdün mü? Onları yaptım... Baba olarak ne yapmamız gerekiyorsa yaptık.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Ben pek yapmadım. Şöyle zorda kaldığım zaman yaptım. Ama annesi olduğu sürece o bu konularda daha uzman olduğu için, daha iyi yapabildiği için o, o işlerle uğraştı. Ama bir şey olduğunda hasta oldu ya da bir şey oldu yapmak zorundayım.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Çok ağlayınca mecbur kalkıyon. Beşikte. Beşiği alıyosun sallıyosun yetmiyor. Battaniye allıyosun, sallıyosun. Yetmiyor. Kolların kopuyor yani. Ondandan sonra ayakta sallıyosun.” (Sarı, 57, memur)

Sevgisini göstermekten hiçbir zaman çekinmediğini, çocuğuna da bunu gösterdiğini ifade eden Camgöbeği’nin ise bir erkeğin bakımda yer almasının gerekliliğine vurgu yaptığı ve toplumdaki hegemonik erkeklik normlarına meydan okuduğu görülmektedir.

“Yazılı bir kural var Türkiye’de kadın yemek yapar, çocuğun altını değiştirir. Böyle bir şey yok ya. Hani kim koydu bu kuralı merak ediyorum.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Görüldüğü gibi belli noktalarda geleneksel erkeklik kodlarının güçlü olduğu babalar bakıma ilişkin ifadelerini mecburiyet üzerinden tanımlarken, aile içi iş bölümünde daha paylaşımcı olmaları ve hegemonik erkeklige meydan okumaları nedeniyle içerimli erkeklik özelliği gösterdiklerini düşündüğüm babalar bakıma severek katıldıklarını ifade etmişlerdir:

“Severek yapmanın insana daha olumlu şeyler kattığını, iyimser yaptığını düşünüyorum. Kötümser olmanın bir anlamı yok bizi yıpratmaktan başka. Tühhh vahhh off diyen insanlar. Bilmiyorum insana moralsizlik aşılabilir yani. Severek yapmaya çalıştım.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

“Yani o süreciyle yani bu görev vazife şu bu olarak değil. Hani ya bu bir duygu ne bileyim yaşanması gereken babalık duygusuydu. Her dokunduğunuzda her kokladığınızda yani kızımın böyle akşam gelip de böyle gece uykusunda göğsümde yatıp da içine bir derin nefes çektiğinde o vazgeçilmez bir şey.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Babaların erkeklik ve babalığa ilişkin algılarını daha yakından anlayabilmek için çevrelerindeki diğer erkeklerden bu konuyla ilgili tepki aldıklarında ne hissettiklerini öğrenmeye çalıştım. Çoğu baba çevrelerindeki diğer erkeklerden olumsuz tepki aldıklarını belirtmekle birlikte geleneksel erkeklik algısına karşı çıktıklarını ifade etmişlerdir:

“Şakasal bazda oğlum bokuyla da mı sen uğraşıyorsun falan. Bokuyla da ben uğraşıyorum. Çocuk benim. Bunda anormal bir şey yok ki. Çocuğun boku da benim gülücüğü de benim arkadaş. Ben yaptım. Benim çocuğum yani. Buna katılmamak o kadar saçma ki benim görüşüme göre.” (Gri, 43, serbest meslek)

Taşrada büyüdüğünü belirten Sıklamen, memleketine gittiği dönemde akrabalarından ve çevresindeki diğer erkeklerden aldığı tepkileri şu sözlerle ifade etmiştir:

“Bu ne hal ne erkek adam çocuk arabası mı kullanır diyenler oldu. Ama bu üzücü bir durum. O zaman mesela Kaan’ın bu durumu yoktu. Benim onlara tepki verdiğimde, o yıllarda Kaan belki bir yaşında bile değildi. Ya da çocuğu kucaklarında pırpış uyutma. Bunu gören bir abi ya da erkek arkadaş bu ne hal falan. Yani insan bir kedi yavrusu gördüğünde bile merhamet ediyor. Bu benim kendi evladım ya da eşimin yükünü hafifletmek ne kadar ayıp olabilir ki.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Turkuaz; babalığın salt evi geçindirme, koruyuculuk gibi rolleri olmadığını ve bunlardan çok daha fazlasını ifade ettiğini belirtmektedir:

“Yani hani babalık kısmı eve para kazanırım, güvenliklerini sağlarım, hani onların sosyal güvenceleriyle alakalı gelecekleriyle alakalı rahatlık sağlarım kısmı gibi geliyor ama bence öyle değil.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık)

personeli)

Babalık tanımlaması ve ev içi iş bölümüne ilişkin düşünceleri nedeniyle hegemonik erkeklik özelliklerini taşıdığını düşündüğüm Fuşya, bakıma katılımın çevredeki diğer erkekler tarafından hoş karşılanmadığını, kınandığını ve bunu dışarıya göstermediğini ifade etmiştir:

“Dışarıya karşı gene kazak erkekliğimizi gösterdik yani. O konuda sıkıntı yok. (Gülüyor.) Dediğim gibi artık o nasıl bir duyguya artık küçük yaştan itibaren mi alıyor ne oluyor. Onu bir türlü kabullenemiyoruz yani ortaklık kısmını. Ortak bir şeyler yapma kısmını. Bunu işte anne yapar. Aslında öyle değil. Baba da yapar ama dışarıya pek göstermek istemiyor gibiyiz. Hani o ne diyelim kılıbıklık duygusu mu diyelim davranışı mı diyelim hep bir dışarıya karşı otoriter olma davranışı var yani. Onu bir türlü aşamıyoruz. İstese de aşamıyoruz. Bir türlü olmuyor.” (Fuşya, 36, asker)

Sancar (2016, s. 143), babaların aile işlerine ve çocuk yetiştirmeye katılımının anne ve çocuk tarafından talep edildiği ve baba tarafından da isteyerek yapıldığı durumlarda erkeklik tarzlarında dönüştürücü bir değişim gözlenebildiğini ifade etmektedir. Bunu gördüğüm babalar için de söylemek mümkündür. Bebek doğduktan sonra mecburi bakım üstlendiğini belirten babaların erkeklik tarzlarının geleneksel erkekliğe daha yakın olduğu söylenebilir. Babaların çocuklarıyla ilgili bakıma katılımlarında istekli oldukları ifadelerinde yer alsa da bakımın kadının birincil sorumluluğu olduğu fikri yer yer babaların ifadelerinde ortaya çıkmaktadır.

3.2. OSB SONRASI YAŞANAN GÜÇLÜKLER VE DENEYİMLER

‘OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimler’ teması altında ‘Kişisel Deneyimler’ ve ‘İçinde Yaşanılan Sistemlerle İlişkiler’ olmak üzere iki kategoriye yer verdim. ‘Kişisel Deneyimler’ kategorisi altında görüşmüş olduğum babaların ‘OSB Öğrenildiğinde Hissedilenler’, ‘OSB Kabullenme Süreci’, ‘OSB’yle Yaşanan Babalık Deneyimleri’ alt kategorileri yer almaktadır. ‘İçinde Yaşanılan Sistemlerle İlişkiler’ kategorisi altında ise ‘Aile İçi İlişkiler’, ‘Sosyal Çevreyle Olan İlişkiler’ ve ‘Diğer Sistemlerle Olan İlişkiler’ alt kategorilerine yer verdim.

3.2.1. Kişisel Deneyimler

Bir erkek için baba olmak çeşitli rol ve sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Otizmlili bir çocuğun varlığı ise babanın yaşamını her açıdan etkileyebilmekte, babalık davranışlarının çocuğun ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda oluşmasına neden olmaktadır. Babanın babalığa ilişkin algısı davranışlarında etkili olsa da davranışların şekillenmesinde çocuğun özel durumu belirleyici olabilmektedir. Bu nedenle; görüştüğüm babaların OSB sonrasında ne hissettiklerini, kabullenme sürecini nasıl deneyimlediklerini ve babalık deneyimlerinin nasıl olduğunu anlamaya çalıştım.

3.2.1.1. OSB Öğrenildiğinde Hissedilenler: *'Ben bu filmi izlemiştim ama bu benim başıma gelecek miydi?'*

Kanner (2009) OSB'li bir çocuğa sahip olmanın ailenin kurduğu ve yapmayı planladığı hayallerinin gerçekleşemeyeceğini fark etmesinin çeşitli duygusal tepkilere neden olacağını belirtir (Aktaran: Akbey ve Kalaycı, 2016). Kuramsal çerçevede de ifade ettiğim gibi; kadın ve erkek toplumda farklı sosyalizasyon sürecine tabi tutulmakta kadınlık ve erkeklik öznellikleri birbirinin karşıtı olarak inşa edilmektedir. Toplumdaki kültür ve egemen söylemler güçlü, acı çekmeyen, rasyonel erkeklikler inşa etmeye yöneliktir. Görüşmüş olduğum babaların çocuklarının OSB olduğunu öğrendiklerinde hislerini, duygularını ifade edip etmediklerini ve bu durumu çevrelerinden biriyle paylaşıp paylaşmadıklarını erkeklik temelinde irdelemeye çalıştım.

Görüştüğüm babalar otizmi öğrendiklerindeki hislerini duyguları üzerinden değil, otizmi bilmedikleri, araştırıp öğrendiklerinde ise yıkıldıkları ve çocuklarına yakıştıramadıkları şeklinde cevapladılar.

"İlk öğrendiğimde şey. Bir kere otizm nedir bilmiyordum. 90'lı yıllarda Rain Man filmi izlemiştim bir defa ilk çıktığında. Akluma direkt şey geldi. Ben bu filmi izlemiştim ama bu benim başıma gelecek miydi?" (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

"Öncelikle otizmi bilmiyorsunuz. Otizm ne bileyim nezle gibi, grip gibi bir şey değil. Bunu bilmiyorsunuz. Araştırmaya başlıyorsunuz. Araştırmaya başladığınız zaman tabi internet. İnternete girdiğiniz zaman bir dünyanın yıkılıyor. Çünkü her şey internette garip gurup yazdığı için. Yani en kötülerini de yazıyor. O zaman otizmi öğreniyorsunuz. Üzülüyor insan hani." (Gri, 43, serbest meslek)

“Ben ilk öğrendiğim zaman hocam ne gerekiyorsa yapalım dedik ben zannettim ki bu bir hastalık gibi üç ay beş ay sonra veya altı ay sonra veya bir sene sonra tedaviyle her şey normale döner diye...” (Lila, 49, müdür)

Akkök (2003) engelli çocuğa sahip olduğunu öğrenen ebeveynlerin a)şok ve inkar, b)kızgınlık ve suçluluk, c)pazarlık, d)umutsuzluk ve depresyon, e) kabul ve uyum şeklinde çeşitli tepkiler verebildiğinden bahseder (Aktaran: Akbey ve Kalaycı, 2016, s. 315). Bu aşamalar görüştüğüm babaların hastalığı öğrendiklerinde verdikleri ilk tepkilerde de görülmektedir. Fuşya, Sarı ve Mercan hastalığı ilk öğrendiklerinde yakıştıramadıklarını, durumu kabullenmede zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir:

“İlk öğrendiğimizde tabi öncelikle konduramadık. Yaş itibariyle de küçük olduğu için bu kadar farklılık olduğunu düşünmedik.” (Fuşya, 36, asker)

“Şimdi işte dedim ya Atalay Yörükoğlu bize teşhisi koydu. Sen kendin bi şey edemiyosun. Yakıştırmıyosun. Çıktık hanımla dedik ki bu adam bunamış dedik ya. Çocukta bişey yok dedik. Bu adam çocuğa bakmadan bir karar verdi.” (Sarı, 57, memur)

“İnanamadım. Konduramadım yani. Konduramadım gerçekten. Nasıl olur dedim hani.” (Mercan, 28, asker)

Babaların çocuklarının otizmlili olduğunda öğrendiklerine dair hislerini duyguları üzerinden tanımlamadıkları dikkat çekicidir. Babaların duygularını daha iyi anlayabilmek için sormuş olduğum ‘Duygularınızı belli edebildiniz mi?’ sorusuna karşılık verdikleri cevapları ‘Erkeklik ve İfade Edil(e)meyen Duygular’ başlığı altında yer verdim.

3.2.1.1.1. Erkeklik ve İfade Edil(e)meyen Duygular: *‘Çok ağladım, yalnız kaldığımda çok ağladım!’*

Literatürde de belirtildiği gibi hegemonik erkekliğin sahip olduğu en önemli özelliklerden biri duygularını belli etmeme, güçlü ve sert olmadır. Doğduğu andan itibaren cinsiyetlendirme sürecine tabi tutulan erkekler, toplumun kendi kültürüne göre yaratmış olduğu hegemonik erkeklik özelliklerini öğrenir ve içselleştirir. Öyle ki görüştüğüm babaların otizmi öğrendikten sonraki tepkilerini, nasıl bir his ve tavır içerisinde olduklarını, duygularını nasıl ifade ettiklerini anlayabilmek amacıyla bir erkek olarak duygularını belli edip edemedikleri sorusunu sordum. Babaların ifadelerinde yaşadıkları zorlu süreci deneyimlerken eşlerinin duygusal hassasiyetlerine vurgu yaparak güçlü kalmaya çalıştıklarını, akılcı olan erkek kimliğini koruma çabasında olduklarını, yalnız

kaldıkları zaman duygularını ifade ettiklerini gördüm.

“Ben bunları yaparken şizofren kişilik gibi oldum adeta. Eşime başka gözükiyorum. Hastaneye götürmek bana çok iyi gelmedi açıkçası. Hatta o dönem dedim eşimin bana destek mi olması lazım acaba bunları yalnız mı göğüslemem lazım diye. O süre zarfında epey zorlandım açık konuşmak gerekirse. Yalnızdım. Yalnız üstlendim. Eşimin psikolojisini kaldıracağını düşünmedim.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“Ya şöyle o dönemde duygularımı belli ettim ben. Ben ağlak biriyimdir çok ağlarım ama bazen sağlam durmaya çalıştım. O dönemde annem de bizde kalıyordu. İkisi çok üzülüyordu. Annenin duygusal şeyi daha fazla. Belli etmemekle birlikte yalnız kaldığım zaman yaşıyordum onu.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“...Çok ağladım ama ne eşime gösterdim ne çocuğuma gösterdim. Çünkü ben ağlasaydım onlar daha güçsüz durumda kalırdı. Hani birisinin güçlü olması lazımdı.” (Lila, 49, müdür)

Asker olan Mercan ise babaların güçlü olması gerektiğine vurgu yaparak kendini güçlü şekilde tanımladığını ifade etmiştir:

“Bu süreçte babanın rolü çok önemli. Anneler zaten hep dağıtıyor. Hastanelere gitti. Bayıldılar falan böyle. Çok üzülüyorlar. Atlatamıyorlar. Onların atlatması biraz daha uzun sürüyor. Bu sürede babaların biraz daha metanetli olup hem anneye destek hem aileye destek hem de çocuğuna faydalı olabilmesi için çok dirayetli olması lazım. Bunu başarabilmesi için de gerçekten kuvvetli olması lazım. Yani güçlü insan olması lazım. Ben kendimi öyle düşünüyorum. 15 dakikada kendime geldiğimi düşünüyorum. Yine o ağlama sürecini kendime dedim napıyosun. Yani şu anda sen eşine destek olmalısın.” (Mercan, 28, asker)

Heiliger ve Engelfried (1995) erkeklik sosyalizasyonunun belirleyici unsurlarından birinin ‘rasyonellik’ olduğunu belirtir (Aktaran: Onur ve Koyuncu, 2004, s. 38). Erkeklerin duygularını ifade etmesi ve dışavurumu toplumda negatif bir davranış olarak tanımlanabilmekte, rasyonellik beraberinde suskunluğu ve yalnızlığı da getirmektedir. Görüştüğüm çoğu babanın ifadesinde bunu görmek mümkündür. Babalar olumsuz duygularını yansıtamadıklarını ifade etmekle birlikte duygularını genellikle yalnız kaldıklarında yaşadıklarını dile getirmişlerdir:

“Aslında duygularımızı belli etmedik. Ben de belli etmedim. İçinde yaşıyor erkekler biliyorsunuz. Bayanlar gibi değil. Bayanlar biraz daha çok üzülüyor. Eşim çok üzüldü mesela. İlk bir sene falan epey bir onun etkisinde kaldı. Biz de üzüldük ama pek duygularımızı belli etmeden yaşadık.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“... Bunu bir şekilde sindiriyorsun. Sindirmemek dediğim gibi çok saçma. Onun dışında da ben çok fazla derdini anlatan bir adam değilim yani. Nedir

annemle konuşmuşumdur. Ağlamadım mı? Oooo yani. Bir-üç-beş-bin üç beş bin. O hep oluyor. Baş başa. Bir içerideki adamın yanında ağladım işte. Onun dışında da şey yok yani.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Çok ağladım. Yalnız kaldığımda çok ağladım.” (Lila, 49, müdür)

Erkekler duygusal olmayı yasaklayan toplumsal cinsiyet normları nedeniyle hassas ya da duygusal görünmekten korkabilirler. Çocukluktan itibaren erkekler duygularını ifade etmekten kaçınması gerektiği şeklinde yetiştirilir (Jakupcak, Tull ve Roamer, 2005, s. 275). Sosyalleşme süresince vurgulanan erkek rol beklentileri; erkeklerden güçlü görünebilmek için duygularını kontrol etmelerini, aksi takdirde duyguları dışa vurmanın güçsüzlüğün ve feminen yönün göstergesi olduğunu aşılır. Görüştüğüm bazı babaların ifadelerinde de gizlenen duyguların nedenine ilişkin bu farkındalık ön plana çıkmaktadır.

“Erkek çocukları öyle yetiştirildiği için biz öyle zayıf gözükmekten hazzetmeyiz. Genelde erkekler böyledir yani. ... Hem o var hem de askerlikte var bizde biliyorsunuz. Normal erkek kalıbından ayrı askerlik misyonumuz da var. Yani biz öyle pek gözyaşı dökmeyiz. Duygusal değilizdir yani. Yetişmeyle alakalı diye düşünüyorum. Ama etrafımdakilerinde babaların % 90 öyle olduğunu görüyorum ben. Asker olmayanları da biliyorum ben. Genelde herkes öyle.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Şimdi toplumda erkekler sert, gaddar olabilen, ağlamayan öyle bir şey olarak algılanıyor ama duygusallık farklı bir şey. Bunun sertlikle, erkeklikle alakası yok.” (Mor, 35, memur)

Ağlamak isteyip de ağlayamadığını belirten Zeytuni, hegemonik erkekliğin sahip olduğu özelliklerden biri olan duygularını belli etmeme, ağlamama gibi özellikleri eleştirmektedir.

“Ağlamak büyük bir nimet. Çok büyük bir nimet. Belki terapinin en güzeli yani. O kadar psikiyatriye gidiyoruz bilmem ne yapıyoruz. Ya kadınların o yüzden erkeklerden çok daha uzun süre yaşadığını düşünüyorum ben. Yani hakaten kadınların o konu da çok terapi olduklarını düşünüyorum. Hani diyorum ya belki de erkekler ağlamaz, erkekler yanmaz erkekler üşümez. Ya niye üşümez? Tava sapına dönüyoruz. Erkekler işte korkmaz. Valla korkulduğu da oluyor. Korkuyorum.” (Zeytuni, 41, memur)

Ataerkil anlayışa göre, erkekler doğal yapıları gereği güçlü olmak ve duygularını belli etmemek durumundadırlar. Bu doğrultuda; erkekler akılcı olan taraf, kadınlar ise duygusal olan taraf şeklinde konumlandırılır. Öyle ki toplumda duygusallığın kadınlıkla özdeşleştirilen bir durum olduğu Sıklamen’in ifadesinde yer almaktadır:

“Biz de biraz daha terstir aslında. O erkek gibi, ben kadın gibiyim. Biz de biraz daha sıra dışı ilişkimiz. O yüzden eşim daha açık, daha nettir. Belki de duygularını gizler. Bilmiyorum o kadar içsel dünyasına hakim değilim. Ama

ben çok ağladım.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Olumsuz durumlar karşısında erkekler duygularını belli etmemekte ve metanetini korumakta, kadınlar ise duygularını paylaşarak sosyal destek aramaktadırlar (Macdonald ve Hastings, 2010, s. 501; Schilling, Schinke ve Kirkham, 1985, s. 858; Thoits, 1995, s. 62). Salas ve diğerleri (2017), OSB’li çocuğu olan ailelerin yaşam memnuniyeti, baş etme stratejileri ve öz yeterlilik üzerine 64 erkek ve 65 kadınla yapmış olduğu araştırmada kadınların duygularını daha fazla ifade edebildiği ve sosyal destek stratejilerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir. Turuncu ve Eflatun da çocuklarının otizm olduğunu öğrendiklerinde bu durumu kendi içlerinde yaşamışlar ve kimseyle paylaşmayarak suskunluğu tercih etmişlerdir.

“Yok uzun süre paylaşamadım. Ben bir de ketumumdur. Yani duygusalımdır. Ben şu kapıyı kapatırım odanın içinde ağlar dururum bir saat. Dışarı çıkar güler, oynarım hiç kimseye bir şey belli etmemeye çalışırım.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Ben evet herkesle bu durumu konuşup da ailemle şunla bunla olsun. Bilmiyorum yapım öyle değil herhalde.” (Eflatun, 37, akademisyen)

şenol ve Erdem (2017, s. 291) genel geçer bir erkeklik tanımı yapılmasının mümkün olmadığını, ancak erkek olmanın en önemli göstergelerinden birinin bedel olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki erkeklik sosyalizasyonu süresince duygularını belli etmemeyi öğrenerek içselleştiren erkekler, erkekliğin de bedelini çeşitli şekillerde ödeyebilmektedir. Görüştüğüm babaların anlatılarında duygularını ifade edememiş olmanın ağırlığı ön plana çıkmakta ve bu durumun ilerleyen dönemlerde sağlık sorunları şeklinde yaşamlarına yansıdığı görölmektedir:

“Onu öğrendiğim zaman vücudumun yüzde yetmişi şey oldu. Vardı önceden ama tetikledi yani. Eskiden çok azdı, çok böyle ufak yaralar çıkardı. Ama krem sürerdik onunla geçiştirdik. Ondan sonra benim saçlarımın içine kadar, kafamın içine kadar şeyler oldu. Üzüldük yani.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“... Bu tip durumlarda genelde beş aşamadan geçtiğini söylerler insanların. İşte isyan, inkar, suç, şok.(İki saniye düşünüyor.) Sonra kabullenme. Kabullenme olduktan sonra ya yola devam etme, koşturma ya da terk edip, gitme. Kaderini kaderine bırakmak. Ben ilk aşamayı direkt atladım. Dördüncüye geçtim ama sonra onun sıkıntılarını yaşadım. Sonradan birtakım sıkıntılar yaşıyorsunuz. Hatta üç sene önce bir felç geçirdim psikolojik tamamen. Bunlar hep biriktirmenin şeyi.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Turuncu ve eşinin daha duygularını paylaşabilir olduğunu belirten Eflatun, suskunluğun getirmiş olduğu durumla başa çıkmada zamanla zorlandıklarını ve profesyonel destek

aldıklarını ifade etmişlerdir:

“Bilmiyorum o biraz daha dışavurumcu bir insan olduğu için. Belki benden daha çok sesli sesli ağladı. Belki annesiyle sürekli konuşup birbirlerine sürekli dert yanyorlar benden daha çok. Kadın olduğu için. Bana göre biraz daha en azından daha sağlam çıktı diyebilirim... Açıkçası ben yardım aldım doktordan. Ben bir psikiyatru gittim ve yardım aldım. Yoksa yani atlatamayabilirdim.” (Eflatun, 37, akademisyen)

“O yüzden de şey işte üç dört sene önce durduk yere felç geçirdim. Sol tarafım bir ay tutmadı ama hiçbir şey çıkmadı. Sonra psikiyatriye gittim, destek aldım.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Carpenter ve Towers (2008) engelli çocuğu olan 21 babayla yapmış oldukları araştırmada, babaların sosyal destek ağlarının oldukça sınırlı olduğu sonucunu elde etmiştir. Birçoğunun konuşabileceği bir aile üyesi ve arkadaşı olmasına rağmen sadece 3’ü aile, komşular arasında kapsamlı bir destek ağı tanımlamışlardır (s. 121). Mavi ve Yeşil durumu yakın çevreleriyle paylaştıklarını ve ailelerinin desteğini alarak hep birlikte mücadele ettiklerini ifade etmişlerdir:

“Tabi öncelikle eşimin ailesiyle paylaştık. O süreçte ne olduğunu çok net hatırlamıyorum. Epey oldu çünkü 6-7 sene oldu. Onlar da tedavisi neyse bunu yaparız. Ne yapılması gerekiyorsa bunu yapalım araştıralım şeklinde yaklaştılar.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“İşte dediğim gibi enişte şey o bizi motive etti. Ablam benim öğretmen emeklisi. O motive etti. Aileden herkes bize bir şekilde yardımcı oldu. O şekilde atlattık. Yani gidip bir yerden yardım almadım.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

Turkuaz ise içinde bulunduğu durumu benzer durumu olan iş arkadaşlarıyla paylaştığını, bu durumu yaşamayan insanların kendini anlamayacağını düşünerek bunu çok fazla insanla paylaşmadığını dile getirmiştir:

“Ben bunları belli etmiyorum. İnsanların çok fazla bunu anlayacağını düşünmüyorum. Bunu kime belli edebilirsiniz? Empati bir yere kadar. Damdan düşene belli edebilirsiniz. Bu işle birisi uğraşıyorsa eğer onunla bir şey paylaşabilirsiniz diye düşünüyorum.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Schilling, Schinke ve Kırkham (1985) kadınlar ve erkeklerin farkı network kullanımları olduğunu, kadınların erkeklere nazaran sosyal desteği daha çok kullandıklarını ifade eder. Erkekler ise eş desteğine güvenerek kadınlar gibi diğer kadınların desteğine ihtiyaç duymazlar (s. 858). Görüştüğüm babaların OSB’li çocuğu olan diğer babalarla görüşüp görüşmediklerini ve görüştiklerinde ne konularda konuştuklarını öğrenmeye çalıştım.

Fuşya, diğer OSB’li çocuğu olan babalarla düzenli olarak görüşmediğini, görüşse bile bunun okulda bir araya geldikleri zamanlarda olduğunu ve çocukların birbirinden farklılaşan özellikleri nedeniyle çok fazla paylaşımda bulunmadığını ifade etmiştir:

“Yok. Öyle yani herhangi görüştüğümüz birebir yok. İşte toplantılarda birkaç kişiyle o da zaten genel itibariyle okul toplantısı tarzında geçiyor. Onların ne yaptığını, neyle karşılaştığını pek sorgulamıyoruz. Belki sorgulamak istemiyoruz. Çünkü dediğim gibi çok farklı şeyler. Bir de herkes de farklı seyrediyor.” (Fuşya, 36, asker)

4 yaşında atipik otizmlili çocuğu olan Safir ise çok fazla babayla görüşmediğini, gittikleri özel eğitim kurumunda çocuğu yeni teşhis almış olan bir babayla görüştüğünü ve bu görüşmenin de çocuk odağında olduğunu belirtmiştir:

“Açıkçası bir tek Soner Bey ile ara sıra görüşebiliyoruz. Onun dışındakilerin açıkçası isimlerini bile bilmiyorum ara ara görüyorum. Yani çocuk üzerinden konuşabiliyoruz. Genelde bu tarz idari işler, izinler nasıl ayarlanacak, siz yaptınız mı biz nasıl yapacağız gibi bilgi alışverişi.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Onur ve Koyuncu (2004, s. 44) erkeklerin kendi aralarında yaptıkları sohbetlerin ‘duygulardan arınmış’ bir biçimde spor ve mesleki konular etrafında dönen sohbetler olduğunu, kişisel sorunlarla ilgili sohbetlerin ise zayıf ve ‘kadınsı’ olarak değerlendirildiğini belirtir. Camgöbeği, Gri ve Turuncu ise diğer babalarla bir araya geldiklerinde mümkün olduğunca çocuklarından konuşmamaya çalıştıklarını ve bu görüşmeleri duygusal ağırlıktan kurtulup rahatlamaya çalıştıkları bir süreç olarak gördüklerini ifade etmişlerdir:

“Genelde sohbet ediyoruz ama konumuz genelde havadan sudan. Genelde babalar bu konuyu konuşmuyor veyahutta anneler konuşmak istemiyor. Sıkılıyorlar.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

“Geliyoruz bir araya. Rakı içiyoruz, iki geyik yapıyoruz. O bir rahatlama zamanı oluyor aslında.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Bizim yemeklerimiz oluyor 4-5 tane baba toplanırız. O yemeklerde mümkün olduğunca çocuklarımızı konuşmayız. Bir tane eğitim direktörümüz var sporcu o gelir girsek de o çıkartır konudan bizi. Orada onu konuşmuyoruz.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Camgöbeği, Gri ve Turuncu bir araya geldiklerinde çocukları hakkında konuşmalar dahi bir paylaşımda bulunmaktadır. Dolayısıyla benzer deneyime sahip babalarla bir araya gelmenin, babaların sosyal izolasyonunu önleyen bir durum olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere; çoğu baba yakın çevreleriyle durumu

paylaşmadıklarını, daha çok yalnız kaldıklarında duygularını yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum egemen söylemler temelinde inşa edilen erkeklik sosyalizasyon sürecini işaret eder. Erkekler erkekliklerini; duygularını gizleme, güçlü olma üzerinden inşa etmektedir. Ancak bu güçlü olma hali erkeklerin de bir bedel ödemesine neden olmaktadır.

3.2.1.2. Otizmi Kabullenme Süreci: ‘Bu da dedim benim sınavım!’

OSB tanısı ile birlikte aile hayatında birtakım değişiklikler de meydana gelmektedir. Tanı ile ebeveynler psikolojik olarak sarsılmakta, umut ve umutsuzluk arasında gidip gelmekte ve çocuğun durumunu kabullenmeleri uzun bir süreç alabilmektedir (Kudaıbergenova, 2018, s. 2; Wing, 2015, s. 100). Shontz (1965) çoğu ailenin süreç içerisinde şok, farkındalık, geri çekilme ve engel hakkında bilgi edinme aşamalarından geçtiğini ifade etmektedir (Aktaran: Norton ve Drew, 1994, s. 68).

Burrell, Ives ve Unwin (2017); OSB’li çocuğu olan babalarla yapmış oldukları araştırmada, görüştükları babaların tecrübelerini ‘yol’ ve yol boyunca ‘dönüm noktaları’ olan bir seyahat olarak tanımlar. Bu seyahat boyunca tüm babalar hayal kırıklığı, suçluluk ve utanç hissiyle karşı karşıya kalmıştır. Öyle ki Turuncu’nun ifadesi de süreçte yaşanan duygusal karmaşayı gözler önüne sermektedir. Turuncu; kabullenme sürecinde suçlu arama, günah arama, kendini suçlama gibi aşamalardan geçerek bir neden bulmaya çalıştığını ifade etmiştir:

“Bir kere uzun bir süre suçlu aradım. Bunu kimseyle paylaşmadım yani. Çünkü paylaştığınız anda birini kırabilirsiniz. Bu da ilk önce eşiniz oluyor genelde. Demin dediğim gibi ayrılma, parçalanma. Sonra günah aradım. Benim ne günahım vardı? Geçmişime gittim. İşte çalıştığım yerleri düşündüm. Birine bir şey geldi bazen. Şuna ters söyledim. Herhalde onun ahını aldım gibi çok garip garip akla hayale gelmeyecek... Ama sonra onun da sonu olmadığını gördüm. Bunu net olarak bulamayacağımı da anladım hani. Hani yaratılış gereği Allah şey demiyor ki size. Senin şu günahından dolayı sana şunu verdim. Ama şey onu da bulamadım.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli).

Nurullah (2013) gelişimsel bozukluğu olan çocukların ebeveynleriyle yapmış olduğu çalışmada, ebeveynlerin gelişimsel engelli bir çocuğa sahip olmaları sonucunda “kurban” olduklarına dair adaletsizlik duygusu içinde oldukları sonucunu elde etmiştir. “Normal” olarak tanınan diğer çocukların ebeveynlerinden farklı olduklarını hissettikleri için

ebeveynler öfke hissetmekte ve ‘Neden biz?’ sorusunu sorabilmektedirler (s. 425).

“Neden ben neden ben diye diye baktık bunun bir sonu yok. Bir tek bende yok, bir sürü insanda bu çocuktan var. Demek ki bu da bizim başımıza gelecekmış, olacağı varmış. Bu da bize bir hediyedir deyip kabullendik.”
(Mürdüm, 45, emlakçı)

Başta ‘Neden ben?’ sorusunu sıklıkla sorduğunu belirten Mürdüm zamanla durumu kabullendiğini dile getirmiştir. Öyle ki bireyin inanç sistemi kabullenmede etkili olmaktadır. Gri ve Mercan’ın anlatısında da sınav, ahiret inancı ve imtihan kavramlarının ön plana çıktığı ve bu süreci dini boyutta açıkladıkları görülmektedir:

“... Bu hayatın da bana bir sınavı olacak. Ben hep böyle gördüm. Bu da dedim benim sınavım. Bunu en iyi şekilde vermemiz lazım. Hep öyle gittik.”
(Gri, 43, serbest meslek)

“Ben dini bütün, inancı olan bir insanım. O yüzden benim bu çocuk engelli de olsaydı veya başka bir hastalığı da olsaydı veya yatalak da olsaydı benim çocuğum. Bu benim ahiretimi de kurtaracağını düşündüğümünden beni hayata biraz daha bağlıyor. Yani bu çocuk Allahın bize vermiş olduğu bir imtihan. Biz şu anda bir imtihandan geçiyoruz. Allah bizi imtihandan geçiriyor. İnşallah bu imtihanı yeneceğiz. Çocuğum da sağlığına kavuşacak emsalleri gibi okula gidip hayatını sürdürecektir diye değerlendiriyorum.” (Mercan, 28, asker)

Gri ve Mercan, OSB’li çocuklarını bu dünyada bir sınav olarak görmekte ve ahirette bununla ödüllendirileceklerini düşünmektedirler. Kısa bir süre önce teşhis almış olan iki yaşında atipik otizmlili oğlu olan Mercan’ın sözleri, çocuğunun ileride iyileşeceğine ve sağlığına kavuşacağına dair umudu da içinde barındırdığını göstermektedir.

Turuncu’nun ifadelerinde de inanç, söylem ve kültürün kabullenmede ne denli mühim olduğu ortaya çıkmaktadır: Öyle ki dini inanç temelinde inşa edilen toplumdaki kültürel söylem OSB’li çocuğun olumlu kabulünde etkili olmaktadır.

“Sonra şey demeye başladım Mevlam dağına göre kar verirmiş. Bu derdi benim çekeceğime... Dertse ki dert değildir benim için ödüldür. O zaman bu yükü benim çekeceğimi, bizim çekeceğimizi bilmiş, bu çocuğu da iyiki o zaman bize vermiş dedim. Bu çocuk yükü çekemeyecek bir anne babaya düşseydi helak olacaktı diye düşünmeye başladım. Ondan sonra motive olmaya başladık ondan sonra yürüdük.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Bireylerin inancı sadece kabullenmede etkili olmamakta yaşanan zorlu süreçle baş etmede de etkili olmaktadır. Nurullah (2013, s. 423)’ın da ifade ettiği gibi insanların dini inançları baş etme mekanizması olarak işlev görebilir. Oğlunun kendisine sabır, şükür ve

kanaat etmeyi öğrettiğini belirten Zeytuni, oğlunu “Allah’ın hediyesi” şeklinde görmekte ve zorlu süreçle baş etmede inancının etkili olduğunu dile getirmektedir.

Mavi ise Türkiye’de babaların kabullenme sürecinde zorlandıklarını ifade ederek; kendi yaşamında yaşamış olduğu olumsuzlukların bu durumu normalleştirdiği ve kabullenme sürecini kolaylaştırdığını belirtmektedir:

“Bizim böyle bir sürecimiz olmadı. Biraz da belki hayatın verdiği sıkıntılardan sebep böyle bir sıkıntıyla da karşılaşmak süreci benim adıma normalleştirmiş olabilir. Yani şöyle. Belki çok daha fazla sıkıntılar yaşadığım için ailevi daha önceden... Eren’i duyduğum zaman... Aslında şunu söylemeye çalışıyorum. Fazla sıkıntı çekmemiş birisinin başına böyle bir şey geldiğinde belki travma geçirir. Bizim böyle olmadı aslında. Biraz daha sakin biraz daha soğukkanlı ve hani etrafımızda bunu kiminle danışabilirsiniz peşine düştük aslında. Kabullenmemeyi seçmedik hiçbir zaman aslında.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

Geçmişte yaşanan olumsuz deneyimler bireyleri güçlendirmekte ve olumsuz durumlarla başa çıkmada da etkili olmaktadır. Zor bir hayat geçirdiklerini belirten Fuşya ve Mercan da geçmişte yaşamış oldukları zorlukların kendilerini güçlü kıldıklarını ve dolayısıyla bu durumun olumsuzluklarla hızla başa çıkmada etkili olduğunu ifade etmişlerdir:

“Yani dediğim gibi şöyle söyleyeyim az çok hayatım zorluklarla geçti. Askeri personelim dediğim gibi. Zorlukları gördüğüm için hayat tecrübesine bağlı olarak bunu kabul ediyorsun. Dediğim gibi en önemli husus kabullenme aşaması. Kabullendikten sonra gerisinde problem olmuyor.” (Fuşya, 36, asker)

“İşte baş etme büyüme, yaşama tarzım olan. Annesiz babasız büyüdüm. Annesiz babasız büyüdüğüm için de her şeyin üstesinden kendim geldiğim için biraz da duygularımı belli edemem ondan olabilir. Her şeyin üstesinden kendin geliyorsun.” (Mercan, 28, asker)

Gri ise oğlu tanı aldıktan sonraki bir yıl süresince alkol kullandığını ancak zamanla bunu aştığını ve kabullendiğini ifade etmiştir:

“Bir sene içki içtim aralıksız. Yani ne oldu? Ben haftada iki gün alkol alan bir adamdım. Her gün aldım. Ne oluyordu? Biraz rahatlatıyordu. Ne alakası var? Hiçbir alakası yok aslında şimdi baktığımda. Önce bunu bu şekilde kendinle paylaşıyorsun. Bunu bir şekilde sindiriyorsun. Sindirmemek dediğim gibi çok saçma.” (Gri, 43, serbest meslek)

Schilling, Schinke ve Kirkham (1985) erkeklerin sosyalizasyon süreçleriyle ilişkili baş etme stratejileri geliştirdiklerini ve sorunlarını paylaşmak yerine içsel baş etme mekanizmaları kullandıklarını belirtir. Davranışsal baş etme stratejilerini geliştirdikleri zaman erkeklerin fiziksel kaçış ya da antisosyal davranış gösterme eğilimleri daha fazla

olmaktadır. Çocuğu kabullenme baş etmede önemlidir. Öyle ki Sarı ve Mürdüm kabullenmeyle birlikte zamanla duruma alıştıklarını ve çocuklarının durumunu benimsemenin baş etmede etkili olduğunu belirtmişlerdir:

“Alıştırıyon kendini. Geriye dönüp baktığında diyon ki aa ben bunlarla nasıl baş etmişim. Ama insanoğlu. Bi laf var. İnsanoğlu arsız. Her şeylen baş edersin. Başına geldikten sonra yapamayacağı bir şey yok insanoğlunun. Bütün güçlükleri başarırın.” (Sarı, 57, memur)

“Hiç kimseden destek almadım. Biz kendimiz çöktük, kendi kendimizi topladık. Yani şimdi yok mu içimizde? Var bir kırıklık ama dik duruyoruz yani. Var ama onu öğrendiğimiz zaman her gün düşünüyorduk. Her gün hiçbir şekilde işe adapte olamıyorduk. Her gün hep o vardı. Ama şimdi tabiki var yine ama aştık yani her şeyi yapabiliyoruz.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Aubert-Godard ve Scalles (2004) çocuğun engellilik durumunun erkek kimliğinin başarısızlığını temsil ettiğini, bu durumun narsistik bir yara ve başarısızlıkla ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Aktaran: Pelchat ve diğerleri, 2009, s. 245). Görüştüğüm babaların anlatılarında ise bu durumun bir başarısızlık hissi olarak görmedikleri, OSB’li çocuğu bırakıp gitmeye ilişkin düşüncelerinde ortaya çıkmaktadır.

“O bizim kulvarımızda, kalibremizde değil zaten. İşte çocuğun otistik diye bırakıp gitme aklımızın ucundan köşesinden geçmez. Geçmediği gibi bir de ben şey diyordum gençliğimde çok sigara içiyordum acaba ondan mı oldu diye kendimi de sorguluyordum. (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Yani o çocuk böyle ben bırakıp gideyim fikriyle ben yaşayamam zaten. Ben öyle bir insan değilim. Yani ben onu bırakıp... Ben üzülen bir insanım. Bu tarz şeylere üzülen bir insanım.” (Mürdüm,45, emlakçı)

Bireyin sahip olduğu değerler sistemi, tutumlarını duygusal öge olarak desteklemektedir (Akbec ve Kalaycı, 2016, s. 324). Turuncu ve Yeşil yetiştirme tarzı, kişilik gibi değer sistemlerine vurgu yaparak OSB’li çocuklarını bırakıp gitmeyeceklerini dile getirmişlerdir:

“Ya bende hiç olmadı yani. Hem ailede yetiştirilme tarzım hem kişiliğim kaçmam kaçmam da. Ya bir de benim şey. Oğlum diyince gözüm dolar. Oğlum benim her şeyimdir. On dokuz yılda Mehmet’siz geçirdiğim gün sayısı iki ay değildir.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Yo ben hiç aklımın köşesinden bile geçmedi. Ya ben çocuğumu bırakayım, bununla uğraşamam o bizde yok. Ben ailemden gördüğüm terbiye ve kendim... Neticede benim evladım. İkisi de benim evladım. Ben şimdi bir gelecek bırakmak zorundayım. Ya da kendi hayatlarını kurtaracak bir duruma getirmek zorundayım onları ki içim rahat etsin. Yoksa bırakıp gitmek çözüm değil ki.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

Fuşya, Gri ve Sarı erkeklerin OSB’li çocuklarını bırakıp gitme nedenlerini; sürecin sorumluluğun fazla olduğu zorlu bir süreç olması ve erkeklerin bu sorumluluğu yüklenmek istemeyecekleri şeklinde tanımlamışlardır:

“Süreç zor bir süreç olduğu için. Bir tedavi yok sadece ilaç veya işte başka bir operasyonla bu işi sonlandırma yöntemi olmadığı için süreç uzun bir süreç bu süreci kabullenmeyebiliyor insanlar.” (Fuşya, 36, asker)

“Zor bir süreç. Öyle hani nasıl diyeyim size biraz kendine güveni az olan bir insanın çok kaldırabileceği durumlar değil bunlar. Yani giden çok biliyorum. Ayrılan çok görüyorum. Kabul etmeyenleri de görüyorum.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Babalar biraz sorumluluk almak istemiyor. Neden olduğunu bilemiyorum.” (Sarı, 57, memur)

OSB’li çocukların tedavi edilebilir olmamaları, yaşadığı süre boyunca özel eğitim gereksinimi, ebeveynleri sorumluluk almaları noktasında endişeye düşürebilmektedir. Turuncu’nun ifadesinden de anlaşılacağı gibi; geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri temelinde erkeğin gelir elde eden rolü ve artan maddi sorumluluklar erkeğin kaçış nedeni olarak görülebilmektedir.

“Ya şöyle babalar... Erkek kaçmayı sever. Daha doğrusu şöyle söyleyeyim. Kaçmayı sever demeyim. Bu yük ağır bir yük. Altına girdiği anda çıkamayacağını, geri çekemeyeceğini biliyor elini. O yüzden kaçıyor aslında. Yükün altına girmek istemiyor. Tabi bizim toplumsal yapımızda geleneksel aile yapımızda da bunlar var. Maddi yük babadadır geri kalan annededir.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Çocukluk döneminde anne baba arasında anlaşmazlık olduğunu, annesinin de kendisini ve kardeşini bırakıp gitmek zorunda kaldığını belirten Mercan, babaların gitme nedeninin imkansızlık ve çaresizlik olabileceğini ifade etmektedir:

“Hani tohum bozuk derler ya. Kanı bozuk insanlar yapabiliyor. Ama çoğunun ben kanı bozukluktan değil de imkansızlıklardan ve çaresizliklerden yaptıklarını değerlendiriyorum.” (Mercan, 28, asker)

OSB’nin kabulü duygusal iniş-çıkışları içeren karmaşık bir süreçtir. Görüştüğüm babalar çocuklarının durumunu başta kabullenmekte zorlanmışlar, ancak zamanla kabullenmişlerdir. Kabullenmelerinde, geçmişte yaşamış oldukları olumsuz durumların babaları güçlendirmesi, çocuklarının varlığını imtihan şeklinde düşünmeleri etkilidir. Babaların kabullenmelerinde etkili olan bu durumlar, yaşadıkları süreçte karşılaştıkları olumsuz durumlarla ve zorluklarla baş etmelerinde de etkili olmuştur. Ayrıca babalar kendi değer sistemlerine vurgu yaparak çocuklarını bırakıp gitmeyeceklerini, bırakıp

giden erkeklerin gitme nedenlerinin ise kabullenememe, sorumluluktan kaçma ve çaresizlik olabileceğini belirtmişlerdir.

3.2.1.3. OSB'yle Yaşanan Babalık

“OSB'yle Yaşanan Babalık” kategorisi altında ‘Hayal Edilen ve Gerçekleştirilen Babalık’, ‘OSB Sonrasında Değişen Babalık Davranışları’, ‘Baba Katılımı’ ve ‘OSB’li Çocuğu Olan Babaların Tanımladığı İhtiyaçlar’ alt kategorilere yer verdim.

3.2.1.3.1. Hayal Edilen ve Gerçekleştirilen Babalık: ‘... bir tane bilinçli bir şekilde baba demesine o arabayı feda ederim!’

OSB’li çocuğa sahip olmak, babaların nasıl babalık gerçekleştireceklerini de etkilemektedir. OSB’li çocuğu olan babaların olmayı düşündükleri baba figürü ile gerçekleştirdikleri babalık farklılaşmaktadır. Görüştüğüm babalar babalığa ilişkin deneyimlerini daha çok hayal ettikleri ancak çocuklarıyla gerçekleştirememiş oldukları şeyler üzerinden ifade etmişlerdir.

Beyaz ve Ametist ‘hayal edilen babalığı’ hayal edilen çocuk üzerinden tanımlamıştır. Çocuklarını kendi değerlerine uygun yetiştirmek ve iyi bir eğitim vermek babaların hayalini kurduğu ancak gerçekleştiremediğı şeyler olarak kalmıştır.

“Benim çocuğum sporcu olsun iyi bir eğitimi olsun istedim yani. Dünya insanı diyoruz ya. Yabancı dil bilsin. Üniversite zaten bitirsin hepimiz istiyoruz. İşte bir müzik enstrüman çalsın. Spor dalında profesyonelleşmese de iyi seviyeye gelsin gibi hayallerim vardı.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Yani hayal ettiğim yani ilk baba olmakta hayal ettiğim şeylerin hiçbirisi olmadı tabi. Hiçbirisi olmadı. (Üzerine bastırarak söylüyor.) Ne bileyim işte çocuğumu iyi eğitimden geçirmek isterdim. Benim dünya görüşüme, beğenilerime, sanat anlayışıma uygun bir çocuk yetiştirmeye çalışırdım. Bunu her anne baba ister zaten. Beraber birlikte vakit geçirelim. Mesela oğlumun kız arkadaşıyla tanışmak isterdim. Bu bizde çok fazladır. Çok derin bir özlemdir.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Babalık hayalinin şu an deneyimlemiş olduğu babalıktan çok farklı olduğunu belirten Turkuaz, kızıyla hayatın her alanında vakit geçirme ve sorduğu sorulara cevap verme isteğini dile getirmektedir:

“Hatta bazen arkadaşlara şey diyorum yani. Çocuk soru soruyor cevap vermiyor. Abi diyorum neden cevap vermiyorsun. Ama diyor çok soru soruyor. Sen onu diyorum nimet say. Şimdi çok daha farkındayım. O dönem düşündüklerimle yaptıklarım arasında farklar olacaktı diye düşünüyorum ama. Şimdi yokluğunda birtakım şeylerin kıymetini daha iyi anlıyorsunuz. Hani hayalim de zaten süper baba tarzında bir baba olmaktı.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Sıklamam ise hayal edilen babalığı sevgi ve saygıyla birlikte tanımlamıştır:

“... Çok fazla ve farklı çocukla çalıştığım için hep hayalini kurduğum bir profil vardı kafamda. Oğlum ya da kızım olursa bu şekilde eğitim veririm. Ya da eş dost, akrabaların çocuklarına benden önce doğumu olan ya da baba olmadan önceki durumda hep pedagojik konularda konuşuruz. Bu şekilde davranmalısınız gibi çocuk eğitimi konusunda ya da sosyallik konusunda, ödül ceza konusunda birçok konuda konuşurduk. Kafamda bir profil vardı. Baba profili. Hem yakın hem mesafeli gibi. Ama onu uygulayamadık.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Sarı ise ‘arkadaş gibi baba’ vurgusu yaparak çocuğuyla yakın bir ilişki kurmayı istemekte, ancak baba-çocuk ilişkisinin bakım ve ilginin arttığı bağımlı bir ilişkiye dönüştüğünü ifade etmektedir. Öyle ki OSB’li çocuğun varlığı, babanın algıladığı babalık rolünü de değişikliğe uğratabilmektedir. Eşyle olan ilişkide annelik ve babalığın ayrı bir konum olmadığını belirten Sarı, ‘normal baba’ tanımını geleneksel erkeklik algısı doğrultusunda tanımlamıştır. Söylem düzeyinde geleneksel erkeklik algısına sahip olduğunu fark ettiği Sarı, çocuğunun otizmlili olması nedeniyle pratikte bunu gerçekleştiremediğini ifade etmektedir:

“Mesela normal baba ne yapar? Akşam işten evine gelir. İşte oturur televizyonun başına. Çocuğun dersi falan varsa dersiylen biraz ilgilenir... Yüzde sekseni de ilgilenmez Türkiye’de de. Baba dışarıdaki işleri, evin dışarı işlerini yapar normal olarak. Ama işte biz onu da yapamadık. Hani hepsini birden yaptık. Annesi de bir taraftan baba oldu evin dış işlerine koşturdu. Ben evde çocuğa baktım. Zamanı geldi o çocuğa baktı işte ben dışarıya gittim. Biz bir bütün olduk diyelim.” (Sarı, 57, memur)

Görüştüğüm babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, hayal ettikleri babalıkların sevgi ve saygı temelinde ilişkinin kurulabileceği, kendi değerlerine uygun yetiştirebilecekleri, çocukla vakit geçirerek paylaşımda bulunabilecekleri babalık olduğu görülmektedir. Babaların hayal ettikleri babalık tanımlamaları, çocuklarıyla paylaşımda bulunan ve daha yakın ilişkiler kuran yeni babalık anlayışı doğrultusundadır. Ancak görüştüğüm babalar olmayı düşündükleri babalığı yaşayamamakta, çocuklarının ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak ona uygun babalık rolü gerçekleştirilmektedirler.

Öyle ki dil gelişimindeki sorunlar nedeniyle oğlunun kendini ifade edemediğini belirten Lila, hayal edilenle gerçekte olanın çok farklı olduğunu dolayısıyla babalığını da çocuğun ihtiyaçları doğrultusunda kurguladığını belirtmiştir.

OSB’li çocukların en önemli özelliklerinden biri de sosyal iletişim becerilerinin zayıflığı nedeniyle sosyal çevreleriyle olan ilişkilerinin kısıtlı olmasıdır. Çocukların iletişim alanında yaşadığı sorunlar, babaların babalıklarını çocuklarının beklenti ve istekleri doğrultusunda gerçekleştirmelerine neden olmaktadır.

“Halı sahada top oynamak istiyor mesela ama kalabalık, takım ruhu yok. Ee napıyorsunuz, gidiyorsunuz halı sahaya ahbab oluyorsunuz bir şekilde. Boş saatine kira ödüyorsunuz iki kişi oynuyorsunuz veya iki tane daha çocuk kandırıyorsunuz dondurmaya şekerle bununla hadi oynayın diyorsunuz. (gözleri doluyor.) Öyle oynatıyorsunuz. Veya basketbol sahasına kimse yokken gidiyorsunuz. Omzunuza alıp potadan basket attırmaya çalışıyorsunuz. Yapmak zorunda kalıyorsunuz her şeyi. Ama yapıyorsunuz.”
(Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Hayal ettikleri babalığı çocuklarında yaşayamıyor olmak, babaların yaşayamadıkları şeylere özlem duymalarına neden olmaktadır. Küçük yaşta çocuğu olan Turkuaz ve Mavi; çocuklarının yaşına paralel doğrultuda oyunla ve gezmeyle paylaşımında bulunmak istemekte ancak bunu gerçekleştirememektedirler.

“Bir oyuncakçıya gittiğimiz zaman Eren’in keşke bir şey istese de alsak dediğimiz çok zamanlar oldu. Hani şu an mesela kızımız her şeyi istiyor ama Eren bir şey istemiyor mesela. Daha o yok anlatabiliyor muyum? Erdem’in bir şey istemesini çok isterdik. Eren’le tek başıma gezmeyi çok isterdim. Bir futbol maçına gitmeyi çok isterdim. Birlikte ikimiz tek başımıza sinemaya gitmeyi çok isterdim Eren’le.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Oyun oynayamıyorum mesela. Çocuğumla benim içimde kalan. Şu anda evimde bir servet yatıyor oyuncaklara yatırdığım parayla... Benim en çok içimde ukde kalan oyun oynayamamak. Kızımın oyun oynayamamak benim içimde ukdedir.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Babaların hayallerinin çocuğun yaşıyla da değiştiği gözlemlenmektedir. 19 yaşında erkek çocuğu olan Turuncu, çocuğuyla ilgili hayal edip de gerçekleştiremeyeceği şeylerden duyulanarak şu şekilde bahsetmektedir:

“Benim oğlum arabamı çalıp gidip kullanamadı. Yapamıyor. (Bir önceki cümlelerine kıyasla ses volümü düşüyor.) Böyle bir şeyi yapmasını isterdim. Benim oğlum baba benim kız arkadaşım var diyemiyor bana. Kız arkadaşı da olmuyor. Olursa da ben yapcam birini ona. Bunları da yaşıyorsunuz yani. Ben bunları da biliyorum. Ben ailenin en büyüğüyüm. Bütün kız istemeleri ben yaparım. Ama biliyorum ki oğlumu ben evlendiremeyeceğim. Her düğün

benim içimde ukdedir. Her düğünde çok oynarım, çok gülerim, çok eğlendiririm insanları ama ben biliyorum ki ben oğlumu evlendiremeyeceğim. İçim sızlar ama o düğünde bulunurum.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

OSB’li çocukların ebeveyn, kardeş ve akranlarıyla kurdukları ilişkilerde duygu paylaşımları zayıftır. Sözel olmayan iletişim becerileri oldukça zayıf olan bu bireyler ebeveynleri ile etkileşim sorunları yaşayabilmektedir (Töret, 2016, s. 205). Konuşamama, içe kapanıklık gibi iletişim, sosyal beceri ve dil problemi alanında yaşamış olduğu sorunlar nedeniyle çocukların babalarıyla duygusal yakınlık kuramamaları babaların derin üzüntü duymalarına neden olmaktadır.

“... Şimdi 25 kilometre, 30 kilometre yol yakıyoruz gelirken. 25 kilometre hiçbir şey konuşmaması, bazen gıkını çıkartmıyor. O yol bazen bana işkenceye dönüşüyor. Kızım diyorum bak gıybet yapman lazım. Kızlar gıybet yapar diyorum.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“... Yani Mete sağlıklı olsaydı. Yani bana baba diyor ama bilinçli mi diyor bilinçsiz mi diyor onu tam çözemedim. (Yüzünde hafif bir tebessüm var.) Buba buba diye. (Uzatarak söylüyor.) Onu duymak isterdim.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Allah razı olsun bir tek arabamız var. Ya ben Orhan’ın bir tane bilinçli bir şekilde baba demesine o arabayı feda ederim. Gerçekten ederim hiç gözünün yaşına bakmam.” (Zeytuni, 41, memur)

Öyle ki babaların OSB’li çocuğun özellikleri itibariyle çocuğuyla yakın ilişki kuramıyor olmaları onları derinden etkilemekte ve babalıklarını ‘yaşayamıyor’ olduklarını düşünmelerine neden olabilmektedir.

“Kızım da babalığı yaşayamamak bana yıkıcı geliyor... Yeğenlerimi gördüğümde -benim kızım yedi yaşında kardeşimin çocuğu üç yaşında-gördüğümde ben fark ediyorum ki... Denizde çok vakit geçirmiyorum. Çünkü yeğenlerimle vakit geçiriyorum. Onlarla vakit geçirmek bana çok iyi gelmiyor.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Normal gelişim gösteren çocuklarla bir arada bulunmanın babalar için yıkıcı olduğu görülmektedir. Görüştüğüm bir baba da Turkuaz’ın ifadesine benzer şekilde oğlunun teşhis aldığı ilk dönemlerde kendi çocuğuyla yaşıt olan diğer çocukların aileleriyle görüşmek istemediğini ve sağlıklı bir çocuğa özlem duyduğunu ifade etmektedir:

“Mesela ben o dönem Mehmet’le yaşıt olan arkadaşlarla görüşmeyi hiç istemezdim. Çok ciddi anlamda bir çivi batardı. Yani fiziki batıyordu resmen. Ben çocukları ezelden beri seven biriyimdir. Hatta şey derler sümüklüyü de seviyon temizi de seviyon (Gülüyor.) O kadar çok severim çocukları. Ama Mehmet’e bu teşhis konulduğu zaman çoğu çocukla görüşmek istemiyordum.

Çocuklar bile görüşmek istemiyor aynı yaşıt olan. Farklıyız deniliyor ama bunun da çare olmadığını gördük. Ama o içinizde çoğu zaman... Mehmet ile aynı dönemde doğup, yetişen çocuğu şu an bile görsem içim cızlar yani. Ama bu şey değil. Nasıl diyeyim. İmrenme ama hasret yok içimde. Benimki oldu neden onunki olmadı gibi değil de benimki de onunki gibi olsaydı.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Carpenter ve Towers (2008) otizimli çocuğa sahip olan babaların çocuklarıyla olan ilişkilerini yakın şekilde tanımladıklarını ancak çocuklarıyla iki yönlü ilişki kurmaktan kaynaklı hayal kırıklığı içinde oldukları sonucunu elde etmiştir. Babaların anlatılarından da görülebildiği gibi; hayal edilen babalıkta çocukla yakın iletişime vurgu yapmakta ve duygusal yakınlık kurularak sevgi ve saygıya dayalı bir ilişki kurmak istenmektedir. Ancak çocuğun OSB’li olması gerçekte yaşanan babalığın farklı olmasına neden olabilmektedir. Görüşme yaptığım babalar gerçekleştirdikleri babalıkların daha çok koruyucu, önleyici ve sorumluluk boyutunda olduğunu belirtmişlerdir. Babalığın temel amacının koruyuculuk olduğunu ve çocukların zarar görebilme ihtimalini engellemek olduğunu belirten Yeşil, yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmıştır:

“Mesela ben bir hata yaptım. Allah göstermesin büyük oğlum ölüyordu benim. Dolap vardı böyle. Televizyon üstünde. Daha dört yaşında. Kalkmak için buraya tutununca dolap böyle televizyonla (eliyle televizyonun düşmesini tarif ediyor.) Bir de eski tüplü televizyon. Allah korudu bu kapılar açıldı (Elleriyle göstererek dolap kapaklarının açıldığını ifade ediyor.) Altında kalmış. Televizyon üstünden yere düştü. Ben 15 dakikada buradaydım. Ben Çankaya Yıldız’dan Atatürk Hastanesi’ne gittim. 15 dakikada saat beşte. Kulağından kan gelmişti. Kafasına düştü zannettik. Annesi de içeride iş yapıyormuştu. Şey nasıl aldım, nasıl gittim nasıl yaptım Allahtan ki bir şey çıkmadı. O dolabın kenarı kulağının içini kesmiş. İşte bir dikkatsizliğim. Şimdi hepsi sabit. Bir yerine iki vidayla sabitledim. Ne olur ne olmaz.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

Otizimli çocuklar gerçek tehlikeleri anlamakta zorlanmaktadır (Wing, 2015, s. 54). Babalık rolünün net olmadığını söyleyen Sıklamen, babalığını daha çok kontrole dayalı sorumluluk temelinde gerçekleştirdiğini belirtmiştir:

“Zaten Sergen ile benim babalık rolüm şu anda net değil. Nasıl söyleyeyim. Şu şekilde. Önce diyalog kurmaya başlayabilmemiz gerekiyor. Şu anda sadece şunu söyleyebilirim. Önleyici bir babalık, koruyucu. Yani daha önleyicilik, koruyuculuk eğitimin önüne geçiyor. Çünkü şu anda tehlikenin çok fazla farkında değil. Hızlı gelen bir araba, yükseklik. Yavaş yavaş ayırt ediyor belki ama benim babalığım şu anda yine rol model olmaya çalıştığımız konular var tabi ki ama. Daha çok önleyici bir babalık benimki.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Görüştüğüm bir baba ise çocuğuyla olan hayalini tanımlarken kendi babasıyla olan

olumsuz ilişkiye vurgu yapmıştır. Çocuğu üzerinde hayalleri olduğunu belirten Lila, bu hayallerinin kendi kuralları çerçevesinde yaşatmak olmadığını, ona istediği şeylere sahip olabilmesi için destek olmak olduğunu ifade etmektedir. Kendi babasıyla olan ilişkinin baskı ve otoriteye dayalı olduğunu belirten Lila, hayalinde çocuğuna karşı daha özgür alan sağlayabilen bir baba olmayı hedeflediğini, ancak çocuğunun özel durumu nedeniyle bunu gerçekleştiremediğini ister istemez kısıtlayıcı bir baba olduğunu ve koruyuculuk rolü üstlendiğini dile getirmektedir:

“Yanlışlarına yanlış, doğrularına doğru demek. Sakin, akıllı, kendi ayakları üstünde durabilen, refleksleri beni şaşırtamayacak bir çocuk isterdim. Yani böyle hayallerim vardı. Tercihleri onun tercihi olacak. Ben destekleyeceğim. En çok istediğim buydu. Ama bugün geldiğim noktada biz bunları yapmaya çalışsak da farklı bir amaç için yapıyoruz. Ne için yapıyoruz. Artık bir koruyucu tarafımız var. Sürekli çocuğumuz zarar görür mü ki diye bir endişemiz var. Onun için bazı hareketlerini, bazı davranışlarını kısıtlıyoruz. Onun için daha iyi olacağını düşündüğümüz şeyleri sözle anlatamadığımız zaman çok otorite kullanmasak bile hani zorlansak da onları yaptırıyoruz. Kısıtlayıcı bir baba olmam derken bugün ister istemez bazı şeyleri kısıtlıyorum. Yani böyle bir baba olduk çıktık. Hayallerim başkaydı ama bu durum beni farklı bir yere getirdi.” (Lila, 49, müdür)

OSB'nin nedeninin henüz tam olarak bilinmemesi, ebeveynlerin zaman zaman karmaşık duygular yaşamasına neden olabilmektedir. Daha önce karşılaşmadıkları davranışlar yaşamaları, anne baba rollerini yerine getirmede kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olmaktadır (Akbeý ve Kalaycı, 2016, s. 321). Görüştüğüm babalar, babalık deneyiminde zorlandıkları noktaların artan sorumluluk, ilgi, gözetim olduğunu ifade etmişlerdir:

“Sorumluluklar da geliyor. Sorumlulukları fazla. Sürekli kontrol edeceksiniz. Gezdirmesi, yedirmesi, içirmesi hepsi biraz sıkıntılı. Normal çocuk gibi değil. Bizim için yorucu oldu ama biz mutluyuz yani.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

“Mecbur gözetim. Hala da gözetim altında tutuyoruz. Çünkü olumsuz davranışları var. Mesela biz şu anda mutlağı kitli tutuyoruz. Mutlağa gidiyo buzdolabını açıyor mesela yemek var. Çıkariyo eliyle veya yere döküyor. Hani o şeyleri var.” (Sarı, 57, memur)

“Evde en ufak işlerde bile- başka anne babaların bir iki dakika da yaptığı işsiz saatlerce efor sarf ediyorsunuz onu yaptırmak için. Siz hem fiziken hem ruhen çok yoruyor bu durumlar. Yani yaşantınız baştan aşağı değişiyor bu anlamda.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi, görüştüğüm babalar babalıklarını çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda gerçekleştirmekte; olmak istedikleri babayla yaşanan babalığın farklı olduğunu, babalık deneyimlerinin daha çok sorumluluk,

koruyuculuk ve önleyicilik boyutunda olduğunu belirtmektedirler.

3.2.1.3.2. OSB Sonrasında Değişen Babalık Davranışları: ‘Çocuğuma daha da çok bağlandım!’

Bonsall (2018, s. 101) engelli çocuğu olan babalarla yapmış olduğu araştırmada, babaların engelli çocuğa sahip olmakla ilişkili olarak davranışlarında değişiklikler olduğu sonucunu elde etmiştir. Bu davranış değişikliklerini çocuklarla etkileşimin kalitesi/türü ve ebeveyn sorumlulukları şeklinde tanımlamıştır. Görüşmüş olduğum babaların normal gelişim gösteren çocuklarıyla otizmlilerle çocuklarına karşı ne tür davranışsal farklılıkları olduğunu ve değişen babalık davranışlarını anlamaya çalıştım. Babalar çocuklarına karşı daha sabırlı ve ilgili hale geldiklerini, sinirlenme ve otorite davranışlarında azalma olduğunu ifade ettiler.

Görüştüğüm bazı babalar çocuklarına karşı davranışsal farklılıklar göstermekte ve otizmlilerle çocuklarına zaman zaman daha ilgili ve sabırlı davranabilmektedirler. Bu davranış değişikliğinin ortaya çıkmasında, çocukların özel durumu nedeniyle daha çok ilgi ve bakım ihtiyacının olması etkilidir.

“Kızım Mete’ye ilgiyi fazla gösterince şey yapıyor ama ben elimden geldiğince onunla çocuk gibi oynuyorum. 12 yaşında yedinci sınıfa gidiyor. Halen çocuk gibi oynuyoruz şey yapmak için, sevgimizi anlasın diye.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Eren’e daha fazla ilgi gösteriyorum. Yani tabii Eren’in bazı noktalarda belki eksiklerini kapatmak mıdır veya işte Eren’in bir kabahati bizim için çok problem olmazken Emine’nin daha küçük bir kabahati bizim için problem olabiliyor. Bunun önlemi var mıdır bilmiyorum ama ister istemez Eren’e kızamıyoruz daha zor kızıyoruz. Emine’ye daha çabuk kızıyoruz. Bunu Emine de fark ediyor ama bunu başka şekilde. Mesela Eren’i severken gel kızım sen de bu tarafıma gel gibisinden farklı şekilde aslında o açığı kapatmaya çalışıyoruz. Ama bu konularda evet Eren’e daha fazla ilgilimiz.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

Mercan ve Eflatun çocuklarının hassas ve verilen tepkiyi anlamayacaklarını düşündükleri için çocuklarıyla olan ilişkilerinde sinirlenme ve otorite davranışlarının azaldığını belirtmişlerdir:

“Eskiden kızabiliyordum ama şu an hiçbir şekilde kızamıyorum. Eskiden eşim bana şey derdi. Sen kızına kızıp, oğlunu döveceksin öyle bir tipte babasın derdi. Ben de evet derdim. Kızıma kızacağım, oğlumu döveceğim derdim

böyle şakayla (Tebessüm ediyor.) Böyle bir durum olunca yani oğluma bırakın dövme yi kızmayı. Sesimi bile yükseltmiyorum yani özel bir çocuk olduğu için. Bunu tabi Zeynep'e de yansıtırım.” (Mercan, 28, asker)

“Sinirlenme anlamında bir kere sinirlerinizi tamamen aldırmanız gerekiyor küçük çocukla olan ilişkinizde. Büyük çocuğunuza mesela sinirlendiniz, kızdınız şunu yapma diye. O anlayıp en azından onu yapmaması gerektiğini anlayıp, düşünüp, geri çekilip sizi kızdırmamak için en azından hareketlerini değiştirebilir. Ama bunda öyle bir şansınız yok. Kızamazsınız, çünkü anlamaz. O, onu o şekilde algılayamıyor. Sizin niye kızdığınızı da algılayamıyor. Ne tepki vereceğini de bilemiyor sizin kızmanız durumunda. Onun için kızmayacaksınız. Çok böyle canınızı sıkan bir şey yaptığında kızmayacaksınız. Bunları ayarlayabilmek davranışlarınızla zor.” (Eflatun, 37, akademisyen)

OSB’li çocuğun sahip olduğu özellikler nedeniyle, babanın olumsuz olarak tanımlanabilecek sinirlenme ve otorite davranışlarında azalma olmaktadır. Kuramsalda da ifade ettiğim gibi; yeni babalık anlayışı, hegemonik erkeklik özellikleri içerisinde yer alan otoriteyi yok saymamakta sevecen ve ilgili olmakla birlikte otoriteyi elden bırakmayan baba figürünü temsil etmektedir. Gri’nin anlatısında da babanın anneye kıyasla evde otoriteyi kuran ve sağlayan kişi olarak konumlandırıldığı görülmektedir:

“Şimdi mesela şey olması gerekiyor ya da benim görüşümde öyle. Çocuğun öyle ya da böyle evde otoriteyi görmesi gerekiyor. Yani birinizin iyi, birinizin kötü olması gerekiyor. Şimdi ben kötü değilim ama daha çok çekinilenim. Çünkü rol ona daha uygun. Yani anne onun daha kankası. O daha vazgeçilmez. Çünkü bizim iş seyahatlerimiz oluyor. Yani bazen çok sık olduğu oluyor. Şehir dışında bir şantiye çıkıyor. Oraya gitmen gerekiyor. Ayda yeri geliyor iki gün üç gün durman gerekiyor. Kanka anne. Baba önemli, ama baba kızabilir. Yani ben bunu yaparsam baba kızabiliri bilmesi gerekiyor ve o benim oğlumda var. Ama şey yok. Bu sevgi göstermediğim anlamında değil.” (Gri, 43, serbest meslek)

Isenhour (2010, s. 62), OSB’li erkek çocuğu olan babalarla yapmış olduğu tez çalışmasında babaların kişisel gelişim duyguları, sabrın gelişimi, daha hoşgörülü olma, zorlukları anlama ve ebeveyn olarak daha sorumlu olma gibi çeşitli değişiklikleri dile getirdikleri sonucunu elde etmiştir. Bu değişiklikleri gördüğüm babaların anlatılarında da görmek mümkündür. Mercan ve Zeytuni; baba-çocuk ilişkisinin olumlu yönde değiştiğini, çocuklarına daha fazla vakit ayırarak daha ilgili ve özverili baba konumuna geldiklerini ifade etmişlerdir:

“Çocuğuma daha da çok bağlandım. Eskiden düşünüyordum çocuğuma nasıl bakıyordum. Televizyon karşısında bırakıyorduk, tableti veriyorduk, telefonu veriyorduk, ilgilenmiyorduk. Ama bu süreden sonra bize anneliğimizi, babalığımızı tekrardan yaşattırdı. Hem kızıma hem oğluma daha özverili,

daha ilgili bir anne baba olmaya başladık.” (Mercan, 28, asker)

“Hoş ben o dönem çocuklarımla mümkün mertebe tabii ilgileniyordum. Ama şimdiki ile kıyaslarsanız hiç ilgilenmiyordum onu itiraf ediyorum. Yani bunu çok özeleştiri yaptım. Ben buna kanaat getirdim. Ben çocuklarımla ve ailemle... Çünkü niye SGK’da görevlerim vardı. Ondan sonra iş yeri de böyle bir sürü curcunaydı. Gece saat 11-12 de gidiyorum. Bazen çocukların yüzünü görmeden ertesi gün sabah çıkıyordum.” (Zeytuni, 41, memur)

Babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; OSB teşhisiyle birlikte babalık da bir dönüşüm içerisine girmekte ve babaların çocuklarına olan davranışlarının olumlu yönde değiştiği görülmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında çocuğun özellikleri, artan ilgi ve bakım gereksinimi etkili olmaktadır.

3.2.1.3.3. Baba Katılımı: ‘Ben çocuğumla dışarı çıktığımda doğayı tasvir ediyorum.’

Kielhofner (2008) babaların rolleriyle ilgili algılarının katılımlarını ve çocuklarını içeren belirli görevlerde bunu yapma konusundaki motivasyonlarını şekillendireceğini ifade eder (Aktaran: Boyd, Iacono ve McDonald, 2019, s. 11). İlk temada da ifade ettiğim gibi; babaların babalık algılarında kendi babalarına kıyasla babalıklarının dönüştüğü, çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kurdukları sonucu ortaya çıkmıştır. Babalığın dönüşümü aslında erkekliğin de dönüşümünü düşündürmektedir. Katı ve geleneksel erkeklikler yerini rol ve sorumluluk paylaşımının merkezde olduğu geçmişe nazaran daha eşitlikçi erkekliklere bırakmıştır. Bu durumu gördüğüm babaların çocuklarıyla olan ilişkilerinde ve gerçekleştirdikleri faaliyetlerde de görmek mümkündür.

Görüşüğüm babaların baba katılımlarını anlamak için çocuklarıyla birlikte neler yaptıklarını ve çocuklarıyla geçirdikleri bir günü anlatmalarını istedim. Babaların çocuklarıyla daha çok eğitim etkinlikleri, gezme ve oyun gibi boş zamana dayalı faaliyetler gerçekleştirdiklerini; çocukların kişisel bakımına ilişkin faaliyetlere katılım gösterecek de bunun çok fazla babalar tarafından dile getirilmediğini fark ettim. Bu durum bakımda babaların yardımcı rol üstlendiğini düşünmemde etkili oldu.

Carpenter ve Towers (2008, s. 120) engelli çocuğı olan 21 babayla yapmış olduğı araştırmada babaların çoğunun baba katılımının çocuklarının öğrenme ve gelişimi üzerine olduğunu ifade etmiştir. Görüşüğüm babalar da öğrenme aktivitelerine katılarak ve ödevlere yardımcı olarak çocuklarını desteklemektedirler.

“Mesela ben evde tahta aldım, kalem alıyorum yazı yazıyoruz. Mesela küçüğe dersin git kalemini silgini al gel alıyor. Tahtayı duvardan söküyor getiriyor. Onun istediklerini hem ders hem oyun öyle öyle yaza çize yaza çize günler geçiyor işte.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Şimdi biz mesela daha çok özel eğitimden defterimiz var bizim. Öğretmenimiz yaptığı eğitimi ve bize düşen kısmı notlar alır defterine. Onları uygulamaya çalışırız oyunlarla. Son zamanlarda üç dört aydır resim boyama yapma kabiliyetlerinde gelişmeler var.” (Eflatun, 37, akademisyen)

İki yaşındaki çocuğunun iletişim kurabilmesi için dil girdisi yaptıklarını belirten Mercan, çocuğunun eğitimini ve gelişimini sağlama konusunda katılım gösterdiğini ifade etmektedir:

“Ben çocuğumla dışarı çıktığımda doğayı tasvir ediyorum. Ağaçlar, kaldırıma çikalım oğlum. Yapraklar sallanıyor. Kuşlar uçuyor. Bak kediye bak, köpeğe bak, kuşlara bak tarzında sürekli beynini yiyorum onun. Herkes der ki ya deliye bak sürekli konuşuyor ama çocuk anlamıyor bunu der. Ama ben öyle düşünmüyorum. Çocukların bizi anladığını, düşünüyor. Ben konuşuyorum onunla. O dinlemese bile anlatıyorum.” (Mercan, 28, asker)

Hearn (2004, s. 260) birçok babanın aile yaşamını içeren günlük işlere katılmadan ziyade daha çok çocuklarını dışarı çıkarmak gibi boş zamana dayalı faaliyetlere devam ettiğini belirtmektedir. Babalık tanımlamalarından ve ev içi iş bölümüne katılımlarından hegemonik erkeklik normlarının güçlü olduğunu fark ettiğim babalar, çocuklarıyla daha çok dışarı çıkarmak ve gezme üzerine kurulu faaliyetler gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir:

“Tamam belli şeyleri yapabiliyoruz ama onun istediği şekilde yapabiliyoruz. Benim istediğim şekilde olmuyor. En azından oturup beraber ödevini yapmak isterdim mesela yardımcı olmak isterdim. Ama benimle o kısımları yok. Benimle gezme tozma kısımları var. O konuda sıkıntımız yok. Dışarı işlerini benimle yapıyor ama evde geçireceğimiz zaman olmuyor. Öyle söyleyeyim... Göktuğ beni kafasında nasıl canlandırıyor bilmiyorum ama beni eğlence olarak görüyor. Ben geldiğim zaman dışarı çikalım, gezelim, parka gidelim eğlenelim oturup beraber. Dışarıda da beraber yaptığımız bir şey yok. O sadece beni gezme amaçlı beni kullanıyor diye düşünüyorum işin açıkçası.” (Fuşya, 36, asker)

“Biz burda da gezeriz. Yazın herkes gider saat beşte. Biz burda kalırız. Annesi, Kaan biz kalırız. Kaanlan biraz işte basket atarız, bisiklete bindiririz. Ondan sonra çıkarız. Buralarda baya bi gezer geliriz. Geçenlerde şu tarafa yürüdük. Şu köprüünün altından öbür tarafa doğru geçtik. (Eliyle pencereden köprüyü gösteriyor)” (Sarı, 57, memur)

Simmerman, Blacher ve Baker (2001, s. 334) ağır zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerle yapmış olduğu çalışmada babaların giydirme, besleme, hijyen, öğretim ve

terapi gibi konularda daha az katılım gösterdiği sonucunu elde etmiştir. Görüştüğüm babaların ifadelerinde de katılımın oyun, eğitim, gezme gibi daha çok boş zamana dayalı faaliyetler çerçevesinde olduğu görülmektedir. Turkuaz ve Turuncu, diğer babalardan farklı olarak eşle birlikte çocuklarının bakım rollerini üstlendiklerini belirtmişlerdir:

“Biz mesela erkekler çocuk bakıyoruz. Bazen beraber bakıyoruz. Eşim sinemasına gidiyor. Bazen arkadaşlarıyla cumartesi akşam eğlencesine gidiyor. O kendiyse sosyal hayat kısmı.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

“Benim eşim o konuda çok rahat. O konuda çok rahattı. Geçen iki hafta önce seminer vardı. Antalya’ya gitti. Bizi çok rahat yalnız bırakabilir. Hiçbir sıkıntı olmaz. Biz hallederiz ikimiz. Ben o konuda kendime güveniyorum. Yapar mıydım belki Mehmet böyle olmasa... (Düşünüyor.) Ama yaptım da yani teşhis konmadan önce de. Altını değiştirdim, üstünü değiştirdim. Yaptım onların hepsini o dönemde ama teşhis konulduktan sonra belki birazcık daha fazla yaptım. Belki daha büyük roller edindim ama ondan önce de yaptım.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Turuncu’nun ifadesinden de anlaşılacağı gibi, otizmlili bir çocuğun varlığı babalık rollerini de değiştirebilmektedir. Doğduğu dönemde de çocuğunun bakımına katıldığını belirten Turuncu, teşhis sonrası dönemde oğlunun ilgi ve gereksinimleri nedeniyle daha çok bakım rolü üstlenmiştir.

Mavi ve Gri çocuklarının kişisel bakımlarını kendilerinin yaptıklarını belirtmektedirler:

“... Bakım konusunda Eren çok küçükken ben yapmıyordum bakımını ama şu an halen ben yapıyorum. Yani kişisel bakımı olsun. Mesela çocukların bakımını şu an ben yaptırıyorum. Bu konularda eşime destek oluyorum aslında.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Ben banyosunu kimseye bırakmam, kişisel temizliğini kimseye bırakmam.” (Gri, 43, serbest meslek)

10 yaşında oğlu olan Beyaz, şimdiye kadar annede olan bakım ve sorumluluğun şimdiden sonra yavaş yavaş kendisine geçeceğini ifade etmektedir. Hegemonik erkeklik kodlarının güçlü olduğunu fark ettiği Beyaz, ergenlik döneminde ve ergenlik sonrası dönemde oğlunun kendine daha çok ihtiyacı olacağını düşünmektedir:

“Roller değişiyor. Yarın bir gün ergenliğe girecek. İşte banyo yaparken çocuğu banyo yaptırıyoruz. Artık tuvalet ihtiyacını kendisi gideriyor ama yardımcı oluyoruz. Daha çok vakit geçiriyorum aslında. Bundan altı yedi yıl önce bu kadar vakit geçirmiyordum aslında. Büyüdükçe daha çok vakit geçirmeye başladık. O tarafa doğru evriliyoruz sanki. Baba olma şeyi daha bir gelişmeye başladı sanki. Çünkü daha da büyüyecek genç olacak. Yani bana doğru yaklaşıyor. Benim sorumluluklarım sanki daha da artıyor çocukla ilgili.” (Beyaz, 40, askeri personel)

Görüldüğü gibi babalar boş zamana dayalı faaliyetler gerçekleştirmekle birlikte bakıma da katıldıklarını ifade etmektedirler. Bu durumun ortaya çıkmasında çocuğun otizmlili olması nedeniyle bakıma ihtiyaç duyması etkili olmaktadır.

Wall ve Arnold (2007) ebeveyn sorumluluğunun, iş-aile dengesi sorunlarının ve hegemonik erkekliğin temsilleri aracılığıyla annelerin ana ebeveyn olarak konumlandırılmaya devam ettiğini belirtir. Baba katılımı, yarı zamanlı olarak annelerden daha az önemli olan ikincil ebeveynler olarak gerçekleşir. Wall ve Arnold'un da ifade ettiği gibi, erkeğin çalışma yaşamındaki konumu nasıl babalık yapacaklarını da etkilemektedir. Bu bağlantıdan hareketle, babaların iş yaşamlarının çocuklarıyla olan ilişkilerine nasıl yansıdığını ve katılımlarını nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalıştım.

Macdonald ve Hastings (2010), ekstra iş yükünün babaların çocuklarının tedavi ve bakım verme faaliyetlerine katılma fırsatlarını kaçırdığını ifade etmektedir. Emlakçılık işiyle uğraşan ve tek çalıştığını belirten Mürdüm'ün anlatısında bu durumu görmek mümkündür.

“Bir iki kez doktora gittim. Onun dışında doktora gitmedim açık söylemek gerekirse. Genelde anne gider. Doktor bir şey yapmıyor yani sadece bize söylediği tek şey işte... (Düşünüyor.) Şöyle söyleyeyim size Risperdal diye bir ilaç var kullanın, başka bir şey yok. 10 dakika bakıyorlar otistik diyorlar Ne diyecek yani. Hani bir yerden ameliyat edip iyileştirebilmesi olsa. (Yüzünde hafif buruk bir gülümsemeyle söylüyor.)” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Çalışmanın yaşamında önemli olduğunu belirten Turkuaz; önceden çok yoğun tempoda çalıştığını, iş stresini eve yansıttığını, ancak çocuğunun gelişim göstermesi için son iki yıldır sahip olduğu tüm hakları kullanarak çocuğuyla daha fazla vakit geçirdiğini ifade etmiştir:

“Ama ben mesela bir buçuk iki yıldır rahatladım ve kızımın sosyal izinlerini sonuna kadar kullanmaya başladım artık. Çünkü hani baktım ki kızım yeterli ilerlemeyi sağlamıyor. 7-8 yaş dediğimiz o altın yaşını kaçırıyorum. Kızımın bir buçuk yani geçen sene şunu fark ettim. Eşimi ve kızımı aslında ihmal ediyordum. Çünkü eve geldiğimde kafam çok dolu geliyordum. Yani gelince ertesi gün hemen olsa da yani o kaldığım işe devam edeyim mantığıyla gidiyordum şeyiyle.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Gray (2003), stresli bir iş gününden gelmenin ve ev işlerini üstlenmenin zor olduğunu, böylece diğer ebeveynin (kadın veya erkek) stresli durumdan biraz zaman alabilmesi gerektiğini belirtir. Sıklamen ve Lila, çalışma yaşamındaki yoğunlukları nedeniyle yorgun olduklarını, çocuklarıyla vakit geçirmeyi isteseler de bunda zorlandıklarını

aktarmışlardır:

“Ben okuldan geldiğimde Sergen’le ilgilenmeye çalışırım. Bazen yorgun olurum uzanmaya çalışırım. Bazen kavga ederiz, tartışırız. Ona göre akşama kadar Sergen’le uğraştı, hiç durmadı. Sergen uyuduğunda bile çalıştı. Çünkü Sergen uyanıkken bir şey yapamaz. Ben geldiğimde tabii rahatlaması gerekiyor. Ben de hep koşturmaca geçtiği için okul kurs falan gelip en azından bir yarım saat dinlenip gücümü toparlayıp sonra tekrar ilgilenmek. Bazen hiç oturmadan, afedersiniz kıcımı oraya koyduğumda kalkmam çünkü o yorgunlukta hissederim. Bazen de oturmadan hadi bir yere çıkalım, parka çıkalım.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

“Ben işimi çok yoğun yaşıyorum. Yoğun bir tempom var. Akşam eve gittiğim zaman biraz böyle bazen yorgun oluyorum. Zaman geçirmeye özen gösteriyorum. Ama çok zaman geçiremesem de beraber geçirdiğim zamanın kaliteli olmasını istiyorum. Bu kaliteyi de oğlumla onun istediği gibi, istediklerini yaparak.” (Lila, 49, müdür)

Babaların çalışma yoğunluğu ve temposu babaların çocukla olan ilişkisine de yansımakta baba katılımını etkilemektedir:

“Açıkça söylemek gerekirse çok fazla bir şey yapamıyorum. Yapıyorum ama elimden geldiği kadar yapabilmeye çalışıyorum. Genelde ben işteyim. Gündüz çok görmüyorum. Akşam bir, bir buçuk saat falan şey yapıyoruz. Kızım zaten ders yapıyor. Oğlum hep yanımda oluyor yani okul zamanında. Onun dışında çıkıyoruz geziyoruz.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

“Şöyle söyleyeyim Görkem’i çok seviyoruz. Ben elimden geldiği kadar sevgimi gösteriyorum. Bu isteklerini yapmak gibi de tanımlanabilir ama onu üzmemek için elimden gelen her şeyi veriyorum yani. Yorgun da gelsem stresli de olsam eve geldiğimde her şeyi bir kenara bırakıp bütün ilgimi ona vermeye çalışıyorum. Öyle diyebilirim yani.” (Fuşya, 36, asker)

Eşin çalışması babanın çocukla olan faaliyetlere katılımını olumlu yönde etkilemektedir. Anneyle az ya da çok daha eşit bir biçimde sorumluluk ve görevleri paylaştığını düşündüğüm Turkuaz, sabahları kızını hazırlayıp özel eğitime götürdüğünü şu sözlerle ifade etmektedir:

“Kızımın sabah kısmı bende. Eşim sabah erken gidiyor öğleden sonra çıkabilmek için. Kızımı sabah ben hazırlıyorum. Hatta saç yapma teknikleri falan bir sürü şeyler öğrendim artık. Sabah kalkıyoruz. Kahvaltımızı yapıyoruz kızımınla. Kahvaltı yapıp hazırlanıp özel eğitime gidiyoruz sabahları. Sabahtan özel eğitime gidip sonra okula geçiyoruz. Ben okula bırakıyorum.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Ebeveynler için çocuğun tedavi planlamasına birlikte katılmak da zordur, çünkü çoğu görüşme çalışan bireyin çalışma saatlerinde gerçekleşir (Gray, 2003). Özel eğitim merkezlerinde daha çok annelerin olduğunu gözlemleyen Sıklamen, babaların bu süreçte

dahil olamamasını şu şekilde ifade etmektedir:

“Bizim oraya gelen aileler genelde çalışmayan kadınlar. Babalar da var tabi ya da dedeler var. Bazı ailelerin tamamen bakıcıları getiriyor örneğin ya da. Bilmiyorum. Çalıştıkları için olabilir birinci sebep. O saatte iş saatinde olabilirler. Ben öğretmen olmasaydım başka bir kurumda ya da özel sektörde çalışan biri olsaydım bu şekilde izin alıp gelemedim çocuğun eğitimi için. O zaman annesi götürürdü. Sebebin birisi bu babaların çok ilgilenememesinin. Mesela hafta sonu bir çocuğu babası mı annesi mi parka götürüyor dersiniz sanırım anneler daha çok götürüyor. Bu da yine çalışmakla ilgili, dinlenme vaktiyle ilgili olabilir.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

MacDonald ve Hastings (2010) ebeveynlik rollerine özen gösteren babaların ebeveynlik görevlerine çok fazla dahil olacaklarını ve engelli çocuklarına destek ve bakım sunma olasılıklarının daha yüksek olacağını ifade etmektedir. İlk temada da ifade ettiğim gibi babalıkların dönüştüğü görülmektedir. Geleneksel babalıktan yeni babalığa doğru bir dönüşüm gerçekleşen babalar çocuklarıyla birlikte severek ve isteyerek vakit geçirmekte ancak hanede gelir elde eden tek kişi konumundaki babalar çocuklarıyla vakit geçirmek istese de bu çoğu zaman zorlayıcı olabilmektedir.

3.2.1.3.4. OSB'li Çocuğu Olan Babaların Tanımladığı İhtiyaçlar: *‘Yani ben öldüğüm zaman ne olacak? O belirsizlik yok olsun!’*

Selimoğlu ve diğerlerinin (2013) yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin ihtiyaçlarının psikolojik, maddi, bilgilendirme ve eğitim olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Frye (2014, s. 57) de otizmlili çocuğu olan babalarla yapmış olduğu çalışmada babaların ihtiyaçlarının maddi ihtiyaçlar, takım çalışması, bilgi, katılım ve eylem, zaman olduğu sonucunu elde etmiştir. Görüştüğüm babaların ihtiyaçlarını yaşadıkları güçlüklerle paralel olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Babaların tanımlamış oldukları ihtiyaçların özel eğitim düzenlemesi, maddi ihtiyaçlar, toplumun farkındalığının artırılması, gündüz bakım evi şeklinde olduğu görülmektedir. Ayrıca babalar kendilerinden sonra gelecekte çocuklarına ne olacağına dair endişelidirler.

Yıkılmış ve Özbey (2009) yapmış olduğu araştırmada; otistik çocuğu olan annelerin beklentilerinin ders saatlerinin uzatılması, eğitime daha fazla ağırlık verilmesi, öğretmenlerin denetlenmesi, kaynaştırmaya devam eden çocukların diğer okullarda takibinin yapılması sonucunu elde etmiştir. Görüştüğüm babalar gelir düzeyi ve ailedeki

çalışan tek kişi olup olmaması fark etmeksizin haftalık özel eğitim ders saati sürelerinin yetersiz olduğuna değinmişlerdir. Sarı, özel eğitim süresini örgün eğitim ders saati süresiyle kıyaslayarak eleştirmektedir:

“Şimdi Türkiye’de Kaan gibi ağır engelli olanlar için 8 saat bireysel, 4 saat grup eğitimi var. Biraz daha iyi olan çocuklar sadece 8 saat bireysel var. Haftada 8 saat. Normal çocukların 40 saat eğitim hakkı var. Bir de onlara 40 saat yetmiyor. Dershaneye gidiyor çocuk. O çocuk hayata atılıyor. Bizimki 12 saatle hayata atılıyor.” (Sarı, 57, memur)

Çocukların bireysel gelişimiyle orantılı olarak eğitim ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve ona göre eğitim süresi verilmesi gerektiğini Safir şu sözlerle ifade etmektedir:

“Her çocuk aynı değil. Haftada iki saat bazı çocuk için yeterlidir. Bazı çocuğun en az 20 saate ihtiyacı var. Ama onun bunu karşılayacak durumu yok anne babanın. Devletin bu değerlendirmeyi çok iyi yapması, her çocuğun ne kadar saatlik bir eğitime ihtiyacı olduğunu belirlemesi ve buna göre desteğini vermesi gerekiyor. Her çocuğa iki saat vermemesi gerekiyor onun için.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği’nin 22. Maddesinde; özel eğitim okulunun özel eğitim ve rehabilitasyon birimi ile özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri için destek eğitim tutarının bir ayda verilen 8 saat bireysel ve/veya 4 saat grup eğitimi için ders ücreti belirlenmediği ibaresi yer almaktadır. Ancak, ebeveynlerin engelli birey için daha fazla ders talebinde bu ders saatleri ücretlendirilmektedir. Haftalık iki saat eğitimin çocukların ihtiyacını karşılamadığına değinen Mürdüm, kendi gelirinin geçimini sağlamaya yeterli olduğunu ifade etmekle birlikte oğluna ekstra eğitim aldırma konusunda zorluk yaşadığını dile getirmektedir.

“Aldıramıyorum imkanım yok. Burayı (iş yerinden söz ediyor.) versem Mete’ye bu sefer hayatım yürümüyor. Mete’ye vermezsem üzülüyorum. Bir ara ergoterapi falan aldı. Yani aylık artık cebimizden para da veriyoruz. Burada benim bir işyerim var ama belli bir maddi gelirim var. Onun dışında yok yani. Ben burayı kendi çabalarımla yaptım. Aldım. Borçla harçla bir şekilde. Dürüst çalıştığın zamanda sıkıntı oluyor. Çok her zaman istediğin şeyleri kazanamıyorsun. Biraz da ondan kaynaklanan bir şey. Belli seviyelerde kazanıyoruz işte. Mete’ye vereyim derken kendi hayatımdan gitmiş oluyor. Bu sefer Mete’ye vermezsem bu sefer kendim pişman oluyorum.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

OSB’li çocuğun terapi ve eğitimlerinin oldukça masraflı olması babaların maddi anlamda zorluk yaşamasına neden olabilmektedir. Otizmlili bir çocuğun özel eğitime olan gereksinimi ve artan ihtiyaçları ebeveynleri ekstra zorlayabilmektedir. Gelir düzeyi ve hanedeki çalışan tek kişi olup olmaması fark etmeksizin, çocuklarının gittiği özel

okulların masraflı olması nedeniyle, Lila ve Mavi en çok maddi konuda ihtiyaçları olduğunu belirtmişlerdir:

“Ben baktığım zaman Yağız’a harcadığım parayı düşünüyorum. Yıllık ortalama bugünün parasıyla o zamandan bu zamana 210 bin lira para harcamışım. Bir daire parası harcamışım. Bugün insanlar bırakın daireyi on bin lira için birbirini öldürüyor. Bir de bir şeyin faydasını görüyorsanız devamlılığı farz oluyor, şart oluyor. Devamlılığı sağlamak için daha çok çalışmanız, daha çok uğraşmanız gerekiyor...” (Lila, 49, müdür)

“Bence daha çok maddi ihtiyaçları vardır. Yani kesinlikle. Yani dediğim gibi şu anda Eren’in gittiği okul özel okul. Hiçbir şekilde devletin katkısı olmayan okul. Ama imkanlarımız elvermeseydi açıkçası ne yapardık bilmiyorum. Belki kendi ailelerimizden destek yolunu seçebilirdik. Tamamen Eren’in bütün sorumluluğu benim üzerimde. Bence Türkiye şartlarında geliri normal veya askeri ücreti düşünün veya düşük insanlar zaten zor geçiniyorlar. Bir de otizmlili çocuğun eğitimi işin içine girince çok ciddi masrafı var. Gerçekten çok ciddi masrafı var. Devlet katkı verebilir. En azından özel okullara katkı verebilir. Ama şu anda Eren’in gittiği özel okula devlet katkısı yok mesela.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

Gri ise özel eğitim sürelerinin yetersiz olmasının yanı sıra özel eğitim öğretmenlerinin yeterli nitelikte olmadığını dile getirmektedir:

“Burada şimdi alt sınıflarda miniflarda bütün öğretmenler akşam olsun gidelim. Akşam olsun gidelim diye bakılan bir yerde sen ne bekliyorsun ki zaten. Hani bu insanlar senden ne beklesin.” (Gri, 43, serbest meslek)

Fuşya otizmlili çocuğu yetiştirmenin ve topluma kazandırmanın zor bir süreç olduğundan bahsetmekte devletin eğitim ve yaşam hakkını sağlayarak ebeveynlerden bu yükü ve kaygıyı alması gerektiğini belirtmektedir:

“Öncelikle insanların bu konuda temel hakları olan şeylerin verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Sonuç itibariyle benim çocuğumu istediğim okula göndermem lazım, gitmesi lazım. Ama baktığınız zaman kime sorarsanız sorun bu işte eğitim öğretim dönemine geçiş çok zor. O okula gidiyorsunuz uygun değil. Ona gidiyorsunuz o uygun değil. Zor bir süreç.” (Fuşya, 36, asker)

Eğitim alanındaki talepler dışında görüştüğüm babalar, engeli olan insanlara engelli gibi bakılmamasını, ayrımcılık yapılmamasını ve toplumun farkındalığının artırılmasını istemektedir. Sıklamden de toplumun otizme ilişkin farkındalığının artırılması gerektiğini havaalanında yaşadığı bir olay üzerinden örnek vererek şu şekilde aktarmıştır:

“Ben genelde diğer girişten girip yolcu çıkışına giderim. Çünkü Sergen kaçmaya çalışır, yere yatar. Şimdi çocuk ağırlaştı. Kendini çuval gibi yere bırakıp kaldıramayabilir. Bavullar da var. Bavulları mı kucaklasın falan.

Böyle olduğu için ben en son bavul çıkışına kadar girerim. Rica ederim çocuğu alayım en azından, kucaklayayım bavulunu rahat alsın. Genellikle anlayışla karşılarlar. Dün geciktim biraz. Aradı da ben geldim bavul çıkışındayım diye. Trafik de yoğundu koşturarak girdim. Orada bir tane memur var. Dedim ki böyle özel bir durumumuz var, çocuğum var eşim çıkaramayabilir. Onu alıp çıkacağım. Gerekirse size kimliğimi bırakayım. Yasak beyefendi giremezsiniz. Özel bir durum var. Rica ediyorum. Yani ülkede sanki herkes mükemmel bir iş yapıyor sanki o adamı görünce. Gidip tek düzgün iş yapan adama rastladım. Yani kimse işini düzgün yapmıyor. Tepeden turnağa herkes baştan savma iş yapıyor. Ama böyle özel durum olduğu zaman maalesef şey yapmıyorlar. Eğitim gerekiyor. Toplumun eğitimi gerekiyor.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Çocuğunun otizm teşhisi aldığı dönemde otizme ilişkin bilgisinin olmadığını belirten Zeytuni, Sağlık Bakanlığı'nın bu konuda toplumun farkındalığını artırmaya ilişkin çalışmalar yapması gerektiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

“Bir maille ben çocuğuma koyulan o teşhisi öğrendim. Halbuki benim eşim dokuz ay boyunca hastanede gebelik kontrolüne gitti geldi 3 yaşına kadar bütün aşılarını sağlık ocağına birlikte götürdük geldik. Ya 9 ay daha koyarsanız dört yıl diyelim. Dört yıl boyunca ya Allah'tan korkun Sağlık Bakanlığı'na söylüyorum ya anlatamaz mısınız ya. Biz zaten oraya gidip geliyoruz doktoru bekliyoruz yarım saat bir saat orada bir tablette ya da elde ikramda... Ya da onu da boş verin ya bir tane hanımefendi ya da beyefendi çıksa bunları anlatsa dese ki otizm şu otizm bu down sendromu şu diye anlatsa ya bir kulak dolgunluğu olsa bir aşinalık bir farkındalık olsa ya.” (Zeytuni, 41, memur)

Diğer babalardan farklı olarak Sıklamen ise Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin yapmış olduğu mola evleri projesinden bahsederek engelli çocuğu olan ebeveynler için günlük yaşam faaliyetlerini ve sosyal etkinliklere katılımlarını desteklemek açısından olumlu bir çalışma olduğunu, bu tarz çalışmaların artırılması gerektiğini ifade etmektedir:

“Ben şeyin üstünde de durmanızı isteyeceğim. Antalya'da şöyle bir belediye tarafından ücretsiz mola evleri kuruldu. Yani engelli çocuklarını 18 yaşına kadar mı 13 yaşına kadar mı öyle bir sınır bırakabileceğin, günlük gündüz bakımevi. Gündüz bakımevinin engellilere yapılması gerekiyor yani. Biz de iki üç saatliğine sinemaya gitmek istiyoruz mesela ya da konsere gitmek istiyoruz. Ama gidemiyoruz. Bir iki saatliğine kaliteli vakit geçirebileceği güzel bir yer yapmışlar. Bunu başarmışlar.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Ebeveynler engelli çocuğa sahip olmakla birlikte geleceğe ilişkin kaygı da yaşamaktadırlar (Ciğerli ve diğerleri, 2014; Isenhour, 2010; Selimoğlu ve diğerleri, 2013; Üstüner Top, 2009). Üstüner Top (2009), otizimli çocuğu olan 16 ebeveynle yapmış olduğu araştırmada ebeveynlerin çocuklarının gelecekte durumlarının nasıl olacağı, nerede kalacakları, bakımlarını kimlerin yapacağı ve nasıl yaşamlarını sürdürecekleri gibi

nedenlerle endişeleri olduğu sonucunu bulmuştur. Ailelerin en büyük kaygısı çocuklarının gelecekte kendi yaşamlarını sürdürüp sürdüremeyeceği noktasındadır. Üstüner Top (2009)'un çalışmasına benzer şekilde görüştüğüm çoğu babanın anlatılarında da geleceğe ilişkin kaygı ön plana çıkmakta ve ihtiyaçlarını da bu şekilde tanımladıkları görülmektedir:

“Ya öyle çok ihtiyaçları var ki aslında. Mesela birincisi belirsizlik. O belirsizlik yok olsun arkadaş. Yani ben öldüğüm zaman ne olacak? O belirsizlik yok olsun. Bilysin ben öldüğüm zaman ne olacak.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“Babamın hastalandığı yaşa gelmişim. Ben de hastalanırsam bu çocuk ne olacak diye oradan başladı kriz. En büyük korkum zaten. Özellikle annelerle ilgili yazı da şey der. Kalbinden geçirmez ama aklından şey geçirir anneler. Evladım ölsün ama hemen arkasından ben öleyim. Bunu şura diyemez (kalbini gösteriyor), şura diyor ama (eliyle kafasını göstererek) bura da dile çıkartamıyor. Kalp diyemiyor. Beyinden geçiyor aslında. Mantıklı buluyor ama... En büyük korku bizden sonra ne olacak. Bütün aileler için en büyük korku. Onu yaşıyorsun.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Görüştüğüm babaların çocuklarının yaş ve gelişim düzeylerine bağlı olarak; geleceğe ilişkin kaygılarında niteliksel farklılıklar vardır. Gelişim sorunları daha fazla olan ve yaşı büyük çocuğa sahip babalar kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağına dair kaygı yaşarken, küçük yaşta atipik otizmlili çocuğu olan babalar ise çocuklarının ileride kendi ayaklarının üstünde durup duramayacaklarının kaygısını yaşamaktadır.

“Yani dediğim gibi öncelikle psikolojik olarak etkileniyorsunuz. Çocuğunuzun geleceğe nasıl hazırlanacağı, kendi ayaklarının üstünde durup duramayacağı ileride yani bağımsız bir birey olup olamayacağı yoksa hep sizinle mi yaşayacak. Bağımsız bir birey olabilecek mi? Diğer çocuklar ya da diğer yetişkinler gibi olabilecek mi? Bir meslek sahibi olabilecek mi? Okuyabilecek mi? Üniversiteye gidebilecek mi? Tüm bunların kaygısını yaşıyorsunuz.” (Eflatun, 37, akademisyen)

“Yani şöyle insan endişeleniyor bu tarz bir durumda çocuğu için. Yani benim çocuğum ileride nasıl kendini geliştirebilecek mi, kendi kendine hayatta kalabilecek mi, hayatın içine girebilecek mi?” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; babaların ihtiyaç tanımlamaları genellikle çocuklarının ihtiyacı olan özel eğitimde yoğunlaşmaktadır. Özel eğitim ders saatlerinin yetersizliği babaların ekstra ders aldirmalarına neden olmaktadır. Maddi olarak bunun oldukça zorlayıcı olduğunu ifade eden babalar, özel eğitim ders sürelerinin artırılmasını talep etmektedir. Toplumun farkındalığının artırılması, gündüz bakım evi ve gelecekte kendilerinden sonra ne olacağına ilişkin belirsizlik ve endişenin giderilmesi

babaların dile getirdikleri diğer önemli noktalarıdır.

3.2.2. İçinde Yaşanılan Sistemlerle İlişkiler

Ebeveynler engelli çocukların bakımı, gündelik uğraşları ve normal bir yaşam sürme çabaları içinde hem fiziksel zorluklar hem de duygusal çelişkiler yaşarlar. İş hayatı, sosyal çevreyle ilişkiler, sorumluluklar ve hoşlanılan uğraşlar, ebeveynleri seçim yapmak zorunda bırakır (Ciğerli ve diğerleri, 2014, s. 78; Kudaıbergenova, 2018, s. 2). OSB'li çocuğun varlığı ve artan ihtiyaçları ebeveynlerin aile içi ilişkileri, sosyal çevreyle olan ilişkilerini etkilemekte, günlük yaşamlarında pek çok sorunla karşılaşmalarına neden olabilmektedir. Görüştüğüm babaların anlatılarından hareketle 'Aile İçi İlişkiler', 'Sosyal Çevreyle Olan İlişkiler' ve 'Diğer Sistemlerle Olan İlişkiler' alt kategorileri altında babaların ifadelerine yer verdim.

3.2.2.1. Aile İçi İlişkiler

Ailelerin yaşadıkları güçlüklerin başında, engelli çocuğun bakımı ve gelişimi için daha fazla sorumluluk alma, diğer aile bireylerinin gereksinimlerini yeterince karşılayamama, çocuğun var olan engeli hakkında yetersiz bilgiye sahip olma, sosyal destek, hizmet ve uygun tedavinin kısıtlı olması gelebilmektedir (Selimoğlu ve diğerleri, 2013, s. 133). OSB'li bir çocuğa sahip olmak rol ve sorumlulukların artarak aile içi ilişkilerin değişmesine neden olabilmektedir. Bu bölümde babaların anlatılarından hareketle artan rol ve sorumluluklar, eş ile olan ilişkiye dair alıntılara yer verdim.

3.2.2.1.1. Artan Rol ve Sorumluluklar (Fedakar Anne/Çalışan Baba): *'Şu an Mert'in hastalığından dolayı zaten eşim çalışmıyor.'*

Erkekler bakım isteyen çocukları olduğu zaman fazla mesai yapmakta ve daha çok çalışabilmektedir. Kadınlar için ise bunun tam tersi söz konusudur (Segal, 1992, s. 66; Towers ve Swift, 2006, s. 12). Geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri; erkeğin geçim rolünü üstlenerek daha fazla sorumluluk almasına, bakımın ise kadın rolü olarak ilişkilendirilmesi nedeniyle annelerin sahip olduğu işlerini bırakarak bakım rolünü

üstlenmesine neden olabilmektedir. Görüştüğüm babaların anlatılarında da eşlerinin çocuklarının özel durumu itibariyle çalışma yaşamından ayrıldıkları görülmektedir.

“Eşim çalışmıyor Sergen’den dolayı. Yani her zaman onun yanında olması gerekiyor. Zaten sürekli eğitim, kreş, ergoterapi birçok yere gidiyoruz. Annesi eşlik ediyor. Ben de eşlik ediyorum tabi. Evdeki zamanı annesiyle kaliteli bir vakit geçirmesi için çalışamıyor.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

“Şu an Murat’ın hastalığından dolayı zaten eşim çalışmıyor. Mecburen öyle. Çünkü bu süreci birinin devam ettirmesi gerekiyor. Çok meşakkatli bir süreç.” (Gri, 43, serbest meslek)

“Diyorum ya eşim iki tane üniversite bitirdi. Part time çalışıyor. Mete belki şey olsaydı normal çalıştıracaktı yani. Maliye falan. KPSS’yi kazandı. Bir yere şey yapacaktı ama Mete’den dolayı şey yapmadı.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Asker olan ve yeterli bir geliri olduğunu belirten Mercan, eşinin çalışıp çalışmama durumuna karşı olmadığını ancak çocuğunun rahatsızlığı nedeniyle eşinin çalışmamasını tercih ettiğini ve çocuklarına rol model olmasını istediğini belirtmektedir:

“İbrahim hasta olmasaydı, bu teşhis konulmasaydı birilerinin ona bakabileceğini düşünseydim eşimin çalışmasına izin verirdim. Yani izin verirdim derken o bana sormazdı. Ben o konuda şeyimdir. Eşim çalışırdı. Ben ona asla hayır demezdim. Çalışmamasına da zaten bir şey demiyorum. Sonuçta çocuklarımıza bakıyor. Benim düşüncem annenin çocuklarına model olup çocuklarını büyütmesi. Onlarla beraber zaman geçirmesi. Benim kendi duygu düşüncelerim bu. Ben çalışmasını istemem gibi despot babalardan değilim yani. Eşim çalışmasını böyle geri kafalı babalardan değil de çocuklarına adamasını isteyen babalardanım. Sonuçta benim imkanlarım var. Ben belki iki öğretmen maaşı alıyorum. Çalışmasını istemiyorum. Ama kendisi imkanlar verdiği zaman belki çocuğumuz iyileştikten sonra çalışabilir. O konuda da engel olmam. Çalışabilir de yani.” (Mercan, 28, asker)

Çalışma, erkek kimliğinin temel bir bileşeni olarak görülür (Brandth ve Kvande, 1998, s. 293). Babaların çalışma yaşamında yer alması bakıma katılımlarını kısıtlamakta annenin temel bakım veren kişi haline gelmesine neden olmaktadır (Hobson ve Noyes, 2011, s. 2). Hegemonik erkeklik, gelir elde etme ve evi geçindirme özellikleriyle toplumdaki başat erkeklik biçimini temsil etmektedir. Erkeklik sosyalizasyonu da sosyokültürel olarak inşa edilen bu talepleri karşılamaya yönelik olarak gerçekleşir. Kadınlar ise farklı sosyalizasyon sürecine tabi tutularak engelli, hasta bakımını sağlayan ve aile içi ilişkileri düzenleyen kişiler olarak yetiştirilir. Farklı sosyalizasyon süreçleri ve toplumsal rol beklentileri doğrultusunda; engelli bir çocuk olduğunda çalışma yaşamından kadınların ayrılması muhtemeldir.

Erkeklik ve babalık çalışmaları yaparken çalışma yaşamını ve çalışma yaşamının aile yaşamını nasıl etkilediğini de değerlendirmek gerekir. Görüştüğüm babaların yaşamlarında çalışan erkek kimliği ön plana çıkmaktadır. Çalışma yaşamının ne denli önemli olduğunu Turkuaz'ın ifadesinde görmek mümkündür.

‘‘Hayat dışısında erkeğin veya çalışan bayanın en büyük endişesi iş hayatıdır diye hani o bir dışliden bahsediliyordu. Hatırladığım kadarıyla işte aile hayatı, iş hayatı, sosyal hayat hani bunlardan hiçbir tanesinin çıkmaması filan diye. Erkek için en önemlisinin en kuvvetinin iş hayatının dışlisi olduğu deniliyordu. Bu gerçek yani. İş hayatı gerçekten hem sosyal hayatı hem iş hayatı bu konuda hem fikiriz.’’(Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Babalar çocuğun ihtiyaç duyduğu eğitim ve hizmeti karşılamak ve aile için gereken geliri elde etmek için aileleri ile daha kısıtlı vakit geçirebilmektedir (Frye, 2014, s. 57). Görüştüğüm babalar iş ve aile yaşamları arasında kısmen denge kurabildiklerini düşünseler de zaman zaman çalışma yoğunlukları nedeniyle çocuklarına yeterince vakit ayıramamaktadırlar. Hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olan Lila ve Sıklamen, çocuğunun özel okula gitmesi ve bu ihtiyacı karşılayabilmek için maddi sorumluluğun kendilerinde olduğunu ve buna bağlı stresli olduklarını ifade etmektedirler:

‘‘Çok yoğun ve stresliyim. O stresimin bir kaynağı da Yağız özel bir okula gidiyor. Bu ciddi bir masraf benim için. Bugün 2011’de bıraktığım işim seviyesinde değilim. Daha az imkanlarla çalışıyorum. Bir de performansa dayalı bir sistem içindeyim. Dolayısıyla bir gelecek kaygım var. Sadece kendim için değil. Yağız için de, eşim için de. Dolayısıyla bu bende baskı yapıyor. İşime çok odaklanıyorum. Belki benim şartlarıma sahip olmayan, benden daha rahat birileri daha kolay bir hayat yaşıyor olabilir ama benim üzerimde bir baskı var. Benim kendi kendime ürettiğim baskı.’’ (Lila, 49, müdür)

‘‘Tek çalışanım. Özel çalışmalar bu yüzden oluyor yani. Şöyle örneğin benim piyanodan aldığımı direkt öbür tarafa aktarabilmek için özel eğitime. Çünkü biz devletin verdiği özel eğitimle idare etmeye kalksak haftada iki ya da üç saat. Belki 100 TL daha verelim desek 3 saat gideriz. Devlet bize haftada 2 saat veriyor. Biz 6 saat eğitime gidiyoruz ya da gelen hoca oluyor. Şimdi beşe düşürdük ama 6 saat alıyordu. Yani pazartesi, Salı, Çarşamba, Perşembe, Cuma, cumartesi. Sadece Pazar’ı boştu Sergen’in. İki gün hoca eve geliyor. Diğer dört gün biz oraya gidiyoruz. Bunların her gelişi 100 TL. Sadece iki saati devlet ödüyor ve haftalık 400 TL vermem gerekiyor. O da aylık 1600 TL yapıyor. Yani bir öğretmenin aldığı ücret bellidir ülkede. Bizim son güncellemeye göre 3800 oldu maaşımız. Biz buraya yerleşmek için, kiralar pahalı olduğu için kredi çekip ev aldık. Ona da ayda 1200-1300 lira ayrılıyor. Yani şöyle söyleyeyim 2300-2400 falan geçiyor aylık elimize normal maaştan. Tabi bunun yanında ek ders, kurslar şu bu derken biz bunu beş, beşi altıyı zorluyoruz. Normal okul döneminde kurslarla altı geçer elimize yani. Ama şu

aylar da en kötü aylarımız. Hiçbir şey yok. Öğrenciler tatile gidiyor. Özelleri tatile gidiyor. Ek ders yok. Hiçbir şey yok. Sadece şu anda aylık 2500-2400'le geçinmeye çalışıyoruz. Yani asgari ücretli gibi bir şeyiz birazcık. Öyle yani. O yüzden biz de eğitimleri düşürüyoruz.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Lewis ve diğerleri (2000, s. 1054) ailede tek bir kişinin kazanç sağlamasının cinsiyete dayalı eşitsizlikleri yeniden üretmeye ve güçlendirmeye hizmet ettiğini ve ekonomik sıkıntıyı şiddetlendirdiğini ifade etmektedir. İlk tema altında da ifade ettiğim gibi; babaların hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olmaları ev içi işlere katılımlarının daha sınırlı düzeyde kalmasına, cinsiyete dayalı iş bölümünün gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Sıklamen ve Turkuaz, engelli bir çocuğun olduğu ailede eşler arasında katı geleneksel cinsiyet rollerinin olamayacağına değinmektedirler.

“Rol yani özel bir çocuğun olduğu evde o kadar ataerkil bir yapı olamıyor. Zaten günümüzde de o kadar olamaz da. Olanlar da vardır tabi ama özel bir çocuğun olduğu ailede bunu yapmak vicdansızlık olur. Yani her şeyi beraber yapmaya çalışıyoruz aslında. Kadın erkek rolü diye pek bir şey yok bizim evde. Yani çamaşırları ben de asarım, yıkarım.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

“... Engelli bir çocuğunuz varsa baba bence annenin yükünün fazlasını almak zorunda. Değilse çocuk arada gargaraya gider gelir yani.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Önceden de ev işleri konusunda paylaşım odaklı olduğunu belirten Turkuaz, kızının durumu nedeniyle ev işleri sorumluluğunu ekstra aldığını belirtmiştir.

“Kızımdan dolayı ev işlerini ekstra üstüme aldım. Eşim hem eğitimci olması hem anne olması. Eğitim kısmını çok iyi bildiği için kızımın çok iyi vakit geçiriyor. Kızıma mesafe kat ettiren yüzde doksan eşimdir. Yüzde onu bu eğitim kısmıdır aslında. Eşimin kızımın daha iyi vakit geçirebilmesi için şu an evin bütün ev kadınlığını almış pozisyondayım.” (Güliyor.)(Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Asıl mesleği jeoloji mühendisliği olan Ametist, oğlunun otizm tanısı aldığı dönemde düzenli bir gelir için kendi iş yerini kapatarak MEB'e öğretmenlik başvurusunda bulunmuştur. Şu an özel eğitim öğretmeni olarak çalışan Ametist oğlunun otizmlili olması nedeniyle çok fazla sorumluluk aldığını, normal bir yaşamının olmadığını, istemediği bir işte düzenli geliri olduğu için devam ettiğini ve otizmlili oğlu için kendi yaşamı ve isteklerinden vazgeçtiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bu kadar sorumluluk almazdım yani. Onu açık ve net söyleyeyim. Almazdım. Bir kere sosyal hayatım devam ederdi. Normal bir evliliğim olurdu. Kavgalı

gürültülü bir evliliğim olurdu veya olmazdı. Normal insanlar başka insanlar problem yaşıyor ya onu ben normalken yaşardım. Normal bir insan olacaktım. Çünkü ideallerime doğru yürüyecektim. Gezecektim mesela. Ben şimdi işin yoksa Milli Eğitim Bakanlığı'na git. Kuralların olduğu, yeteneklerini sergileyemediğin bir yerde sırf para kazanmak için bir iş yapıyorum. Olmayacaktım en azından. Açık söyleyeyim ben bu mevsimde Prag'da olmak isterdim, Budapeşte'de olmak isterdim. Ne bileyim eserdi Türk kültürlerini araştırmaya giderdim. Hindistan'a giderdim. Yani gezerdim. Böyle olunca da ne olurdu? Benim arkadaşlarım şey diyordu. En çok sen boşanırsın diye düşünüyorduk. Hepsi boşandı ben kaldım yani. Demek istediğim şu o zaman normal davranışlarım olurdu. Şimdi aslında normal olmadığını düşünüyorum. Otistik bir ailede normallik diye bir şey yok..” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

OSB öncesinde de kadın-erkek rol ve sorumluluklarının paylaşım temelinde olduğunu ifade eden Camgöbeği ise OSB sonrasında da rol ve sorumluluklarında bir değişiklik olmadığını ifade etmiştir:

“İş bölümü gene aynı. Ben yine vaktim varsa makinaya... Ben öyle şeyden gocunmam yani. Çamaşırı çıkarırım, askılığa asarım düzgün bir biçimde. Kurduysa toplarım, dizerim. Bunlar normal şeyler. Zevkle yaparım. Eşim gelsin de yapsın diye beklemem ki. Bir anlamı yok zaten. Bulaşık makinasına yerleşecek bulaşık varsa makinaya yerleştiririm. Bu kadar yani.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

İfadelerden de anlaşılacağı üzere; eşi çalışan babaların rol ve sorumluluklarının daha eşitlikçi bir paylaşım temelinde olduğu, eşi çalışmayan babaların ise çalışan erkek kimliğinin ön plana çıktığı görülmektedir.

3.2.2.1.2. Eş ile Olan İlişki: ‘...kendimizi suçladık, birbirimizi suçladık.’

Engelli bir çocuğun varlığı eşler arasındaki ilişkiyi olumsuz etkileyebilmektedir (Nurullah, 2013; Ende İnce ve Güdücü Tüfek, 2015). Görüştüğüm babaların anlatılarında eş ile olan ilişkinin olumlu ve olumsuz olması şeklinde iki boyut ortaya çıkmaktadır. Çocuğun olumsuz davranışlarının eşler arasında bir çatışma nedeni olması, eşlerin birbirine vakit ayıramamaları, eşlerin birbirini suçlaması eşle ilişkiyi olumsuz etkileyen durumlardır. Çocuğun odağa alınarak eşler arasında bağlayıcı nitelikte olduğu ifadesi ise eşleriyle olan ilişkiyi olumlu şekilde tanımlayan babaların anlatılarında ortaya çıkmaktadır.

Eşinin daha rasyonel çerçevede yaklaştığını, kendisinin ise daha duygusal yaklaştığını

belirten Sıklamen, eşinin zaman zaman kendisine sert yaklaştığını düşündüğünü ifade etmiştir. Ayrıca çocuğun beklenmedik anda ortaya çıkan davranış problemleri stres kaynağı olmakta ve çocuğun bakımı eşler arasında bir çatışma nedeni olabilmektedir:

“... Normal gün geçirirsin. Ama gece ikide uyanır çocuk. Ağlama krizi başlar. Tepinme, ağlama, kendini duvarlara vurma. Gece bir saat iki saat bunu yaşadığımızı düşünün her gece. Sabah okula gideceksiniz. Bunlar yeniden bir çöküş yaşıyor bana bazen. Yani Sergen uyanıp bir iki saat kriz geçirdiğinde ondan sonra uyuyamıyorsun artık. Ya da uyusan da bölük pörçük uyuyorsun. Sabah akşama kadar bir baş ağrısı. Zaten okulda 700-800 çocukla ilgileniyoruz. Sonra okul bitiyor eve dönüyorsunuz. Yorgun ve bitkinsiniz. Anne de evde yorulmuş. Sergen bir şeyler yapıyor ya da istiyor. Artık yani öyle dayanılmaz hale geliyor ki hayat birbirimizi yediğimiz zamanlar oluyor. Ben yoruldum, sen yoruldun, ben daha çok yoruldum, sen daha az yoruldun bunun kritiğini yapmaya başladığımız dönemler oldu. Yani herkesin gücü tükeniyor bir yerde.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Ametist ise evlilikte çatışmaların yaşanabileceğini belirtmekte ancak kendi evliliklerinde bunun olmamasını normal bir yaşam olmadığını dile getirmektedir:

“Evlilikte kavga olur mutlaka. Olmaz mı? Bir insanla birliktesin sonuçta. Kavga olur. Olması lazım. Normal sağlıklı şey de budur. Yani hiç kavga etmeden, bağırp çağırmadan, kavga etmeden nereye kadar. Bu kadar yük alıyorsun sosyal olarak. Ben mesela bugün yorgun geldim okuldan. Bir yansıması olacak. Hiç kimseye olmayınca kendine atıyorsun içine. Yani onu diyorum. Biz Arda'nın yanında bu kavgaların hiçbirini edemiyoruz. Zaten ben hiçbir şeyi görmüyorum Arda'dan başka.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Çocuğun artan ihtiyaçları eşlerin birbirlerine zaman ayıramamasında etkilidir.

“Belki birbirimize olan birbirimizle geçirdiğimiz vakit azaldı. Çünkü düşünmemiz gereken başka mevzular vardı çocuğumuzla ilgili.” (Mavi, 36, bilgisayar mühendisi)

“Hani bütün yoğunluk Kaan'a verildi ya. İkimizden de... Kendimize bakamadık ki. Her şey Kaan için.” (Sarı, 57, memur)

Safir ise başlarda eşlerin birbirini suçladığı ancak zamanla bunu aştıkları ve durumu kabullenerek ilişkilerinin olumlu bir yöne doğru değiştiğini ifade etmiştir:

“Çünkü psikolojik olarak bir yıpranma süreci. Bütün aileler mutlaka yaşıyor. Ama biz çok uzatmadık yani. Öyle söyleyeyim. Ama hani kendimizi suçladık, birbirimizi suçladık. Sonra vazgeçtik. Bu herhangi bir şeyden kaynaklanıyor olabilir deyip vazgeçtik. Çok yıpratmadık birbirimizi.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

Özekes ve diğerleri (1998, s. 3), engelli çocuğu olan ailelerle engelli çocuğu olmayan ailelerin evlilik ilişkilerini nasıl algıladıkları, engelli çocukla birlikte ilişkilerinin hangi

alanlarında ne tür değişiklikler olduğunu incelemiştir. Zihinsel engelli ve otistik çocuğu olan annelerin, eşlerini çocuk sonrasında daha bağımlı ve daha kontrolcü olarak değerlendirdikleri, evlilik ilişkisinin olumsuz etkilenmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Turuncu, Gri ve Mor'un ifadelerinde çocuğun aile merkezine alındığı ve eşler arasında bağlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir:

“Yani ailenin sağlam kalması önemli. Biz şükür onda kaldık. Onu atlatabildik, becerdik. Çünkü ortak nokta tekti. Çaremiz yoktu.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Bizi daha çok bağladı herhalde. Yani biz hiç kopuk değildik. Ben lise arkadaşım ile evlendim. Yani biz orda bulduk birbirimizi. Hani biz çok eğleniyorduk. Bu konuyla da eğlenmeyi öğrendik.” (Gri, 43, serbest meslek)

3.2.2.2. Sosyal Çevreyle Olan İlişkiler: ‘Bu çocuğu şımartmışsın, ya ne kadar çok şımartıyorsun, bırak kendi haline!’

Aile içi ilişkilerdeki değişikliklerinin yanı sıra babaların yaşam beklentilerinde ve sosyal çevreyle olan ilişkilerinde de değişiklik olmaktadır. İlgi alanlarından vazgeçtikleri, öncelik sıralamalarının değiştiği, kendi taleplerini geri plana attıkları ve hayatın merkezine çocuklarını koydukları çoğu babanın anlatısında görülmektedir. OSB’li bir çocuğun varlığı, bireyin ilgi alanlarından vazgeçmesiyle birlikte arkadaşlık ilişkilerinin azalarak sosyal çevresinden uzaklaşmasına ve yalnızlaşmasına neden olabilmektedir. Ametist ve Mürdüm çocuklarını yaşamlarının merkezine aldıklarını ve kendi yaşamlarında nelerden vazgeçtiklerini şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Bir kere ben çok sosyal bir insandım açık söyleyeyim. Bir anda ben asosyal biri oldum. İşte kitabım çıkmıştı falan. Yani o gazetede falan çıkıyordum yani. Ulusal gazetede çıkıyorduk. O kadar bir girişimim vardı. O zaman radyolar vardı işte. Onlara falan da gidiyorduk. Sonra birden arkadaş çevremle ilişkilerimi kestim yani. Çünkü her şeyimi Ada’ya odakladım.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“Dedim ya Mete’den sonra benim arkadaş ortamım da kalmadı. Ağırlık Mete oldu yani. On sene falan ortamım yok. Ne evime geliyorlar ne evlerine gidiyorum. O ilişkiyi kestim Mete’den sonra.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Görüştüğüm bir baba ise sosyal çevresiyle olan ilişkilerini kızını merkeze alarak düzenlediğini ve kızına fayda sağlayacak, olumlu iletişim kurabilecek insanlarla daha sık bir araya gelmek istediğini belirtmektedir:

“Kızıma faydası olabilecek insanlarla daha çok vakit geçiriyorum. Hani

çocuklarıyla oynadığı veya... Şimdi üniversiteden eşimin en samimi arkadaşlarından biri öğretmen. Onun eşinin o kadar güzel bir iletişimi var ki kızımın geldiği zaman. Onun da bir tane oğlu var. Mesela onlarla çok sık görüşüyorum. Diyorum ki A kişisiyle bir kere görüşeceğime Zeynep'lerle beş kere görüşelim bana diyorum daha faydalı. Sosyal hayatımızı da buna göre düzenliyoruz.” (Turkuaz, 38, askeri sağlık personeli)

Kudaıbergenova (2018) yapmış olduğu araştırmada OSB'li çocuğu olan ebeveynlerin, toplumun çocuklarına karşı anlayışlı davranmadıklarını öne sürerek kendilerini toplumdan soyutladıkları sonucunu elde etmiştir. Toplum içinde olumsuz davranış sergileyen çocuklarına toplumun müdahale etmesi veya tepkili davranması ebeveynleri rahatsız etmektedir (s. 78). Görüştüğüm babaların ifadelerinde de çevrenin 'çocuğum etkilenir' düşüncesi, çevreden gelen sorular gibi nedenlerle kendilerini toplumdan soyutlayabildikleri ortaya çıkmıştır.

“Sosyal çevre falan yok ki hocam. Sosyal çevren kalmıyor. Ne akrabaları kalıyor ne eşin kalıyor ne dostun kalıyor. Yani içine kapanıyorsunuz.” (Sarı, 57, memur)

“Bu tarz bir çocuğu olan anne babaların en sevmediği şey bu çocuğun neyi var? Ne oldu? Doktora götürdünüz mü?” sorularıdır. Yani insanların zoruna gider bu sorular. Dayanamazsınız, kaldıramazsınız. O yüzden bu soruları duymamak için çok fazla sosyal ortamlara çocuklarınızla beraber gelmemeye çalışıyorsunuz çok samimi olmadığınız insanlarla.” (Eflatun, 37, akademisyen)

İleri düzey davranış bozukluğu gösteren çocuğa sahip olan ebeveynler bunu bir utanç olarak görebilmekte ve bunun bir sonucu olarak da kendilerini toplumsal yaşamdan soyutlayabilmektedir (Wing, 2015). Çocuğun olumsuz davranışları babaların sosyal çevreleriyle olan ilişkiyi kesmelerine neden olabilmektedir.

“Sen arkadaşına, eşine, dostuna da gidemiyosun. Kaan bi şey yapar, bi şey eder, döker, saçar adamın evine bi zarar verir. Onun için kabuğuna çekiliyorsun.” (Sarı, 57, memur)

Öyle ki Yeşil ve Sarı, normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin çocuklarının, otizmlili çocukla iletişim kurmak istemediklerini ve ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmektedir:

“Normal okula giden çocuklar var. Onda da zaten aileler yanıştırıyor. Sanki benim çocuğum hastalıklı gibi.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Normal çocuk olarak başka bi yere götüremiyosun. Yani ailelerde onun küçük çocuğu olsa senin gelmeni istemiyö. Çocuğum etkileniyö diyor.” (Sarı, 57, memur)

Camgöbeği ve Turuncu ise başlarda çocuklarının davranışsal problemleri nedeniyle sosyal ortamlara girmekten sakındıkları ancak zamanla bunu aştıklarını ifade etmektedir.

Öyle ki bu durumun ortaya çıkmasında otizmlili çocuğun özellikleri ve babaların zamanla OSB'yle yaşamayı öğrenerek olumlu bir bakış açısı geliştirmeleri etkili olmaktadır.

“Genel olarak uysal bir çocuktur. Agresif bir hareketi yoktur. Zihinsel problemi yoktur. Bağırılmalar, çağırılmalar yoktur. Ufak tefek dil sıkma hareketleri var ama tolere edilebilecek şeyler kalabalıkta. O yüzden şey yapmadık. Bi de biz en baştan başladık. İki iki buçuk yaşında teşhis kondu. Eğitime başladık. Üç buçuk yaşında buz patenine başlattık. Hemen sinemalara gitmeye başladık. Ondan sonra alışveriş merkezi, Kızılay’a, şura bura, dolmuş otobüs hep. Arabayı çok az kullandık. Kreşe buraya gelirken arabayla gelmedim, kurum servisiyle gittik geldik. Bu tip şeylerde sürekli bulunduk.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Sosyal çevremizde de işte küçükken düğündür nişandır pek gidemiyorduk. Hareketlenmeye başlıyor, kaygı duyuyor falan insanlar da nikahta nişanda bakıyor falan. İşte biz de tedirgin oluyorduk ama şimdi onu aştık yani. Şimdi geliyor.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Otistik belirtilerin boyutu ebeveynlerin damgalanmalarıyla olmaktadır. Gray (2002, s. 734)’in de ifade ettiği gibi agresif çocuklu ebeveynlerin stigma (damgalama) deneyimlemeleri pasif çocuklu ebeveynlerden daha muhtemeldir. Ebeveynlerin kabulü ya da çocuğu olumsuz davranışları dışında toplumdaki insanların olumsuz tepki ve davranışları babaları rahatsız etmektedir.

“Ya çünkü çevre şöyle yaklaşıyordu olaya bilmediği için. Bu çocuğu şımartmışsın, ya ne kadar çok şımartıyorsun, bırak kendi haline, bırak işte.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“Daha sonra bazı hareketleri vardır çocukların. Bundan utanıyor değilim. Ama bazen öyle noktaya geliyor ki farklı hissediyorlar, farklı anlıyorlar. Örneğin; yürümek istemeyip kendini yerlere atan bir çocuk var ve zorla yürütmeye çalışıyorsunuz. Bu eğitimin bir parçası. Kucağıma alıp yürümek yerine onun yürümesini sağlamam lazım. Bunu yaptığınızda çevreden tepki alabiliyorsunuz. Ya da şu anda kafeinsiz, şekersiz, glütensiz bir diyeteyiz. Marketin önünden geçerken çocuk şeker gördü. Ona uzanmak istiyor ve hüüngür hüüngür ağlıyor. Siz kesinlikle onu almaması gerektiğini biliyorsunuz. Onun krizlerinin sebebi bu. Ona zarar veriyor. Almıyorsunuz. Çevreden tepki görebiliyorsunuz. Yani ben alayım yani diyen adamlar oluyor.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

“... restorana gittiğimiz zaman yanınızdaki insanın bakışı hatta bazı densizlerin uyarması. Ya işte ben anne babayım korkuluk değilim ki. Ben ister miyim ki çocuğumun ağzından çıkardığını tekrar batırıp tekrar yemesini ya da ısırıldığı bir lokmanın yarısını aşağı atmasını. Ben de istemem tabii.” (Zeytuni, 41, memur)

Ametist ve Zeytuni, çevresindeki insanların kendisini anlamadığını şu sözlerle ifade etmektedir:

“Yüzüm gözüüm sürekli yara oluyordu. Böyle işte diyoruz ya biz öğretmeniz. Meslektaş arkadaşlarım takırlardı gözün tırmalamış falan diye bu konuyu bilmiyorlar. O kadar onlara anlatacak lüksüm de yok. Neyi anlatacağız? Anlamazlar. Anlamaları mümkün de değil.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

“Alt komşu biz bunu da yaşadık maalesef. O yüzden böyle bir yer istiyorum. Alt komşu aşağıdan vuruyor ya yeter artık susturun şu çocuğu. Üst komşu yukardan vuruyor ya yeter artık yarın işe gideceğim. Ya Allah'tan korkun ya. Allah yarattı bunu. Ben ister miyim sabaha kadar çocuğumun ağlamasını ya da kahkaha atarak gülmesini. Kim ister? Yok susturamıyorum. Kucağımda bağıma basmışım susmuyor napcam.” (Zeytuni, 41, memur)

Babaların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, babaların daha çok çocuğun merkeze alındığı bir yaşam oluşturdukları ve sosyal çevrelerindeki ilişkileri de bu doğrultuda düzenledikleri görülmektedir. Toplumun ve çevrenin çocuğun olumsuz davranışlarına ilişkin vermiş olduğu tepkiler babaları etkilemektedir. Çevrelerinin kendilerini anlamadığını düşünerek sosyal çevrelerinden kendilerini soyutlamalarına neden olmaktadır.

3.2.2.3. Diğer Sistemlerle Olan İlişkiler: ‘Türkiye’de çocuk doktoruna gittiğiniz zaman çocuk otizmiyse bir buçuk katı para ödersiniz.’

Görüştüğüm babalar aile ve sosyal çevreleriyle yaşamış oldukları güçlükler dışında eğitim ve sağlık alanında karşılaştıkları güçlükleri de dile getirmişlerdir.

Ciğerli ve diğerleri (2014) engelli çocuğu olan ebeveynlerle yapmış oldukları araştırmada uzmanların tanı anında ailelere vermiş olduğu bilgi ve açıklamaların yetersiz olduğu sonucunu elde etmiştir. Yetersizlik tanımı ebeveynlerin yaşadığı hayal kırıklığı ve gelecekte onları neler beklediğine ilişkin kaygılardan kaynaklı olabilir (s. 77). Babaların anlatılarında yaşanan güçlüklerin temelini maddi kaynaklı olduğu görülmektedir.

“Ben ilk hastalığını duyduğumda İstanbul’da Tohum Otizm Vakfı’yla görüşmüştüm. Hastalığını öğrendiğim dönemde elli üç bin lira demişti bana bir yıllık eğitim. Kendilerine telefonda açıkça söyledim yani siz vakıfsınız vergiden muafsınız, televizyonda sanatçılar sizin için para topluyor, bu para yetmiyor bir de siz bizi soyuyorsunuz, elli üç bin lira paradan bahsediyorsunuz dedim. Bizim şöyle eğitimlerimiz var, broşürlerimiz var. Alın o broşürleri dedim (kısa bir süre duraksıyor.) başka bir şey yapın dedim. Hani bu basbaya dolandırıcılık dedim. Bu cümleyi kullandım ben Tohum Otizm Vakfı’na.” (Lila, 49, müdür)

“Bugün Türkiye’de çocuk doktoruna gittiğiniz zaman çocuk otizmiyse bir buçuk katı para ödersiniz. Öyledir. Sizin otizmliliğinizden birilerinin faydalanması gerekir. Onun için bizim toplumumuzda da bu böyle. Benim kafamda öyle yani.” (Gri, 43, serbest meslek)

Görüşüğüm babalar çocukları teşhis aldıktan hemen sonra neler yapabileceklerini, tedavi arayışına girdiklerini belirtmişlerdir. Bu süreçte insanların maddi olarak sömürmeye açık olduklarını, birilerinin kendi durumlarından faydalanmaya çalıştıklarını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Yani bu işi paraya çevirmeye çalışanlar, ben bunu taşla tedavi ederim diyenler, işte ekmek yemeyecek bilmem ne diyeti yapacak şunu yapacak bunu yapacak diyenler. Sömürmek isteyen çok.” (Beyaz, 40, askeri personel)

“Bir seans için 250 lira istiyor konuşma terapisti. Önce diyor ki iki şey deneyeceğiz. Bir de şey çıkarmışlar. Mesela başka bir yere götüreceksin. Adam diyor ki bir ön konuşma yapacağız. Ama biz ücret alıyoruz gözlemleyeceğiz diyor. Ne kadar? 500 TL. Ya 500 lirayı kim verebiliyor kardeşim. Veren var veremeyen var. Gidersin, konuşursun bakarsın ondan sonra hani ona göre şey yaparsın.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Selimoğlu ve diğerleri (2013) otizmlili çocuğı olan ebeveynlerle yapmış oldukları çalışmada da otizmlili yönelik bilgi ve yönlendirmenin olmadığı, hastanelerde yeterli ilginin gösterilmeyerek genel tutumun yeterince insancıl bulunmadığı sonucu elde edilmiştir. Zeytuni de çocuğunun teşhis aldığı dönemde yaşamış olduğı doktorun olumsuz tavrını şu şekilde aktarmıştır:

“... Hanımla birlikte zaten yorgun ve uykusuzuz. Hastaneye geldik. Oradaki sekreter hanım dedi ki ya iç taraftaki odaya geçin dedi. Oraya doktorlar gelecek bekleyin dedi. Tabi Orhan’ı zapt etmekte zor. Uyumak istiyor. Uyutmuyorum. Çıldırıyor. İçeriye doktor hanım geldi. Ne münasebet ya sizi kim aldı buraya siz niye geldiniz diye bağırmaya başladı. Dedim doktor hanım bir saniye napıyorsunuz yani sekreter hanım gir dedi bana. Ben kafamdan ne bileyim nereye gireceğim. Bir sürü oda var sonuçta. Şey dedi gelin bakalım oraya. Anam azarladı çocuk azarlar gibi.” (Zeytuni, 41, memur)

Eğitim alanında da çeşitli güçlüklerle karşılaşılabilir. Turuncu, oğlunun ilkokula gittiğı dönemde ayrımcı tavırlara maruz kaldığını, okuldan atmayı düşündüklerini belirtmiştir. Her zaman bir şeyler için mücadele verdiğini belirten Turuncu, çocuğunun eğitim konusunda çok fazla mücadele verdiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Hiç bilmiyorum. İnanın o kadar olmazdı. Çünkü şey... Bir kere şunu diyorsunuz insanlara. İlköğretimde Mehmet’i bir ara okuldan atmayı düşündüler. İşte biz Milli Eğitim’e çıktık, o oldu bu oldu neyse. Ertesi hafta toplantıya çağırıldılar konuştuk. Dediğim gibi siz şeyin farkında değilsiniz

dedim rehberlik öğretmeni, müdür yardımcısı ve sınıf öğretmeni. Benim kaybedecek bir şeyim yok, dedim. Siz bunun farkında değilsiniz, dedim. Benim kaybedecek bir şeyim yok, dedim. Kaybedecek bir şeyi olmayan insanın yapamayacağı hiçbir şey yok, dedim.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Babaların ifadelerinden de anlaşılabilceği üzere; yaşadığı güçlüklerden en önemlisi maddi anlamda birilerinin durumlarından yararlanmaya çalışmasıdır. Bununla birlikte; sağlık alanında ve eğitim alanında karşılaşılan kötü muamele babaların ifade ettikleri diğer önemli konulardır.

3.3. OSB’Lİ ÇOCUĞU OLAN BABALARIN MEVCUT POLİTİKALARA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELERİ

Segal (1992, s. 88), erkeklerin çocuk bakımı ve ev işlerine katılımlarını artırmak için kişisel, ideolojik ve toplumsal olarak üç alanda mücadele verilmesi gerektiğinden bahseder. Dolayısıyla kişisel algı ve deneyimler önemli olmakla birlikte mevcut politikaların toplumda babalığı nasıl konumlandığını anlamak da mühimdir. Mevcut politikalar kadın-erkek arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini destekleyebileceği gibi eşitliği sağlamaya yönelik de olabilir. Bu durumda ülkenin sahip olduğu politikaların toplumdaki hegemonik erkeklik değerlerini pekiştirici nitelikte olup olmadığını anlayabilmek ve toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirebilmek önemli olmaktadır.

Yapmış olduğum görüşmelerde OSB’li çocuğu olan babaların babalık rollerini yerine getirebilmek ve baba katılımını artırabilmek için ne tür düzenlemelere ihtiyaç duyduklarını anlamaya çalıştım. Bu amaçlar doğrultusunda; babaların babalık iznine ilişkin düşünceleri ile birlikte; iş ve aile yaşamlarını düzenlemek ve baba katılımını artırmak için ne tür düzenlemelere ihtiyaç duyduklarına ilişkin değerlendirmelerine yer verdim.

3.3.1. Babalık İznine İlişkin Değerlendirmeler

Babaların doğum sonrasında yasal hak olarak verilen babalık iznini kullanmaları; ev içi işlerin paylaşımını sağlamaları, yeni doğum yapan anneye sosyal-duygusal destek vermesi ve çocuklarıyla erken dönemde olumlu bağ kurarak baba katılımını desteklemesi

açısından önemlidir (ILO, 2014; Aktaran: AÇEV, 2017a, s. 58). Babaların babalık iznine ilişkin sahip olduğu düşünce ve tavır, görüştüğüm babaların babalık algılarına ilişkin önemli bir ipucu sağlamaktadır.

Görüştüğüm babaların çoğu babalık iznini kullandığını belirtirken; bazı babalar ise kendi işinde çalışması veya çocuğunun doğduğu dönemde böyle bir iznin olmaması nedeniyle babalık iznini kullanmadığını ifade etmiştir:

“Sanırım benden sonra çıktı. 2011 yılından sonra mıydı? Şu an tam hatırlamıyorum. Üzerinden yedi sene geçti. Kullandım kullanmadım hatırlamıyorum.” (Fuşya, 36, asker)

“Yok. Biz de yok babalık izni. Biz de yok.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“Yok. O zaman babalık izni yoktu. Babalık izni değil de bir hafta normal iznimi kullandım.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Babalık izni, annelik iznine kıyasla Türkiye’de geç bir dönemde hak olarak tanımlanmıştır. Gerek 4587 sayılı İş Kanunu ve gerek 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nda tanımlanmış olan babalık izin süresinin annelik izni ile kıyaslandığında oldukça kısa süreli olduğu dikkat çekmektedir. Babaların babalık izninin süresine dair düşüncelerini öğrenebilmek için bu süreye ilişkin ne düşündüklerini sordum. Görüştüğüm babalar babalık iznine dair olumlu görüşe sahip olmakla birlikte; o dönemde annenin yanında olmanın ve çocuğun erken döneminde baba katılımının olması gerektiğinin önemine vurgu yaparak babalık izin süresine eleştirel yaklaşmışlardır:

“İyi bir şey. Olması gereken bir şey. Sonuç itibariyle dediğim gibi eşinize bir destek olmak lazım. İlla eşinizin annesi babası veya kendi anne babamın gelip ona yardımcı olması diye bir şey yok. Sonuç itibariyle iki insan bir yuva kurmuş. O yuvanın sonucunda bir meyve almışsınız. Bu meyveyi büyütürken veya o süreçte hastane sürecinde annesinden ziyade eşin yanında olmasının iyi bir şey olduğunu düşünerek iyi bir uygulama olduğunu düşünelim.” (Fuşya, 36, asker)

“Okul öncesi erken dönemde çocuklarıyla bir arada olması için daha da zaman ayırması için onlara böyle süt izni gibi babalara da babalık izni verilebilir. Yani nasıl anneye dokuz ay, atıyorum altı ay, yarım gün süt izni veriliyorsa babalara da böyle bir imkan tanınabilir. Sonuçta biz emzirmiyoruz ama o babalık şefkatini, babayla beraber oyun oynamasını hiçbir maddiyat, hiçbir güç öğretemez.” (Mercan, 28, asker)

Lila ve Turuncu ise çocuğun erken dönemde fizyolojik olarak babaya bağımlı olmadığından anneye bağımlı olduğundan dolayı izin süresinin yeterli olduğunu ifade etmekle birlikte, o dönemde anneye destek olmanın gerekliliği üzerinde durmuşlardır:

“Yeni doğmuş bir çocukla yirmi dört saat babanın vakit geçirmesinin çocuğa katkı sağlamayacağını, anneye bile katkı sağlamayacağını düşünüyorum. Ama yeni doğum yapmış bir annenin de kesinlikle yalnız kalmaması gerektiğine inanıyorum. Burada anne yalnız kalmasın, ben de yardım edeyim diye bir erkek izin kullanıyorsa çok güzel bir şey. Çok mutlu edici bir şey.” (Lila, 49, müdür)

“Yani ilk başta yeter. Çünkü çok anlamı yok. Yani çocuğun ilk günlerinde babayla çok işi yok. Yani anneye bağımlı. Belki iki üç ay bile... Sadece annenin akşam anneye destek varsa, çocukla babanın pek işi yok diye düşünüyorum ben. Özellikle ilk bir ay, iki ay tamamen annede. Rahimden çıkıp dışarıda yine anneye bağımlı. Bir kordon bağı yok sadece. O yüzden ben on gün eve destek anlamında olabilir. Daha sonra uygun olur diye düşünüyorum. İlk bir iki ay çünkü akşam sadece destek oluyor. O dönemde genelde annenin yanında birileri oluyor. O anlamda çok faydası yok.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Turuncu gibi, Eflatun da enformel bakım desteği olarak tanımlayabileceğimiz aile desteğinin Türk toplumunda önemli bir yeri olduğundan söz etmekle birlikte; babalık izin süresinin yetersizliğini ve anneye destek olmanın önemini ifade etmektedir:

“Babalık izni çok yetersiz. Demin konuştuğum sebeplerden dolayı kişiler çocuk sahibi olduğunda anneye az olmasına rağmen bir süre veriliyor. Doğum izni veriliyor 10 hafta falan. Babaya şu an benim bildiğim bir hafta izin veriliyor. Yani bu inanılmaz yetersiz. O bir hafta sonunda baba işe gidecek. Eğer doğum yapan annenin yanında bir büyüğü yoksa ne yapacak tek başına tüm gün çocukla evde. En azından babaya da bir ay izin verilmesi gerektiğini düşünüyorum ben. Üstüne de yarı ücretli izin verilebilir ne biliyim yani. Bu tarz opsiyonlar sağlansa daha rahat olur. O yüzden insanlarımız ne yapıyor Türk toplumuna baktığımızda. Çalışan anne babalar özellikle bir aile büyüğünü çağırıyor yanına destek olarak mecburen. Öteki türlü olmuyor çünkü.” (Eflatun, 37, akademisyen)

Cinsiyet eşitliği politikalarıyla örnek gösterilen İsveç babalığa teşvik konusunda önemli adımlar atmıştır. 1974 yılında annelere verilen altı aylık izni bir zamandan sonra ebeveyn izni olarak tanımlamıştır. Böylece babaların da bu izni kullanmaları teşvik edilmeye çalışılmıştır (Van Der Gaag, 2017, s. 163). Buradaki temel amaç, kadınların iş yaşamına katılımını artırmak, erkeklerin çocuk bakım sürecine katılımını sağlayarak toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaktır.

Görüştüğüm babalara İsveç'teki ebeveyn izin süresi hakkında bilgi vererek ebeveyn izni hakkındaki düşünceleri öğrenmeye çalıştım. Babalık ve erkekliğe ilişkin söylemlerinde de hegemonik erkeklik normlarına karşı çıkan ve bunu sıkça vurgulayan Camgöbeği, İsveç'teki ebeveyn izni uygulamaları hakkındaki olumlu görüşünü şu sözlerle ifade etmiştir:

“İşte İsveç bunu yapıyor. Mantıklı olan da bu. Erkeğe 10 gün. Kadına altı ay. Niye 10 gün? Eşine yardım edecek, çocuğunu sevecek. 10 gündür nedir ki yani. 10 gün tatile gitseniz doyamazsınız. Olacak iş değil. Bana göre değil. Erkeğe dört ay beş ay olur altı ay olur. Eşit verilebilir.” (Camgöbeği, 57, kamu kurumunda uzman)

Hanedeki geçim rolünü üstlenen tek kişi olan ve performansa dayalı bir sistem üzerinde çalıştığını vurgulayan Lila, altı aylık ebeveyn izin süresinin oldukça uzun olduğunu belirterek onun yerine esnek çalışma saati getirilebileceğini ancak Türkiye'nin içinde bulunduğu refah sistemi nedeniyle bunun pek de mümkün olmadığını ifade etmektedir:

“O kadar izin çok. Şu olabilir. Esnek mesai saatleri olabilir. Nedir bu esnek mesai saatleri? Erken paydos etmek anlamında değil de tabii bu iş yerinde birebir diyalogla olan bir şey. Mesela benim merkez ofisim Ankara olsaydı çocuğumun durumundan sağlıklı ya da sağlıksız da olsa iş yerinden izin alabilmeliydim. Bu da iletişimle olur. Ama devlet bana hak vermiş. Ben altı ay izin istiyorum. Ben beni topallatacak personeli neden çalıştırıyorum? Böyle bir izin olsa bile Türkiye’de realitesinin olacağını düşünmüyorum. Sosyal haklarınızın korunurluğu var Türkiye’de. Devlet sizi tam anlamıyla koruma altına almamış. Koruma altına almadığı yerde bir de sana altı ay izin dese pehhh. (Eliyle geçti anlamında işaret yapıyor.)” (Lila, 49, müdür)

Finansal desteğin olmaması babaları ebeveyn izni ve babalık izni almaktan ve azaltılmış çalışma saatlerinden alıkoyabilmektedir. Yine de çalışma saatlerini azaltan babaların artan sayıları, doğum sonrası esnek çalışma isteği, görece yasal babalık izni hakkı kullanımının artması şeklinde davranışsal kanıtlar vardır (Gregory ve Milner, 2011, s. 593). Ancak Türkiye’de babalara bu iznin verilmesi için ekonomik şartlar uygun olsa dahi erkeklerin bu izni kullanmaya Türkiye’nin sosyokültürel yapısı itibarıyla daha geleneksel yaklaşabileceğini belirten Turuncu, çalışma yaşamının erkek kimliği için ne denli önemli olduğunu ve hegemonik erkeklik değerlerinin ne kadar içselleştirildiğini gözler önüne sermektedir:

“Ekonomik şartları iyi olsaydı Türkiye’de babaya izin verilse altı ay baba eve uğramaz. (gülüyor.) Kültürel, sosyokültürel yapısı... Ekonomik şartları geçtim artık sosyokültürel yapısı buna uygun değil. Kimi kahveye gider, kimi meyhaneye gider, kimi camiye gider. Ama yani çok efektif kullanılmaz diye düşünüyorum. Bizim millet böyleyiz yani. (Gülüyor.) Çoğu bakın ikinci iş verin onu yapayım, der. Altı ay boş durmayım, der.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Devlet desteğinin az olduğu refah sistemlerinde enformel bakım ön plana çıkmaktadır. Kuzey İskandinav ülkelerine kıyasla enformel bakım desteğinin Türkiye’de oldukça önemli bir role sahiptir. Doğum sonrasında aile üyelerinin desteği enformel bakım

kapsamında düşünülebilir. Öyle ki enformel bakımın önemine vurgu yapan Gri, altı aylık ebeveynlik iznine ilişkin düşünceleri şu şekildedir:

“Evet olması gereken o. İşte benim aslında bahsetmeye çalıştığım konu o. Yani dediğim gibi biz ikimiz berabersek ortaya bir şey çıkardıysak onun sorumluluğunun sende olmasını bana kelimelerle anlatamazsın. Aslında düşünülmesi gereken konu budur. Yani o çocuk benden olma senden doğmadır. Dolayısıyla bu çocukla ilgili her şeyde ben bu elinden tutuyorsam senin de buradan tutman gerekir. Bu izin konusu da öyle. Adam bir emziremediği için o eyleme giremiyor. Onun dışındaki her eyleme adamlar giriyorlar. E girmesi de gerekiyor. Çocuğun bokuna dokunma ama benden oldu. Lan ne alakası var. Senden olduysa bokunu da sen yaptın sığır. Bokuna dokunacaksın o çocuğun demek ki. Yani adamın oradaki şeyi o. Türkiye’de tutmaz. Türkiye’de altı ay izin verseler o yine kahveye gider, onun yerine kadın sürünür. Onun yerine gitsin çalışsın yani. En azından üretsin.” (Gri, 43, serbest meslek)

Türkiye’de yasal babalık izin süresinin oldukça az olduğuna değinen babalar, babalık izin süresinin daha uzun olabileceğine dair önerilerde bulunmuşlardır. Hem eşe yardımcı olmak hem de babalık duygusunun tadılmasının önemine vurgu yapsalar da izne ilişkin önerilerinin annelik izninden daha kısa süreli olması dikkat çekicidir.

“Hiç olmazsa hiç olmazsa en kötü bir ay. Çünkü annenin toparlaması 40 gün. 40 gün annenin yanında olması olabilir. Yani en şeyi o. 40 günden sonra zaten anne de toplanır, çocuk da toplanır. Sen de işine rahatlıkla gönül rızasıyla gidebilirsin.” (Yeşil, 52, serbest meslek)

“En azından bir ay olabilir Türkiye’de. Babalık izni bir ay olabilir. Çünkü annenin babaya en ihtiyacı olduğu dönem doğum, lohusalık dönemi. Kadının en stresli ve en muhtaç olduğu dönemde sen adama üç ya da dört gün izin veriyorsun. Ondan sonra hadi bakalım işe. Kadın evde yalnız. Belki annesi babası gelemeyecek durumda. Belki yoklar.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Sumer Tanyeri (2017) politikalar ile kadınların ve erkeklerin gündelik pratikleri arasında karşılıklı ilişki olduğunu ifade eder. Bu karşılıklı ilişkiden kaynaklı sosyal politikaya yönelik çalışmaların toplum için önemli bir rol oynadığını belirtir. Eylemler politikaları şekillendirebileceği gibi politikalar da ebeveynlerin eylemlerini şekillendirebilmektedir (s. 48). Görüştüğüm babalar Türkiye’nin hali hazırda var olan mevcut politikaları içindeki doğum sonrası babalık iznine ilişkin olumlu düşüncelere sahip olmakla birlikte, bu sürenin kısıtlı bir süre olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Bunun yanı sıra, altı aylık ebeveyn izin süresini eleştirmekte, gerek Türkiye’nin sosyokültürel yapısı itibarıyla gerek ‘Türk erkekliliği’ açısından örtüşmediğini dile getirmektedirler.

Carpenter (2002)'in de ifade ettiği gibi babalık bir dönüşüm içerisinde olmakla birlikte bu dönüşümün yasa ve politikalarla güçlendirilmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemelerin yeni babalığı destekleyici ve babalığın icrasını pekiştirici nitelikte olması oldukça önemlidir. Babalık ve aile dönüşüm içerisindedir. Bu dönüşümün de mevcut politikalarla desteklenerek toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemesi gerekir. Görüşüğüm babaların söylemlerinde de değişime istekli oldukları ve bunun politikalarla desteklenmesi gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

3.3.2. İş ve Aile Yaşamını Düzenlemeye İlişkin Politika Önerileri

Erkeklik sosyalizasyonun önemli bir parçası olan çalışma yaşamı, erkek kimliğinin önemli bir bileşenidir. Dolayısıyla erkeklik ve babalık çalışmalarında çalışma yaşamını ve çalışma yaşamının aile yaşamını nasıl etkilediğini de değerlendirmek gerekir. Otizimli çocuğı olan babaların artan ihtiyaçları düşünıldüğünde bu durum ekstra üzerinde durulması gereken bir konu niteliğı kazanmaktadır.

657 Devlet Memurları Kanunu'nda 2014 tarihinde en az %70 oranında engelli ya da süreğen hastalığı olan çocuğı olan ebeveynler için anne veya babadan sadece birinin kullanabileceğı toptan ya da bölümler halinde bir yıl içinde kullanılmak üzere on güne kadar mazeret izin süresi hakkı vardır. İzin hakkının yürürlüğe girdiğı tarih itibariyle oldukça yakın bir zamanda olduğı görülmektedir. Görüşüğüm babalar izin hakkı düzenlemesi olmadan önce çalışma arkadaşlarının ve amirlerinin inisiyatifi doğrultusunda izin kullandıklarını ifade etmişlerdir:

“Tanı konunca geldim dürüstçe söyledim yani. Kızıma bu tanı kondu falan diye. Üzüldü yani. Ondan sonra bir şey yapmama gerek kalmadı. Herkes bilinçli insanlar yani Elifnaz'ın durumunu da öğrenince. Ben iş yerimde çok çok yorulmuyorum. Normal işimi yapıyorum. Eve gittiğimde de ben yoruldum aman falan yok. Bir iş yeri görevimi yapıyorum. İşim varsa da başka bir arkadaşım ben yapayım diyor Elif'e git sen diyor. Elif rahatsızlandı sen git diyor. Böyle bir durum var.” (Camgöbeğı, 37, kamu kurumunda uzman)

“Ama dediğim gibi şimdi iyi insanlarla çalıştım ama sizin de çok çabaladığımızı görünce insanlar size destek oluyorlar. Bir şey de biz yapalım, en azından şu işi de biz yapalım da o biraz rahat etsin. Mesela ben işim gereğı nöbet tutuyordum. Şimdi gerçi son bir kanun çıktı. Günlük iki saat kanuni iznimiz var bizim bir de nöbetten muhafız. Ama ben nöbet tuttum. Üç sene önce bıraktım. Yani ben normalde 2012'ydi ama 2009'da bıraktım. Çünkü artık arkadaşlar dedi ki abi biz senin yerine nöbet tutacağız, sen git dediler.

Sen git çocuğunla ilgilen dediler”.(Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Mesleği itibariyle izin konusunun sıkıntılı bir durum olduğunu ifade eden Ametist, bir süre sonra insanların kendisine karşı olan acıma duygularını görmemek için mümkün olduğunca bu durumu işine yansıtmadığını ifade etmiştir:

“Okul müdüründen her defasında bunun için izin istemem belli bir şeyden sonra şeye geliyor. Ah vah bunun çocuğu engelli, bunun çocuğu otistik... Bahşedilmiş bir şeye geliyor. Yani benim sırtımdan sevap edinme şeylerine kadar gidiyor işte. Benim demeyelim de. Ben meslek hayatımda yapmadım. Çok şükür öyle şeyler olmadı. Yani onlara gerek duymadım. En fazla raporumu alırdım, sağlık raporumu.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Çocuğunun %40 oranında raporu olduğunu belirten Mor ise oğlunun özel eğitimi için almış olduğu izni resmi olarak almadığını, inisiyatif doğrultusunda aldığını ifade etmiştir. 657 Devlet Memurları Kanunu’ndaki % 70 ve üzeri engelli çocuğu olan ebeveynlerden birine kullanılması için verilen haktan bilgisi olmadığını belirten Mor, mevcut düzenlemeye ilişkin de tepkisini şu şekilde dile getirmektedir:

“Benim evladım yüzde kırk diye eğitime gelmiyor mu? Geliyor. Bunu yüzde altmışla yetmişle sınırlamanın bir mantığı yok. Şimdi sen diyorsun ya yüzde kırk ise buna özel eğitim verilmesi lazım diyorsun. Yüzde kırk özel eğitime tabi tutuyorsun. Ama işte ebeveyn izni için yüzde yetmişlik lazım. Yüzde ellilik yüzde almışlık sıkıntısı olanlar ne olacak? Hani kendi kendiyile çelişiyor devlet. O zaman yüzde kırka eğitim verme, yüzde yetmişe eğitim ver.” (Mor, 35, memur)

Haklarını araştıran ve haklarına ilişkin farkındalığı yüksek olan babalar, inisiyatif doğrultusunda değil kanuni haklarını kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışma ve aile yaşamını düzenlemeye ilişkin mevzuat, aile ve iş yaşamı arasındaki dengeyi sağlamanın önemli belirleyicilerinden biridir. Engelli çocuğu olan aileler için aile dostu iş yeri düzenlemelerine ihtiyaç olmakla birlikte; görüştüğüm babaların bu konudaki taleplerinin esnek çalışma saatleri, kota önerisi ve erken emeklilik hakkı talepleri şeklinde olduğu görülmektedir. Mevcut politikalara ilişkin eleştirel tavrını ortaya koyan Ametist’in söyledikleri Türkiye’deki mevcut politikaların kadın ve erkeğin nasıl konumlandığını anlama noktasında önemli ipucu sağlamaktadır.

“Babalarla ilgili çalışma yok gibi. Ben bilmiyorum açıkçası. Demin söylediğim o SSK şeyi de aslında bu anlayışın bir yansıması. Çünkü baba çocukları değil engelliler Türkiye’de anne çocukları engelli. O yüzden annelerle çalışılıyor.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Türkiye’de engelli çocukların bakımına ilişkin politikaların annelerin bakım verme

rolünü güçlendirme niteliğinde olduğunu söyleyen Ametist, hegemonik erkekliğin temel olduğu ataerkil örüntülere karşı çıkmakta ve bu algının değiştirilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır:

“Hukuk sistemimizde kadın ağırlıklı bu konuda. Kadına verilen haklarla ilgili mevzuatlar söz konusu. Bir kere bunun değişmesi lazım. Bir örnek verdim ya aslında erken emeklilik. Aslında bu erkek egemen yaklaşımın bir kabulüdür. Buradaki aslında pozitif bir ayrımcılık değil. Çalışma hayatında negatif bir durum erkek açısından düşündüğünüz zaman. Çünkü şeyi kabul ediyorsunuz siz. Bu çocuğa bu bireye kadın bakacak. Kadının bakması gerektiğini vurguluyorsunuz. Çalışma hayatında bu. Bunun giderilmesi lazım bir kere.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

OECD iLibrary verilerine göre, 2017 yılında Türkiye’de ortalama haftalık çalışma süresi 49.1 saattir. Türkiye diğer OECD ülkeleriyle kıyaslandığında haftalık çalışma süre ortalamasının en fazla olduğu ülkedir. Uzun ve yoğun çalışma süreleri iş ve aile yaşamı arasında denge kurmayı zorlaştırabilmektedir. Sarı, çalışma ve aile yaşamının düzenlenmesine ilişkin esnek çalışma saati önerisinde bulunmaktadır:

“Ya işte baba ben işten geldim, yorgunum, ben bakamam bu çok oluyor ailelerde. İş yaşamı önemli. Yani işte dedim ya işi biraz daha hafif olsa o insanın işten geldiği zaman çocuğuyla ilgilenebilir.” (Sarı, 57, memur)

Çalışması gerektiği vurgusu yapan Mürdüm, bu konuda devlet maddi imkanlar sunduğu takdirde babaların çocuklarıyla ilgilenebileceğini düşünmektedir:

“Ben ekmek parası kazanmak için mecburen çalışmak zorundayım. Anneler deseniz ben annelerin erken yaşta emekli olması söylenebilir yani. En basit örneğiyle anneye, çalışmayan annelere de belli bir ücret gelir verip aylık. Aşırı maddi imkanı olan değil de normal bir bayana ek gelir vererek evde çocuğuna bakabilir yani. Yani sonuçta bir bakım evine bile versen orada çocuğun yediği içtiği, giydiği bile anneye vereceğin paradan çok fazla. En fazla anne bakabilir. Ben babanın bakabileceğini... Çok iyi imkanlar sunması gerekir ki babaya baba gün boyunca çocuğuyla ilgilensin.” (Mürdüm, 45, emlakçı)

Kremer (2005), kadınlığın bakım doğasına sahip olması nedeniyle ‘cinsiyetçi’ bir pratik olduğunu, kadınlık ve bakımın aynı madalyonun iki yüzü olarak görüldüğünü ifade eder. Dolayısıyla bakım bir etkinlik olmanın da ötesinde bir kimlik meselesidir (Aktaran: Bütün, 2010, s. 18). Kadınlar kimliklerini bakım üzerinden inşa ederken erkekler de kimliklerini çalışma ve evi geçindirme rolü üzerinden inşa edebilmektedir. Ancak bu kişisel bir pratiğinde ötesinde politik düzenlemelerle pekiştirilen bir durumdur. Öyle ki bunu engelli çocuğu olan ailelere tanınan erken emeklilik hakkı için de söylemek

mümkündür. Erken emekliliğin sadece anneler için tanınan bir hak olması babaların bu konuda tepki göstermesine neden olabilmektedir.

“Anne ve babaya beraber... Hoş değil mesela günde iki saat kanuni izniniz var ya anne diyor ya baba diyor... Emeklilik, yıpranma gibi şeylerin anneye de babaya da verilmesi lazım. Sonuçta anne yıpranır eyvallah. Baba da yıpranıyor. Baba da yıpranıyor ve düşününce kanunen sorumluluk tek anneye yükleniyormuş gibi.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

“Emeklilikte mesela annelere 5 sene gibi erken emeklilik imkanı var. Babalara yok. Babalar tam çalışacak. Onun babalara da olması lazım veya ikisinden birinin kullanması lazım. Ya annenin kullanması lazım ya babanın.” (Sarı, 57, memur)

Görüştüğüm babalar mevcut politikaları eleştiren, farkındalık düzeyi yüksek babalardır. Yakın dönemde engelli çocuk ve ebeveynlerine ilişkin önemli gelişmeler olsa da bunun beklenen düzeyde olmadığını söylemek mümkündür. Türkiye’deki mevcut politikaların annelerin bakım, babaların eve ekmek getirme rolünü güçlendiren ve hegemonik erkekliği destekleyen nitelikte olduğu söylenebilir. Babaların iş ve aile yaşamlarının düzenlenmesine ilişkin talepleri; kota önerisi, esnek çalışma saatleri ve erken emeklilik şeklindedir.

3.3.3. OSB'li Çocuk ve Baba Katılımını Artırmaya İlişkin Öneriler

Huari ve Hollingworth (2009, s. 45) baba katılımını artırmak ve desteklemek için babalara iş-yaşam dengesi oluşturmak için daha iyi politikalar, düşük gelirli aileler için artan mali destek ve babalara artan ebeveynlik desteğini önermektedir. Görüştüğüm babaların baba katılımını artırmaya ilişkin önerileri; babalık eğitimi, esnek çalışma saatleri ve baba-çocuk etkileşimini artırmaya yönelik sosyal aktiviteler şeklindedir. Ayrıca medyanın ilgili babalığı güçlendirecek bir araç olarak kullanılması, babaların bir araya gelerek deneyimlerini paylaşılabilecekleri programların yapılması babaların ifade ettiği diğer önemli konulardır.

Yasal düzenlemelere olan tepkisini her fırsatta dile getiren Ametist; Türkiye’deki mevcut politikaların çocuğu, annenin çocuğu değil babanın da çocuğu şeklinde konumlandırmasına ve toplumsal olarak değişimin yaşanması gerektiğine vurgu yapmaktadır:

“Annenin çocuğu olmaktan çıkartıp hem annenin hem babanın çocuğu olarak

bakmak lazım bireylere. Ebeveyn olgusuna böyle bakmak lazım. Siz yasalarla böyle bakmayı bırakmışsanız, aklınıza gelmiyorsa veya işinize öyle geliyorsa o dediğiniz şey olmaz. Baba bu işe katılmaz. Bir tarafı da eksik kalır bu işin. Babayı katmak için hem yasal hem de mental olarak bir bakış açısı olarak değiştirmesi gerekiyor. Annelerinin ayağı altında cennet değil mi? Babalar bu işin neresinde? Değil mi? Böyle bir zihniyet. Bu kültür olarak da tazelenmeye ihtiyacı var.” (Ametist, 54, özel eğitim öğretmeni)

Çalışma yaşamı ile ilgili düzenlemelerin olmasının babanın katılımı noktasında etkili olabileceğini dile getiren babalar buna ilişkin öneriler sunmaktadır:

“Dediğim gibi iş hayatı için esnek çalışma saatlerini sağlayabilir. Daha fazla izin verebilir çocuğuyla ilgilenmesi için.” (Safır, 30, inşaat mühendisi)

“Ya işte baba ben işten geldim, yorgunum, ben bakamam bu çok oluyor ailelerde. İş yaşamı önemli. Yani işte dedim ya işi biraz daha hafif olsa o insanın işten geldiği zaman çocuğuyla ilgilenebilir.” (Sarı, 57, memur)

Medyanın toplumun algısını şekillendirmede etkili bir araç olduğunu belirten Turuncu, medyayı babalık algısını da etkileyebilecek bir araç olarak görmektedir:

“Filmler, sinemalar bizde bu tip şeyler çok iyi işler. Tam aksi işleniyor bizde. Tam aksi işleniyor dizilerde filmlerde. Şimdi belgesel anlamı yok. İzlemiyor bizim millet. İşte bir aşkı memnu içine bunu enjekte etmeniz lazım ki izlesin. Yani bu tip şeyler olabilir. Çünkü bizim insana başka türlü giremiyoruz yani. Kitap okumuyor. Konferans dinlemiyor. Tiyatro izlemiyor. Dizi izliyor. O zaman diziyi yürüyeceğiz yani. Bu arada şey ünlü simaların babalık şeylerini çok göstermeleri lazım. Ama biraz fazla gösterince şey oluyor. Erkekler bu hale mi düşecek gibi. Bu şekilde uyandırmamız lazım insanları.” (Turuncu, 48, askeri sağlık personeli)

Mor ve Camgöbeği ise babaların farkındalığını artırmanın önemini ve bunun da eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

“Bir çocuk da bizim üst katımızda odasında duvarında bazı yazılar var. İşte hani olumsuz cümle söylemek yerine olumlu cümleler söyleyin. Hayır diye söylemeyin. Bunu yapın, şunu yapın teşekkür edin. Bunları eğitim hayatımızda bunların yeri olması lazım. Bunlar nerede arkadaş yani? Ben normal bir meslek icra edeceğim zaman bile beni devlet üç ay beş ay mesleğe göre bir eğitime tabi tutuyor. Bazı sertifikalar istiyor. Ya arkadaş bu dünyadaki en önemli bir mesleğin babalık. Meslekten ötesi bir şey ve bunun hiçbir şeyi yok. Babalık eğitimi annelik eğitimi bilinçaltına da insanların işlenmeli.” (Mor, 35, memur)

“Milli Eğitim Bakanlığı, özel sivil toplum kuruluşları, özel eğitim yapan... Ankara’da 220 tane özel eğitim kurumu var. Özel bunlar. Milli Eğitim Bakanlığı denetliyor da. Bunlar bir araya gelip konuşmacılar, çocuk psikologları falan babalara önerilerde tavsiyelerde bulunabilirler. Broşür bastırıp dağıtabilirler. Babalar da okur ona göre eğitimi, bilinçli davranabilirler. Milli Eğitim Bakanlığı kurs verebilir.” (Camgöbeği, 57,

kamu kurumunda uzman)

Türkiye’de babalık konusunda çalışmalar yürüten ve ilgili babalığın gelişmesine katkı sağlayan kurumlardan biri Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)’dir. AÇEV’in bünyesinde verilen BADEP (Baba Destek Programı) ilk kez 1996 yılında uygulanmaya başlamıştır. Baba Destek programı, babaların çocuk gelişimi ve bakımında sorumluluk üstlenmelerini, çocukları ile karşılıklı ilişki ve yakınlık kurmalarını, ilişkilerinde etkili yöntemler kullanmalarını ve babalarda tutum ve davranış değişikliklerini sağlamayı amaçlamıştır (AÇEV, 2017b, s. 8). Yapılan eğitimlerle babalarda farkındalık yaratılarak tutum ve davranışlarını değişmesine, geleneksel babalık anlayışı yerine ilgili babalık anlayışının güçlendirilmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak gerçekleştirilen bu eğitimler, normal gelişim düzeyi gösteren 3-6 ve 9-12 yaş arasında çocuğu olan babalara yöneliktir.

Babaların farkındalık düzeylerini artıracak eğitimlerin verilmesi baba katılımını artırmada etkili bir araçtır. Çalbayram (2013), ‘Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Babalarda Babalık Rollerine İlişkin Farkındalık Yaratma’ isimli doktora tez çalışmasında babalarla yapmış olduğu eğitim sonrasında babaların ‘etkileşim’ ve ‘sorumluluk’ temelindeki etkinliklere daha fazla katılım gösterdikleri sonucunu elde etmiştir.

Baba katılımını artırmak için yapılabilecek bir diğere önemli şey de etkinliklerdir. Babalar çocuklarıyla boş zamana dayalı faaliyetler gerçekleştirmenin, baba-çocuk arasında etkileşimi artıracığını ve olumlu bir iletişim sağlayacağını belirtmişlerdir:

“Belki çocuğuyla katılabileceği ücretsiz aktiviteler, eğitim programları düzenleyebilir. Çocuğun sadece annesiyle de mutlaka babasıyla da iletişim kurmaya ihtiyacı var.” (Safir, 30, inşaat mühendisi)

“Sosyal devlet henüz Türkiye’ye yerleşmiş değil. Yani babalar için birçok şey olabilir. Baba ve oğul için yapılabilen aktiviteler olabilir. Belediyeler bunu yapabilir. Devlet bunu yapabilir. Özellikle bunun üzerinde durmanızı tavsiye ederim. Yani daha çok sosyallik alanında.” (Sıklamen, 37, müzik öğretmeni)

Mercan ise benzer deneyimi olan babalarla bir araya gelmenin ve babalık deneyimleri paylaşımının iyi olabileceğini dile getirmiştir:

“Şenlik tadında babaların bir araya geldiği veya programlar da görüşülüp işte nasıl bir yol izlediği, hastalığında nasıl bir yol izlediği, hangi süreçlerden geçtiği, babanın çocuğuna bir şeyler verebilmek için nelerden vazgeçtiğini anlatması adına güzel olabilir. Tecrübe edinilebilir. Ben onları dinliyorum. Onların yapmış olduğu tecrübelerden kendime bir şey aktarıyorum.” (Mercan, 28, asker)

Babaların çocuklarıyla birlikte vakit geçirebilecekleri alanlar, sorun yaşadıklarında danışabilecekleri bir yerin olması ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi ilgili babalık davranışının gelişmesi için önemlidir (AÇEV, 2017a, s. 77). Görüştüğüm babaların baba katılımını artırmaya yönelik önerileri; babaların farkındalıklarını artıracaklar eğitimler, birbirleriyle tecrübe paylaşımında bulunabilecekleri etkinlikler, çalışma yaşamını düzenleyen politikalar ve çocuklarıyla paylaşımında bulunabilecekleri etkinlikler şeklindedir.

4. BÖLÜM

GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. SONUÇ

Nitel araştırma yöntemini kullanarak OSB'li çocuğu olan orta sınıf babaların babalık deneyimlerini ele aldığım bu araştırmada; görüştüğüm babaların kendi babalarıyla kurmuş oldukları ilişkiyi, erkeklik algılarını, babalığı nasıl deneyimlediklerini ve karşılaştıkları güçlükleri, mevcut politikalara ilişkin değerlendirmelerini hegemonik erkeklik ve toplumsal cinsiyet bağlamında ele aldım. Türkiye'de engelli çocuğu olan babaların deneyimlerini ve yaşantılarını görünür kılmaya yönelik çalışmaların olmaması nedeniyle bu araştırmada babaların ihtiyaçlarını ve deneyimlerini görünür kılmaya, mevcut politikaların Türkiye'de babalığı nasıl konumlandığını anlamaya çalıştım. Yapmış olduğum analizler sonucunda OSB'li çocuğu olan babaların erkekliklerinin ve babalıklarının dönüşümüne, babalık deneyimlerine dair önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır.

4.1.1. Geleneksel Babalıktan İlgili Babalığa Dair Sonuçlar

Babalık literatüründe de belirtildiği gibi babalık, bireysel deneyim olmakla birlikte toplumun kültür, değer ve normlarıyla da şekillenen bir konumdur. Erkeklerin babalığa ilişkin algılarının şekillenmesinde yaşanan toplumsal bağlam ile birlikte çevredeki rol modeller de etkilidir. En yakın rol model ise kişinin kendi babasıdır. Araştırma kapsamında görüştüğüm babaların kendi babalarıyla kurmuş oldukları ilişkiyle kendi gerçekleştirmiş oldukları babalığın farklılaştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Babaların çoğu kendi babalarıyla olan ilişkilerini güç, otorite, şiddet ve mesafenin olduğu katı hiyerarşik ilişkiler olarak tanımlamışlardır. Babaların kök ailelerine ilişkin değerlendirmelerinde, babalarının geleneksel erkeklik algısına sahip çocuklarıyla ilgilenmeyen, eve ekmek getirme ve sağlayıcı role sahip babalar olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Babaların olmayı istedikleri baba tanımlamalarında kendi babaları etkili olmuştur. Öyle ki kendi babalarıyla olan ilişkilerinde nasıl bir baba olmayı istemediklerine karar

vermişlerdir. Babaların kendi babalarıyla kuramamış oldukları yakın ilişkinin özlemini yaşadıkları ve çocuklarına karşı daha olumlu ilişkiler geliştirdikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum babalığın doğrudan içselleştirip yansıtılmadığını ve dönüştüğünü göstermektedir. Babaların babalıklarındaki dönüşümün nedenlerine ilişkin anlatılarında kendi babalarına kıyasla daha yüksek eğitim seviyesine sahip olmaları, yaşanan toplumsal dönüşüm, eşin tutumunun babanın davranışı şekillendirmedeki önemi ve çevredeki rol model babaların etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Babalıkta yaşanan dönüşüm, aile içi toplumsal cinsiyet ilişkilerinde de yaşanmıştır. Görüştüğüm babalar kök ailelerindeki anne-babaların ilişkilerine kıyasla eşleriyle daha yakın ilişkiler kurduklarını ifade etmişlerdir. Kök aile ilişkilerinde kadının hane içinde erkeğin ise üretim alanında rol üstlendiği cinsiyete dayalı iş bölümü hakimken, görüştüğüm babaların eşleriyle geçmişe kıyasla daha paylaşım temeline roller üstlendikleri görülmektedir. Ancak hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olan erkeklerin ev içi rol ve sorumluluklara ilişkin görüşlerini hegemonik erkeklikle ilişkili olarak tanımladıkları ortaya çıkmıştır. Bu anlayışa sahip erkekler, kadını ev içinden sorumlu olarak görmekte erkeği ise çalışan kişi olarak konumlandırmaktadır. Öyle ki bu durum aile içi karar mekanizmalarına da yansımıştır. Geçim rolünü tek başına üstlenen erkekler (2) kendini aile reisi olarak görebilmektedir. Ayrıca hanede gelir elde eden tek kişinin baba olduğu ailelerde ataerkil pazarlık ve cinsiyete dayalı iş bölümünün fazla olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan durum babaların sahip olunan ev içi sorumlulukları özel alan-kamusal alan ayrımı şeklinde düşünmeleridir. Babanın hanede gelir elde eden tek kişi konumunda olması, ev işlerinden kadını sorumlu olarak görmesine ve kadını görülen ev işlerini yapmak istememesine neden olmaktadır. Aksi takdirde erkekliklerini kaybedeceğinden korkan erkekler, bunu erkekliklerine bir tehditmiş gibi düşünmektedirler.

Hanede her iki ebeveynin de geçim rolünü üstlendiği ailelerde ise daha eşitlikçi ve paylaşım temelli ilişkiler olduğu ortaya çıkmıştır. Eşi çalışan erkekler kadın işi erkek işi diye bir ayrım olmadığını belirterek, hegemonik erkeklik normlarına meydan okumaktadır.

Kök ailelerinde kız çocuklarından farklı sosyalizasyon sürecine tabi tutulan erkekler kendi aile yaşantılarında da bunu devam ettirebilmektedirler. Erkekliğe ilişkin algının

şekillenmesinde aile bağlamı önemli olsa da erkekliklerin dönüşümünde eş faktörü, içinde yaşanan çevre, eğitim seviyesi, toplumsal bağlam, çocukla kurulmak istenen yakın ilişki ve rol model olma isteği erkeklikleri dönüştürücü bir niteliğe sahip olmaktadır. Erkekliklerde bu dönüşüm gerçekleşmiş olsa da görüştüğüm babaların ifadelerinde eşe yardımcı olma ya da hasta olduğunda ev işlerini yapma gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu durum bize kadının hane içindeki rol ve sorumluluklarda birincil kişi olduğunu göstermektedir.

Görüştüğüm babaların gelir düzeyi ve hanede çalışan tek kişi olması fark etmeksizin babalığı ve babanın sahip olduğu rol ve sorumlulukları egemen erkeklik özellikleriyle tanımladıkları görülmektedir. Babalık tanımlamalarında sorumluluk, sahiplenme, fedakarlık, koruyuculuk gibi kavramlar ön plana çıkmıştır. Babanın sahip olduğu rol ve sorumlulukları da yine egemen erkeklik kodlarıyla tanımlamışlardır. Ailenin geçimini sağlama, rol model olma, sorumluluk alma, sahiplenme babaların en çok söz ettikleri kavramlar olmuştur. Toplumun erkekten en önemli beklentisi olan ‘geçim sorumluluğu’ tüm babaların anlatılarında ortaya çıkan ve erkek olmanın ağırlığını da beraberinde getiren bir durum olarak ortaya çıkmıştır. ‘Geçim sağlama’ rolünü yerine getiremeyecek olmanın babalar için bir endişe kaynağı olduğu görülmektedir.

Araştırma sonucunda, görüştüğüm babaların babalık tanımlamalarıyla ideal baba tanımlamaları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Babalığı ve babanın sahip olduğu rol ve sorumlulukları hegemonik erkeklik özellikleriyle tanımlamış olsalar da ideal baba tanımlamalarının çoğunlukla çocukla duygusal yakınlık ve iyi ilişkiler kuran, ayırım gözetmeyen, eşitliğe önem veren baba tanımlamaları olduğu ortaya çıkmıştır. Hegemonik erkeklik normlarının güçlü olduğunu fark ettiğim babalar ise ideal babalığı koruma, sevgi ve otorite arasında denge kurma, ailenin geçimini sağlama gibi özelliklerle tanımlamışlardır.

Tecik (2012) alt orta sınıf erkeklerin babalık deneyimlerini ele aldığı tez çalışmasında, çoğu babanın ‘ideal baba’ tanımlarının ekonomik olarak daha iyi olmakla ilişkilendirdikleri sonucunu elde etmiştir. Sadece birkaç babanın karşılıklı sevgi ve anlayış gibi daha duygusal ilişkilere vurgu yaptığı ortaya çıkmıştır. Tecik’in araştırma sonucuyla bu çalışmanın sonuçlarının farklılık göstermesinde sınıf farkının etkili olduğu

söylenbilir. Orta sınıf babaların ideal baba tanımları, alt sınıf babalardan farklı olarak çocukla duygusal yakınlık kurmak isteyen ‘yeni baba’ anlayışı doğrultusundadır.

Babaların baba olunca artan sorumluluklarının çocuklara rol model olma ve maddi manevi artan sorumluluklar şeklinde olduğu ortaya çıkmıştır. Hanede geçim rolünü üstlenen tek kişi konumundaki babalar, baba olunca artan sorumlulukları maddi sorumluluklarının artması şeklinde tanımlamışlardır. Babaların baba olunca rol ve sorumluluk tanımlamalarında çocuk bakımına ilişkin ifadelerinin olmaması, literatürde de sıklıkla ifade edilen annelerin temel bakım rolünü üstlendiğine dair bilgiyi güçlendirmektedir. Babalara bebek doğduktan sonra bakım ile ilgili faaliyetlere katılım gösterip göstermediklerini sorduğumda, geleneksel erkeklik kodları güçlü olan babaların mecburi bakım rolü üstlendikleri diğer babaların ise severek bakımı gerçekleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Severek bakımı üstlenen babalar, geleneksel söylemin etkili olduğu hegemonik erkekliğe de meydan okumaktadırlar.

Tüm bunlardan da anlaşılabilceği üzere, orta sınıf OSB’li çocuğu olan babaların geçmişe kıyasla erkekliklerinin ve babalıklarının dönüştüğü ortaya çıkmıştır. Babalıkta ve aile içi ilişkilerdeki dönüşüm nedeniyle geçmişteki hiyerarşik toplumsal cinsiyet ilişkilerinin daha eşitlikçi ilişkilere dönüştüğü görülse de bunun bütünüyle eşitliğe dayalı bir ilişki olduğunu söylemek güçtür. Erkeklikte ve babalıkta yaşanan bu dönüşüm, kuramsal çerçevede değindiğim Anderson (2008)’ın literatüre kazandırdığı içerimli erkeklik kavramını düşündürmektedir. Görüştüğüm babalar kendi babalarına kıyasla çocuklarıyla yakın ilişkiler kurmaya çalışmaları ve ev işlerine katılımları nedeniyle içerimli erkeklik özellikleri göstermektedir. Babalık davranışlarında içerimli erkeklik temelinde bir dönüşüm olduğundan söz etsek de babalık algıları hegemonik erkeklik normlarıyla örülüdür. Bu durum Sancar (2016, s. 147)’in ‘yeni baba rolünün batılı, orta sınıf, ekonomik açıdan belirli bir düzeyin üzerinde erkeklere özgü baba rolü olduğu ve geleneksel erkekliğin antitezi olmadığı’ sözlerini kanıtlar niteliktedir. Bu nedenle ‘yeni baba’ rolünün geleneksel ve modernliğin birlikte olduğu orta sınıf erkekler için geçerli olduğunu söyleyebilirim.

4.1.2. OSB Sonrası Yaşanan Güçlükler ve Deneyimlere Dair Sonuçlar

Araştırma kapsamında babaların otizmi öğrendiklerinde ne hissettiklerini öğrenmeye çalıştım; ancak babaların hislerinden konuşmadıklarını, hislerini otizme dair farkındalıklarının olmadığı ve otizmi bilmedikleri şeklinde ifade ettiklerini gördüm. Öyle ki bu durum babaların çocuklarının iyileşeceklerini ve sağlığına kavuşacaklarını düşünmelerine neden olmuştur. Babaların otizmin yaşam boyu devam eden bir hastalık olduğunu öğrenmeleri sonucunda ise yakıştıramadıkları, durumu kabullenmede zorluk yaşadıkları sonucu ortaya çıkmıştır.

Babaların otizmi öğrendiklerinde hissettiklerine dair ortaya çıkan en önemli sonuçlardan biri ise babaların güçlü kalmaya çalışarak duygularını belli etmemeleridir. Kendilerini duygusal olarak tanımlayan babaların çocuklarının teşhis aldığı dönemde ağladıkları, ancak bunu yalnız kaldıkları zaman gerçekleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Görüştüğüm babaların gizlenen duyguların nedenine ilişkin egemen erkeklik söylemlerine dair farkındalıkları olsa da bunu yaşamlarına aktaramadıkları görülmektedir. Babaların çocuklarının teşhis aldıkları dönemde üzüldükleri ancak bunu yalnız kaldıklarında yaşadıkları, güçlü durma, rasyonel olma gibi hegemonik erkeklik özellikleri gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca erkeklerin yaşadıkları zorlu süreci kadınlara nazaran sosyal çevreleriyle paylaşmamaları, sosyal destek aramamaları ve duygularını gizlemeleri ilerleyen dönemlerde erkekliğin bedelini ödemelerine neden olmuştur. Messner (1997, s. 6)'in deyiimiyle erkekler kendilerine statü ve ayrıcalık vaat eden dar erkeklik tanımlarıyla uyum için sığ ilişkiler, kötü sağlık ve erken ölüm şeklinde ağır maliyetler ödeme eğilimindedir. Görüştüğüm babaların da egemen erkeklik beklentilerini karşılamaya çalışmaları, ilerleyen dönemlerde sağlık sorunları yaşamalarına neden olmuştur.

Babaların otizmi kabullenme süreçlerinde başta duygusal iniş-çıkışlar yaşadıkları ancak zamanla kabullendikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Babaların kabullenmelerinde etkili olan faktörler; dini inanç ve geçmişte kök ailelerinde yaşamış oldukları olumsuz durumların babaları güçlendirmiş olmasıdır. OSB'yi kabullenme sürecinde etkili olan dini inanç ve kök ailelerinde yaşamış oldukları olumsuzlukların güçlendirmesi gibi faktörleri babaların olumsuz durumlarla baş etmelerinde etkili bir kaynak olarak kullandıkları görülmektedir. Babalar sosyal destek arama ya da konuyu birileriyle anlatıp paylaşmayı

istememektedirler. Kendi içsel kaynaklarını, inanç sistemlerini kullanarak olumsuz durumla baş etmektedirler.

Aykara (2015, s. 205) zihinsel engelli kardeşe sahip bireylerin yaşantılarını incelediği doktora tezinde toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle bakım yükünü çoğunlukla annelerin üstlendiğini, babaların ise engelli çocuğa sahip olmayı ‘erkekliklerine’ yedirememeleri nedeniyle aile ile bağlarını kopardıklarını belirtmektedir. Ancak araştırma sonucunda elde ettiğim sonuç Aykara’nın ifadesiyle benzerlik göstermemektedir. Araştırma kapsamında görüştüğüm babalar, engelli bir çocuğa sahip olmanın kendi çocukları olduğu fikrini değiştirmedini belirtmişler; yetiştirme tarzı, kişilik gibi özelliklere vurgu yaparak erkeklerin OSB’li çocuklarını bırakıp gitmesine karşı çıkmışlardır. Bu durumun ortaya çıkmasında etkili olan durumlardan biri babaların otizmlili çocuklarını kabullenmiş olmalarıdır. Ayrıca görüştüğüm babaların sınıfsal konumunun, eğitim düzeyinin ve farkındalıklarının yüksek olması gibi durumların otizmlili çocuğu kabullenmede etkili olabileceğini düşünmekteyim. Beşpınar (2015) normal gelişim gösteren çocuğu olan orta sınıf babalarla yapmış olduğu araştırmada, Türk orta sınıf babaların çocuklarıyla nitelikli vakit geçirmek istedikleri, etkin baba olmaya ve sorunlara stratejik yaklaşıma sahip olma konusunda daha fazla ilgili oldukları sonucunu elde etmiştir. Dolayısıyla bu durum orta sınıf babaların kendi babalarına kıyasla çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha farklı olduğunu ve babalığın da bir dönüşüm içerisinde olduğunu göstermektedir. Yapmış olduğum bu araştırma sonucunda da bu değişimi söylemek mümkündür. Orta sınıf babalar için erkeklik ve babalık dönüşmesinin otizmlili çocuğu kabullenmede etkili olduğu söylenebilir.

Görüştüğüm orta sınıf babalar ‘yeni baba’ özellikleri gösterse de OSB’li çocuğa sahip olmaları nedeniyle babalığı normal gelişim gösteren çocuğu olan babalara kıyasla farklı şekilde deneyimlemektedirler. Araştırma sonucunda, OSB’li çocuğu olan babaların babalık deneyimlerinin ve baba katılımının çocuğunun ihtiyaçları temelinde şekillendiği ve farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Çocuklarıyla istedikleri doğrultuda iletişimde bulunamamak ve duygusal yakınlık kuramamak, babaların üzülmelerine ve babalıklarını yaşayamıyor olduklarını düşünmelerine neden olmaktadır.

Araştırma kapsamında görüştüğüm babalar olmak istedikleri babayla gerçekleştirdikleri babalık arasında farklar olduğunu belirtmekte, deneyimlerini daha çok yaşanmamışlıklar

üzerinden tanımlamaktadırlar. Babaların olmayı düşündükleri babalığa ilişkin tanımlamalarının çocuğuyla yakın ilişkide olan, paylaşımda bulunan yeni baba anlayışı doğrultusunda olduğu görülmektedir. Ancak babalar hayalini kurdukları babalıktan farklı bir babalık gerçekleştirdiklerini; babalıklarını çocuklarının ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirdiklerini; babalıklarının koruyuculuk, önleyicilik ve sorumluluk boyutlarında olduğunu belirtmişlerdir. Babalar OSB'li çocuklarının tehlikeleri algılamamaları nedeniyle daha çok koruyucu rol, zarar görebilme ihtimallerini engellemek adına ise önleyici rol üstlendiklerini belirtmişlerdir. Woodgate, Ateah ve Secco (2008) otizmlili çocuğa sahip olan anne babaların deneyimlerini ortaya koymak için yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin deneyimlerini tedbirli ve uyanık anne babalar, mücadeleci anne babalar olarak ifade etmiştir (Aktaran: Bıçak, 2009, s. 52). Bu durum babaların babalık deneyiminde yaşadıkları güçlükler olarak da ortaya çıkmıştır. Çocukların devamlı ilgi, gözetim ve denetime olan ihtiyaçları; babaların daha fazla sorumluluk almalarına ve babalık deneyiminde zorlanmalarına neden olmaktadır. Babalık beklentilerinin değişmesi dışında babalık davranışları da bir dönüşüm içerisine girmektedir. OSB teşhisiyle birlikte babaların çocuklarına olan davranışlarında da bir dönüşüm gerçekleşmekte babaların otorite, sinirlenme davranışlarında azalma olmakta, çocuklarıyla daha fazla vakit geçirmektedirler.

Babalar, geçmişte kendi babalarıyla olan ilişkilerine kıyasla; çocuklarıyla daha yakın ilişkiler kuran, hiyerarşik ilişkinin azaldığı baba konumuna gelmişlerdir. Ancak babaların baba katılımlarının genellikle boş zamana dayalı faaliyetler içinde tanımlanabilecek gezme ve oyun, eğitim faaliyetlerine katılma şeklinde olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak; ev içi iş bölümü ve çocuk bakımı konusunda hegemonik erkeklik özelliklerinin güçlü olduğunu fark ettiğim babalar, çocuklarıyla gezme ve dışarı çıkarma gibi faaliyetler gerçekleştirirken; eşi çalışan ve daha eşitlikçi olan babalar bakım rolleri üstlenmiştir. Ancak erkeklerin bakım rollerini çok fazla dile getirmemeleri babaların bakımda yardımcı rol üstlendiklerini düşündürmede etkili olmuştur.

Görüştüğüm babaların bazısı (5) çocuklarının otizmlili olmaları nedeniyle eşlerinin çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Böylece babalar çalışarak geçim sorumluluğu anneler ise ev içinde bakım ve ev işleri sorumluluğunu üstlenmektedir. Dolayısıyla cinsiyete dayalı iş bölümü güçlenmektedir. Hanede gelir elde eden tek kişi konumundaki babalar çalışma yaşamının yoğunluğu ve stresinden dolayı anneye kıyasla çocuklarıyla daha az zaman

geçirebilmekte ve ev içi iş bölümüne katılım daha sınırlı düzeyde olmaktadır. Bu durum Segal (1992, s. 66)'in ifadesiyle benzer doğrultudadır. Araştırma sonucunda da görüldüğü gibi; erkekler bakım isteyen çocukları olduğunda fazla çalışabilmekte, kadınlar toplumun rol beklentileri doğrultusunda çalıştıkları işi bırakabilmekte ve bakımı üstlenebilmektedir.

Ayrıca hanede geçim rolünü üstelenen tek kişi olan babalar, zaman zaman yorgunluğu ve stresi eve yansıtabildiklerini, çocuklarıyla zaman geçirmekte zorlandıklarını belirtmişlerdir. Hanede çalışan tek kişi olmak, babaların geçim sorumluluğunu artırmaktadır. Öyle ki otizmle birlikte artan masrafları karşılamaya çalışmak babalara ekstra sorumluluk yüklemektedir. Hanede geçimin erkeğin üstlenmesi, kadının ev içinde olması geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmektedir. Öyle ki bu durum görüştüğüm babalarda da ortaya çıkmıştır. Kadının özel alan olarak tanımlanan ev içinde olması, çocuğun bakımını üstlenmede sorumlu temel kişi olmasına neden olmaktadır. Babalar çocukla olan ilişkilerinde bakım rolü üstlenseler de çoğunlukla anneye 'yardımcı rol' şeklindedir.

Babaların ihtiyaç duydukları konuları yaşadıkları güçlüklerle paralel doğrultuda tanımladıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Babaların ihtiyaçları çocuklarının ihtiyaçlarıyla paralel doğrultudadır. Kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağına dair gelecek kaygısı ve belirsizlik bütün babaların ifadelerinde yer almaktadır. Babalar geleceğe ilişkin belirsizliğin ve bilinmezliğin yok olmasını istemektedirler. Babaların geleceğe ilişkin kaygıları olsa da bu durum çocuğun yaş ve özelliklerine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Küçük yaşta atipik otizmlili çocuğu olan babaların çocuklarının kendi ayakları üzerinde durup durmayacaklarına ilişkin kaygı yaşadıkları, daha büyük yaşta ve ileri düzeyde otizmlili çocuğu olan babaların kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağına dair endişe yaşadıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Bıçak (2009) otizmlili çocuğu olan annelerle yapmış olduğu çalışmada annelerin çocuklarının geleceğine dair çok endişeli olduklarını ve bunlardan en önemlisinin de kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağına dair olduğu sonucunu elde etmiştir. Araştırma sonucundan hareketle, OSB'li çocuğu olan annelerin ve orta sınıf babaların geleceğe ilişkin benzer kaygılar içinde oldukları söylenebilir.

Ayrıca çevrelerindeki insanların çocuğun davranışlarına karşı olumsuz tepkileri ve anlamadıklarını düşünmeleri zaman zaman kendilerini toplumdan soyutlamalarına, arkadaşlık ve akrabalık ilişkilerini bu yönde kurgulamalarına neden olmaktadır. Babalar çevreyle olan ilişkilerini çocuğu merkeze alarak şekillendirmektedir. Ayrıca babaların çevrelerindeki diğer insanların kendilerini anlayamayacaklarını düşünmeleri onların bu durumu çevreleriyle paylaşmamalarında etkili olmaktadır.

Babaların sosyal çevreleriyle yaşamış oldukları ilişki değişikliği ve güçlükler dışında eğitim, sağlık alanında yaşamış oldukları güçlükler de bir diğer önemli sonuçtur. Babaların hanede çalışan tek kişi olup olmaması ya da gelir düzeyi durumu fark etmeksizin özel eğitim ders saati sürelerini eleştirdikleri sonucu ortaya çıkmıştır. Babaların hepsinin sıklıkla dile getirdiği şey özel eğitim haftalık ders süresinin yetersiz olması ve ekstra ders aldirmek istedikleri takdirde bunun oldukça maliyetli olduğudur. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamada yaşanan güçlük ve maliyet babaların dile getirdikleri ifadelerdir. Ayrıca babaların otizmle birlikte rant sağlayan insanların çevrelerinde arttığı, birilerinin bundan kazanç sağlayarak aileleri sömürmeye çalıştığı sonucu ortaya çıkmıştır. Yaşadıkları bu güçlükler dışında babaların sağlık alanında ve eğitim alanında çalışan personelin olumsuz tutum ve davranışlarına maruz kaldıkları da görülmektedir.

Babaların kendi ilgi alanlarından vazgeçerek çocuklarını yaşamlarının merkezine koymaları ve yaşamlarını çocuklarına göre düzenlemeleri onların tükenmişlik yaşamalarına neden olmaktadır. Öyle ki bu durum eş ile olan ilişkilerine de yansımaktadır. Bazı babalar otizmlili bir çocuğun varlığını eşle ilişkilerinde bağlayıcı ve birleştirici olduğunu belirtse de bazı babalar eşle birbirine zaman ayıramama, çocuğun davranış problemlerinin stres yaratması nedeniyle eş ile olan ilişkinin olumsuz etkilendiğini belirtmişlerdir.

4.1.3. OSB'li Çocuğu Olan Babaların Mevcut Politikalara İlişkin Değerlendirmelerine Dair Sonuçlar

Yapılan bu araştırmada babalığın dönüştüğü ancak politikaların babaların bu değişimini destekleyecek yeterlilikte olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Son yıllarda yapılan düzenlemelerle babalara çeşitli haklar verilmiş olsa da, mevcut politikalar kadını ev içinde konumlandırma ve babanın çalışan erkek kimliğini güçlendirme özelliği

taşımaktadır. Öyle ki bu durumu doğum sonrasında verilen babalık izin politikalarında da görmek mümkündür. Araştırma sonucunda babaların on günlük babalık izni süresini yetersiz buldukları ancak bazı babaların altı aylık ebeveyn izin süresine de sürenin uzun olması nedeniyle eleştirel yaklaşıtları sonucu elde edilmiştir. Bu durumda erkeklik sosyalizasyonunun çalışma yaşamı üzerinden gerçekleşmesi etkilidir. Ayrıca Türkiye’de doğum sonrasında aile desteği olarak da ifade edilebilecek enformel bakımın güçlü olması nedeniyle, babalar altı aylık ebeveyn izin süresine eleştirel yaklaşmakta erkeklerin bu süreyi amacı doğrultusunda kullanmayacaklarını düşünmektedirler. Türkiye’de mevcut politikaların babaların bakım rollerini yeterince desteklemediği, doğum sonrasında enformel bakım desteğinin güçlü olduğu görülmektedir.

Engelli çocuğu olan ebeveynlere 2014 yılında mazeret izin süresi hakkı tanınmıştır. % 70 ve üzeri engelli ya da süreğen hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlerin her ikisinin çalışması halinde ebeveynlerden sadece birinin kullanımı için tanınan bir haktır. Oldukça yakın bir dönemde bu hakkın verilmesi önceden ebeveynlerin inisiyatif doğrultusunda izin kullanmalarına neden olmuştur. Araştırma sonucunda kamuda çalışan babaların haklarının bilincinde olduğu ve kanuni izin hakkını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bir baba ise çocuğunun % 40 oranında otizm teşhisi olduğunu, izni de amirinin inisiyatifi doğrultusunda kullandığını ifade etmiştir. 657 Devlet Memurları Kanunun’nda yer alan mazeret izin süresi hakkında bilgisi olmadığını belirten baba, % 70 ve üzeri engelli çocuğu olan ebeveynlere verilen izin süresini kendisine verilmemesi gerekçesiyle eleştirmektedir.

Babaların çalışma ve aile yaşamlarının düzenlemesine ilişkin önerilerinin esnek çalışma saatleri, kota önerisi ve erken emeklilik hakkı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Erken emeklilik hakkının anneye verilen bir izin hakkı olması babaların en çok eleştirdikleri politikalardan biridir. Erken emeklilik hakkının sadece annelere tanınan bir hak olması, annenin bakım verme babanın ise çalışma yaşamında devam etme rolünü pekiştirmekte dolayısıyla geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini güçlendirmektedir.

Çalışma yaşamının baba katılımını etkilediği ve buna ilişkin düzenlemelerin olması gerektiği babaların ifadelerinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca babaların baba katılımını artırmaya ilişkin önerilerinin babaların çocuklarıyla vakit geçirebilecekleri alanlar,

babalık eğitimleri, babaların birbirleriyle tecrübe paylaşımında bulunabilecekleri etkinlikler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

4.2. ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde görüştüğüm babaların babalık algı ve deneyimlerinden hareketle çeşitli önerilerde bulundum. Araştırma sonucunda sunulacak olan önerilere 3 başlık altında yer verdim. Bu başlıklar ‘Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Politika ve Uygulamalara İlişkin Öneriler’, ‘Sosyal Hizmete İlişkin Öneriler’ ve ‘İleri Araştırmalar İçin Öneriler’ şeklindedir.

4.2.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Politika ve Uygulamalara İlişkin Öneriler

Babaların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, babalığın dönüştüğü ancak mevcut politikaların babaların bakım rolünü destekleyici nitelikte olmadığı görülmektedir. Kadınlar geleneksel ailenin devamlılığını sağlayıcı nitelikte politikalarla ev içinde konumlandırılmaya devam etmektedir. Topçu (2018)’nin de ifade ettiği gibi Türkiye’deki politikalar kadın ve erkek rollerinin ayrıldığı ve desteklendiği aile merkezli politiklardır. Oysa politikaların varsayılan aile içi rollerin geleneksel yapısını güçlendirmekten ziyade toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olması gerekir.

Sosyal hizmet disiplininin en önemli iki temel ilkesi insan hakları ve sosyal adalettir. Aykara (2015)’nin de ifade ettiği gibi toplumsal cinsiyet eşitliğinin temel bir insan hakkı olduğu anlayışından hareket edilerek hak temelli bir yaklaşım benimsenmelidir. Sosyal hizmet uzmanları sahip oldukları rollerle (değişim ajanı, savunuculuk) politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi noktasında önemli bir konumdadır. Sosyal hizmet uzmanları politika ve düzenlemelerde sosyal durumların gelişmesi ve daha eşitlikçi hale gelebilmesi için insan hakları ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda hareket etmeli ve savunuculuk ve politikaları hayata geçirme rolünü üstlenmelidir (Sheafor ve Horejsi, 2014, s. 77).

Erkekler geçmişe kıyasla daha eşitlikçi konuma gelmiş olsalar da çoğunlukla ‘eşe yardımcı olma’ rolünü üstlenmektedir. Bu düşünce yapısının değişmesi için sosyal hizmet

uzmanları mikro, mezzo ve makro düzeyde yapmış olduğu uygulama ve çalışmalarda feminist sosyal hizmetin uygulama alanı olan kadınların güçlendirilmesini sağlamaya ve toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemeye yönelik çalışmalar yapmalıdır.

Araştırma sonucunda kadınların çalışma yaşamında yer almasının erkekliklerin dönüşmesinde ve kadın-erkek daha eşitlikçi bir ilişki kurulmasında önemli olduğu görülmüştür. Bu nedenle babaların hem ev içinde daha çok sorumluluk almaları hem de çocuklarıyla daha yakın ilişki kurmalarını desteklemek amacıyla kadınların ücretli iş yaşamında aktif olarak yer almaları desteklenmelidir. Böylece kadın erkek rollerinin özel alan-kamusal alan şeklinde ayrımı engellenebilir, erkeklik ve babalıkta bir dönüşüm sağlanabilir.

Engelli bir çocuk, ebeveynlerin rol ve sorumluluklarının değişmesine, bakımın kadın kimliğiyle ilişkilendirilmesi nedeniyle çalışma yaşamından annelerin kendilerini soyutlamasına neden olmaktadır. Sosyal politikaların annenin ev içi ve bakım sorumluluğunu üstlenmesini sağlayan nitelikte değil, cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik olması gerekmektedir. Ancak bu şekilde eşitlikçi gündelik pratiklerin oluşması sağlanabilir. Annelerin istihdamda kalmalarını desteklemek için sosyal bakım hizmetlerinin geliştirilmesi ve iş-aile yaşamını düzenlenmesi şeklinde iki önemli noktaya dikkat çekilmesi gerekmektedir:

- İlkaracan (2018, s. 44) sosyal bakım hizmetleri sektörünün geliştirilmesinin işgücüne katılımı toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamanın ötesinde, emeğin yoğun bir sektör olması nedeniyle güçlü bir istihdam talebi yaratacağını ve yoksulluğu azaltarak kaliteli ekonomik büyümeyi destekleyeceğini ifade eder. Bu nedenle sosyal bakım hizmetleri geliştirilerek kadınların istihdamda kalmaları sağlanmaya çalışılmalıdır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) bünyesine bağlı kuruluşlar içerisinde otistik çocukların yararlanabileceği günlük bakım merkezleri sayısı artırılmalıdır.
- Yapılacak olan bir diğer düzenleme ise iş-aile yaşamı arasında denge oluşturacak politikaların hayata geçirilmesini sağlamaktır. Literatürde ifade edilen çalışma yaşamının erkek kimliği açısından ne denli önemli olduğu ve aile yaşamını etkileyebildiği araştırma sonucunda da ortaya çıkmıştır. Özellikle hanede geçim rolünü üstlenen tek kişi olan erkekler otizmli çocuğun artan ihtiyaçlarını

karşılatabilmek için yoğun çalışabilmekte, yaşadıkları stres ve yorgunluk nedeniyle çocuklarına zaman ayırmakta bazen zorlanabilmektedirler. Bu doğrultuda, baba katılımını destekleyecek olan aile dostu iş yeri uygulamaları geliştirilmelidir. OECD iLibrary verilerine göre 2017 yılında OECD Avrupa ülkelerinde haftalık çalışma süresi ortalama 40 saatken, Türkiye’de haftalık çalışma süresinin 49,1 saat olduğu görülmektedir. Dolayısıyla babalar için esnek çalışma saatleri, kota uygulaması gibi düzenlemeler geliştirilmelidir. Diğer ebeveyne aktarılamayan babaların kullanacakları kota süresi getirilmelidir. Yapılacak olan bu düzenlemeler erkeklerin hane içi ve çocuk bakımına katılımını artıracak ve eşle ortak sorumluluk paylaşmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Çalışma-aile yaşamına ilişkin düzenlemelerin her iki ebeveynin de ortak sorumluluk alacak ve baba katılımını artıracak şekilde tasarlanması gerekmektedir:

- Uyguladığı cömert izinler sayesinde en eşitlikçi ülkeler Kuzey İskandinav ülkeleridir. Gelişmiş ülkelerdeki babalık izin süreleri dikkate alınarak doğum sonrası babalık izin süreleri artırılmalıdır. Babanın çocuk gelişimindeki önemi ve ilgili babalığın gelişmesi düşünüldüğünde; babalara doğum sonrasında en az bir ay babalık izni verilmesi önerilmektedir. Araştırma sonucunda da babaların babalık izin sürelerini yetersiz buldukları ve süresinin uzatılması talebi ortaya çıkmıştır. Ancak görüştüğüm babalar altı aylık ebeveyn izin süresini çalışma yaşamlarının önemli olduğuna ve enformel bakım desteği olarak tanımlanabilecek aile desteğine vurgu yapmışlar, Türkiye’de bunun çok etkili bir şekilde kullanılmayacağını belirtmişlerdir. Tüm bunlar düşünüldüğünde toplumda değer dönüşümünü desteklemek önemlidir. Sumer Tanyeri (2017) babalara babalık izin hakkı tanınmış olsa da, bu hakkın tanındığı baba sayısı ile babalık iznini kullanan baba sayısı arasında büyük bir fark olduğunu belirtir. Bu noktada hem işverenlerin hem çalışma arkadaşlarının babaları desteklemesi önemlidir. Bu değişimi ve dönüşümü desteklemek adına işverenler ve çalışma yaşamındaki bireylerde bir algı dönüşümü yaratmak önemlidir.
- Engelli çocuğu olan ebeveynler için verilen izin hakkı mevzuatta mazeret izin hakkı olarak tanımlanmamalı, ebeveyn izin hakkı olarak tanımlanarak bu hak aileye verilmelidir. Bu hakkın ebeveynlerden sadece birine verilmesinden ziyade hem anne hem babaya verilmesi gerekmektedir. Böylece babaların da bakım rolü

desteklenecek, toplumsal cinsiyet açısından daha eşitlikçi ilişkiler oluşturulacaktır.

- 657 Devlet Memurları Kanununda ve 4587 sayılı İş Kanununda yer alan % 70 ve üzeri engelli ya da süreğen hastalığı olan çocuğa sahip ebeveynlere verilen mazeret izin hakkına ilişkin düzenleme yapılması gerekmektedir. Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği'nin 29. maddesinde de belirtildiği gibi asgari olarak çocuğun % 20 düzeyinde engelli raporu alması özel eğitimden yararlandırılması gerektiğini gösterir. Ancak mevzuattaki bu iki durumun kendi içerisinde bir çelişki yarattığı görülmektedir. Dolayısıyla yapılacak olan düzenlemede % 20 düzeyinde engelli çocuğu olan ebeveynler için minimum izin süresi tanımlanmalı, engel düzeyinin yüksek olmasına bağlı olarak bu izin süresinin kapasitesinin artmasına ilişkin bir düzenleme gerçekleştirilmelidir.
- Ayrıca erken emeklilik hakkının da sadece anne için değil, her iki ebeveyn için de tanımlanan bir hak olması gerekmektedir. Aksi takdirde erken emeklilik hakkının yalnızca kadınlara tanınması, toplumdaki hegemonik erkeklik temsilinin ve bakımın kadın kimliği olarak güçlenmesine neden olacaktır. Dolayısıyla bu durum var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini güçlendirecektir.
- Hak temelli bir yaklaşım benimsenerek babaların sahip olduğu hakların geliştirilmesi ve desteklenmesi sağlanmalıdır. Engelli çocuğu olan babalara sahip oldukları haklar konusunda bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bu doğrultuda; babaların kullanacak oldukları izinleri inisiyatif doğrultusunda değil, sahip olduğu hak temelinde kullanmasına teşvik edilmelidir.

Medya hegemonik babalığın temsilinde önemli bir araçtır. Araştırma sonucunda da babaların baba katılımını artırmak için sunmuş olduğu önerilerde medyanın kullanılması ortaya çıkmıştır. Medya sayesinde toplumda egemen olan erkeklik söylemi pekişmektedir. Babalığın bir dönüşüm içerisinde olduğu düşünülecek olursa medyadaki temsillerin de bu dönüşümü olumlu yönde destekleyici nitelikte olması gereklidir. Medya 'ilgili babalığı' geliştirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada bir araç olarak kullanılmalıdır. Kamu spotları ve reklamlar aracılığıyla 'yeni babalık' anlayışı güçlendirilmelidir.

Mevcut ataerkil düzenin devamının sağlanmasında erkeklerin olduğu kadar kadınların da rızası olabilmektedir. Dolayısıyla yapılacak olan çalışmalar salt erkeklerle

gerçekleştirilmemeli, toplumdaki tüm bireylerde toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin bilinç oluşturulmalıdır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet rolleri konusunda bilgilendirme ve farkındalık artırmaya yönelik toplumda çalışmaların yapılması oldukça önemlidir. Bu amaç doğrultusunda konferans, kongre, eğitimler, düzenlenmeli, danışmanlık hizmetleri verilmelidir.

4.2.2. Sosyal Hizmete İlişkin Öneriler

Babalar kendi çocuklarının durumunu çevrelerindeki insanların anlamadığını düşünmekte ve sosyal çevrelerindeki insanlarla kısıtlı iletişim kurmaktadırlar. Dolayısıyla yaşanan bu güçlükler nedeniyle toplumun otizme ilişkin farkındalığının artırılması önemlidir. Otizmle ilgili eğitim çalışmaları, kamu spotu, konferanslar gibi çalışmalar yaygınlaştırılmalı ve toplumun otizme ilişkin farkındalığı artırılmalıdır. Böylece bireylerin otizmlili bireylere karşı olumlu tutum ve davranışlarının geliştirilmesi sağlanacaktır. Bunun için Sağlık Bakanlığı, MEB, AÇSHB ortak çalışmalar yürütmelidir. Medya da bu farkındalığın oluşturulması noktasında etkin bir araç olarak kullanılmalıdır. Babaların yaşadığı zorlu sürece ek olarak, sağlık personelinin ve öğretmenlerin engelli birey ve ailesine yönelik olumsuz tutum ve davranışları ebeveynleri ekstra etkilemektedir. Sağlık personeli ve öğretmenlerin ebeveynlere karşı olumlu tutum ve davranışlarının geliştirilmesi için bireylere nasıl yaklaşacakları hususunda eğitim verilmelidir. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları sosyal damgalama ve her türlü ayrımcılığa karşı mücadele etmelidir. Engelli bireylerin ve ebeveynlerinin topluma katılımını ve sosyal uyumlarını destekleyecek plan ve politikaların geliştirilmesinde öncü olmalıdır.

OSB'li bireyler bağımsız olarak toplumsal yaşama tam katılımında zorlanmaktadır. Bunun için plan ve politikaların geliştirilmesi gerekmektedir. OSB'li bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını artırmak için içinde yaşadıkları sistem bütün olarak değerlendirilmeli ve bu alanlarda gelişim sağlanmalıdır. Sosyal hizmet uzmanı engellilerin ve ebeveynlerinin ihtiyaç duydukları kaynaklarla ve kurumsal hizmetlerle bağlantı kurmasına destek olmalı, gereksinim duyduğu kaynakları ve hakları elde etmesi için savunuculuk rolü üstlenmelidir. Bu doğrultuda eğitim, sağlık sistemlerinde otizmlili bireylerin maksimum yarar sağlayabileceği düzeyde düzenlemeler yapılmalıdır.

Yapılacak olan düzenlemelerde hak temelli yaklaşım benimsenmelidir. Hak temelli yaklaşım dikkate alınarak, bireylerin sahip olduğu en temel hak olan eğitim hakkının gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Özel eğitim müfredatı standart bir müfredat olmamalı, sosyal hizmetin de temel ilkelerinden biri olan ‘bireyin biricikliği’ ilkesi göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır. Bireyin bireysel gereksinimleri ve özellikleri göz önünde bulundurularak standart bir özel eğitim anlayışından uzaklaşılmalıdır. Bu bağlamda; Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği’ndeki özel eğitim saatlerinin düzenlenmesi gereklidir. OSB’li çocukların bireysel gelişim özellikleri dikkate alınarak ihtiyaç duydukları süre kadar eğitim verilmesi önerilmektedir.

Ayrıca görüştüğüm babaların bazısı çocuklarının otizmlili olması nedeniyle; eğitim alanında bazı sorunlar yaşadıklarını, okuldaki öğretmenlerin ve idarecilerin ayrımcı tutum takındıklarını ifade etmiştir. Bu noktada tüm öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının özel eğitim konusunda lisans eğitimi süresince eğitim alması önemlidir. Bu eğitim zorunlu olacak şekilde eğitim bilimleri lisans ders müfredatına eklenmelidir. Böylece hak temelli bir yaklaşım doğrultusunda hareket edilecek ve bireyin en temel haklarından biri olan eğitim hakkı konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır. Bunun için sosyal hizmet uzmanları gerekli mücadeleyi vermeli ve bireylerin haklarının savunuculuğunda aktif bir şekilde yer almalıdır.

Babaların en çok zorlandığı durumlardan biri maddi anlamda yaşadıkları zorluklardır. Bu bağlamda OSB’li çocuğu olan ebeveynlere aile ödeneği verilmesi ve buna ilişkin finansal destek politikalarının oluşturulması önemlidir. Örneğin Avusturya’da engelli çocuğu olan ailelere 138 euro aylık aile ödeneği verilmektedir (Giulio, Philipov ve Jaschinski, 2014, s. 24). Ancak ailelere verilecek bu yardımların standart bir ücret olmasından ziyade ailenin ihtiyaçları doğrultusunda verilmesi önemlidir. Çocukların engel derecesi ve ihtiyaçlarına göre bir ihtiyaç tespiti yapılmalı ve yapılacak olan finansal destek bu doğrultuda verilmelidir.

Çocuğun otizmlili olmasının öğrenilmesiyle birlikte babalar kabullenme sürecinde zorluk yaşayabilmekte ve çocuklarının durumunu kabullenmeleri zaman alabilmektedir. Yaşanan bu kriz durumu eşler arasındaki ilişkileri de etkilemekte, birbirini suçlamalarına ve çatışma yaşamalarına neden olabilmektedir. Özel eğitim kurumları bünyesinde psikologlar aracılığıyla ailelere danışmanlık hizmeti verilse de bu çalışmaların kurumsal

bir nitelik kazanması gerektiği düşünülmektedir. Ailelerin kriz anında yaşadıkları bu durumun çözümü için AÇSHB bünyesinde başvurabilecekleri rehberlik ve danışma birimlerinin kurulması oldukça önemlidir. Bu birimler içerisinde ebeveyn eğitim programları olmalı, aile gelecekte kendilerini nelerin beklediği konusunda bilgilendirilmeli, ebeveynler arasındaki ilişki güçlendirilmeli ve ortak sorumluluk paylaşımı desteklenmelidir.

OSB'li çocuğu olan ebeveynlerin kendilerine zaman ayırabilecekleri ve yaşadıkları duygusal yoğunluktan bir nebze olsun rahatlayabilmelerini sağlayacak kurumsal yapılara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin hayata geçirmiş olduğu mola evleri uygulaması ailelerin günlük yapamadığı işleri yapabilmelerine ve sosyokültürel yaşama katılımlarına destek olmaktadır. Ebeveynlerin otizmlili çocuklarını kısmi zamanlı ya da günü birlik bırakabilecekleri mola evleri uygulamasının ülke genelinde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Bunun için belediyeler, STK'lar ve AÇSHB'nin ortak çalışmalar yürütmesi gerekmektedir.

Araştırma sonucunda babaların baba katılımını artırmak için önerilerden birinin babalık eğitimi olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Sürgevil Dalkılıç (2017, s. 108), annelik ve babalık rolünün sorumluluk istediğini, bilgi ve beceri gerektirdiğini belirtir. Bu doğrultuda; babaların rol ve sorumluluklarını öğrenebilecekleri ve 'ilgili babalığı' geliştirebilecekleri eğitim programlarının düzenlenmesi ve katılımın sağlanması kritik öneme sahiptir. Böylelikle bilinçli ve 'ilgili baba' davranışının gelişimi desteklenebilecektir. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları da eğitimci rolü temelinde babalık eğitimlerinin verilmesinde aktif rol üstlenmelidir. Bu eğitimlerin tüm babaların erişebileceği nitelikte olması gereklidir. MEB, STK ve AÇSHB bünyesinde babalık eğitimlerinin gerçekleştirilmesi desteklenmelidir. AÇSHB'ye bağlı SHM'lerde babalık eğitim programlarının gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

Ünlü (2015) erken çocukluk döneminde baba katılımını incelediği tez çalışmasında AÇEV'in Baba Destek programı eğitimine katılan babaların çocukları tarafından yüksek ve orta katılımlı babalar olarak algılandığı sonucunu elde etmiştir. Ayrıca bu programa katılan babaların çocukla kurdukları iletişim ve birlikte geçirilen zamanın kalitesinde önemli değişiklikler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır (s. 409-410). Bu araştırma sonucundan da anlaşılacağı gibi, babalık eğitiminin baba katılımını destekleme

noktasında önemli olduğu söylenebilir. OSB’li çocuğu olan babalar için çocukların yaş aralığı ve gelişim düzeyleri dikkate alınarak babalar için özel eğitim programları oluşturulmalıdır. Normal gelişim gösteren bir çocukla otizmlili bir çocuğa sahip babanın deneyimleri farklı olacağından babalık eğitimi de bu gibi farklılıklar göz önünde bulundurularak tasarlanmalıdır.

Sosyal hizmet uzmanları da bu eğitimleri gerçekleştirmede öncü olmalı ve eğitici rollerini yerine getirmelidir. Eğiticilik rolü, müracaatçılara onları olumsuz olarak etkileyen konulara nasıl adapte olacaklarını öğretmeyi, bilgiler sağlamayı ve yaşamlarındaki problemlere dair bilgi ile karar verebilmeleri için onlara ihtimalleri ve olası sonuçları açıklamayı kapsar. Böylece günlük yaşam becerilerini öğretmeyi ve davranış değişiminin gerçekleşmesine katkıda bulunabilir (Sheafor ve Horejsi, 2014, s. 78-79). Geliştirilecek olan eğitim programlarında babaların zorlandıkları ve ihtiyaç duydukları konular hakkında bilgi edinmeleri sağlanmalıdır.

Araştırma sonucunda OSB’li çocuğu olan babaların en çok kaygı duydukları durumun geleceğe dair belirsizlik olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Babaların kendilerinden sonra çocuklarına ne olacağına dair kaygı yaşamaları onların olumsuz duygular yaşamasına neden olmaktadır. Bu nedenle belediyeler, STK’lar ve AÇSHB ortak çalışmalar yaparak hak temelli yaklaşım doğrultusunda otizmlili bireyler için bakım ve koruma sistemleri geliştirmelidir. Bakım hizmeti modellerinin geliştirilmesi için sosyal hizmet uzmanları politika ve uygulamaların geliştirilmesi noktasında mücadele vermelidir. Ücretsiz bakım emeğinin sağlayıcısı kadın olarak görülmemeli, sosyal bakım sistemleri geliştirilerek formel bakım desteği artırılmalıdır.

Babaların çocuklarının teşhisinden sonraki süreçte ‘erkek olmanın’ getirdiği toplumsal beklentiler nedeniyle daima güçlü olmaya çalışmaları, duygularını belli etmemeleri ve yaşadıkları üzüntüleri çevreleriyle paylaşmamaları yalnızlaşmalarına, onların ilerleyen dönemlerde sağlık sorunları yaşamalarına ve profesyonel destek arayışına girmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenler babaların kendilerini ifade edebilecekleri ve duygusal boşalım sağlayabilecekleri çalışmaların gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Erkekler, erkeklerin de duygularını ifade edebileceği noktasında bilinçlendirilmeli ve desteklenmelidir. Erkeklerin duygularını ifade edebilecekleri plan ve programlar geliştirilmelidir. Bu doğrultuda danışmanlık hizmetleri geliştirilmeli, bireysel görüşmeler

yapılarak erkeklerin duygu ve düşüncelerini ifade etmesine izin verilmeli ve erkekliğin dönüşümü yapılan mesleki uygulamalarla desteklenmeye çalışılmalıdır.

Ayrıca babaların bireysel deneyimlerini paylaşabilecekleri sosyal destek grup çalışmaları yapılmalıdır. Kişiler arası iletişim desteklenmeli, babaların deneyim paylaşımında bulunabilecekleri programlar geliştirilmelidir. Sosyal hizmet uzmanları, babaların deneyim ve duygu paylaşımında bulunabilecekleri sosyal destek gruplarında lider rolü üstlenmelidir. Yapılacak olan bu çalışmalarda erkeklerin duygularından konuşmalarına izin verilmeli, paylaşımında bulunmaları için desteklenmelidir. Dolayısıyla sosyal hizmet uzmanları başta olmak üzere multidisipliner ekip çalışması içinde yer alan tüm meslek elemanlarının toplumsal cinsiyete duyarlı olmaları çok önemlidir. Bunun için meslek elemanlarına toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi verilerek gerçekleştirilecek olan uygulamaların bu yönde olması sağlanmalıdır.

Kuramsal çerçevede de ifade ettiğim gibi feminist sosyal hizmet uygulamaları erkeklerle çalışmayı daha çok kadınların ve çocukların iyilik halini artırmak üzere gerçekleştirilmektedir. Ancak mevcut toplumsal cinsiyet düzeni sadece kadını güçsüzleştirmemekte, erkekte beklenen toplumsal beklentilerin karşılanamaması durumunda erkeği de güçsüzleştirmektedir. Bu nedenle yapılacak olan sosyal hizmet mesleki uygulamalarında erkeklerin de nasıl güçsüzleştirildiği anlamaya çalışılarak buna ilişkin mesleki müdahalelerde bulunulmalıdır. Bunun için de öncelikli olarak sosyal hizmet ders müfredatlarına ‘Erkeklik ve Sosyal Hizmet’ dersinin eklenmesi gerekmektedir. Böylece erkekliğin inşa süreci, hegemonik erkeklik konusu hakkında bilgi edinecek, erkeklik ve babalık ilişkisi göz önünde bulundurularak babalarla nasıl uygulamalar gerçekleştirilebileceği daha derinlemesine anlaşılacaktır.

4.2.3. İleri Araştırmalar İçin Öneriler

Otizmle ilgili literatür incelendiğinde, Türkiye’de OSB’li bireylerin toplam nüfustaki oranına ilişkin net bir veri bulunmadığı görülmektedir. Buna ilişkin tarama çalışmaları yapılarak toplumdaki otizimli bireylerin oranı belirlenmeli ve bir veri tabanı oluşturulmalıdır. Böylece OSB’li bireylerin toplam nüfus içindeki mevcut durumu ortaya konulacak ve yapılacak olan çalışmalar bu doğrultuda gerçekleştirilebilecektir.

Yapılan bu araştırma eğitim düzeyi yüksek, sosyoekonomik düzeyi orta ve üst-orta olan babaların olduğu homojen bir örneklem grubunu içermektedir. Dolayısıyla görüşülen babaların farkındalık düzeyleri yüksek babalar olduğu düşünülmektedir. Yapılacak olan araştırmaların farklı sosyoekonomik ve eğitim düzeyindeki otizmlili çocuğu olan babalarla gerçekleştirilmesi önerilmektedir. Böylece babaların ihtiyaç duydukları konular ve babalık deneyimleri de farklılaşacak ve literatüre önemli katkı sağlayacaktır.

Literatürde erkeğin engelli bir çocuğun varlığını bir başarısızlık hissi olarak gördüğünden bahsedilmektedir. Erkeğin otizmlili çocuğunu kabullenememesi ve bir başarısızlık olarak görmesi çocuğunu bırakıp gitmesine neden olabilmektedir. Bırakıp giden babaların yaşadıkları süreci daha derinlemesine anlayabilmek için OSB'li çocuğu olup da giden babaların deneyimlerine ilişkin araştırma yapılması önerilmektedir.

Engelli bir çocuğun varlığıyla aile içi ilişkilerin nasıl dönüştüğünü daha objektif bir şekilde anlamak için OSB'li çocuğu olan anneler ve babalarla toplumsal cinsiyet temelinde karşılaştırmalı araştırmaların yapılmasının literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

OSB'li çocuğun bakım ihtiyacının artması nedeniyle çalışma yaşamından ayrılan genellikle kadın olmaktadır. OSB'li çocuğu olup da çalışma yaşamından ayrılmış olan annelerin deneyimlerini görünür kılacak çalışmaların yapılması önemlidir. Böylece annelerin yaşamış olduğu süreç derinlemesine anlaşılabilir, ihtiyaçları ortaya konularak plan ve politikaların gelişmesi sağlanabilecektir.

OSB'li çocuğu olan babalarla yapılacak olan araştırmalarda farklı araştırma teknikleri kullanılmalı ve araştırmalar zenginleştirilmelidir. OSB'li çocuğu olan babalarla karma yöntem araştırmalarının ve nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan odak grup çalışmalarının yapılması önemlidir.

KAYNAKÇA

- 4587 sayılı İş Kanunu. (2003). *T. C. Resmi Gazete*, 25134, 22 Mayıs 2003.
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu. (2006). *T.C. Resmi Gazete*, 26200, 16 Haziran 2006.
- 657 Devlet Memurları Kanunu. (1965). *T.C. Resmi Gazete*, 12056, 23 Temmuz 1965.
- AÇEV. (2017a). *Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Ana Rapor*. İstanbul: AÇEV.
- AÇEV. (2017b). *Türkiye'de İlgili Babalık ve Belirleyicileri Özet Araştırma Raporu*. İstanbul: AÇEV.
- AÇEV. (2018a). *Ebeveynlik, Erkeklik ve Çalışma Hayatı Arasında Türkiye'de Babalık*. İstanbul: AÇEV.
- AÇEV. (2018b). *Erkeklik ve Babalık Halleri*. İstanbul: AÇEV.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016a). *Otizm Spektrum Bozukluğu*. Ankara: Grafik-Ofset Matbaacılık.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016b). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Bireylere Yönelik Ulusal Eylem Planı*. Ankara: Grafik Ofset Matbaacılık.
- Akbey, G. ve Kalaycı, C. (2016). Zihinsel Yetersizlik ve Otizm Spektrum Bozukluğunda (OSB) Aileler ve Tutumlar. İ. Diken ve H. Bakkaloğlu (Ed.). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* (s. 312-335). Ankara: Pegem Akademi.
- Akçay, S. (2018). *Ashında Güçlü Değilmişim Erkeklerin Ruhsal Hastalık Deneyimleri* (1. bs.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Aktaş, G. (2015). Türkiye'de Aile Sosyolojisi Çalışmalarına Genel Bir Bakış. *Sosyoloji Konferansları*, (2), 419-441.
- Algood, C., Harris, C. ve Hong, J. (2013). Parenting success and challenges for families of children with disabilities: an ecological systems analysis. *Journal Of Human Behavior In The Social Environment*, 23(2), 126-136.
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5.bs.). Washington DC: APA.

- Anderson, E. (2008). Inclusive masculinity in a fraternal setting. *Men And Masculinities*, 10(5), 604-620.
- Anderson, E. (2012). Shifting masculinities in Angloamerican countries. *Masculinity And Social Change*, 1(1), 40-60.
- Anne Çocuk Eğitim Vakfı. (2004). *Baba Destek Programı Değerlendirme Raporu*. AÇEV.
- Atay, T. (2004). 'Erkeklik' en çok erkeği ezer!. *Toplum ve Bilim*, (101), 11-30.
- Atay, T. (2017). *Çin İşi Japon İşi* (2. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aykara, A. (2015). *Zihinsel Engelli Kardeşe Sahip Bireylerin Yaşantılarının Değerlendirilmesi*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Barutçu, A. (2013). *Türkiye'de Erkeklik İnşasının Bedensel ve Toplumsal Aşamaları*. Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Barutçu, A. ve Hıdır, N. (2016). Türkiye'de Babalığın Değişen Rollerini: (Pro)Feminist Babalar. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 27-44.
- Beşpınar, F. (2015). Between ideals and enactments: the experience of 'new fatherhood' among middle-class men in Turkey. G. Özyeğin (Ed.). *Gender and Sexuality in Muslim Cultures* (s. 95-114). England: Ashgate Publishing.
- Beynon, J. (2011). *Masculinities and Culture* (s. 1-95). Buckingham: Open University Press.
- Bıçak, N. (2009). *Otizimli Çocukların Annelerinin Yaşadıklarının Belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2014). Unpacking masculinities in the context of social change: internal complexities of the identities of married men in Turkey. *Men And Masculinities*, 17(3), 299-324.
- Bolak Boratav, H., Okman Fişek, G. ve Eslen Ziya, H. (2017). *Erkekliğin Türkiye Halleri* (1. bs.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bonsall, A. (2018). Narrative transitions in views and behaviors of fathers parenting children with disabilities. *Journal Of Family Studies*, 24(2), 95-108.

- Bora, A. ve Üstün, İ. (2005). “*Sıcak Aile Ortamı*” *Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler* (1. bs.). İstanbul: TESEV Yayınları.
- Boyd, M., Iacono, T. ve McDonald, R. (2019). The perceptions of fathers about parenting a child with developmental disability: a scoping review. *Journal Of Policy And Practice In Intellectual Disabilities*, 1-13.
- Bozok, M. (2018a). Toplumsal Cinsiyet ve Aile. N. Oktik ve H. Ünal Reşitoğlu (Ed.). *Aileyi Anlamak Disiplinler Arası Yaklaşımlar* (s. 101-113). Ankara: Nobel Yayınları.
- Bozok, M. (2018b). Türkiye’de Ataerkillik, Kapitalizm ve Erkeklik İlişkilerinde Biçimlenen Babalık. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 10(2), 31-42.
- Brandth, B. ve Kvande, E. (1998). Masculinity and child care: the reconstruction of fathering. *The Sociological Review*, 46(2), 293-313.
- Brandth, B. ve Kvande, E. (2009). Gendered or gender-neutral care politics for fathers?. *The ANNALS Of The American Academy Of Political And Social Science*, 624(1), 177-189.
- Burrell, A. ve Ives, J. ve Unwin, G. (2017). The experiences of fathers who have offspring with autism spectrum disorder. *Journal Of Autism And Developmental Disorders*, 47(4), 1135-1147.
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65.
- Bütün, M. (2010). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Perspektifinden Çocuk Bakım Hizmetleri*. Uzmanlık tezi, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Cabrera, N., LeMonda, S., Bradley, R., Hofferth, S. ve Lamb, M. (2000). Fatherhood in the twenty-first century. *Child Development*, 71(1), 127-136.
- Canarşlan, H. (2014). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşama Kalitesinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Carpenter, B. (2002). Inside the portrait of a family: the importance of fatherhood. *Early Child Development And Care*, 172(2), 195-202.

- Carpenter, B. ve Towers, C. (2008). Recognising fathers: the needs of fathers of children with disabilities. *Support For Learning*, 23(3), 118-125.
- Cengiz, K., Tol, U. ve Küçükkural, Ö. (2004). Hegemonik Erkekliğin Peşinden. *Toplum ve Bilim*, (101), 50-70.
- Ciğerli, Ö., Topsever, P., Alvur, M. ve Görpelioğlu, S. (2014). Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Tanı Anından İtibaren Ebeveynlik Deneyimleri: Farklılığı Kabullemek. *Turkish Journal Of Family Medicine and Primary Care*, 8(3), 75-81.
- Coltrane, S. (1995). The Future of Fatherhood: Social, Demographic, and Economic Influences on Men's Family Involvements. W. Marsiglio (Ed.). *Fatherhood Comtemporary Theory, Research and Social Policy* (s. 255-274). California: SAGE Publications.
- Connell, R. (2014). *Masculinities* (2. bs.). California: Polity Press.
- Connell, R. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (2. bs.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cree, V.ve Cavanagh , K. (1996). Men, masculinism and social work. K. Cavanagh ve V. Cree (Ed.). *Working with Men: Feminism and Social Work* (s. 1-8). London: Routledge.
- Creswell, J. (2018). Nitel Araştırma Yöntemleri (4. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakmak Otluoğlu, Ö. (2017). İnsan Kaynakları Yönetimi ve Çalışan Babalar: Çalışan Babaları Kapsayan Aile Dostu İşyeri Uygulamaları Mümkün mü? O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.). *Çalış Babam Çalış* (s. 113-150). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çalbayram, N. (2013). *Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Babalarda Babalık Rollerine İlişkin Farkındalık Yaratma*. Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Çarkoğlu, A. ve Kalaycıoğlu, E. (2013). *Türkiye'de Aile, İş ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: İstanbul Politikalar Merkezi.
- Çelik, G. (2016). "Erkekler (de) ağlar!": Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2), 1-12.
- Daly, K. (1995). Reshaping Fatherhood: Finding the Models. W. Marsiglio (Ed.). *Fatherhood Contemporary Theory, Research and Social Policy* (s. 21-40). California: SAGE Publications.

- CDC. (2019). *Data & Statistics on Autism Spectrum Disorder*. Erişim: 6 Nisan 2019, Centers for Disease Control and Prevention Web Sitesi: <https://www.cdc.gov/ncbddd/autism/data.html>
- Demetriou, D. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: a critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
- Demez, G. (2005). *Kabadayıdan sanal delikanlıya değişen erkek imgesi* (1. bs.). İstanbul: Babil Yayınları.
- Demren, Ç. (2003). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uyguma Merkezi, http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/erkeklik_ataerkillik.pdf
- Demren, Ç. (2008). Kadınlık Dolayısıyla Erkeklik Öznelliği. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(1), 73-92.
- Dominelli, L. (2002a). *Anti-Oppressive Social Work Theory and Practice* (1. bs., s. 37-56). Houndmills: Palgrave.
- Dominelli, L. (2002b). *Feminist Social Work: theory and practice* (s. 84-104). Houndmills: Palgrave.
- Donaldson, M. (1993). What is hegemonic masculinity?. *Theory And Society*, 22(5), 643-657.
- Ende İnce, Z. ve Güdücü Tüfekci, F. (2015). Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumunun Değerlendirilmesi ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(1), 102-112.
- Ertan, C. (2008). Hegemonic masculinity and homosexuality: some reflections on Turkey. *Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 1(4), 1-11.
- Fatherhood Institute (2007). *Fatherhood Institute Research Summary: Fathers and Disabled Children*: Erişim: 17 Aralık 2018, The Fatherhood Institute Web Sitesi: <http://www.fatherhoodinstitute.org/2007/fatherhood-institute-research-summary-fathers-and-disabled-children/>

- Fatherhood Institute. (2014) *FI Research Summary: Paternity Leave*. Erişim: 17 Aralık 2019, The Fatherhood Institute Web Sitesi: <http://www.fatherhoodinstitute.org/2014/fi-research-summary-paternity-leave/>
- Fırat, S. (2016). Otistik çocukların anne-babalarının stres ve kaygı düzeyleri. *Çukurova Medical Journal*, 41(3), 539-547.
- Fırıncı, A. (2017). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Annelerin ve Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Annelerin Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Folkman, S., Lazarus, R., Gruen, R. ve DeLongis, A. (1986). Appraisal, coping, health status, and psychological symptoms. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 50(3), 571-579.
- Frye, L. (2014). *Fathers' Experience with Autism Spectrum Disorder* Doktora Tezi, Texas Üniversitesi, United States.
- Frykman, J. (1996). Space for a Man: the transformation of masculinity in 20th century culture. *Reproductive Health Matters*, 4(7), 11-18.
- Garbarino, J. (2012). The Soul of Fatherhood. E. Peters, G. Peterson, S. Steinmetz ve R. Day (Ed.). *Fatherhood Research, Interventions and Policies* (s. 11-22). Binghamton: Routledge Taylor&Francis Group.
- Genesoni, L. ve Tallandini, M. (2009). Men's psychological transition to fatherhood: an analysis of the literature, 1989-2008. *Birth*, 36(4), 305-318.
- Giulio, P., Philipov, D. ve Jaschinski, I. (2014). *Families with disabled children in different European countries*.
- Gönen, A. (2014). *Otizm spektrum bozukluğu ile otizm spektrum bozukluğu tanısı olan bireylerin ebeveynlerinin depresyon düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Gray, D. (2003). Gender and coping: the parents of children with high functioning autism. *Social Science & Medicine*, 56(3), 631-642.

- Green, J., Willis, K., Hughes, E., Small, R., Welch, N., Gibbs, L. ve Daly, J. (2007). Generating best evidence from qualitative research: the role of data analysis. *Australian And New Zealand Journal Of Public Health*, 31(6), 545-550.
- Gregory, A. ve Milner, S. (2011). What is “New” about Fatherhood?. *Men And Masculinities*, 14(5), 588-606.
- Günay, G. ve Bener, Ö. (2011). Kadınların Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Aile İçi Yaşamı Algılama Biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 157-171.
- Günay-Erkol, Ç. (2019). İlet, zillet, erkeklik: Eleştirel Erkeklik Çalışmaları ve Türkiye'deki Seyri. *Toplum ve Bilim*, (145), 6-32.
- Habib, C. (2012). The transition to fatherhood: A literature review exploring paternal involvement with identity theory. *Journal Of Family Studies*, 18(2-3), 103-120.
- Hartley, S. ve Schultz, H. (2015). Support needs of fathers and mothers of children and adolescents with autism spectrum disorder. *Journal Of Autism and Developmental Disorders*, 45(6), 1636–1648.
- Hartley, S., Barker, E., Seltzer, M., Floyd, F., Greenberg, J., Orsmond, G. ve Bolt, D. (2010). The relative risk and timing of divorce in families of children with an autism spectrum disorder. *Journal Of Family Psychology*, 24(4), 449-457.
- Huari, H. ve Hollingworth, K. (2009). *Understanding Fathering*. Joseph Rowntree Foundation.
- Hawkins, A., Christiansen, S., Pond Sargent, K. ve Hill, E. (1995). Rethinking Fathers' Involvement in Child Care. W. Marsiglio (Ed.). *Fatherhood: Contemporary Theory, Research, and Social Policy* (s. 41-56). California: Sage Publications.
- Hay, K. (2016). *Factors Influencing Father Involvement with Children Diagnosed with Autism Spectrum Disorder*. Doktora tezi, Antioch Üniversitesi, Santa Barbara.
- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory*, 5(1), 49-72.
- Henderson, J. (1992). The many roles of fatherhood psychological and developmental issues. *Canadian Family Physician*, 38, 629-637.

- Herek, G. (1987). On Heterosexual Masculinity: Some Psychial Consequences of the Social Construction of Gender and Sexuality. M. Kimmel (Ed.). *Changing Men New Directions in Research on Men and Masculinity* (s. 68-82). California: SAGE Publications.
- Hermansen, S., Croninger, B. ve Croninger, S. (2015). Exploring the role of modern day fatherhood. *Work* 50, 495-500.
- Hirata, H., Laborie, F., Doare, H. ve Senotier, D. (2018). *Eleştirel Feminizm Sözlüğü*. (1. bs.)İstanbul: Dipnot Yayınevi.
- Hobson, L. ve Noyes, J. (2011). Fatherhood and children with complex healthcare needs: qualitative study of fathering, caring and parenting. *BMC Nursing*, 10(1).
- Hornby, G. (1992). A review of fathers' accounts of their experiences of parenting children with disabilities. *Disability, Handicap&Society*, 7(4), 363-374.
- Isenhour, J. (2010). *Experiences and Perceptions of Fatherhood Among Fathers With Sons Who Have Autism Spectrum Disorders*. Doktora tezi, Appalachian State Üniversitesi.
- İlkkaracan, İ. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitlikçi Sürdürülebilir Büyüme ve Kalkınma için Mor Ekonomi. Ç. Ünlütürk Ulutaş (Ed.). *Feminist Sosyal Politika: Bakım Emek Göç* (s. 31-67). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Jakupcak, M., Tull, M. ve Roemer, L. (2005). Masculinity, shame, and fear of emotions as predictors of men's expressions of anger and hostility. *Psychology Of Men & Masculinity*, 6(4), 275-284.
- Johansson, T. (2011a). Fatherhood in transition: paternity leave and changing masculinities. *Journal Of Family Communication*, 11(3), 165-180.
- Johansson, T. (2011b). The conundrum of fatherhood: theoretical explorations. *International Journal Of Sociology Of The Family*, 37(2), 227-242.
- Kağıtcıbaşı, Ç., ve Ataca, B. (2017). Çocuğun Değeri ve Aile Değişimi: Türkiye'den 30 yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, (35), 77-101.
- Kandiyoti, D. (2007). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (2. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Kaymak, A. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB): Tanım, Sınıflama, Yaygınlık ve Nedenleri. İ. Diken ve H. Bakkaloğlu (Ed.). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu*(s. 164-187). Ankara: Pegem Akademi.
- Keller, T., Ramisch, J. ve Carolan, M. (2014). Relationships of children with autism spectrum disorders and their fathers. *The Qualitative Report*, 19(66), 1-15.
- Kepekçi, E. (2012). (Hegemonik) Erkeklik Eleştirisi ve Feminizm Birlikteliği Mümkün mü?. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, (11), 59-86.
- Kırcaali-İftar, G. (2015). *Otizm Spektrum Bozukluğu* (2. bs.). İstanbul: Daktylos Yayınevi.
- Kimmel, M. (1987). Rethinking "Masculinity": New Directions in Research on Men and Masculinity. M. Kimmel (Ed.). *Changing Men New Directions in Research on Men and Masculinity* (s. 9-24). California: SAGE Publications.
- Kosberg, J. (2002). Heterosexual males: a group forgotten by the profession of social work. *Journal Of Sociology and Social Welfare*, 29(3), 51-70.
- Koydemir-Özden, S. ve Tosun, Ü. (2010). A qualitative approach to understanding Turkish mothers of children with autism: implications for counselling. *Australian Journal Of Guidance And Counselling*, 20(01), 55-68.
- Kudaıbergenova, A. (2018). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Ailelerinin Karşılaştıkları Sorunlar: Edirne Örneği*. Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Kuş, E. (2012). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (5. bs.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lamb, M. (2010). *The Role of the Father in Child Development*. John Wiley & Sons.
- Lamb, M. (2012). The History of Research on Father Involvement: An Overview. E. Peters, G. Peterson, S. Steinmetz ve R. Day (Ed.). *Fatherhood Research, Interventions and Policies* (s. 23-42). Binghamton: Routledge Taylor&Francis Group.

- Lamb, M., Pleck, J., Charnov, E. ve Levine, J. (1987). A Biosocial Perspective on Paternal Behaviour and Involvement (s. 111-142). London: Transaction Publishers.
- LaRossa, R. (1988). Fatherhood and social change. *Family Relations*, 37(4), 451-457.
- Leung, L. ve Chan, K. (2012). Understanding the masculinity crisis: implications for men's services in Hong Kong. *British Journal Of Social Work*, 44(2), 214-233.
- Lewis, S., Kagan, C. ve Heaton, P. (2000). dual-earner parents with disabled children. *Journal Of Family Issues*, 21(8), 1031-1060.
- Macdonald, E. ve Hastings, R. (2010). Fathers of Children with Developmental Disabilities. M. Lamb (Ed.). *The Role Of The Father In Child Development* (s. 486-517). New Jersey: John Wiley & Sons,.
- Marsiglio, W. (1995). Fatherhood Scholarship: An Overview and Agenda for the Future. W. Marsiglio (Ed.). *Fatherhood Contemporary Theory, Research and Social Policy* (s. 1-20). California: SAGE Publications.
- Marsiglio, W., Amato, P., Day, R. ve Lamb, M. (2000). Scholarship on fatherhood in the 1990s and beyond. *Journal Of Marriage And The Family*, (62), 1173-1191.
- Messner, M. (1997). *Politics of Masculinities: Men in Movements* (1. bs.). California: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliği. (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28296, 18 Mayıs 2012.
- Navalkar, P. (2010). Fathering a child with a disability in India: A perspective from Mumbai. *Childhood Education*, 86(6), 389-393.
- Neuman, W. (2017). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri* (9. bs.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Norton, P. ve Drew, C. (1994). Autism and potential family stressors. *The American Journal Of Family Therapy*, 22(1), 67-76.
- Nurullah, A. (2013). "It's really a roller coaster": Experience of parenting children with developmental disabilities. *Marriage & Family Review*, 49(5), 412-445.
- O'Brien, M., Brandth, B. ve Kvande, E. (2007). Fathers, work and family life. *Community, Work & Family*, 10(4), 375-386.

- OECD. (2016). *Additional leave entitlements for working parents*. Erişim: 5 Aralık 2018, OECD Web Sitesi: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- OECD. (2017a). *Key characteristics of parental leave systems*. Erişim: 5 Aralık 2018, OECD Web Sitesi: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- OECD. (2017b). *Parental leave replacement rates*. Erişim: 5 Aralık 2018, OECD Web Sitesi: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- OECD. (2017c). *Trends in parental leave policies since 1970*. Erişim: 5 Aralık 2018, OECD Web Sitesi: <http://www.oecd.org/els/family/database.htm>
- OECD iLibrary. (2019). *Average Usual Weekly Hours Worked*. Erişim: 27 Mart 2019, OECD iLibrary Web Sitesi: https://www.oecd-ilibrary.org/employment/data/hours-worked/average-usual-weekly-hours-worked-averages_data-00306-en
- Onur, H., ve Koyuncu, B. (2004). Hegemonik erkekliğin görünmeyen yüzü: Sosyalizasyon sürecinde erkeklik oluşumları ve krizleri üzerine düşünceler. *Toplum ve Bilim*, (101), 31- 49.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak. *Doğu Batı Dergisi*, (63), 185-204.
- Özbay, C. ve Baliç, İ. (2004). Erkekliğin Ev Halleri. *Toplum ve Bilim*, (101), 89-103.
- Özekes, M., Girli, A., Yurdakul, A. ve Sarısoy, M. (1998). Evlilik İlişkisinde Engelli Çocuğa Sahip Olmanın Rolü. *10. Ulusal Psikoloji Kongresi*. İzmir.
- Özgün, Ö., Aydılek Çitçi, M. ve Erden, Ş. (2013). The meaning of fatherhood as perceived by Turkish police fathers and their young children. *Educational Research And Reviews*, 8(21), 1966-1978.
- Öztürk, A. B. (2014). *Erkeklik ve Kadına Yönelik Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (1. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pease, B. (2011). Men in Social Work. *Affilia*, 26(4), 406-418.

- Pelchat, D., Levert, M. ve Bourgeois-Gu erin, V. (2009). How do mothers and fathers who have a child with a disability describe their adaptation/ transformation process?. *Journal Of Child Health Care*, 13(3), 239-259.
- Peters, E. ve Day, R. (2012). Editors' Introduction. E. Peters, G. Peterson, S. Steinmetz ve R. Day (Ed.). *Fatherhood Research, Interventions and Policies* (s. 1-10). Binghamton: Routledge Taylor&Francis Group.
- Poyraz, M. (2007). *Babaların Babalık Rollerini Algılamalarıyla Kendi Ebeveynlerinin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ray, R., Gornick, J. ve Schmitt, J. (2009). *Parental Leave Policies in 21 Countries: Assessing Generosity and Gender Equality*. Washington: Center for Economic and Policy Research.
- Russell, G. (1978). The father role and its relation to masculinity, femininity, and androgyny. *Child Development*, 49(4), 1174-1181.
- Sağlık Bakanlığı. (2008). *Otizm Tarama Projesi Sonuç Raporu*. İstanbul: Tohum Otizm Vakfı.
- Salas, B., Rodriguez, V., Urbieto, C. ve Cuadrado, E. (2017). The role of coping strategies and self-efficacy as predictors of life satisfaction in a sample of parents of children with autism spectrum disorder. *Psicothema*, 29(1), 55-60.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler* (4. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı* (Uzmanlık Tezi). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Schilling, R., Schinke, S. ve Kirkham, M. (1985). Coping with a handicapped child: Differences between mothers and fathers. *Social Science & Medicine*, 21(8), 857-863.
- Schrader, T. (2013). *Fathers' Lived Experiences of Having Children Diagnosed with Autism*. Doktora tezi, Walden Üniversitesi, United States.

- Schwalbe, M. ve Wolkomir, M. (2019). The masculine self as problem and resource in interview studies of men. *Men And Masculinities*, 4(1), 90-103.
- Segal, L. (1992). *Ağır çekim*. İstanbul: Ayrıntı.
- Selek, P. (2014). *Sürüne Sürüne Erkek Olmak* (7. bs.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Selimoğlu, Ö., Özdemir, S., Töret, G. ve Özkubat, U. (2013). Otizmlili Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Otizm Tanılama Sürecinde ve Tanı Sonrasında Yaşadıkları Deneyimlerine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *International Journal Of Early Childhood Special Education*, 5(2), 129-167.
- Sheafor, B. W. ve Horejsi, C. J. (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler* (1. bs.). Ankara: Nika Yayınevi.
- Simmerman, S., Blacher, J. ve Baker, B. (2001). Fathers' and mothers' perceptions of father involvement in families with young children with a disability. *Journal Of Intellectual & Developmental Disability*, 26(4), 325-338.
- Strauss, A. ve Corbin, J. (1998). *Basics of Qualitative Research* (2. bs.). California: Sage Publications.
- Strug, D. ve Wilmore-Schaeffer, R. (2003). Fathers in the social work literature: policy and practice implications. *Families In Society: The Journal Of Contemporary Social Services*, 84(4), 503-511.
- Sumer Tanyeri, F. (2017). *Perception on Fatherhood And Paternal Leave in Turkey*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Sürgevil Dalkılıç, O. (2017). Babaların Öykülerinden Açığa Çıkanlar: Babalık ve Çalışan Babalığa Yüklenen Anlamlar, Çalışma Yaşamından Örnek Olaylar, İhtiyaç ve Beklentiler. O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.). *Çalış Babam Çalış* (s. 73-112). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Şahinde, Y. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *Fe Dergi Feminist Eleştiri*, 7(1), 117-130.
- Şenol, D. ve Erdem, S. (2017). Türk Toplumunda Hegemonik Erkekliğin İnşasında Toplumsal Süreçlerin Rolü. *TURAN Uluslararası Bilimsel Hakemli Mevsimlik Dergi*, 9(33), 290-299.

- Şıkşık, G. (2016). *Otizimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Otizm Algıları ve Aile Özellikleri ile Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara.
- Tecik, Z. (2012). *Fatherhood Experiences of Lower-Middle Class Men: The Case of Eskişehir*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankara.
- Telli, A. (2014). *3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Babaların Babalık Rolü Algısı ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*. Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Tenenbaum, H. ve Leaper, C. (2002). Are parents' gender schemas related to their children's gender-related cognitions? A meta-analysis. *Developmental Psychology*, 38(4), 615-630.
- Thoits, P. (1995). Stress, coping, and social support processes: where are we? what next?. *Journal Of Health And Social Behavior*, 35, 53-79.
- Topçu, G. (2016). *Türkiye'deki sosyal politikaların aile merkezliliğine babalık tecrübesinden bakmak: Ankara örneği*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Topçu, G. (2018). Varsayılan Aile Kıskaçında Babalık: Türkiye'de Farklı Babalık Algıları ve Sosyal Politika İlişkisi. *Toplum ve Bilim*, (145), 54-102.
- Towers, C. ve Swift, P. (2006). *Recognising fathers*. Londra: Foundation for People With Learning Disabilities.
- Töret, G. (2016). Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB): Özellikler. İ. Diken ve H. Bakkaloğlu (Ed.). *Zihin Yetersizliği ve Otizm Spektrum Bozukluğu* (s. 192-222). Ankara: Pegem Akademi.
- Töret, G., Özdemir, S., Gürel Selimoğlu, Ö. ve Özkubat, U. (2014). Otizmli Çocuğa Sahip Olan Ebeveynlerin Görüşleri: Otizm Tanımlamaları ve Otizmin Nedenleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 15(1), 1-14.
- Tuaç, P. (2017). Babaların Çalışma Yaşamında Sahip Oldukları Yasal Haklar: Ülkelerarası Karşılaştırma ve Öneriler. O. Sürgevil Dalkılıç (Ed.). *Çalış Babam Çalış* (s. 151). Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Tunçel, A. (2017). *Çocuklarında Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Annelerin Depresyon, Tükenmişlik ve Umutsuzluk Düzeylerinin Çocuktaki Otizmin Ağırılık Derecesine Göre Karşılaştırılması*. Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- Türk Medeni Kanunu. (2001). *T. C. Resmi Gazete*, 24607, 8 Aralık 2001.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2016). *Zaman Kullanımı Araştırması 2014-2015*. Erişim: 3 Nisan 2018, TÜİK Web Sitesi: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). İşgücü İstatistikleri-İşgücüne katılım oranı Erişim: 20 Mart 2019, . TÜİK Web Sitesi: <https://www.turkiye.gov.tr/tuik-gostergeler>
- Uçan, G. (2016). Toplumsal Cinsiyetin Öteki Yüzü. D. Şaşman Kaylı ve F. Şahin (Ed.). *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri* (s. 157-183). Ankara: Nika Yayınevi.
- Ünlü, Ş. (2015). *Father Involvement in Early Years: Comparing Children's Perceptions Of Father Involvement with Those Of Their Fathers' and Mothers'*. Yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Üstüner Top, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar ile Ruhsal Durumlarının Değerlendirilmesi: Niteliksel Araştırma. *Çocuk Dergisi*, 9(1), 34-42.
- Van Der Gaag, N. (2017). *Feminizm ve Erkekler* (1. bs.). İstanbul: Aram Feminist Çalışmalar.
- Vandello, J., Bosson, J., Cohen, D., Burnaford, R. ve Weaver, J. (2008). Precarious manhood. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 95(6), 1325-1339.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları*, 0(35), 29-56.
- Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı* (1. bs.). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Wall, G. ve Arnold, S. (2007). How Involved Is Involved Fathering?. *Gender & Society*, 21(4), 508-527.
- White, N. (1994). About fathers: masculinity and the social construction of fatherhood. *The Australian And New Zealand Journal Of Sociology*, 30(2), 119-131.
- WHO. (2017). Autism spectrum disorders. Erişim: 5 Mayıs 2017, World Health Organization Web Sitesi: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>

Wing, L. (2015). *Otizm El Rehberi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Yıkılmış, A ve Özbey, F. (2009). Otistik Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarının Devam Ettiği Rehabilitasyon Merkezlerinden Beklentilerinin ve Önerilerinin Belirlenmesi. *International Online Journal Of Educational Sciences*, 1(1), 124-153.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. *Mediterranean Journal Of Humanities*, 3(2), 297-328.

EKLER

EK-1: YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

“Ankara’da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri” adlı bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı bünyesinde gerçekleştirilecektir. Vereceğiniz yanıtlar, araştırmanın amaçları çerçevesi dışında hiçbir amaçla kullanılmayacak ve gizli tutulacaktır. Görüşme, görüşmenin akışının bozulmaması amacıyla ses kayıt cihazıyla kaydedilecektir. Görüşmeyi kabul ettiğiniz ve soruları içtenlikle yanıtladığınız için şimdiden teşekkür ederim.

Gizem AKOĞLU

Sosyo-Demografik Bilgiler:

- Yaş:
- Eğitim:
- Meslek:
- Gelir Düzeyi (Aylık):
- Kaç yıldır evli olduğu:
- Eşinin eğitim durumu:
- Eşinin mesleği:
- Eşinin çalışıp çalışmadığı:
- Çocuk sayısı, cinsiyet ve yaşları:
- Otizmlili çocuğun cinsiyeti:
- Otizmlili çocuğun yaşı:
- Kaç yaşında teşhis aldığı:

Kendi Kök Aile İlişkileri

- Erkek çocuğu olmak nasıl bir şeydi?
- Bir erkek çocuğu olarak nasıl yetiştirildiniz?
- Erkek çocuğu olmanın avantajları nelerdi? Dezavantajları nelerdi?
- Babanız nasıl biriydi? (otoriter.... baskıcı....vs.)

- Babanızla ilgili hatırladığınız bir anınızı anlatır mısınız?
- Babanızla ilişkiniz nasıldı?
- Örnek aldığınız ve almadığınız davranışları nelerdir?
- Kendi babanızın aile içerisindeki davranışlarıyla sizin bir baba olarak davranışlarınız arasında farklılık var mı? Varsa ne gibi farklılıklar var?
- Geçmişteki anne- babanızla olan aile yaşamınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Anneniz ve çocuklarıyla olan ilişkisi, kadın-erkek arasındaki ilişkiler, rol dağılımı vb.)

Babalık Algısı

- Erkek olmak sizce ne demek? (Erkek olmayı nasıl tanımlıyorsunuz?)
- Toplumda erkeğe birtakım roller yükleniyor. Erkek olmak ne gerektiriyor? Ne bekleniyor sizden?
- Erkek olmanın ne tür zorlukları var? Avantajları neler?
- Neden baba olmak istediniz?
- Kız çocuk ya da erkek çocuk olsun gibi bir isteğiniz var mıydı?
- Baba olmayı nasıl tanımlarsınız? (Bir diğer deyişle ‘*Sizce babalık nedir?*’)
- İdeal babalık sizce nedir? (İdeal babayı nasıl tanımlarsınız?)
- Sizce iyi bir babanın özellikleri neler?
- Baba olmak sizce öğrenilen bir şey mi? Baba olmayı siz nasıl öğrendiniz?
- Bir erkek/baba olarak örnek aldığımız kişiler var mıydı? Nasıl özelliklere sahiptilerdi?
- İlk kez baba olduğunuzda neler hissettiniz? Duygularınızı ifade edebildiniz mi?
- Ailenize bir bebek katıldığında aile içinde rol ve sorumluluklarda ne tür değişiklikler oldu? (Sorumluluklarda artış oldu mu? Hangi sorumluluklarda ne tür artış oldu?)
- Bir erkek olarak babanın sahip olduğu rol ve sorumluluklar sizce nelerdir?

Aile İçindeki Roller

- Bir erkek olarak aile içerisinde görevlerinizin ne olduğunu düşünüyorsunuz?
- Aile yaşantınızı nasıl değerlendiriyorsunuz? (Kadın-erkek arasındaki ilişkiler, rol dağılımı)

Çalışma Yaşamının Aile Yaşamına Etkisi

- Çalışma yaşamınız aile yaşamınızı nasıl etkiliyor?
- Aile ve iş yaşamı arasındaki dengeyi kurabildiğinizi düşünüyor musunuz?
- Daha iyi bir babalık için sizce iş yerinde ne tür düzenlemeler olmalı?
- Babalık izni kullandınız mı?
- Babalık izni konusunda ne düşünüyorsunuz?
- Babalık iznine teşvik etmek için neler yapılabilir? (Örneğin; İsveç'te 6 ay babalık izni var. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz? Böyle çalışmalar yapılmalı mı?)

Otizimli Çocuğa Sahip Olmak

- Çocuğunuzun otizimli olduğunu nasıl öğrendiniz?
- İlk öğrendiğinizde neler hissettiniz? Nasıl tepki verdiniz?
- Duygularınızı belli edebildiniz mi? Neden?
- Birileriyle paylaştınız mı bu durumu?
- Nasıl baş edebildiniz?
- Bazı erkekler için engelli bir çocuğu kabullenmek zorken bazıları için kolaydır. Siz bir erkek olarak bu süreci nasıl deneyimlediniz?
- Eş ile olan ilişkiniz nasıl etkilendi?
- Siz nasıl bir baba olmayı düşünmüştünüz?
- Neleri yapabildiniz? Neleri yapamadınız?
- Baba olmayı nasıl deneyimlediniz?
- Babalık rolünüzde ne tür değişiklikler oldu?
- Babalık deneyiminizde nelerde zorlandınız?
- Engelli çocuğu olan babaların sizce ne tür ihtiyaçları var? Neler yapılmasını önerirsiniz?
- Devlet engelli çocuk va baba etkileşimini artırmak için sizce ne tür düzenlemeler yapmalı?
- Otizimli bir çocuğa sahip olmak yaşamınızda neleri değiştirdi?
- Çocuğunuzla birlikte neler yaparsınız?
- Çocuğunuzla geçirdiğiniz bir günü anlatır mısınız?

- Otizmli çocuğu olan diğer babalarla görüşüyor musunuz? (Grüştüğünüzde neler yapıyorsunuz?)
- Eklemek, söylemek istediğiniz başka bir şey var mı?
- Görüşme sonrasında kendinizi nasıl hissediyorsunuz?
- Görüşme sürecini nasıl değerlendiriyorsunuz?

EK-2: KATILIMCI BABALARA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER

	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Gelir (Aylık)	Hane Geliri	Evli Olunan Süre (Yıl)	Eşin Çalışıp/Çalışmama Durumu	Eşin Eğitim Durumu	Eşin Mesleği
Eflatun	37	Lisansüstü	Akademisyen	6.000 TL	12.000 TL	12	Çalışıyor	Lisansüstü	Akademisyen
Beyaz	40	Lisans	Asker	4.000 TL	4.000 TL	11	Çalışmıyor	Ön Lisans	Ev kadını
Safir	30	Lisansüstü	İnşaat Mühendisi	6.200 TL	11.000 TL	6	Çalışıyor	Lisansüstü	Mühendis
Mürdüm	45	Lise	Emlakçı	5.000 TL	5.000 TL	-	Çalışmıyor	Lisans	Ev Kadını
Mercan	28	Askeri okul	Asker	7.000 TL	7.000 TL	5	Çalışmıyor	Lisans	Ev kadını
Gri	43	Lisans	İmalat sektörü	12.000 TL	12.000TL	12	Çalışmıyor	Lisans	İngilizce öğretmeni
Zeytuni	41	Lisans	Kamu personeli	4.700 TL	7.500 TL	13	Çalışıyor	Lisans	Memur
Camgöbeği	57	Lisans	Uzman (Kamu kurumu)	5.000 TL	11.000 TL	24	Çalışıyor	Lisans	Diyetisyen
Lila	49	Lisans	Müdür (Özel sektör)	6.500 TL	6.500 TL	22	Çalışmıyor	Lisans	Ev kadını
Sarı	57	Lisans	Memur	4.200 TL	6.500 TL	22	Çalışmıyor (Emekli)	Lisans	Memur
Turkuaz	38	Lise	Askeri sağlık personeli	4.000 TL	7.500 TL	11	Çalışıyor	Lisans	Öğretmen
Fuşya	36	Lisans	Asker	6.500 TL	6.500 TL	9	Çalışmıyor	Lise	Ev kadını
Mavi	36	Lisans	Bilgisayar mühendisi	6.500 TL	12.000 TL	10	Çalışıyor	Lisans	Bilgisayar mühendisi
Ametist	54	Lisans	Özel eğitim öğretmeni	4.500 TL	7.000 TL	27	Çalışmıyor (Emekli)	Lisans	Jeoloji mühendisi
Sıklamen	37	Lisans	Müzik öğretmeni	6.000 TL	6.000 TL	8	Çalışmıyor	Lisans	Ev kadını
Yeşil	52	Lisans	Serbest Meslek	4.000 TL	4.000 TL	18	Çalışmıyor	Lise	Ev kadını
Turuncu	48	Lise	Askeri sağlık personeli	4.000 TL	8.000 TL	25	Çalışıyor	Lisans	Nikah memuru
Mor	35	Lisans	Kamu personeli	4.000 TL	8.000 TL	8	Çalışıyor	Lisans	Kamu personeli

EK-3: KATILIMCI BABALARIN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER

	Çocuk Sayısı	OSB'li Olmayan Çocuğun Cinsiyeti	OSB'li Olmayan Çocuğun Yaşı	OSB'li Çocuğun Cinsiyeti	OSB'li Çocuğun Yaşı	Teşhis Yaşı	OSB Türü
Eflatun	2	Kız	10	Kız	5	2,5	Atipik otizm
Beyaz	1	-	-	Erkek	10	2	Otizm
Safir	1	-	-	Kız	4	2	Atipik otizm
Mürdüm	2	Kız	11	Erkek	9	2,5	-
Mercan	2	Kız	3	Erkek	2	1,5	Atipik otizm
Gri	1	-	-	Erkek	13	3	-
Zeytuni	3	Kız	12, 6	Erkek	8	3	Otizm
Camgöbeği	1	-	-	Kız	15	2	Otizm
Lila	1	-	-	Erkek	10	2,5	-
Sarı	1	-	-	Erkek	19	2	Otizm
Turkuaz	1	-	-	Kız	7	2	Atipik otizm
Fuşya	1	-	-	Erkek	7	2	Otizm
Remzi	2	Kız	4	Erkek	8		Atipik otizm
Ametist	1	-	-	Erkek	23	3	Otizm
Mavi	1	-	-	Erkek	4,5	2	Atipik otizm
Yeşil	2	-	-	Erkek	14 ve 10 yaşlarında (İki çocuk da otizmli)	3,5	Atipik otizm
Turuncu	1	-	-	Erkek	19	2	Asperger Sendromu
Mor	1	-	-	Erkek	5	2,5	Atipik otizm

EK-4: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

‘Ankara’da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri’ adlı araştırmayı yürütmekteyim. Adı geçen araştırma Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özlem CANKURTARAN ile birlikte yürütülmektedir. Araştırma yüksek lisans tezidir.

Araştırmanın amacı, otizmlı çocuğa sahip olan babaların baba olmayı nasıl tanımladığı, babalık rolleri ve deneyimlerini anlamaktır. Bu temel amaç doğrultusunda; (1) otizmlı çocuğa sahip babaların geçmişte babası ile olan ilişkisinin ve çevresinde var olan baba modellerinin babalığını nasıl şekillendirdiği, (2) erkeklik algısının babalığı nasıl şekillendirdiği, (3) otizmlı çocuğa sahip babaların babalığı nasıl algıladıkları ve deneyimledikleri, (4) çalışma yaşamının babalık deneyimlerini nasıl şekillendirdiğine dair bilgilerin elde edilmesi amaçlanmaktadır. Yapılan bu araştırma, otizmlı çocuğa sahip babaların yaşantı ve rolleri konusunda bir bakış açısı geliştirecektir. Bununla birlikte araştırma, otizmlı çocuğa sahip babaların babalık deneyimleri ve yaşadıkları sürecin betimlenmesine yardımcı olacak ve bu alana ilişkin öneriler sunacaktır.

Bu araştırmanın uygulamaya dökülebilmesi için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan Etik Komisyon Onayı alınmıştır. Bu çalışmada kullanılan sorular araştırmacılar tarafından özenle seçilmiş, araştırmacıların soru ve görüşleri dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu nedenle mülakata katılmanızın herhangi bir risk/rahatsızlık yaratma durumu söz konusu değildir. Bu görüşme sizin gönüllü katılımınız doğrultusunda gerçekleştirilecektir. Görüşme boyunca rahat hissedebilir, kendinizi rahatsız hissettiğiniz zaman görüşmeyi durdurabilirsiniz. Kimlik bilgileriniz istenmemektedir. Katıldıktan sonra istediğiniz anda vazgeçme konusunda özgürsünüz. Bu ve benzeri durumlar sizlere hiçbir şekilde yasal, maddi ve manevi sorumluluk yüklemeyecek, araştırmacılar tarafından süreç içerisinde almış olduğunuz karar saygı ve anlayış ile karşılanacaktır. Sizin düşünce ve deneyimleriniz çalışma için oldukça önemli. Görüşme sırasında konuştuklarımız, sadece araştırma amaçları doğrultusunda kullanılacak olup doğrudan sizin kimliğiniz ve isminizle paylaşılmayacaktır. Benzer deneyimleri olan babalarla da görüştüğten sonra anonim bir sonuca varılacaktır.

Görüşmemiz yaklaşık olarak 1- 1,5 saat sürebilir. Ayrıca sizin düşünce ve deneyimlerinizi daha rahat not edebilmek adına ses kayıt cihazı kullanılacaktır. Kaydedilen bilgiler başka kişilerle paylaşılmayacak, analiz bittikten sonra silinecektir. Siz değerli katılımcıların vermiş olduğu bilgiler hem bilime, hem bu alandaki uygulamalara destek olacaktır ve bizler için oldukça önemlidir.

Katılımınız için teşekkür ederim.

Araştırmaya katılım konusunda onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir soru ya da araştırma ile ilgili sahip olduğunuz olumsuz bir durum var ise lütfen çekinmeden araştırmacılara iletiniz. Araştırma hakkında, araştırma esnasında ve sonrasında bize ulaşmak isterseniz, Hacettepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Araştırma Görevlisi Gizem AKOĞLU'nu 03122976364 (iş) telefonundan arayabilirsiniz.

Tüm bu bilgilerin ardından araştırmaya kendi isteğinizle katılmak istiyorsanız, lütfen aşağıda sizinle ilgili yerleri doldurup imzalayınız.

Tarih:

Bu araştırmaya kendi isteğimle katılıyor ve yukarıdaki koşulları kabul ediyorum.

Katılımcının Adı Soyadı:

Telefon:

İmza:

Katılımcı ile Görüşen Araştırmacının Adı Soyadı: Gizem AKOĞLU

Telefon:

İmza:

EK-5: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYON İZİNİ

26

 T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Bilgi verildi
23.03.18 A.

Sayı : 35853172/ 433-1216

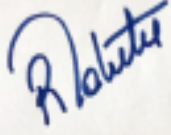
16 Mart 2018

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 26.02.2018 tarih ve 2160 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Arş. Gör. **Gizem AKOĞLU**'nun Prof. Dr. **Özlem CANKURTARAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Babaların Babalık Rollerini**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **06 Mart 2018** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK-6: TURNITIN RAPORU

Gizem Akoğlu-ANKARA'DA YAŞAYAN VE OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU OLAN ÇOCUĞA SAHİP ORTA SINIF BABALARIN BABALIK DENEYİMLERİ

ORJİNALLİK RAPORU

%5	%3	%1	%3
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	t24.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
2	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
3	www.acev.org İnternet Kaynağı	<%1
4	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1
5	cins.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<%1
7	rssstudies.com İnternet Kaynağı	<%1
8	tskeleleozelegitim.com İnternet Kaynağı	<%1

EK-7: ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 03/07/2019

Tez Başlığı: Ankara'da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri

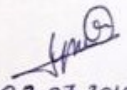
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 171 sayfalık kısmına ilişkin, 30/06/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

03.07.2019
Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Gizem Akoğlu

Öğrenci No: N16125899

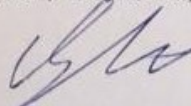
Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Programı: Tezli Yüksek Lisans

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Prof. Dr. Özlem Cankurtaran
(Unvan, Ad Soyad, İmza)

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT

Date: 03/07/2019

Thesis Title: Paternity Experiences of Middle-Class Fathers Living in Ankara and Having Children with Autism Spectrum Disorder

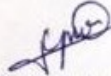
According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 30/06/2019 for the total of 171 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5 %.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

03.07.2019
Date and Signature

Name Surname: Gizem Akoğlu

Student No: N16125899

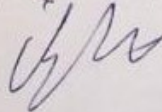
Department: Social Work

Program: Master of Science in Social Work

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Özlem Cankurtaran
(Title, Name Surname, Signature)

EK-8: TEZ BAŞLIĞI DEĞİŞİKLİK FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Yüksek Lisans Tez Başlığı Değişikliği Formu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Aşağıda bilgileri verilen öğrencinin tez başlığının 11.06.2019 Tarih vesayılı Anabilim Dalı Akademik Kurul Kararı ile aşağıdaki şekilde değiştirilmesine karar verilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Danışmanın Adı-Soyadı/ İmzası

Anabilim Dalı Başkanı Adı-Soyadı/İmzası

Prof. Dr. Özlem Cankurtaran

Öğrenci Adı:	Gizem
Öğrenci Soyadı:	Akoğlu
Öğrenci Numarası:	N16125899
Danışmanı:	Prof. Dr. Özlem Cankurtaran
Anabilim Dalı:	Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Program Adı:	Sosyal Hizmet

ESKİ VE ÖNERİLEN TEZ BAŞLIĞI İLE İLGİLİ BİLGİLER

ESKİ TEZ BAŞLIĞI	Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Babaların Babalık Rollerini
YENİ TEZ BAŞLIĞI (TÜRKÇE)	Ankara'da Yaşayan ve Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuğa Sahip Orta Sınıf Babaların Babalık Deneyimleri
YENİ TEZ BAŞLIĞI (İNGİLİZCE)	Paternity Experiences of Middle-Class Fathers Living in Ankara and Having Children with Autism Spectrum Disorder

- Tez Başlığı Değişikliği Savunma Sınavında yapılıyorsa 2. sayfadaki bilgilerin doldurulması gerekmektedir.

Scanned with
CamScanner

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0 312 297 68 60

Faks: 0 312 299 21 47

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

Savunma Sınav Tarihi:	11.06.2019
Saati:	10.00

TEZ SAVUNMA SINAV JÜRİSİ:

ÜYELER	ÜNVAN, AD, SOYAD	KURUMU/BÖLÜMÜ	İMZA
JÜRİ BAŞKANI	Doç.Dr. Fatma Umut Beşpınar	ODTÜ Sosyoloji Bölümü	
DANIŞMAN	Prof.Dr. Özlem Cankurtaran	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü	
ÜYE	Dr. Öğr. Üyesi Aslihan Aykara	Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü	